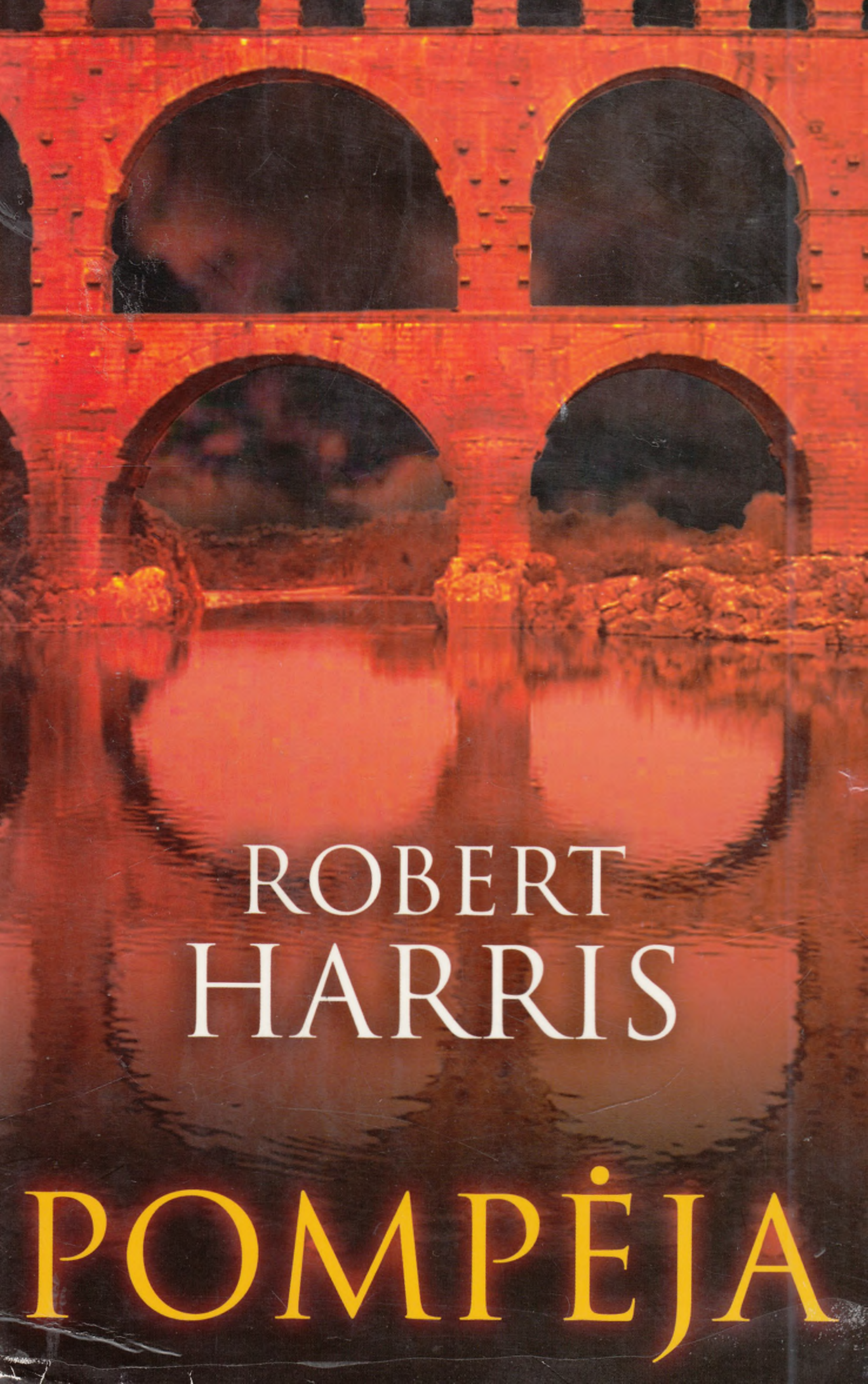
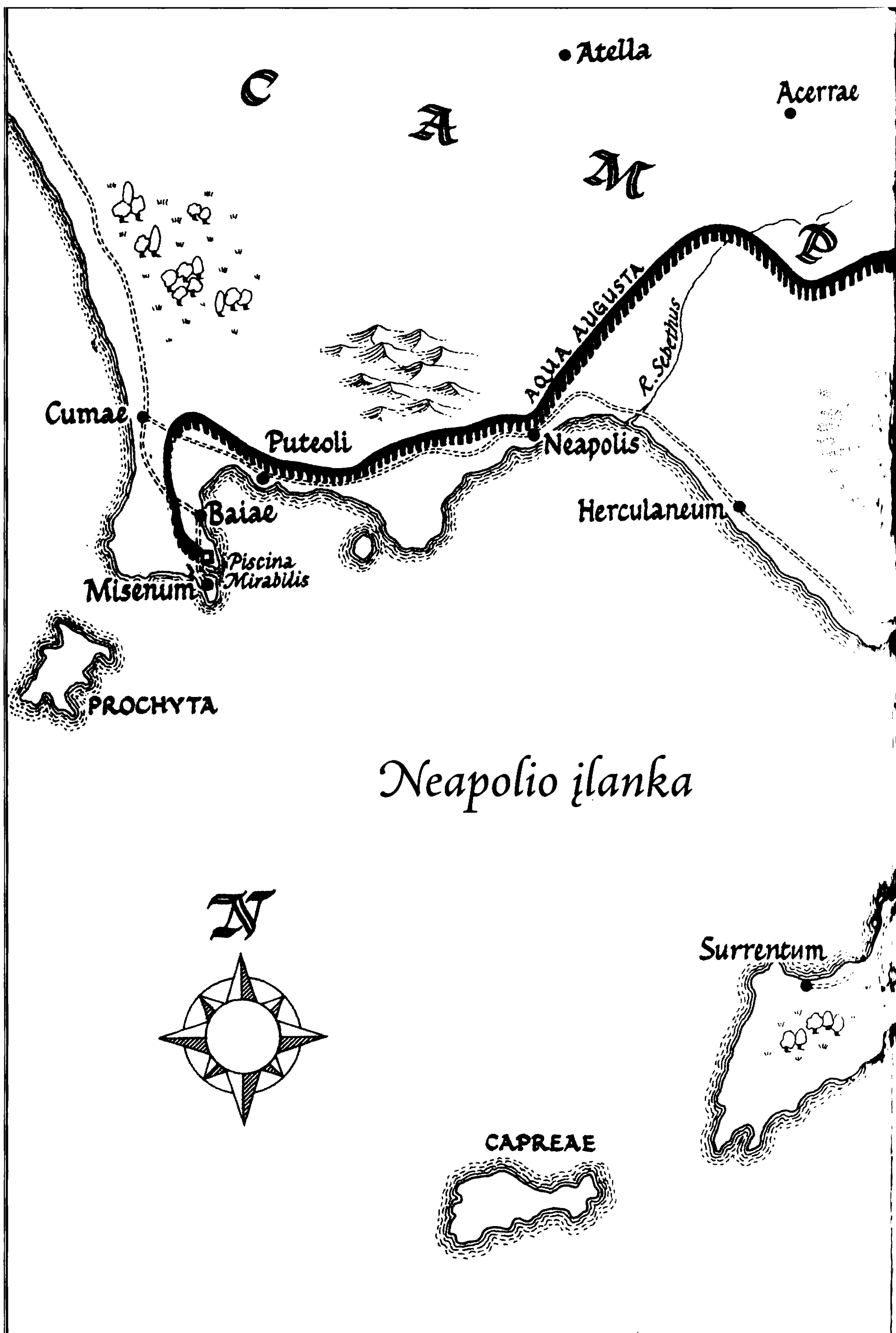
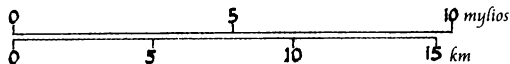

ROBERT
HARRIS
POMPĖJA

Atella
Acerrae
CAMP
AQUA AUGUSTA
R. Sebethus
Cumae
Puteoli
Neapolis
Herculaneum
Baiae
Piscina
Mirabilis
Misenum
PROCHYTA
Neapolio įlanka
N
Surrentum
CAPREAE

Abellinum
Nola
A
N
Vesuvius
AQUA AUGUSTA
I
R. Sarnus
POMPEII
A
Stabiae
Salernum
Amalfitana

Aqua Augusta 79 metai

ROBERT HARRIS

POMPĖJA

Jotema

UDK 820-3
Ha331

Robert Harris
POMPEII
London, Hutchinson, 2003

ISBN 9955-527-97-8

Skiriu Džilai

Autoriaus paaiškinimai

Romėnai dieną dalydavo į dvylika valandų. Pirmoji, *hora prima*, prasidėdavo saulei tekant. Paskutinė, *hora duodecima*, baigdavosi saulei leidžiantis.

Naktis buvo skirstoma į aštuonias dalis sargybai keistis — *Vespera, Prima fax, Concubia* ir *Intempesta* prieš vidurnaktį ir *Inclinatio, Gallicinium, Conticinium* bei *Diluculum* po vidurnakčio.

Savaitės dienos buvo: Mėnulis, Marsas, Merkurijus, Jupiteris, Venera, Saturnas ir Saulė.

„Pompėjos“ veiksmas vyksta keturias dienas.

79-aisiais mūsų eros metais, ketvirtą rugpjūčio mėnesio savaitę, Neapolio įlankoje saulė tekėjo apie šeštą valandą dvidešimt minučių.

„Amerikiečių pranašumas visose mokslo, ekonomikos, pramonės, politikos, verslo, medicinos, inžinerijos, socialinio gyvenimo, socialinio teisingumo ir, žinoma, karo reikalų srityse buvo totalus ir neginčijamas. Net ir sužeisto šovinizmo skausmų kamuojami europiečiai su pagarbia baime žvelgė į puikų Jungtinių Valstijų pavyzdį, parodytą visam pasauliui, prasidėjus trečiajam tūkstantmečiui".

Tom Wolfe, *Hooking Up*

„Visame pasaulyje, kiek tik aprėpia dangaus skliautas, nerasi kitos tokios šalies, prašmatniai vainikuotos pačios Gamtos, kaip Italija, pasaulio valdytoja ir antroji motina su savo vyrais bei moterimis, karvedžiais ir kariais, vergais, neprilygstamais menais bei amatais, nepakartojamų talentų ištekliais..."

Plinijus, *Gamtos mokslas*

„Ir kaip galėtume nejausti pagarbos vandens sistemos kūrėjams, kai pirmame mūsų eros amžiuje Romai buvo tiekiama daugiau vandens, nei 1985-aisiais jo buvo tiekiama Niujorkui?"

A.Trevor Hodge, rašytojas,
Roman Aqueducts & Water Supply

MARSAS

Rugpjūčio 22-oji

Dvi dienos prieš išsiveržimą

Conticinium

[04.21 val.]

„Tarp ugnikalnio išsiveržimų intensyvumo ir ramybės būsenos trukmės pastebėtas glaudus ryšys. Beveik visi labai galingi istoriniai ugnikalnių išsiveržimai priskiriami ištisus amžius snaudusiems ugnikalniams".

Žanas Mari Bardintzefas; Aleksanderis R. Makbirnis,
„Vulkanologija" *(antrasis leidimas)*

Likus dviem valandoms iki aušros jie — vorele išsirikiavę šeši vyrai ir priekyje einantis vandentiekio prižiūrėtojas — nulipo nuo akveduko ir mėnesienos šviesoje ėmė kopti į kalną, nuo kurio buvo matyti uostas. Akvarijus juos išvertė tiesiai iš lovų, ir dabar jie keliavo paniurę, sustingusiais sąnariais bei apsiblaususiais veidais; jis girdėjo juos burnojančius už nugaros; jų balsai šiltame, ramiame ore skambėjo garsiau, nei jiems patiems atrodė.

— Tuščias reikalas, — kažkas subambėjo.

— Berniukai geriau jau liktų prie savo knygų, — tarstelėjo kitas.

Akveduko prižiūrėtojas sulėtino žingsnį. Tegu bamba, pamanė sau. Jis jau pajuto besitvenkiantį ryto karštį — dar vienos dienos be lietaus pažadą. Akvarijus buvo jaunesnis už kitus savo darbininkų grupės žmones, taip pat žemesnis nei kiti; jis buvo kresnas, raumeningas vyras trumpai kirptais rudais plaukais. Per petį persimetęs nešė įrankius — sunkų kirvį žalvariniais ašmenimis ir medinį kastuvą, trinantį įdegusį sprandą. Vis dėlto jis sutelkė visas jėgas ir žengė kiek įmanydamas didesniais žingsniais, greitai kopdamas vis aukštyn ir aukštyn, ir tik užlipęs aukštai virš

Mizeno, ten, kur šakojosi takas, jis nusimetė naštą ir ėmė laukti, kol prisivys kiti.

Tunikos rankove jis nusibraukė nuo akių prakaitą. Koks mirgantis ir gyvas dangus čia, pietuose! Net ir prieš pačią aušrą ties horizontu buvo matyti puslankiu susispietusių žvaigždžių būrys. Jis matė Tauro ragus, Šaulio diržą ir kardą, matė Saturną bei Lokį, taip pat ir žvaigždyną, kurį jie vadindavo Vynuogių Rinkėju; jis pasirodydavo Cezariui dvidešimt antrą rugpjūčio, per Vinalijų šventę, duodamas ženklą, jog metas rinkti vynuogių derlių. Rytojaus naktį patekės pilnatis. Jis iškėlė į dangų ranką; mirgančių žvaigždynų fone jo buki pirštai atrodė juodi ir nusmailėję; jis praskėtė pirštus, paskui juos sugniaužė, tada vėl praskėtė. Akimirką jam pasirodė, jog yra tik šešėlis, niekas. Visa ko esmė yra šviesa.

Nuo apačioje plytinčio uosto sklido pliaukšinčių irklų garsai: nakties sargybiniai yrėsi tarp pririštų triremų. Įlankoje mirkčiojo geltoni poros žvejų valtelių žibintai. Kažkur sulojo šuo, atsiliepė kitas. Tada pasigirdo iš lėto taku atkopiančių darbininkų balsai, šiurkštus prižiūrėtojo Korako vietinis akcentas:

— Pažvelkit, naujasis mūsų akvarijus moja žvaigždėms!

Buvo girdėti ir laisvųjų, ir vergų, nors kartą suvienytų nepasitenkinimo bei apmaudo, sunkus alsavimas bei kikenimas.

Akveduko prižiūrėtojas nuleido ranką.

— Gerai nors tiek, — pratarė jis, — kad esant tokiam dangui nereikia nė fakelų.

Staiga jis ir vėl pagyvėjo, pasilenkė susirinkti įrankių, o paskui vėl užsimetė juos ant peties.

— Turime eiti toliau.

Suraukęs kaktą jis pažvelgė į tamsą. Vienas kelias juos vestų į vakarus; juo eidami jie kirstų kampą eidami pačiu jūros pakraščiu. Kitas kelias driekiasi į šiaurę, veda pajūrio vasarvietės Bajų link.

— Man rodos, suksime čia.

— Jam rodos, — pasišaipė Korakas.

Jau dieną akvarijus nutarė, kad geriausia prižiūrėtoją ignoruoti. Netaręs nė žodžio, jis atgręžė nugarą į jūrą bei žvaigždes

ir ėmė kopti juodu kalno šlaitu. Kas gi pagaliau yra toji vedlystė, jeigu ne aklas kurio nors kelio pasirinkimas ir įtikinamas apsimetinėjimas, kad tavo sprendimas grįstas racionaliomis išvadomis?

Šis kelias buvo statesnis. Akvarijui teko ropštis kartais pasiremiant laisva ranka; slydo kojos, pažerdamos į tamsą atitrūkusius akmenis. Žmonės žvelgė į šiuos nurudusius kalnus, išdegintus vasaros gaisrų, ir galvojo, kad jie sausi kaip dykumos, bet vandentiekio prižiūrėtojui atrodė kitaip. Tačiau dabar ir jis pats pajuto, jog ankstesnis įsitikinimas blėsta; jis stengėsi prisiminti, kaip šis takas atrodė vakarykštės popietės šviesoje, kai jis pirmą kartą atėjo čia apsižvalgyti. Suktas takelis buvo siauras, čia vos išsitektų vienas mulas. Išdegusios žolės vyturai. O ten, kur paviršius lygesnis, juodumoje šviečia blyškiai žalsvos dėmės — gyvybės ženklai, kaip paaiškėjo vėliau — gebenių ūgliai, siekiantys įsikibti uolų nuolaužų.

Užkopus pusę kelio, o paskui vėl šiek tiek nusileidus žemyn, jis sustojo ir iš lėto apsisuko. Arba jo akys jau priprato prie tamsos, arba greitai ims švisti, o tai reiškia, kad jiems beveik visai neliko laiko. Kiti sustojo atokiau. Jis girdėjo sunkų jų alsavimą. Į Mizeną jie pargabens dar vieną istoriją apie tai, kaip naujasis jaunasis akvarijus išvertė juos iš lovų ir vidury nakties liepė ropštis į kalnus; galiausiai pasirodė, kad visa tai — *tuščias reikalas*. Burnoje jis pajuto pelenų skonį.

— Ar mes pasiklydome, gražuoliuk?

Vėl pašaipus Korako balsas.

Jis padarė klaidą užkibdamas ant jauko.

— Aš ieškau uolos.

Šį kartą jie nė nemėgino tramdyti juoko.

— Jis laksto aplink kaip pelė naktipuody!

— Žinau, jog ji kažkur čia. Pažymėjau ją kreida.

Ir vėl juokas; dabar akvarijus visu kūnu atsisuko į juos — kresną, plačiapetį Koraką, ilganosį tinkuotoją Beko, į apskritaveidį mūrininką Musą ir į du vergus — Politesą ir Korviną. Jam atrodė, kad net neaiškiai matomi jų siluetai iš jo šaiposi.

— Juokiatės. Gerai. Bet pažadu jums — arba mes surasime tą uolą dar neišaušus, arba turėsime čia grįžti rytoj naktį. Taip pat ir tu, Gavijau Korakai. Tik kitą kartą privalėsi būti blaivus.

Tyla. Tada Korakas nusispjovė ir žengė pusę žingsnio į priekį; akveduko prižiūrėtojas pasirengė grumtynėms. Jie jau tris dienas tam rengėsi, nuo pat tos akimirkos, kai jis atvyko į Mizeną. Nepraėjo nė valanda, kai Korakas ėmė stengtis jį pažeminti kitiems vyrams matant.

Jeigu kiltų grumtynės, mąstė sau akvarijus, jis laimės; juk jie penkiese, o jis vienas. Jie numes jo kūną nuo uolos, o paskui pasakys, kad tamsoje paslydo. Bet ką apie tai kalbės Romoje, jeigu mažiau nei per dvi savaites dings jau antras *Aqua Augusta* prižiūrėtojas?

Nemenką minutę jie žvelgė vienas į kitą; juos skyrė ne daugiau kaip žingsnis. Akvarijus net galėjo užuosti iš vyresniojo vyriškio burnos dvelkiantį gaižaus vyno tvaiką. Kaip tik tada vienas iš vyrų — Beko — susijaudinęs šūktelėjo ir mostelėjo ranka.

Už Korako pečių vos matėsi uola, kurios vidury buvo aiškiai pažymėtas storas baltas kryžius.

Vandentiekio prižiūrėtojas buvo vardu Atilijus — Markas Atilijus Pirmasis, jeigu sakytume visą vardą, bet jam tiko tiesiog Atilijus. Būdamas praktiškas žmogus, jis niekada neturėjo laiko visokioms išgalvotoms paikystėms, kurių griebdavosi jo bičiuliai tėvynainiai. (*Lupus, Panthera, Pulcher* — Vilkas, Leopardas, Gražuolis — ką jie sau mano taip juokaudami?) Beje, ar rasi garbingesnį vardą jo profesijos žmonių istorijoje už Atilijų giminės vardą, už vardą žmonių, kurių jau keturios kartos garsėja kaip akvedukų prižiūrėtojai? Jo prosenelį nusamdė Markas Agripa, paėmęs iš XII *Fulminata* legiono, ir davė darbo statant *Aqua Julia*. Jo senelis suprojektavo *Anio Novus*. Jo tėvas baigė *Aqua Claudia*, nutiesė daugiau nei septynių mylių vandentiekį į Eskvilino kalvą ir skirtą dieną patiesė jį kaip sidabro kilimą pačiam imperatoriui

po kojomis. O dabar jis, būdamas dvidešimt septynerių, buvo pasiųstas į pietus, į Kampaniją, prižiūrėti *Aqua Augusta*.

Ant vandens išaugusi dinastija!

Jis pašnairavo į tamsą. O, koks neįtikėtinai didingas darbas tas *Aqua Augusta*, vienas iš didžiausių kada nors įgyvendintų technikos žygdarbių. Bus didelė garbė čia dirbti. Kažkur ten toli, kitoje įlankos pusėje, aukštuose pušų miškais apaugusiuose Apeninų kalnuose, akvedukan suteka Serino versmės; vanduo toliau keliauja į vakarus — teka vingiuotais požeminiais takais, ilgomis arkadomis virš kalnų tarpeklių, paskui, didžiulių sifonų padedamas, bėga per slėnius, kol galiausiai pasiekia Kampanijos lygumas, tada apsuka tolimąjį Vezuvijaus kalno šlaitą, čiurlena į pietus, Neapolio krantų link, kol galiausiai kerta Mizeno pusiasalį ir pasiekia dulkėtą pajūrio miestą, esantį maždaug už šešiasdešimties mylių, jeigu, turėdami omenyje visą akveduko ilgį, kas šimtą metrų atmesime po penkis centimetrus. Tai pats ilgiausias akvedukas pasaulyje, ilgesnis net už didžiuosius Romos akvedukus, taip pat daug sudėtingesnis, nes jo broliai šiaurėje girdė tik vieną miestą, o Augusto serpantinas — matrica, kaip jie patys jį vadino, arba motinos gysla — žindė ne mažiau kaip devynis miestus, išsidėsčiusius palei Neapolio įlanką — pirmiausia Pompėją, įsikūrusią ilgo rago gale, paskui Nolą, Acerą, Atelą, Neapolį, Puteolius, Kūmus, Bajus ir galiausiai Mizeną.

Akvarijaus manymu, tai ir yra didžioji problema. Šiam akvedukui užkrautas per didelis darbas. Kad ir kaip ten būtų, Romą vandeniu aprūpina daugiau nei pusė tuzino akvedukų — jeigu kas nors nutinka vienam, vandens trūkumą kompensuoja kiti. Tačiau čia nėra jokių vandens sankaupų, ypač dabar, sausrai kamuojant jau trečią mėnesį. Ištisas kartas aprūpindavę vandeniu šuliniai pavirto dulkėtais vamzdžiais. Išdžiūvo upeliai. Upių vagos tapo keliais, kuriais kaimiečiai gina į turgų gyvulius. Net Augusto vandentiekis atrodė paliegęs — milžiniškame rezervuare vandens lygis mažėjo kas valandą; štai todėl jis ir užkopė čia, ant kalno, dar neišaušus, kai turėtų būti lovoje.

Iš prikabinto prie diržo kapšelio Atilijus išsiėmė mažutį nugludintą kedro gabaliuką, prie kurio tebebuvo prisegtos kelios grandinėlės grandelės. Jo protėvių kūno oda šį medžio gabalėlį buvo kuo lygiausiai nupoliravusi, nublizginusi. Sako, kad dar jo prosenelis gavo šį kedro gabaliuką kaip talismaną iš Vitruvijaus, Dieviškojo Augusto architekto; senukas tvirtino, kad šiame talismane apsigyvenusi vandens dievo Neptūno dvasia. Atilijus neturėjo laiko dievams — sparnuotakojams berniukams, delfinus pasikinkiusioms moterims, kilus įtūžio priepuoliams nuo aukščiausių kalnų žaibais besisvaidantiems žilabarzdžiams... Tai vis vaikų pasakos, ne tikrų vyrų reikalas. Jis tikėjo akmenimis ir vandeniu, kasdieniu stebuklu, įvykstančiu sumaišius dvi dalis gesintų kalkių ir penkias dalis pucolano — čia pat randamo raudonojo smėlio — ir gaunant medžiagą, grimztančią po vandeniu greičiau už akmenį.

Ir vis dėlto tik kvailys galėtų neigti, jog egzistuoja sėkmė; jeigu jo giminės palikimas galėtų ją prišaukti... Jis perbraukė pirštu per kedro gabaliuko briaunelę. Jis pamėgins.

Vitruvijaus užrašus jis paliko Romoje. Na, ir nesvarbu. Jie jau nuo vaikystės buvo įsirėžę jam į smegenis, kaip kad kitų vaikų išmoktos Vergilijaus eilutės. Jis ir dabar ištisas pastraipas galėjo pasakyti atmintinai.

Pirmiausia reikėtų ieškoti kokių nors augalų; jie ir bus vandens ženklai — liaunos nendrės, laukiniai karklai, alksniai, meldai, gebenės ir kitokie panašūs augalai, kurie negali išaugti patys sau, negaudami drėgmės...

— Korakas štai ten, — paliepė Atilijus, — Korvinas čia. Beko, paimk mietą ir pažymėk vietą, kurią nurodysiu. O judu nesnauskite.

Praeidamas Korakas dėbtelėjo į jį.

— Vėliau, — pasakė Atilijus.

Nuo prižiūrėtojo trenkė pagieža ir pykčiu beveik taip pat stipriai kaip ir vynu, bet šiam ginčui išspręsti jie turės pakankamai laiko grįžę į Mizeną. Dabar jiems reikėtų paskubėti.

Pilkšva marlė nukošė žvaigždes. Nusileido mėnulis. Penkiolika mylių į rytus, įlankos viduryje, ėmė ryškėti miškais apaugusi Vezuvijaus kalno piramidė. Iš už jos patekės saulė.

Štai kaip reikia patikrinti, ar yra vandens: prieš saulėtekį atsigulk veidu į žemę toje vietoje, kur sumanei ieškoti, ir įrėmęs smakrą į žemę žvalgykis po apylinkes. Kadangi smakras nejudės, žvilgsnis nepakils aukščiau nei reikėtų...

Atilijus atsiklaupė ant nusvilusios žolės, palinko į priekį ir padėjo kedro gabaliuką taip, kad jis sutaptų su kreida nubrėžtu kryžiumi, boluojančiu už penkiasdešimties žingsnių. Tada jis padėjo ant medinuko smakrą ir išskėtė rankas. Žemė tebebuvo šilta nuo vakar. Jam išsitiesus į veidą padvelkė pelenų dalelytės. Rasos nėra. Septyniasdešimt aštuonios dienos be lietaus. Visas pasaulis svyla. Akies krašteliu jis matė, kaip Korakas vulgariai atkišo į priekį dubenį.

— Mūsų akvarijus neturi žmonos, tai mėgina išdulkinti motiną Žemę!

Tada Atilijaus dešinėje aptemo Vezuvijus, ir pro jo viršūnę plykstelėjo šviesa. Atilijaus skruostą nutvilkė karščio banga. Jis turėjo prisidengti veidą rankomis, kad pašnairavęs kalno link nuo plyksnio neapakų.

Ten, kur pamatysi į viršų kylančius ar besivyturiuojančius drėgmės garus, iškart kask, nes tokie ženklai niekada nepasirodys sausose apylinkėse...

Atilijaus tėvas sakydavo, kad garus turi pamatyti greitai arba visai jų nepamatysi. Jis mėgino greitai ir metodiškai ištyrinėti žemės paviršių, žvilgsniu slinkdamas nuo vieno žemės lopinėlio prie kito. Bet atrodė, kad viskas liejasi — išdeginti rudi, pilki, vietomis raudoni žemės dryžiai, jau nušviesti saulės spindulių. Vaizdas pasidarė neryškus. Atilijus pasirėmė alkūnėmis ir smiliumi pasitrynė abi akis, o paskui vėl įrėmė smakrą.

Štai!

Garas buvo plonytis kaip valas; jis ne „kilo" ar „vyturiavosi", kaip rašė Vitruvijus, bet šliaužė pažeme, tarsi kažkas būtų įkabinęs

kabliuką ir dabar jį timpčiotų. Garai zigzagais šliaužė jo link. Ir dingo. Atilijus sušuko rodydamas pirštu:

— Ten, Beko, ten!

Tinkuotojas puolė nurodytos vietos link.

— Truputį atgal. Taip. Ten. Pažymėk.

Jis pašoko ant kojų ir nuskubėjo prie kitų, valydamasis nuo tunikos raudoną purvą ir juodus pelenus, šypsodamasis, laikydamas iškėlęs stebuklingąjį kedro medinuką. Visi trys buvo susirinkę į tą vietą, o Beko stengėsi įbesti į žemę mietą, bet žemė buvo per kieta, kad mietas įlįstų pakankamai giliai.

Atilijus džiūgavo.

— Matėte? Turėjote matyti. Stovėjote arčiau nei aš.

Jie žvelgė į jį abejingais veidais.

— Labai įdomiai atrodė, pastebėjote? Kilo štai taip.

Jis kelis kartus sugestikuliavo horizontaliai mostelėdamas delnu.

— Tarsi nuo krestelėto katilo pakilę garai.

Jis žvelgė visiems iš eilės į akis, iš pradžių šypsodamasis, o paskui vis labiau niaukdamasis.

Korakas papurtė galvą:

— Akys tave apgauna, gražuoliuk. Čia nėra jokios versmės. Aš tau sakiau. Dvidešimt metų pažįstu šiuos kalnus.

— O aš tau sakau, kad mačiau.

— Dūmai, — atsakė Korakas treptelėdamas koja į sausą žemę ir sukeldamas dulkių debesį. — Po žeme ugnis gali smilkti ištisas dienas.

— Atskiriu dūmus. Pažįstu garus. Ten buvo garai.

Jie apsimeta nematą. Taip ir turėjo būti. Atilijus parklupo ir paplekšnojo per sausą raudoną žemę. Tada jis ėmė kasti plikomis rankomis, kabindamas pirštais akmenis ir mesdamas juos šalin, timpčiodamas ilgą išdegusią šaknį, niekaip nenorinčią pasiduoti. Kažką čia matė. Jis buvo tuo tikras. Jeigu čia nėra versmės, kaip galėtų taip greitai atgyti gebenės?

Nepasisukdamas jis pratarė:

— Atsineškite įrankius.
— Akvarijau...
— *Atsineškite įrankius!*

Jie kasė visą rytą, kol virš mėlynos įlankos iš lėto pakilo saulė, po truputį tirpdama ir iš geltono disko virsdama balta žvaigždė — dujų kamuoliu. Nuo karščio skeldėjo ir tarsi tempėsi žemė, lyg milžiniška vieno iš Atilijaus prosenelių sukonstruotų mechanizmų timpa.

Kartą pro juos praėjo berniukas, už virvės į miestą tempiantis visai sunykusį ožį. Berniukas ir buvo vienintelis jų matytas žmogus. Paties Mizeno nebuvo matyti; jį užstojo uolos. Kartkartėmis juos pasiekdavo Mizeno garsai — nuo karo mokyklos ataidintys šūksniai, nuo laivų statyklos sklindantys plaktukų dūžiai ir pjūklų zvimbesys.

Daugiausiai iš visų, užsismaukęs ant akių šiaudinę skrybėlę, dirbo Atilijus. Tada, kai kartkartėmis visi kiti nusliūkindavo padrybsoti radę nors menkiausią pavėsį, jis nesiliovė mosavęs kirviu. Įrankio kotas pasidarė slidus nuo prakaito, jį buvo sunku išlaikyti. Delnuose prisitrynė pūslių. Tunika prilipo prie kūno tarsi antra oda. Bet kitiems vyrams matant jis nepasirodys silpnas. Po kurio laiko net Korakas užsičiaupė.

Galiausiai jų iškastas krateris tapo dvigubai gilesnis nei žmogaus ūgio ir toks platus, kad jame galėjo laisvai tilpti du darbininkai. Čia tikrai yra vandens gysla, neabejotinai yra, bet jiems artėjant ji traukėsi. Jie turėtų kasti. Kieta žemė duobės dugne sudrėks. O paskui, pakaitinus saulei, ji ir vėl išdžius. Jie nukas dar vieną sluoksnį, ir pasikartos vėl tas pats.

Tik dešimtą valandą, kai saulė pasiekė zenitą, Atilijus galiausiai prisipažino pralaimėjęs. Jis žiūrėjo, kaip geriasi ir garuoja paskutinis drėgmės lopinėlis, o paskui užmetė kirvį ant duobės krašto ir išsiropštė pats. Jis nusitraukė skrybėlę ir ėmė vėduotis liepsnojančius skruostus. Korakas sėdėjo ant akmens ir žvelgė į jį. Atilijus pirmą kartą pastebėjo, kad jis vienplaukis.

Atilijus pratarė:

— Smegenys iškeps tokiame karštyje.

Jis atsuko odinį vandens kapšą ir šiek tiek įsilašinęs į delnus apsišlakstė skruostus ir sprandą, o paskui gurkštelėjo. Vanduo buvo karštas; juo tiek tegalėjai atsigaivinti, kiek atsigaivintum sriūbtelėjęs kraujo.

— Aš čia gimęs. Karštis man nė motais. Kampanijoje toks oras mums vėsus.

Korakas atsikrenkštė ir nusispjovė. Plačiu smakru jis mostelėjo duobės link.

— Ką su šita darysim?

Atilijus pažvelgė į duobę — bjaurią kiaurymę kalno šlaite; aplinkui stūksojo krūvos žemių. Jam supiltas paminklas. Jo beprotybė.

— Paliksime taip, kaip yra, — atsakė Atilijus. — Uždenkite lentomis. Kai palis, vandens gysla prasiverš. Pamatysite.

— Kai palis, gyslos mums nebereikės.

Pataikyta kaip pirštu į akį, — turėjo pripažinti Atilijus.

— Galėtume nutiesti vamzdį, — susimąstęs pratarė jis. Kai kalba imdavo suktis apie vandenį, jis tapdavo romantiku. Staiga jo vaizduotėje ėmė ryškėti tikra pastorališka idilė. — Galėtume drėkinti visą atšlaitę. Čia galėtų augti citrinmedžių giraitės, alyvmedžiai. Galėtume įrengti terasas. Ir vynmedžiai...

— Vynmedžiai! — papurtė galvą Korakas. — Vadinasi, dabar mes jau ūkininkai! Paklausyk, jaunasis specialiste iš Romos. Leisk man tarti kelis žodelius. *Aqua Augusta* gyvavo daugiau nei šimtmetį. Ir dabar nežlugs. Net ir tau prisiėmus atsakomybę.

— Tikėkimės.

Akvarijus išgėrė paskutinį vandens lašą. Jis pajuto, kad išraudo šitaip pažemintas, bet karštis slėpė gėdą. Jis užsismaukė ant pakaušio šiaudinę skrybėlę ir nuleido jos kraštą šitaip mėgindamas pridengti veidą.

— Gerai, Korakai, sušauk vyrus. Šiandien pakaks.

Jis susirinko įrankius ir patraukė atgal nelaukdamas kitų. Jie patys ras kelią atgal.

Atilijus turėjo gerai žiūrėti, kur statyti koją. Sulig kiekvienu žingsniu į šalis pasipildavo driežai, sušiurenę smukdavo į išdžiūvusius požemius. Čia greičiau Afrika nei Italija, galvojo Atilijus ir pasiekęs pakrantės taką pamatė apačioje plytintį Mizeną, mirguliuojantį karščio migloje tarsi oazėje, tvinkčiojantį — o gal tik jam taip atrodė — tarsi cikadų sparneliai.

Vakarinio imperatoriškojo laivyno prieigos buvo tarsi žmogaus pergalės prieš gamtą įrodymas, nes iš tikrųjų čia lyg ir negalėtų būti jokio miesto. Čia nebuvo upės, galinčios miestą gaivinti, čia buvo mažai šulinių ar šaltinių. Vis dėlto Dieviškasis Augustas nutarė, kad imperijai reikia uosto, iš kurio būtų galima kontroliuoti Viduržemio jūrą, štai taip ir atsirado Mizenas, romėnų galios įkūnijimas: žibantys sidabriniai vidinio ir išorinio uosto diskai, vėlyvos popietės saulėje spindintys auksiniai penkiasdešimties karo laivų snapai ir vėduoklėmis prasiskleidę laivugaliai, dulkėta ruda karo mokyklos paradų aikštė, raudonų čerpių miestiečių namų stogai ir baltos sienos, kylančios virš dygliuoto laivų statyklos stiebų miško.

Siaurame sausumos ruoželyje visai neturėdami šviežio vandens kimšosi dešimt tūkstančių jūrininkų ir dar dešimt tūkstančių miestiečių. Mizenas galėjo gyvuoti tik dėl akveduko.

Atilijus ir vėl pagalvojo apie įdomiai nusirangiusius garus ir tarsi atgal po uolom subėgančią vandens gyslą. Keistas kraštas. Jis liūdnai pažvelgė į pūslėtas rankas.

— *Tuščias reikalas...*

Jis papurtė galvą ir sumirksėjo norėdamas nukratyti prakaito lašelius, o paskui toliau tęsė varginančią kelionę atgal į miestą.

Hora undecima

[17.42 val.]

„Numatant ugnikalnio prasiveržimą praktiškai labai svarbu nustatyti, kiek laiko praeina tarp naujos magmos dozės „injekcijos“ ir vėliau vyksiančio išsiveržimo. Kalbant apie daugelį ugnikalnių šis laiko intervalas gali būti matuojamas savaitėmis ar mėnesiais, bet kartais jis gali būti daug trumpesnis — kelios dienos ar net valandos“.

„Vulkanologija“ *(antrasis leidimas)*

Hortenzijos viloje, didelėje pajūrio rezidencijoje šiauriniame Mizeno pakraštyje, vergui buvo rengiamasi įvykdyti mirties bausmę. Jį turėjo sušerti unguriams.

Tokia bausmė šioje Italijos dalyje, kur palei Neapolio įlanką stovėjo tiek daug didžiulių namų su puikiai prižiūrimais žuvų ūkiais, nebuvo nežinoma. Naujasis Hortenzijos vilos savininkas, turtuolis Numerijus Popidijus Amplijatas, dar būdamas vaikas išgirdo pasakojimą apie tai, kaip vienas Augusto aristokratas Vedijus Polionas sumesdavo nerangius savo tarnus į ungurių knibždantį tvenkinį už tai, kad jie sudaužydavo kokį nors indą. Ir dabar turčius mielai šitaip bausdavo savo vergus, taip parodydamas, ką reiškia būti galingam, sąmojingam, lakios vaizduotės, taip pat savito stiliaus.

Taigi tada, kai po daugelio metų pats Amplijatas tapo žuvininkystės ūkio, esančio vos kelios mylios už senųjų Vedijaus Poliono tvenkinių Pausilipone, savininku ir kai vienas iš vergų taip pat sudaužė kažkokį tikrai labai vertingą daiktą, šis pasakojimas natūraliai iškilo jo atmintyje. Pats Amplijatas buvo gimęs vergu; jis manė, kad aristokratas taip ir turi elgtis.

Žmogaus strėnų raištis buvo gerai suveržtas, rankos surištos už nugaros, o jis pats nuvarytas prie jūros. Abi jo blauzdas perrėžė peiliu, kad ganėtinai ištekėtų ungurius viliojančio kraujo, be to, žmogus buvo apšlakstytas actu, kuris, sakoma, varo ungurius iš proto.

Vėlyva popietė buvo labai karšta.

Unguriai auginami atskirame aptvare, gerokai atokiau nuo kitų žuvų tvenkinių, kad jų nepasiektų; prie ungurių galima prieiti siauru betoniniu taku, įsiterpusiu į įlanką. Šie unguriai vadinami murenomis; jie žinomi kaip labai agresyvūs, savo ilgiu prilygsta žmogaus ūgiui, apimtimi — žmogaus liemens apimčiai, jų galvos plokščios, snukiai platūs, o dantys panašūs į skustuvus. Vilos žuvivaisos tvenkiniai buvo šimto penkiasdešimties metų senumo, ir niekas nežinojo, kiek tų ungurių slėpėsi tvenkinio dugne įrengtuose tamsiuose užkaboriuose ir tunelių labirintuose. Žinoma, dešimtys, o gal ir šimtai. Senieji unguriai buvo tikri monstrai, o keli iš jų net papuošti brangenybėmis. Sakoma, kad vienas iš tokių, į kurio krūtininį peleką įvertas auksinis auskaras, buvo imperatoriaus Nerono numylėtinis.

Šiam vergui murenos kėlė ypač didelį siaubą, nes — Amplijatui patiko tokia likimo ironija — jis jau seniai buvo atsakingas už jų šėrimą, todėl dar prieš jėga užtempiamas ant betoninio takelio jis rėkė ir priešinosi. Šėrikas kiekvieną rytą matydavo, kaip elgdavosi unguriai, kai jis sumesdavo į vandenį žuvų galvas ir viščiukų vidurius. Vandens paviršius tada suraibuliuodavo, paskui, unguriams pajutus kraują, vanduo susidrumsdavo, murenos išnirdavo iš slaptaviečių ir pradėdavo grumtynes dėl draskomo į gabalėlius maisto.

Vienuoliktą valandą, nepaisydamas alpulį keliančio karščio, pats Amplijatas, lydimas paauglio sūnaus Celsino, taip pat savo ūkvedžio Skutarijaus, kelių verslo klientų (jie atvyko kartu su juo iš Pompėjos ir nuo pat aušros laikėsi netoli vildamiesi papietauti) ir beveik šimto vergų būrio, kuriems, jo manymu, būtų pravartu pamatyti tokį reginį, patraukė iš vilos ketindamas visa tai pasižiūrėti. Žmonai ir dukrai jis liepė likti namuose: toks reginys ne

moterims. Amplijatui buvo pastatyta didelė kėdė; mažesnės — jo svečiams. Jis nė nežinojo prasikaltusio vergo vardo. Šiais metais nusipirkęs vilą už dešimt milijonų, šį vergą jis gavo kartu su visais žuvivaisos tvenkiniais.

Didelių išlaidų sąskaita palei vilą besitęsiančioje pakrantėje buvo išlaikytos visos žuvų rūšys — didžiadantės, pilkosios kefalės, kurių tvenkiniai pagal visus reikalavimus aptverti aukštomis sienomis, kad žuvys neištrūktų į laisvę, plekšnės, papūgžuvės ir auksagalvės, nėgės, jūros unguriai ir sidabrinės menkės.

Bet pačios didžiausios povandeninių Amplijato turtų brangenybės — jis net ėmė drebėti pagalvojęs, kiek už jas sumokėjo, nors pats nelabai mėgo žuvis — buvo raudonosios kefalės, puikiosios ūsuotosios ir labai lepios žuvys, kurių spalvos mainėsi nuo blyškiai rausvų iki oranžinių atspalvių. Būtent šias žuvis jo vergas ir nudaigojo. Amplijatas nežinojo, jam nė nerūpėjo, ar vergas taip padarė iš pykčio, ar taip atsitiko dėl nežinojimo, bet žuvys buvo iškilusios į paviršių visu būriu, kaip kad plaukiodavo gyvos; dar šią ankstyvą popietę visas tvenkinio paviršius buvo padengtas įvairiaspalviu kilimu. Kai Amplijatui buvo parodytas šis vaizdas, kelios žuvys dar buvo gyvos, bet jos nusibaigė jam stebint, murktelėjo kaip lapai į tvenkinio gelmę, o paskui iškilo šalia kitų. Visos nunuodytos. Dabartinėmis kainomis jos kainuotų po šešis tūkstančius kiekviena — viena kefalė buvo penkis kartus vertingesnė už niekingą vergą, turėjusį jas prižiūrėti; o dabar žuvis liko tik sudeginti. Amplijatas nedvejodamas ištarė nuosprendį:

— Meskite jį unguriams!

Tempiamas ir stumiamas tvenkinio krašto link vergas klykė. Jis rėkė, jog nėra kaltas. Taip nutiko ne dėl maisto. Taip nutiko dėl vandens. Jie turėtų pasikviesti akvarijų.

Akvarijų!

Amplijatas įbedė akis į tviskančią jūrą. Jam buvo sunku išskirti besikamuojančio vergo figūrą ir du kitus jį laikančius žmones bei ketvirtąjį, tarsi ietį įbedusį į pasmerktojo nugarą kablį valtims pritraukti; jie visi — tik menkutės figūros purslojančių bangų ir

raibuliuojančio karščio fone. Tarsi imperatorius Amplijatas iškėlė ranką ir sugniaužė kumštį; nykštys buvo lygiagretus žemės paviršiui. Jis jautėsi galingas kaip dievas, vis dėlto kupinas paprasto žmogiško smalsumo. Akimirką jis laukė mėgaudamasis tokia galia, o paskui staiga pasuko riešą ir iškėlė nykštį į viršų. Tebūnie!

Ant ungurių tvenkinio krašto sverdėjančio vergo veriantys klyksmai sklido nuo pakrantės per terasas, per baseiną, kol pasiekė tylius namus, kuriuose slėpėsi moterys.

Korelija Amplijata nubėgo į miegamąjį, krito ant čiužinio ir paslėpė galvą po pagalve, bet nuo riksmo niekaip negalėjo išsivaduoti. Kitaip nei jos tėvas, ji žinojo vergo vardą Hiponaksas, jis buvo graikas; ji žinojo ir jo motinos vardą — Atija; ji dirbo virtuvėje, ir vos pratrūkusi jos rauda buvo dar sunkiau pakeliama nei vergo riksmas. Daugiau nė minutės nebegalėdama pakęsti riksmų Korelija pašoko ir nubėgo per ištuštėjusią vilą ieškoti raudančios moters. Ji buvo susmukusi prie kolonos uždarame sodelyje.

Išvydusi Koreliją Atija įsitvėrė jaunosios šeimininkės drabužio krašto ir ėmė rypuoti parpuolusi prie šlepetėlėmis apautų jos kojų be paliovos kartodama, kad jos sūnus nekaltas, kad išvedamas jis jai šaukė, jog visa tai dėl vandens, dėl vandens, kažkas nutiko vandeniui. Kodėl niekas jo neklauso?

Korelija glostė žilus Atijos plaukus ir kiek galėdama mėgino ją paguosti. Ji daugiau nieko negalėjo padaryti. Beprasmiška kreiptis į tėvą ir prašyti gailestingumo; Korelija tai žinojo. Jis niekieno neklausė, o moterų — mažiausiai, dukters išvis nepaisė. Iš dukters jis reikalavo tik besąlygiško paklusnumo. Įsikišusi ji tik garantuotų neabejotiną vergo žūtį. Į Atijos maldavimus ji galėjo atsakyti vienprasmiškai — ji nieko negalinti padaryti.

Tai išgirdusi senoji moteris — iš tikrųjų Atija ėjo ketvirtą dešimtį, bet Korelija vergų amžių skaičiavo kaip šunų metus, todėl jai Atija atrodė mažiausiai šešiasdešimties — staiga nutilo ir negrabiu judesiu nusišluostė ranka akis.

— Privalau rasti pagalbą.

— Atija, Atija, — švelniai pratarė Korelija, — kas tau padės?

— Jis šaukėsi akvarijaus. Ar jūs jo negirdėjote? Surasiu akvarijų.

— O kur jis yra?

— Jis turėtų būti prie akveduko, pakalnėje, kur dirba valtininkai.

Dabar ji jau buvo atsistojusi, visa virpėjo, bet ryžtingai, lyg paklaikusi žvalgėsi aplinkui. Jos akys buvo paraudusios, suknelė susiglamžiusi, plaukai susitaršę. Ji atrodė kaip pamišėlė, ir Korelija iškart suprato, kad niekas į ją nekreips dėmesio. Jie iš jos pasijuoks arba apmėtys akmenimis.

— Eisiu su tavimi, — pasakė Korelija, ir nuo tvenkinio pasigirdus dar vienam šūksniui viena ranka pasikaišė sijonus, o kita čiupo moteriai už riešo; jos abi nuskubėjo per sodą, praėjo pro tuščią durininko suolelį, pastatytą už šoninių durų, ir pateko į mirguliuojančią vieškelio kaitrą.

Aqua Augusta baigėsi didžiuliu požeminiu rezervuaru, esančiu už kelių šimtų žingsnių į pietus nuo Hortenzijos vilos; rezervuaras buvo iškastas šlaite, žvelgiančiame į uostą, ir, kiek siekė žmonių atmintis, buvo vadinamas *Piscina Mirabilis* — Stebuklų Baseinu.

Pažvelgęs iš lauko pusės, nepastebėtum nieko stebuklinga, ir dauguma Mizeno gyventojų praeidavo pro baseiną antrą kartą nė nedirstelėję ton pusėn. Iš po žemės kyšojo tik žemas raudonų plytų pastatas plokščiu stogu, apraizgytas blyškiai žalsvomis gebenėmis; pastatas buvo gyvenamo kvartalo ilgio ir pusės kvartalo pločio, jį supo parduotuvės ir sandėliai, užeigos ir gyvenamieji namai, pasislėpę dulkinose atkampiose gatvelėse aukščiau jūros lygio.

Tik vakare, kai nutyla pėsčiųjų ir važiuotųjų keliamas triukšmas bei prekeivių šūksniai, galima išgirsti žemą iš požemių sklindantį krintančio vandens dundenimą, o visą rezervuaro didybę

įmanoma pamatyti ir grožėtis tik įėjus į kiemą, atsirakinus siauras medines dureles bei kelis laiptelius palypėjus į patį baseiną. Skliautuotą stogą laikė keturiasdešimt aštuonios kolonos, kurių kiekviena buvo aukštesnė nei penkiasdešimties pėdų; tiesa, daugelį kolonų sėmė rezervuare susikaupęs vanduo. Į baseiną krintančio vandens aidas tiesiog kurtino.

Klausydamasis šniokščiančio vandens, paskendęs mintyse akveduko prižiūrėtojas čia galėdavo prastovėti ištisas valandas. Augusto vandens šniokštimas jo ausyse skambėjo ne kaip monotoniškas, nenutilstantis dundesys, bet kaip milžiniškų vandens vargonų gausmas — civilizacijos muzika. Baseino stoge buvo įrengtos vėdinimo šachtos; popietėmis, kai putotos čiurkšlės pursloja saulės šviesoje ir tarp kolonų šoka vaivorykštės, arba vakarais, kai jis užrakina baseiną nakčiai, ir jo deglo liepsna apšviečia lygų juodą paviršių, tarsi aukso krislai ant juodmedžio, — tomis akimirkomis jam nė neatrodydavo, kad jis rezervuare; jis pasijusdavo esąs šventovėje, skirtoje dievui, kuriuo vieninteliu verta tikėti.

Jau gerokai įdienojus, nusileidęs nuo kalnų ir įėjęs į kiemą Atilijus instinktyviai pajuto poreikį patikrinti vandens lygį rezervuare. Šitai jau buvo tapę manija. Tačiau pamėginęs atidaryti duris jis pamatė, kad jos užrakintos, o paskui prisiminė, kad raktą prie diržo buvo prisisegęs Korakas. Atilijus buvo taip pavargęs, jog tą akimirką nutarė daugiau apie tai negalvoti. Jis girdėjo tolimą Augusto dundenimą — akvedukas veikė; tai ir yra svarbiausia. Vėliau, ėmęs analizuoti savo veiksmus, jis nusprendė, jog tikrai neturėtų sau priekaištauti dėl aplaidžiai atliekamų pareigų. Jis nieko nebūtų galėjęs padaryti. Asmeniškai jam įvykiai iš tikrųjų būtų susiklostę nepalankiai, bet, turint galvoje platesnį kilusios krizės kontekstą, vargu ar tai būtų reikšminga.

Taigi jis nusigręžė nuo baseino ir peržvelgė tuščią kiemą. Praėjusį vakarą Atilijus paliepė jam nesant kiemą sutvarkyti ir iššluoti; dabar liko patenkintas pamatęs, jog taip ir buvo padaryta. Puikiai sutvarkytas kiemas jį visada ramindavo. Tvarkingai sukrautos švino lakštų krūvos, kalkių amforos, pucolano maišai,

raudoni terakotos vamzdžiai — visa tai jam priminė vaikystę. Taip pat ir kvapai — aštrus kalkių kvapas, visą dieną prieš saulę išgulėjusio degto molio dulkelių dvelksmas.

Jis nuėjo į sandėliuką, numetė ant žemės įrankius ir ėmė sukti skaudamą petį, paskui tunikos rankove nusišluostė veidą ir vėl išėjo į kiemą kaip tik tada, kai čia būreliu suėjo visi kiti. Jie patraukė tiesiai prie geriamojo vandens fontanėlio nė nesivargindami parodyti, jog Atilijų pastebėjo, ir iš eilės maukė vandenį bei šlakstėsi juo galvas ir kūnus — iš pradžių Korakas, paskui Musa, tada Beko. Du vergai kantriai tupėjo šešėlyje laukdami, kol laisvieji žmonės baigs. Atilijus suprato, jog šiandien prarado autoritetą. Vis dėlto jis gali gyventi ir jausdamas jų priešiškumą. Jam teko taikstytis ir su sunkesniais dalykais.

Jis riktelėjo Korakui, jog vyrams šiandien darbų jau pakaks, ir jam buvo atsilyginta pašaipiu nusilenkimu; paskui Atilijus ėmė lipti siaurais mediniais laipteliais į savo būstą.

Kiemas buvo kvadratinis. Šiaurine puse jis rėmėsi į Stebuklų Baseino sieną. Iš vakarų ir pietų pusės kiemą supo sandėliai ir administracinės akveduko patalpos. Rytinėje pusėje buvo gyvenamosios patalpos — pirmame aukšte vergų barakai, o virš jų — akvarijaus butas. Korakas ir kiti laisvieji žmonės gyveno mieste su savo šeimomis.

Romoje palikęs motiną ir seserį Atilijus manė, kad pasitaikius progai jis tikriausiai pasikvies jas į Mizeną ir išsinuomos namą, kuriame galės tvarkytis jo motina. Tačiau dabar jis miegojo ankštame viengungiškame savo pirmtako Eksomnijaus butelyje; keletą likusių Eksomnijaus daiktelių jis išnešė į mažą negyvenamą kambarį koridoriaus gale.

Kas nutiko Eksomnijui? Natūralu, jog į uostą atvykusiam Atilijui pirmiausia ir kilo šis klausimas. Bet niekas to nežinojo, o jei ir žinojo, nenorėjo jam pasakoti. Jo klausimai būdavo sutinkami niauriai tylint. Galėjai pamanyti, jog Eksomnijus, beveik dvidešimt metų Augustą prižiūrėjęs sicilietis, vieną rytą, daugiau nei prieš dvi savaites, paprasčiausiai ėmė ir išėjo, ir nuo to laiko niekas nieko apie jį negirdėjo.

Kitu atveju vandentiekio prižiūrėtojus kuruojanti žinyba Romoje, administruojanti pirmame ir antrame regione (Lacijuje ir Kampanijoje) esančius akvedukus, būtų palaukusi, kol viskas šiek tiek nusistovės. Tačiau atsižvelgus į sausrą, į strateginę Augusto svarbą ir į faktą, kad trečiąją liepos savaitę senatas jau buvo išsiskirstęs vasaros atostogų, o pusė senato narių turėjo palei įlanką išsibarsčiusias vilas, buvo nutarta, jog bus išmintingiausia kuo greičiau nusiųsti pamainą. Atilijus gavo šaukimą per rugpjūčio idas jau temstant; tada jis kaip tik baigė kasdienius darbus prie *Anio Novus*. Savo namuose Palatino kalvoje sulaukęs paties akvarijų kuratoriaus, Acilijus Avijola išklausė pasiūlymo vykti į tarnybą. Atilijus buvo sumanus, energingas, atsidavęs, — senatorius gerai mokėjo meilikauti kalbėdamas su tikrai jam reikalingu žmogumi — neturėjo nei žmonos, nei vaikų, galinčių jį sulaikyti Romoje. Ar jis pasiruošęs išvykti jau rytoj? Savaime suprantama, Atilijus iškart priėmė pasiūlymą, nes tai buvo puiki proga palypėti karjeros laiptais. Jis atsisveikino su savo šeima ir įsėdo į kasdien iš Ostijos išplaukiantį keltą.

Jis pradėjo jiems rašyti laišką. Laiškas gulėjo ant nedidelės etažerės, pastatytos prie tvirtos medinės lovos. Jam nelabai sekėsi rašyti laiškus. Paprasčiausia informacija — *jau atvykau, kelionė pasisekė, karšta,* — surašyta mokinuko rašysena, buvo geriausia, ką jis įstengė. Atilijus nė neužsiminė apie širdyje juntamą nerimą — slegiančią atsakomybę, baimę dėl vandens trūkumo, priverstinį atsiribojimą. Bet jo namiškiai — moterys; ką jos išmano? Be to, jis buvo išmokytas gyventi pagal stoikų mokyklos taisykles — nešvaistyti laiko nesąmonėms, neverkšlenant dirbti savo darbą, elgtis vienodai aplinkybėms susiklosčius įvairiai — ir užklupus aštriam skausmui, ir ištikus netekčiai, užpuolus ligai, likti ištikimam paprastam gyvenimo būdui: sulankstomoji lova ir apklotas.

Jis sėdėjo ant čiužinio kraštelio. Namuose jam patarnaujantis vergas Filas atnešė ąsotį vandens ir dubenį, kelis vaisius, kepaliuką duonos, molinį ąsotėlį vyno ir gabaliuką kieto balto sūrio. Atilijus kruopščiai nusiprausė, suvalgė visą maistą, į van-

denį įmaišė truputį vyno ir išgėrė. Paskui, per daug nuvargęs, kad nusiautų batus ir nusivilktų tuniką, jis atsigulė į lovą, užsimerkė ir iškart paniro į miglotą būseną tarp miego ir būdravimo; kaip visada, tariamame sapne jis išvydo klajojančią mirusią savo žmoną, maldaujančiu, net reikalaujančiu balsu jam šaukiančią: „Akvarijau! Akvarijau!“

Jo žmonai tebuvo dvidešimt dveji, kai jis turėjo laidotuvių laužui atiduoti jos kūną. Ši moteris buvo jaunesnė, tikriausiai kokių aštuoniolikos. Vis dėlto toji kieme stovinti mergina privertė jo širdį šoktelėti; ji labai priminė jį lankantį sapną ir Sabiną. Tokie patys tamsūs plaukai. Toks pats odos baltumas. Tokia pati patraukli figūra. Ji stovėjo po jo langu ir šaukė.

— Akvarijau!

Neramūs balsai pakėlė ant kojų pavėsyje nugriuvusius vyrus; kol Atilijus nusileido laiptais, jie jau buvo apstoję merginą puslankiu ir išsižioję dėbsojo. Ji vilkėjo laisva balta tunika plačia iškirpte ir plačiomis rankovėmis; tokiu drabužiu vilkima namuose. Iškirptė atidengė kiek daugiau nei įprastai pieno baltumo apvalių rankų ir krūtų. Taip apsirengusi ir viešai pasirodžiusi garbi jaunoji ponia smarkiai rizikuotų. Dabar jis pamatė, kad ji ne viena. Ją lydėjo vergė — sudžiūvusi, drebanti pagyvenusi moteris, kurios žili plaukai buvo tik pusiau susegti ir padrikę ant nugaros.

Mergina buvo be kvapo; ji kažką padrikai kalbėjo apie šiandien jos tėvo tvenkinyje nugaišusius raudonąsias kefales ir užnuodytą vandenį, apie žmogų, kurį sušers unguriams, apie tai, kad jis turi kuo greičiau ten eiti. Buvo sunku sugaudyti jos žodžius.

Jis kilstelėjo ranką norėdamas ją sustabdyti ir paklausė, kuo ji vardu.

— Esu Korelija Amplijata, Numerijaus Popidijaus Amplijato iš Hortenzijos vilos dukra.

Ji nekantraudama prisistatė, ir Atilijus pastebėjo, kad jai paminėjus tėvo vardą Korakas ir dar keli vyrai susižvalgė.

— Ar tu esi akvarijus?

Korakas atsakė:

— Akvarijaus čia nėra.

Atilijus mostelėjo varydamas jį šalin.

— Taip, aš esu atsakingas už akveduką.

— Tada eime su manimi.

Ji pasuko vartų link ir, rodos, nustebo, kad Atilijus iškart nepuola paskui. Dabar vyrai pradėjo iš jos juoktis. Musa pamėgdžiodamas subangavo klubais didingai atmesdamas galvą:

— O, akvarijau, eikš su manimi!..

Ji atsigręžė pykčio ašarų sklidinomis akimis.

— Korelija Amplijata, — ramiai ir gana draugiškai pratarė Atilijus, — taip, gal aš ir neišgaliu skanauti raudonųjų kefalių, bet, manau, kad tai jūroje gyvenančios žuvys. O aš nesu atsakingas už jūros vandenį.

Korakas prasišiepė ir pasakė:

— Ar girdėjai? Ji mano, kad esi Neptūnas!

Visi dar garsiau nusijuokė. Atilijus griežtai paliepė nurimti.

— Mano tėvas pasmerkė žmogų mirčiai. Vergas rėkė kviesdamas akvarijų. Tiek ir težinau. Tu esi vienintelė jo viltis. Eisi ar ne?

— Palauk, — pratarė Atilijus. Jis linktelėjo vyresnės moters pusėn, kuri stovėjo užsidengusi veidą rankomis ir verkė panarinusi galvą. — O kas ji?

— Ji yra jo motina.

Dabar vyrai nutilo.

— Matai?

Korelija ištiesė ranką ir palietė jo alkūnę.

— Eime, — tyliai pasakė ji. — Prašau.

— Ar tavo tėvas žino, kur esi?

— Ne.

— Nesikišk, — pasakė Korakas. — Toks mano patarimas.

Beje, išmintingas patarimas, pamanė Atilijus, nes imdamasis kokių nors veiksmų kiekvieną kartą, vos išgirdęs apie tai, kad su vergu žiauriai elgiamasi, neturėsi kada nei pavalgyti, nei pamie-

goti. Jūros vandens tvenkinys, pilnas negyvų kefalių? Čia jis tikrai niekuo dėtas. Jis pažvelgė į Koreliją. Kita vertus, jeigu vargšelis nelaimėlis tikrai jo šaukiasi...

Ženklai, simboliai, spėjimai...

Tarsi gijos vingiuojantys garai. Atgal į žemę susisunkianti drėgmė. Tvankiame ore dingęs akvarijus. Vezuvijaus šlaitų apačioje želiančiose ganyklose ganantys piemenys pasakojo matę milžinus. Žmonės kalba, kad Herkulane moteris pagimdė kūdikį, vietoj pėdų turintį pelekus. Dabar Mizene per vieną dieną be jokios aiškios priežasties išgaišo visas tvenkinys raudonųjų kefalių.

Jeigu tik įmanoma, reikia viską išsiaiškinti.

Atilijus pasikrapštė ausį.

— Ar toli toji vila?

— Prašau... Už kelių šimtų žingsnių. Visai netoli.

Ji truktelėjo jį už rankos, ir Atilijus leidosi vedamas. Toji Korelija Amplijata nebuvo iš tų moterų, kurioms lengva atsispirti. Galbūt jam net privalu ją palydėti iki tėvų namų? Vargu ar labai saugu jos amžiaus ir padėties merginai vaikščioti uostamiesčio gatvėmis. Jis šūktelėjo per petį Korakui, kad eitų ir jis, bet Korakas tik truktelėjo pečiais:

— Nesikišk, — pakartojo jis.

Tada Atilijus, net nesusivokęs, kas dedasi, pasijuto esąs už vartų, gatvėje; kitų jau nebesimatė.

Iki sutemstant liko kiek daugiau nei valanda; tokiu paros metu visi Viduržemio jūros pakrančių žmonės pradeda eiti iš namų. Nepasakytum, kad mieste karštis žymiai atslūgtų. Akmenys vis dar panašūs į deginimo krosnies plytas. Senutės sėdėjo ant suoliukų, sustatytų prieangiuose, ir vėdavosi, o vyrai stoviniavo, gėrė vyną ir šnekučiavosi. Vešliomis barzdomis apžėlę besinai ir dalmatai, auksinius auskarus įsivėrę egiptiečiai, raudonplaukiai germanai, gelsvaodžiai graikai ir siliciečiai, raumeningi ir juodi kaip medžio anglis nubiai, nuo vyno krauju pasruvusiomis

akimis — vyrai, susirinkę iš visų imperijos šalių, kiekvienas iš jų toks nusivylęs arba toks ambicingas, arba tiesiog kvailas, kad panorėtų dvidešimt penkerius gyvenimo metus lieti prakaitą prie irklų dėl to, kad už tai gautų Romos pilietybę. Iš kažkurio miesto kampelio netoli uosto sklido ramūs vandens vargonų garsai.

Korelija skubiai lipo laiptais pasikaišiusi sijoną; minkštu apavu apautos kojos be garso bėgo laiptų akmenimis; priekyje skubėjo vergė. Atilijus ėjo iš paskos.

— Keli šimtai žingsnių, — murmėjo jis sau po nosimi, — visai netoli...

Taip, tiesa, bet kiekvienas žingsnis vis į kalną, vis aukštyn.

Nuo prakaito jo tunika lipte prilipo prie nugaros.

Galiausiai jie pasiekė plokštumą ir atsidūrė priešais pilkšvai rusvą ilgą, aukštą sieną, kurioje buvo matyti arkiniai vartai. Virš jų kyšojo kaltos geležies delfinai, tarsi mėginantys pasibučiuoti virš vandens. Moterys nuskubėjo pro nesaugomus vartus, ir aplink apsižvalgęs Atilijus nusekė paskui, iš triukšmingos, dulkėtos realybės iškart nerdamas į tylų mėlyną pasaulį, užėmusį jam kvapą. Jam prieš akis atsivėrė visi mėlynos spalvos atspalviai, kokius tik Motina Gamta yra sukūrusi: turkio, lazurito, indigo, safyro... nuo krištolinio seklumos vaiskumo iki gelmių, iki horizonto linijos, dangaus žydrynės. Pati vila buvo išdėstyta terasose, kilo į atšlaitę, fasadu atsukta į įlanką; ji ir buvo pastatyta tam, kad grožėtumeisi šia didinga panorama. Prie molo buvo prišvartuotas dvidešimties irklų prabangus laivas, nudažytas tamsiai raudona ir aukso spalva, tokių pačių spalvų kilimu išklotu deniu.

Jis turėjo per mažai laiko, kad užfiksuotų dar ką nors, išskyrus šią kvapą gniaužiančią mėlynę, nes jiems reikėjo eiti toliau; dabar Korelija ėjo pirma, vesdama jį vis žemyn, pro skulptūras, fontanus, laistomas vejas, per mozaika puoštą grindinį, dekoruotą jūros būtybių atvaizdais; jie praėjo pro terasą su atgręžtu į jūrą, taip pat mėlynu baseinu, kurį tarsi įrėmino marmuro krašteliai. Šalia baseino švelniai ritinėjosi pripučiamas kamuolys, tarsi būtų paliktas vos įpusėjus žaisti. Staiga jis labai sutriko suvokęs, kad didžiulis namas

visiškai tuščias, o kai Korelija mostelėjo baliustrados link, ir jis atsargiai atsirėmė į akmeninį turėklą ir pasilenkė, suprato, kodėl taip yra. Beveik visi šeimynykščiai buvo susirinkę prie pat jūros.

Jam prireikė valandėlės, kol suvokė, ką iš tikrųjų mato. Kaip jis ir tikėjosi, žmonės būriavosi prie žuvivaisos aptvaro, kuris buvo gerokai didesnis, nei jis galėjo įsivaizduoti; tik žvilgtelėjęs galėjai suprasti, kad žuvų baseinas senas, tikriausiai įrengtas paskutiniaisiais Respublikos dekadanso metais, kai pasidarė madinga auginti žuvis. Jis matė tarp uolų kyšančias kelias betonines sienas, sudarančias kvadratinius baseinus. Vieno baseino paviršius mirgėjo nugaišusiomis žuvimis. Dar toliau būrelis vyrų žiūrėjo į kažką, esantį vandenyje, į kažkokį objektą, kurį vienas iš vyrų baksnojo kabliu, skirtu valtims prie kranto pritraukti. Atilijui teko prisidengti akis delnu, kad geriau matytų. Geriau įsižiūrėjęs jis pajuto, kaip jam ima traukti skrandį. Reginys priminė nuosprendžio nuteisti mirtimi momentą amfiteatre; viskas tarsi suakmenėję — erotiškas minios ir aukos bendradarbiavimas.

Jam už nugaros pagyvenusi moteris ėmė raudoti iš didžiulio sielvarto ir nevilties. Jis žengė žingsnį atgal ir atsigręžė į Koreliją purtydamas galvą. Jis norėjo dingti iš šios vietos. Jis troško grįžti į patogų, paprastą, kasdienį savo profesijos žmonių pasaulį. Čia jis neturėjo ką veikti.

Bet mergina stovėjo jam ant tako, visai čia pat.

— Prašau, — pratarė ji, — padėk jai.

Jos akys buvo mėlynos, net mėlynesnės už Sabinos. Atrodė, kad jos surinko visą įlankos mėlį ir dabar grąžino jam. Jis dvejojo trindamas skruostą, o paskui atsigręžė ir nenorom dar kartą pažvelgė į jūrą.

Jis prisivertė nukreipti žvilgsnį nuo horizonto tyčia praleisdamas sceną prie baseino, paskui nuslydo akimis kranto linija, mėgindamas į viską žvelgti profesionalo akimis. Jis matė medinius šliuzus ir geležines rankenas šliuzams pakelti, taip pat kai kuriuose baseinuose įrengtus metalinius pinučius, neleidžiančius žuvims pabėgti. Trapai. Vamzdžiai. *Vamzdžiai.*

Jis luktelėjo, paskui vėl apsisuko ir pašnairavo į atšlaitę. Kylančios ir slūgstančios bangos turėtų pratekėti pro metalinius pinučius ir patekti į betoninius žuvų baseinų aptvarus, kad vanduo neužsistovėtų. Tiek Atilijus žinojo. Bet *vamzdžiai...* Jis pakreipė galvą jau pradėdamas kai ką nutuokti. Vamzdžiais iš sausumos turėtų atitekėti šviežias vanduo, susimaišyti su jūros vandeniu ir jį praskiesti. Kaip lagūnoje. Dirbtinė lagūna. Tobulos sąlygos žuvims auginti. Pačios lepiausios žuvys, kurias auginti gali tik patys turtingiausieji, — tai raudonosios kefalės.

Jis tyliai paklausė:

— Kurioje vietoje akvedukas jungiasi su namu?

Korelija papurtė galvą:

— Nežinau.

Akvedukas turėtų būti didelis, pamanė Atilijus. *Tokio dydžio namui...*

Jis atsiklaupė prie baseino, pasėmė saują šilto vandens, paragavo, susiraukė, praskalavo juo burną kaip vyno žinovas. Jo supratimu, vanduo buvo švarus. Bet, kita vertus, šitai galėjo ir nieko nereikšti. Jis mėgino prisiminti, kada paskutinį kartą tikrino akveduko ištakas. Patikrino praėjusį vakarą, prieš eidamas miegoti, o vėliau — ne.

— Kada žuvys išgaišo?

Korelija pažvelgė į vergę, bet su ja jau nebebuvo galima susikalbėti.

— Nežinau. Gal prieš dvi valandas?

Dvi valandas!

Jis peršoko per dviejų žemesniųjų terasų baliustradą ir nuėjo pakrantės link.

Prie pat vandens susirinkusieji akivaizdžiai nebuvo sužavėti pramoga. Kita vertus, kas šiandien galėtų juos nustebinti? Amplijatas vis labiau jautė, kad jau pasiekė tam tikrą ribą —

galbūt kaltas amžius, o gal sukaupti turtai? Jaudinantis laukimas ir rengimasis pramogai būdavo malonesnis už patį rezultatą. Aukos šūksniai, kraujo čiurkšlės, o kas paskui? Tik dar viena mirtis.

Geriausia pramogos dalis ir buvo pati pradžia: lėtas rengimasis, o paskui ilgas laiko tarpas, kai vergas paprasčiausiai plūduriavo, galvą iškėlęs virš vandens paviršiaus; dabar jis buvo labai tylus, nenorėjo patraukti tų, kurie plauko po juo, dėmesio, susikaupęs matąravosi vandenyje. Linksma. Vis dėlto tokiame karštyje laikas slinko lėtai, ir Amplijatas ėmė galvoti, kad tokia ungurių puota gerokai pervertinta, o pats Vedijus Polionas nebuvo toks stilingas, kaip jis įsivaizdavo. Bet ne, visada gali pasikliauti aristokratais! Kaip tik tada, kai jis rengėsi nutraukti procedūrą, vanduo suraibuliavo, ir tada — pliumpt! — galva dingo, tarsi būtų žvejo plūdė, ir akimirką vėl išniro; vergo veidas iš nuostabos išsiviepė, ir dingo. Jau vėliau viską prisimenant paaiškėjo, jog tai ir buvo viso reginio viršūnė. Paskui visa tai stebėti, kepinant besileidžiančiai popiečio saulei, pasidarė ganėtinai nuobodu ir nepatogu.

Amplijatas nusiėmė šiaudinę skrybėlę ir ėmė vėduotis, o paskui pažvelgė į sūnų. Iš pradžių atrodė, kad Celsinas žvelgia tiesiai prieš save, bet dar kartą pažvelgus paaiškėjo, jog jis užsimerkęs. Berniukas paprastai taip ir elgdavosi. Visada atrodydavo, kad jis daro tai, ko iš jo tikimasi. Bet paskui būdavo galima suprasti, kad paklūsta tik kūnas: jo dėmesys būdavo kažkur kitur. Amplijatas bakstelėjo pirštu jam į pašonę, ir Celsinas iškart atsimerkė.

Kas jo galvoje? Tikriausiai kokie nors rytietiški paistalai. Amplijatas kaltino save. Kai berniukui buvo šešeri, — vadinasi, prieš dvylika metų — Pompėjoje Amplijatas savo lėšomis pastatė šventyklą Izidei garbinti. Buvęs vergas neturėjo tiek drąsos, kad statytų šventyklą Jupiteriui, pačiam didingiausiam ir geriausiam, arba motinai Venerai ar dar kokioms nors galingoms ir šventoms globojančioms dievybėms. Bet Izidė buvo egiptiečių deivė, globojanti moteris, kirpėjus, aktorius, kvepalų gamintojus. Amplijatas

pastatė šventyklą Celsino vardu tikėdamasis, kad berniukas galbūt taps Pompėjos valdančiosios tarybos nariu. Visa tai veikė. Amplijatui nepatiko tik tai, kad Celsinas į viską žvelgė pernelyg rimtai. Tačiau vaikinui išties viskas taip atrodė, ir nė nekilo abejonių, kad apie tai jis mąsto ir dabar — apie Ozirį, dievą Saulę, Izidės vyrą, kurį kiekvieną vakarą, leidžiantis saulei, nužudo klastūnas brolis Setas, tamsos nešėjas, apie tai, kaip po mirties visi vyrai būna teisiami Mirusiųjų Karalystės valdovo ir, jeigu nusprendžiama, kad jie to verti, jiems užtikrinamas amžinas gyvenimas; iš ryto jie gali vėl prisikelti kaip Horas, Ozirio įpėdinis, šviesos nešėjas, keršijanti nauja saulė. Ar Celsinas išties tiki šiais mergaitiškais paistalais? Ar jis tikrai tiki, jog, pavyzdžiui, šis pusiau suėstas vergas, miręs leidžiantis saulei, galėtų grįžti ir atkeršyti saulei tekant?

Amplijatas kaip tik gręžėsi norėdamas būtent to sūnaus ir paklausti, bet jam sutrukdė už nugaros pasigirdęs šūksnis. Tarp susibūrusių vergų kilo sąmyšis, ir Amplijatas pasisuko kėdėje. Nuo vilos pusės laiptais lipo žmogus, kurio jis nepažinojo; žmogus mojavo aukštai iškelta ranka ir kažką šaukė.

Vandens tiekimo principai buvo paprasti, universalūs, objektyvūs — tiek Romoje, tiek Gaule, tiek Kampanijoje, — ir būtent tai Atilijui labai patiko. Net ir bėgdamas jis įsivaizdavo tai, ko negalėjo matyti. Pagrindinė akveduko šaka turėtų eiti atšlaite, už vilos, įkasta į žemę maždaug metro gylyje; vanduo turėtų tekėti nuo šiaurės pietų link, nuo Bajų Stebuklų Baseino link. Kad ir kas buvo vilos savininkas daugiau nei prieš šimtmetį statant *Aqua Augustą*, beveik neabejotinai turėjo išvesti dvi vandentiekio atšakas. Viena atšaka tekantis vanduo turėtų subėgti į didelę cisterną, aprūpinančią namą, plaukimo baseiną ir sode esančius fontanus: jeigu vandentiekio vanduo būtų užterštas, tikriausiai prireiktų dienos, kol būtų užteršta visa sistema; viskas priklauso nuo rezervuaro dydžio. Tačiau kita kanalo atšaka turėtų

tiekti Augusto vandenį tiesiai į žuvyną, į visus žuvų baseinus. Bet koks gedimas iškart paaiškėtų būtent čia.

Dabar Atilijus jau visai aiškiai matė gyvojo paveikslo stebėtojų pavidalus: šeimininkas, kaip galima buvo numanyti, Amplijatas, nustebęs pakilo nuo kėdės, o visi kiti žiūrovai dabar stovėjo atgręžę į baseiną nugaras, įsmeigę akis į paskutiniu laiptų maršu bėgantį Atilijų. Jis atbėgo iki betoninės žuvyno rampos, šiek tiek sulėtino tempą pribėgęs prie Amplijato, bet visiškai nesustojo.

— Ištrauk jį! — prabėgdamas šūktelėjo Atilijus.

Švininį veidą nutaisęs Amplijatas kažką šūktelėjo jam pavymui, ir Atilijus tebebėgdamas dabar jau atsigręžęs ir iškėlęs į viršų delnus riktelėjo:

— Prašau. Tik ištrauk jį.

Amplijatas net prasižiojo, bet paskui, vis dar nenuleisdamas nuo Atilijaus akių, jis iš lėto pakėlė ranką — mįslingasis gestas, vis dėlto nutraukiantis įvykių grandinę, tarsi visi tik ir būtų laukę būtent tokio ženklo. Namų ūkvedys susikišo du pirštus į burną ir sušvilpė valčių kablį laikančiam vergui, o paskui mostelėjo ranka viršun. Tai pamatęs vergas apsisuko ir įkišo lazdą su kabliu į ungurių baseiną, užkabino ir pradėjo traukti.

Atilijus jau beveik pasiekė vamzdžius. Pribėgus arčiau jie pasirodė esą didesni, nei žvelgiant nuo terasos. Terakota. Pora. Daugiau nei pėdos skersmens. Vamzdžiai buvo atvesti nuo šlaito, abu kartu kirto rampą, o paskui išsiskyrė į priešingas puses palei žuvyno sieneles. Į kiekvieną vamzdį buvo įtaisytos negrabiai apdirbtos kontrolinės plokštelės — kryžmai perpjauto dviejų pėdų ilgio vamzdžio dalys; jas apčiupinėjęs Atilijus pamatė, kad viena buvo blogai įdėta ir apgadinta. Šalia gulėjo kaltas; tarsi kažkam, kas čia darbavosi, būtų sutrukdyta.

Atilijus atsiklaupė ir įgrūdo įrankį į plyšį, o paskui ėmė kiloti jį aukštyn ir žemyn, kol galiausiai beveik visą sukišo; paskui jis pasuko kaltą. Dabar atsirado tarpas, kurio pakako pirštams įkišti ir dangčiui nuimti. Jis nustūmė dangtį nepaisydamas didelio jo svorio ir pasilenkė tiesiai virš tekančio vandens; jis iškart užuodė

kvapą. Ištrūkęs iš ribotos vamzdžio ertmės kvapas buvo pakankamai stiprus, kad Atilijus negaištų. Abejonių nekeliantis puvėsių kvapas. Supuvusių kiaušinių smarvė.

Hado kvėptelėjimas.

Siera.

Vergas buvo miręs. Net ir iš tolo tai nekėlė abejonių. Prie atdaro vamzdžio susilenkęs Atilijus pamatė iš ungurių baseino ištrauktus palaikus, apdengtus maišu. Jis matė, kaip skirstosi minia, iš lėto traukdama į vilą, o žilaplaukė vergė yrėsi per žmones priešinga kryptimi — jūros link. Kiti vengė į ją žiūrėti, aplenkė ratu, tarsi ji sirgtų kokia nors bjauria liga. Priėjusi prie nebegyvo žmogaus ji iškėlė rankas į dangų ir ėmė tyliai linguoti į abi puses. Amplijatas jos nepastebėjo. Jis ryžtingai žengė Atilijaus link. Jam už nugaros ėjo Korelija, į ją panašus jaunuolis, tikriausiai jos brolis, ir dar keletas kitų. Pora vyrų prie diržų buvo prisisegę peilius.

Akvarijus vėl sutelkė dėmesį į vandenį. Ar jam tik taip atrodo, ar tikrai krinta slėgis? Dabar, kai vamzdis buvo atidarytas, kvapas nebebuvo toks stiprus. Jis panardino rankas į tėkmę, suraukė antakius, pamėgino įvertinti srovės stiprumą; vanduo mirguliuodamas sruveno jam per pirštus tarsi gyvas. Kartą, dar būdamas vaikas, jis matė, kaip per žaidynes buvo nukautas dramblys — jį sumedžiojo leopardų kailiais apsidangstę kilpininkai ir ietininkai. Tačiau aiškiausiai jis prisiminė ne pačią medžioklę, bet tai, kaip dresuotojas, kuris tikriausiai atlydėjo šį milžiną iš Afrikos, pasilenkė prie dramblio ausies, šiam parkritus į dulkes ir dvesiant, ir kažką jam pašnabždėjo. Būtent taip dabar jautėsi ir jis. Atrodė, kad akvedukas, didysis *Aqua Augusta*, miršta ant jo rankų.

Pasigirdo balsas:

— Tu esi mano valdose.

Atilijus pakėlė akis ir išvydo į jį žvelgiantį Amplijatą. Vilos savininkas buvo įpusėjęs šeštą dešimtį. Jis buvo neaukštas, bet plačiapetis ir galingas.

— Mano valdose, — pakartojo Amplijatas.

— Taip, valdos — tavo nuosavybė. Bet vanduo imperatoriaus.

Atilijus atsistojo ir nusišluostė į tuniką rankas. Jį pykdė, kad per tokią didelę sausrą sunaudojama tiek daug brangaus skysčio šio turtuolio žuvų tvenkiniams pildyti.

— Turi uždaryti akveduko šliuzus. Matricoje yra sieros, o raudonosios kefalės nepakenčia jokios taršos. Štai dėl ko, — Atilijus pabrėžė šiuos žodžius, — išgaišo tavo brangiosios žuvys.

Amplijatas nežymiai krestelėjo galvą suprasdamas užuominą. Jo veidas buvo gana gražus, o akys tokios pat mėlynos kaip ir dukters.

— O kas tu toks esi?

— Markas Atilijus. *Aqua Augusta* prižiūrėtojas.

— Atilijus? — susiraukė turtuolis. — O kas nutiko Eksomnijui?

— Ir aš norėčiau sužinoti.

— Bet, aišku, Eksomnijus ir dabar dirba vandentiekio prižiūrėtoju?

— Ne. Jau sakiau, dabar aš tą darbą dirbu.

Atilijus nebuvo nusiteikęs reikšti pagarbą. Vertas paniekos, kvailas, žiaurus... galbūt pasitaikius kitai progai jis su malonumu išsakytų tokius komplimentus, bet dabar jis neturėjo laiko.

— Turiu grįžti į Mizeną. Akveduko padėtis kritiška.

— Kodėl ji tokia kritiška? Ar tai koks nors pranašingas ženklas?

— Galima sakyti ir taip.

Atilijus jau rengėsi eiti, bet Amplijatas vikriai metėsi jo link ir pastojo kelią.

— Tu mane įžeidei, — pasakė jis, — mano valdose. Mano šeimos akivaizdoje. O dabar tu nori išeiti nė neatsiprašęs?

Jis prikišo savo veidą taip arti, kad Atilijus ties retėjančių jo plaukų linija pamatė blizgančius prakaito karoliukus. Nuo jo saldžiai dvelkė šafranų aliejumi — pačiu brangiausiu tepalu.

— Kas tau leido čia ateiti?

— Jeigu aš kaip nors tave įžeidžiau, — pradėjo Atilijus, bet paskui prisiminė maišu uždengtus sumaitotus palaikus, ir atsiprašymo žodžiai įstrigo gerklėje. — Pasitrauk man iš kelio.

Jis norėjo prasibrauti pro Amplijatą, bet šis čiupo jam už rankos, o kažkas išsitraukė peilį. Dar akimirka, vienintelis judesys, ir viskas bus baigta, pamanė Atilijus.

— Jis čia atėjo per mane, tėve. Aš jį pakviečiau.

— Ką?

Amplijatas atsisuko į Koreliją. Atilijus niekada nesužinos, ką būtų jam padaręs, jeigu jis būtų ją užgavęs, nes tą pačią akimirką pasigirdo šiurpus klyksmas. Rampa ėjo žilaplaukė moteris. Jos veidas, rankos ir suknelė buvo ištepti sūnaus krauju, vieną ranką laikė ištiesusi tiesiai prieš save, rudus kaulėtus pirštus, nykštį ir mažylį, ji buvo grėsmingai atkišusi. Ji kažką rėkė kalba, kurios Atilijus nesuprato. Kita vertus, jam nė nereikėjo suprasti — bet kokia kalba ištartas prakeiksmas lieka prakeiksmu, o šis buvo skirtas tiesiai Amplijatui.

Jis paleido Atilijaus ranką ir atsigręžė į ją, abejingu veidu sugerdamas visą prakeiksmo galią. Paskui, kai žodžių srautas apsilpo, jis nusijuokė. Akimirką buvo tylu, paskui ir kiti ėmė juoktis. Atilijus pažvelgė į Koreliją, kuri beveik nepastebimai linktelėjo ir mostelėjo vilos pusėn. Ji tarsi sakė: *Man viskas bus gerai, eik.* Tiek jis tegirdėjo ir tematė, nes nusigręžė ir ėmė lipti viršun kylančiu taku namo link kas dvi tris pakopas iškart. Bėgo švininėmis kojomis, kaip pabėgti mėginantis sapnuojantis žmogus.

Hora duodecima

[18.48 val.]

„Prieš pat prasiveržimą gali labai padidėti šie santykiai — S/C, SO_2/CO_2, S/Cl, taip pat ir bendras HCl kiekis... Žymus Žemės mantiją sudarančių komponentų proporcijų padidėjimas dažnai gali būti vertinamas kaip ženklas, kad snaudžiančiame vulkane pakilo magma ir galima tikėtis prasiveržimo".

„Vulkanologija" *(antrasis leidimas)*

Akvedukas — žmogaus kūrinys, paklūstantis gamtos dėsniams. Vandentiekio specialistai gali pažaboti versmę ir nukreipti ją nuo įprastos vagos, bet kartą ištryškusi ji ir teka — neišvengiamai, negailestingai, vidutiniškai dviejų su puse mylių per valandą greičiu, ir Atilijus buvo išties bejėgis — jis niekaip negalėjo išgelbėti Mizeno vandens nuo teršalų.

Jis vis dar laikėsi įsikibęs silpnutės vilties — galbūt siera kaip nors susilaikys ties Hortenzijos vila; galbūt siera teka iš įrengtų po namu vamzdynų; galbūt Amplijato nuosavybė tėra nuo gražaus įlankos vingio atskirta dvokianti kišenė.

Viltys gyvavo tol, kol jis atlėkė nuokalne iki Stebuklų Baseino, ištempė Koraką iš barakų, kur jis žaidė kauliukais su Musa ir Beko, paaiškino jam, kas nutiko, ir kantriai palaukė, kol prižiūrėtojas atrakins duris į rezervuarą. Kaip tik tada visos viltys akimirksniu išgaravo, jas nupūtė tas pats bjaurus tvaikas, kurį jis užuodė žuvyno vamzdžiuose.

— Šuns kvapas! — pasibjaurėjęs išpūtė skruostus Korakas. — Tikriausiai šis tvaikas kaupėsi ištisas valandas.

— Dvi valandas.

— Dvi valandas? — prižiūrėtojui sunkiai sekėsi slėpti pasitenkinimą. — Kaip tik tada tu mus visai tuščiai laikei kalno viršūnėje!

— O jeigu mes būtume buvę čia? Ką būtume galėję pakeisti?

Atgalia ranka užsiėmęs nosį, Atilijus nusileido keliais laipteliais žemiau. Darėsi vis tamsiau. Nieko nematydamas, žvelgdamas po kolonomis, jis girdėjo, kaip vanduo tyška į rezervuarą, bet nesigirdėjo įprasto dundenimo, nesijautė galios. Viskas ir buvo taip, kaip jis numanė būdamas žuvyne — sparčiai krito slėgis.

Atilijus šūktelėjo graikui vergui Politesui, laukusiam laiptų viršuje, jog jam reikia kelių daiktų — deglo, centrinės akveduko linijos plano ir vieno butelio su kamščiu iš rūsio; tokius butelius jie naudodavo vandens pavyzdžiams laikyti. Politesas klusniai nuėjo, ir Atilijus žvelgė į tamsą džiaugdamasis, kad prižiūrėtojas nemato jo veido išraiškos, nes veidas išduoda, koks yra žmogus.

— Kiek laiko čia dirbi, Korakai?

— Dvidešimt metų.

— Ar anksčiau buvo kas nors panašaus nutikę?

— Niekada nebuvo. Tu mums užtraukei nesėkmes.

Viena ranka prisilaikydamas sienos Atilijus atsargiai leidosi laipteliais žemyn iki rezervuaro krašto. Nuo Augusto žiočių tykštantis vanduo, tvaikas ir melancholiška paskutinės dienos valandos šviesa vertė jį pasijusti taip, tarsi leistųsi į pragarą. Jam po kojomis buvo pririšta valtis su irklais — visai tinkamas keltas, galėsiantis perkelti per Stiksą.

Jis pamėgino pajuokauti ir nuslėpti po truputį vis labiau apimančią paniką.

— Galėtum būti manasis Charonas, — tarstelėjo jis Korakui, — bet kad neturiu monetos, kuria galėčiau tau užmokėti.

— Vadinasi, esi pasmerktas amžiams klaidžioti po pragarą.

Buvo juokinga. Atilijus bakstelėjo kumščiu sau į krūtinę; jis buvo įpratęs taip daryti, kai mąstydavo. Paskui vėl šūktelėjo pakreipęs galvą kiemo link:

— Politesai! Pasijudink!

— Einu, akvarijau!

Tarpduryje pasirodė laibas vergo siluetas; jis laikė ploną žvakę ir deglą. Nuskubėjęs žemyn viską padavė Atilijui, kuris prikišo žibantį žvakės galiuką prie pakulų ir deguto. Deglas pliūptelėjęs užsidegė, paskleidamas sunkaus kvapo kaitros gūsį. Ant betoninių sienų ėmė šokti jų šešėliai.

Atilijus atsargiai žengė į valtį laikydamas aukštai iškeltą deglą, o paskui atsisuko norėdamas paimti į ritinį susuktus planus ir stiklinį butelį. Valtis buvo lengva, plokščiadugnė, naudojama tada, kai rezervuare reikėdavo ką nors patvarkyti. Įlipus Korakui, valtis nugrimzdo giliai į vandenį.

Turiu įveikti paniką, — galvojo Atilijus. — *Turiu būti tikras meistras.*

— Jeigu taip būtų nutikę tada, kai čia dirbo Eksomnijus, ką jis būtų daręs?

— Nežinau. Bet pasakysiu tau vieną dalyką. Šis vanduo jam buvo pažįstamas geriau nei bet kuriam kitam gyvam žmogui. Jis būtų numatęs tokią situaciją.

— Galbūt numatė, todėl ir pabėgo.

— Eksomnijus nebuvo bailys. Jis niekur nepabėgo.

— Tai kur jis, Korakai?

— Mielasis berniuk, aš tau kartojau šimtus kartų — aš nežinau.

Prižiūrėtojas pasilenkė skersai valties, atrišo virvę nuo žiedo ir atsistūmė nuo laiptelių, o paskui atsisėdo atsigręžęs veidu į Atilijų ir ėmėsi irklų. Deglo šviesoje jo veidas atrodė smarkiai įdegęs, klastingas; iš veido jis atrodė vyresnis nei perkopęs per keturiasdešimtį. Jis turėjo žmoną ir būrį vaikų, susikimšusių namuose, esančiuose kitoje gatvės pusėje prie rezervuaro. Atilijus svarstė, kodėl Korakas taip labai jo nekenčia. Ar taip yra tik dėl to, kad jis pats troško užimti akvarijaus postą ir todėl piktinosi jaunesnio žmogaus iš Romos atvykimu? O gal yra ir daugiau priežasčių?

Atilijus paliepė Korakui irtis baseino vidurio link; jiems pasiekus vidurį, Atilijus padavė jam deglą, atkimšo butelį ir atsiraitojo tunikos rankoves. Kaip dažnai Eskvilinos kalvos požeminiame *Claudia* ir *Anio Novus* rezervuare jis matydavo tai darantį savo tėvą? Senukas jam buvo išaiškinęs ir parodęs, jog kiekvienas vandentiekis turi savitą kvapą, kaip kad skirtingai kvepia skirtingo derliaus vynuogių vynas. *Aqua Marcia* kvepėjo salsvai; čia subėgo trys skaidrūs Anieno upės šaltiniai; *Aqua Alsietina* vanduo buvo prasčiausias — smėlėtas ežero vanduo, tinkamas tik sodams laistyti; *Aqua Julia* vanduo minkštas bei drungnas ir taip toliau. Tėvas sakydavo, kad geras akvarijus turėtų išmanyti šį tą daugiau, ne vien svarias architektūros ir hidraulikos taisykles — jis privalėtų puikiai skirti skonį, turėti gerą uoslę, jausti vandenį, nuspėti, per kokias uolienas ir dirvas vanduo prateka keliaudamas žemės paviršiaus link. Nuo šių gabumų gali priklausyti žmonių gyvybės.

Atilijaus mintyse blykstelėjo tėvo paveikslas. Jį pražudė švinas, su kuriuo jis dirbo visą gyvenimą; jo tėvas mirė nesulaukęs penkiasdešimties, palikęs dar paauglį Atiliją šeimos galva. Prieš mirtį iš jo beveik nieko nebeliko — tik plonytė blyški oda, aptempianti aštrius kaulus.

Jo tėvas žinotų, ką daryti.

Laikydamas butelį kakliuku į vandens paviršių Atilijus persisvėrė per valties kraštą ir panardino butelį kiek galėdamas giliau, o paskui, laikydamas butelį po vandeniu, iš lėto jį apvertė, kad oras išeitų burbuliuodamas. Jis užkimšo butelį ir ištraukė.

Vėl įsitaisęs valtyje jis atkimšo butelį ir pamosavo juo sau po nosimi. Sriubtelėjo gurkšnį, pagargaliavo ir nurijo. Kartus, bet geriamas, dar pakenčiamas. Atilijus padavė butelį Korakui, kuris jį paėmė atiduodamas deglą; Korakas vienu mauku išgėrė beveik viską. Jis atgalia ranka nusišluostė burną.

— Tiks, — pratarė jis, — jei sumaišysi su pakankamu vyno kiekiu.

Valtis atsitrenkė į koloną, ir Atilijus pastebėjo vis labiau platėjantį ruožą tarp sauso ir drėgno betono; šis ruožas matėsi labai

aiškiai, jau dabar viršutinė riba buvo maždaug pėda aukščiau nei rezervuaro paviršius. Rezervuaras tuštėjo sparčiau, nei Augustas galėjo jį papildyti.

Ir vėl panika. *Įveik ją.*

— Kiek šiame baseine telpa vandens?

— Du šimtai aštuoniasdešimt kvinarijų.

Atilijus kilstelėjo deglą arčiau stogo, šešėliuose dingstančio jiems virš galvų maždaug už penkiolikos pėdų. Tai reiškė, kad vanduo dabar tikriausiai pakilęs per kokias trisdešimt penkias pėdas, užpildyti du trečdaliai rezervuaro. Sakykime, dabar jame yra du šimtai kvinarijų. Dirbdami Romoje jie laikydavosi nuostatos, kad dviem šimtams žmonių per dieną reikia apytiksliai vienos kvinarijos. Sakykime, Mizeno jūrininkų įgulą sudarė dešimt tūkstančių galvų, dar reikėtų pridėti dešimt tūkstančių civilių...

Ganėtinai paprasta apskaičiuoti.

Vandens jiems pakaks dviem dienoms, jeigu jie ribos srautą tiekdami vandenį vieną valandą auštant ir vieną valandą temstant ir jeigu sieros koncentracija baseino dugne bus tokia pat nedidelė kaip ir vandens paviršiuje. Atilijus stengėsi mąstyti. Natūraliame šaltinyje atsiradusi siera būna šilta, todėl kyla į paviršių. Bet kas atsitinka tada, kai ji atvėsta iki vandens temperatūros? Ar ji ištirpsta? O gal plūduriuoja paviršiuje? Gal nuskęsta?

Atilijus pažvelgė į šiaurinę rezervuaro pusę, iš kur tekėjo Augustas.

— Turėtume patikrinti slėgį.

Korakas ėmė irtis galingais mostais, prityrusiais judesiais plukdydamas valtį tarp kolonų labirintų, plaukdamas krintančio vandens link. Atilijus vienoje rankoje laikė deglą, o kita išvyniojo planus ir pasiklojo juos ant kelių, paspausdamas dilbiu.

Visas vakarinis įlankos kraštas nuo Neapolio iki Kūmų buvo sieringas; tiek jis žinojo. *Leucogaei* kalnuose esančiose kasyklose, įrengtose už dviejų mylių į šiaurę nuo pagrindinės akveduko linijos, kasami žali permatomi sieros luitai. Be to, aplink Bajus yra karštų sieros versmių, prie kurių iš visos imperijos renkasi sveiks-

tantys ligoniai. Ten yra duburys, pavadintas Posidijanu, Klaudijaus išlaisvinto vergo garbei. Jis toks karštas, kad ten net galima virti mėsą. Net ir jūra ties Bajais kartkartėmis garuoja siera, burbuliuojančia seklumoje, tarsi besiviliančia iš kažko išsivaduoti. Būtent čia, šiame smilkstančiame rajone, kur savo urvą sergėjo Sibilė, kur žiojėjo liepsnojančios angos į Požemių pasaulį, Augustas buvo užterštas.

Jie pasiekė akveduko tunelį. Korakas minutėlę leido valčiai slysti pačiai, o paskui keletą kartų vikriai mostelėjo irklais priešinga kryptimi, sustabdydamas valtį visai prie kolonos. Atilijus pasidėjo planus ir kilstelėjo deglą. Liepsna apšvietė smaragdo žaluma spindintį žalią purvą, paskui užkliudė milžinišką akmenyje iškaltą Neptūno galvą; paprastai iš Neptūno burnos Augustas kliokdavo juoda kaip derva srove. Bet net ir per tą trumpą valandėlę, kol jie prisiyrė arčiau atsistūmę nuo laiptų, srovė apsilpo. Dabar vanduo, galima sakyti, vos varvėjo.

Korakas tyliai švilptelėjo.

— Niekada nemaniau, kad kada nors savo gyvenime pamatysiu išdžiūvusį Augustą. Buvai teisus nerimaudamas, mielas berniuk.

Jis pažvelgė į Atilijų, ir pirmą kartą jo veidu perbėgo baimės šešėlis.

— Tai po kokiomis gi žvaigždėmis gimei, kad visa tai užtraukei ant mūsų galvų?

Atilijus pajuto, jog darosi sunku kvėpuoti. Jis vėl prisidengė ranka nosį ir deglu apšvietė rezervuaro paviršių. Pagal vis dar juoduojančio vandens paviršiuje atsispindinčią šviesą jis nusprendė, jog gylis pakankamas.

Tai neįmanoma, — svarstė jis. Akvedukai taip paprastai nemiršta — tik jau ne šitaip, tik jau ne per kelias valandas. Matricos buvo atitvertos plytomis, sumūrytomis naudojant vandeniui atsparų cementą, ir dar apibetonuotos pusantros pėdos storumo apvalkalu. Įprastoms problemoms — struktūrų įtrūkimams, nutekėjimams, kalkių nuosėdoms, siaurinančioms kanalus — atsirasti

reikia ištisų mėnesių, net metų. Klaudijai prireikė viso dešimtmečio, kol galiausiai išsisėmė.

Atilijaus mintis nutraukė vergo Politeso riksmas:

— Akvarijau!

Atilijus kiek pasuko galvą. Jis nematė laiptų, nes jam užstojo kolonos, stūksančios tarsi suakmenėję ąžuolai, suaugę kažkokioje dvokiančioje pelkėje.

— Kas yra?

— Akvarijau, kieme raitelis! Jis atnešė žinią, kad akvedukas nebeveikia!

Korakas sumurmėjo:

— Ir patys matome, kvailas graike.

Atilijus vėl atsivertė planus.

— Iš kokio miesto jis atkeliavo?

Jis manė, jog vergas atsakys, kad iš Bajų ar Kūmų. Blogiausiu atveju — iš Puteolių. Jeigu iš Neapolio, būtų tikra katastrofa.

Bet atsakymas nuskambėjo kaip smūgis į pilvą:

— *Nola!*

Žinianešys buvo taip aplipęs dulkėmis, jog atrodė labiau panašus į vaiduoklį nei į žmogų. Jam dar pasakojant savąją istoriją apie tai, kaip auštant Nolos rezervuare dingo vanduo, o prieš tai, vidury nakties, pasklido aštrus sieros kvapas, už kiemo besidriekiančiame kelyje pasigirdo kanopų taukšėjimas; į kiemą įrisnojo antras žirgas.

Raitelis vikriai nušoko nuo balno ir ištiesė susuktą papirusą. Žinia iš Neapolio galvų. Apie popietę Augustas nutilo ir ten.

Atilijus atidžiai perskaitė ritinuką įstengdamas neišsiduoti atitinkama veido išraiška. Dabar kieme jau buvo susirinkęs nemenkas būrys: du žirgai, pora raitelių, apsuptų būrio akveduko darbininkų, metusių vakarienę ir atlėkusių pasiklausyti, kas čia dedasi. Ši sumaištis jau ėmė traukti gatvės praeivių dėmesį, taip pat atėjo ir keli netoli esančių krautuvėlių šeimininkai.

— Ei, vandeni! — riktelėjo kitoje gatvės pusėje esančio užkandžių užeigos savininkas. — Kas čia dedasi?

Netrukus, mąstė Atilijus, panika įsiliepsnos kaip padegta atšlaitė, pakaks vienintelio vėjelio dvelktelėjimo. Jis ir pats juto įsiplieskiančią tokią kibirkštį. Riktelėjo porai vergų, kad šie uždarytų kiemo vartus, ir paliepė Politesui pasirūpinti, kad dviem žinianešiams būtų duota pavalgyti ir atsigerti.

— Musa, Beko, paimkite vežimaitį ir pradėkite krautis. Paimkite negesintų kalkių, pucolano, įrankių, visko, ko gali prireikti taisant matricą. Kraukite tiek, kiek galėtų patraukti pora jaučių.

Abu vyrai susižvalgė.

— Bet mes juk nežinome, koks tai gedimas, — paprieštaravo Musa. — Vieno vežimaičio gali nepakakti.

— Tada važiuodami per Nolą papildysime savo atsargas.

Jis žengė akveduko administracinių patalpų link, o pasiuntinys iš Nolos lipo jam ant kulnų.

— O ką man sakyti vyresniesiems?

Raitelis buvo dar beveik vaikas. Jo akys buvo vienintelė veido dalis, neapskretusi purvu; baimingą žvilgsnį dar labiau išryškino švelniai rausvos rainelės.

— Žyniai nori aukoti Neptūnui. Jie sako, kad siera — labai blogas ženklas.

— Pasakyk jiems, jog problema mums yra žinoma. — Atilijus nežymiai mostelėjo planais. — Pasakyk jiems, jog jau imamės tvarkyti.

Jis nėrė pro žemas duris į nedidelę kubo formos patalpą. Visus Augusto dokumentus Eksomnijus paliko nesutvarkytus. Sąskaitos, kvitai ir važtaraščiai, teisėti susitarimai ir nuomonės, akvarijų pranešimai bei inventoriaus aprašai, laiškai iš akvedukų prižiūrėtojus kuruojančios žinybos ir Mizeno jūrininkų vado įsakymai — kai kurie dokumentai net dvidešimties ar trisdešimties metų senumo — buvo išimti iš skrynių ir paskleisti aplink, išmėtyti ant stalo ir betoninių grindų.

Nola! Ar gali taip būti? Nola — didelis miestas už trisdešim-

ties mylių į rytus nuo Mizeno, netoli jo nėra jokių sieros sankaupų. Jis nykščiu pasižymėjo nuotolį. Keliaudami jaučiais kinkytu vežimaičiu jie ten nusigaus tik per dvi dienas. Žemėlapyje, aiškiai kaip paveiksle, jis matė, kaip toji nelaimė turėtų plisti, kaip matematiškai tiksliai tuštėja vandentiekis. Jis vedė pirštu pagal liniją tyliai judindamas lūpas. Dvi su puse mylios per valandą! Jeigu Nola užgeso auštant, Acerą ir Atelą toks pat likimas turėjo ištikti rytui įpusėjus. Jeigu Neapolis, esantis už dvylikos mylių nuo Mizeno, vandenį prarado vidurdienį, Puteoliai jį turėjo prarasti aštuntą, Kūmai — devintą, Bajai — dešimtą. Ir galiausiai, dvyliktą, neišvengiamai ateis ir jų eilė.

Aštuoni miestai be vandens. Tik Pompėja, esanti už kelių mylių upe aukštyn nuo Nolos, iki šiol nieko nepranešė. Bet ir dabar be vandens liko jau daugiau kaip du šimtai tūkstančių žmonių.

Atilijus pamatė, kaip kažkas užgožė įėjimą, ir viduje aptemo; įėjo Korakas ir pasirėmęs į durų staktą ėmė jį stebėti.

Atilijus susuko planus ir pasispaudė po pažasčia.

— Duok man raktą nuo šliuzų.

— O kam?

— Ar neaišku? Turiu uždaryti rezervuarą.

— Bet tai laivyno vanduo. Negali to padaryti. Be admirolo patvirtinimo — negali.

— Tai kodėl gi tau nenuėjus ir neparūpinus to admirolo leidimo? Uždarau šliuzus.

Jau antrą kartą tą dieną jie atsidūrė per sprindį vienas nuo kito.

— Paklausyk manęs, Korakai. Stebuklų Baseinas — strateginis rezervas, supranti? Jis tam ir yra, kad ištikus nelaimei būtų uždarytas; kiekvieną ginčams sugaištą akimirką mes prarandame vis daugiau vandens. O dabar duok man raktą, nes kitaip tau teks už tai atsakyti Romoje.

— Labai gerai. Daryk, kaip išmanai, mielas berniuk.

Nenuleisdamas nuo Atilijaus akių, jis nukabino nuo diržo raktą.

— Gerai, aš nueisiu pas admirolą. Papasakosiu jam, kas čia dėjosi. O tada ir pamatysim, kas už ką atsakingas.

Atilijus čiupo raktą ir prasispraudęs pro Koraką išėjo į kiemą. Jis riktelėjo arčiausiai stovinčiam vergui:

— Uždaryk paskui mane vartus, Politesai. Nieko negalima įleisti be mano leidimo.

— Klausau, akvarijau.

Gatvėje tebebuvo susibūrusi smalsių stebėtojų grupelė, bet žmonės prasiskyrė praleisdami Atiliją. Jis nekreipė dėmesio į jų klausimus. Pasuko kairėn, paskui vėl kairėn, stačiais laiptais žemyn. Tolumoje vis dar gaudė vandens vargonai. Pakibę jam virš galvos, įsiterpę tarp sienų... Žmonės gręžiojosi jam braunantis pirmyn. Krokų spalvos suknele apsivilkusi dar visai jauna — daugiausiai dešimties — prostitutė įsitvėrė jam į parankę ir nepaleido tol, kol jis neatrišo prie diržo prisegto maišelio ir nepadavė jai poros varinių monetų. Jis matė, kaip mergaitė prasiyrė pro žmones ir atidavė pinigėlius storuliui kapadosiečiui, tikriausiai savo šeimininkui. Skubėdamas tolyn Atilijus keiksnojo save už patiklumą.

Šliuzas buvo įrengtas nedideliame raudonų plytų statinyje, kuris buvo vos aukštesnis nei žmogaus ūgio. Nišoje prie durų buvo pastatyta Egerijos, vandens šaltinių deivės, skulptūra. Jai po kojomis gulėjo keli sudžiūvusių gėlių stiebeliai, apipelijusios duonos gabaliukai ir šiek tiek vaisių; tai nėščių moterų, tikinčių, kad Egerija, taikos karalaičio Numos žmona, atėjus laikui palengvins jų gimdymą, suneštos aukos. Dar vienas beprasmis prietaras. Maisto švaistymas.

Jis pasuko spynon įkištą raktą ir piktai stumtelėjo sunkias medines duris.

Dabar jis stovėjo viename lygyje su Stebuklų Baseino grindimis. Slegiamas rezervuaro vanduo sienoje esančiu tuneliu tekėjo pro bronzines groteles, sūkuriavo subėgdamas į atvirą vamzdį jam po kojomis, o paskui kanalais plaukė į tris vamzdžius, paskleistus vėduokle ir dingstančius jam už nugaros po grindų plytelėmis, tiekiančius vandens atsargas uostui ir Mizeno miestui. Vandens

tėkmę kontroliavo šliuzas, pritvirtintas prie sienos, valdomas medine rankena, pritaisyta prie geležinio rato. Rankena buvo retai naudojama, todėl ją pasukti buvo sunku. Norėdamas išjudinti rankeną Atilijus turėjo stipriai trinktelėti ranka; įrėmęs dar ir nugarą ją pasuko. Jis suko rankeną kiek įmanydamas greičiau. Dardėdamas kaip tvirtovės grotos šliuzas nusileido, po truputį slopindamas vandens tėkmę, kol galiausiai visai ją sustabdė; teliko tvyroti drėgnų dulkių kvapas.

Akmeniniame kanale liko tik klanas, sparčiai garuojantis kaitroje ir nykstantis tiesiog akyse. Atilijus pasilenkė ir palietė pirštais drėgną lopinėlį, o paskui liežuvį. Jokio sieros skonio.

Štai dabar jau viskas, pamanė Atilijus. Negavęs leidimo per sausrą sustabdyti vandens tiekimą jis paliko laivyną be vandens, teišdirbęs vos tris dienas. Ir už menkesnius prasikaltimus žmonėms būdavo pažeminamos pareigos ir išvaromi dirbti sunkių darbų. Atilijus staiga suprato, jog kvailai pasielgė leisdamas Korakui pirmam nukakti pas admirolą. Net nekyla abejonių, jog bus teismas. Bet prižiūrėtojas jau dabar pasistengs, kad visa kaltė kristų ant jo.

Rakindamas šliuzo patalpų duris Atilijus peržvelgė judrią gatvę. Niekas nekreipė į jį jokio dėmesio. Jie nežinojo, kas tuoj nutiks. Jis jautėsi taip, tarsi sergėtų didžiulę paslaptį, ir šis žinojimas vertė jį slėptis. Jis pasuko siaura alėja uosto link laikydamasis arčiau sienų, nudūręs akis į vandens latakus, vengdamas žmonių žvilgsnių.

Admirolo vila buvo tolimame Mizeno pakrašty, norėdamas ją pasiekti Atilijus turėjo nukeliauti gerą pusmylę; jis žengė sparčiai, kartkartėmis pasiduodamas nerimui ir imdamas bėgti per siaurą grindinį ar medinį tiltą, skiriantį du natūraliai susiformavusius įlankos uostus.

Dar prieš išvykstant iš Romos jį perspėjo dėl admirolo.

— Vyriausiasis vadas yra Gajus Plinijus, — pasakė akveduko prižiūrėtojų kuratorius. — Plinijus. Anksčiau ar vėliau su juo susidursi. Jis tariasi viską apie viską žinąs. Gal jis ir žino. Su juo bendrauti reikia labai atsargiai. Turėtum perversti paskutinę jo knygą. „Gamtos mokslas". Trisdešimt septyniuose tomuose surašytas kiekvienas kam nors žinomas faktas apie Motiną gamtą.

Viešojoje bibliotekoje Oktavijos galerijoje buvo vienas tos knygos egzempliorius. Atilijui užteko laiko perskaityti tik turinį.

Pasaulis, jo pavidalas, jo judėjimas. Užtemimai, saulės ir mėnulio. Žaibas. Žvaigždžių muzika. Dangaus ženklai, užrašyti faktai. Dangaus spinduliai, dangaus skylės, dangaus spalvos, dangaus liepsnos, dangaus kamuoliai, netikėti garsai. Užtemimai. Akmenų liūtys...

Bibliotekoje buvo ir daugiau Plinijaus knygų. Šeši tomai skirti retorikai. Aštuonios gramatikos knygos. Dvidešimt tomų apie karą Germanijoje, kur jis vadovavo kavalerijos daliniui. Trisdešimt dabartinės imperijos istorijos tomų — jis dirbo prokuratoriumi Ispanijoje ir belgų Galijoje. Atilijus stebėjosi, kaip jis sugebėjo tiek daug parašyti ir tuo pačiu metu taip aukštai pakilti imperijos administravimo tarnybų laiptais. Kuratorius atsakė:

— Taip yra todėl, kad jis neturi žmonos.

Jis nusijuokė iš savo pokšto.

— Be to, jis dar ir nemiega. Žiūrėk, kad jis tavęs nepričiuptų.

Dangus raudonavo nuo besileidžiančios saulės, ir didelė lagūna jam iš dešinės, kur statomi ir remontuojami karo laivai, buvo jau ištuštėjusi, kaip įprasta vakarais; tarp nendrių liūdnai klykė pavieniai jūros paukščiai. Jam iš kairės, uosto vandenyse, aukso spindesy iš lėto artinosi keleivinis keltas; burės buvo sulankstytos, tuzinas abiejose pusėse įtaisytų irklų lėtai ir vieningai smigo į vandenį. Keltas yrėsi tarp inkarais pritvirtintų imperijos laivyno triremų. Vakariniam kelto reisui iš Ostijos buvo jau per vėlu, vadinasi, keltu tikriausiai naudojosi vietiniai. Atvirame denyje susigrūdę keleiviai nardino keltą ganėtinai giliai.

Pieno, kraujo, mėsos, geležies, vilnos ar plytų liūtys. Stebuklai. Žemė pasaulio centre. Žemės drebėjimai. Plyšiai. Oro duobės. Kombinuoti ugnies ir vandens stebuklai: mineralų derva, nafta; nuolat švytintys regionai. Pasaulio harmonijos principas...

Jis keliavo greičiau, nei tuštėjo vandens vamzdžiai; praeidamas pro triumfo arką, žyminčią įėjimą į uostą, dar matė, kad didysis fontanas kryžkelėje tebetrykšta. Aplinkui, kaip įprasta tokią prieblandos valandą, buvo susirinkęs būrys žmonių — apgirtusių jūrininkų, nardinančių apkvaitusias galvas po vandeniu, šūkaujančių ir besitaškančių apdriskusių vaikų, išsirikiavusių moterų ir vergių, laukiančių, kol galės pasisemti vandens nakčiai, prisirišusių molinius indus prie šonų ar užsidėjusių juos ant pečių. Virš jų visų šaltu žvilgsniu žvelgė amžinoje jaunystėje sustingusi marmurinė Dieviškojo Augusto skulptūra, apdairiai pastatyta ties judria sankryža tam, kad primintų miestiečiams, kam reikėtų dėkoti už šią palaimą.

Perpildytas keltas švartavosi prie molo. Buvo nuleisti priekinis ir užpakalinis trapai; nuo krantan besiveržiančių keleivių svorio trapų rąstai ėmė linguoti. Iš rankų į rankas buvo perduodamas bagažas. Nustebintas išlipančiųjų skubos nešikų prižiūrėtojas bėgiojo aplinkui baksnodamas nešikus ir keldamas juos ant kojų. Atilijus šūktelėjo norėdamas paklausti, iš kur šis keltas atplaukė; prižiūrėtojas atsakė grįžtelėjęs per petį:

— Iš Neapolio, bičiuli, o prieš tai — iš Pompėjos.

Iš Pompėjos.

Pasirengęs eiti toliau Atilijus staiga sukluso. Keista, mąstė jis. Keista, kad jie negavo jokios žinios iš Pompėjos, pirmojo matricos miesto. Jis kiek pasvarstė, paskui apsisuko ir žengė pasitikti artėjančią minią.

— Ar tarp jūsų yra kas nors iš Pompėjos?

Norėdamas patraukti į save dėmesį jis sumosavo susuktais Augusto planais.

— Ar šįryt kas nors buvo Pompėjoje?

Bet niekas nesureagavo. Po kelionės jie buvo ištroškę; savaime suprantama, taip ir turėtų būti, svarstė Atilijus, jeigu jie atvyko iš Neapolio, kur vanduo dingo vidurdienį. Dauguma žmonių traukė pro jį iš abiejų pusių negalėdami tverti noru kuo greičiau nusigauti iki fontano; skubėjo visi, išskyrus vieną — pagyvenusį šventą žmogų, užsidėjusį kūgio formos kepuraitę ir pasiėmusį lenktą žynio lazdą; jis ėjo iš lėto, įdėmiai žvalgydamasis į dangų.

— Šiandien dieną buvau Neapolyje, — atsakė jis, kai Atilijus jį susistabdė, — bet iš ryto buvau Pompėjoje. Kodėl klausi? Ar galėčiau kuo nors tau padėti, sūnau?

Jis pažvelgė blausiomis gudriomis akimis ir ėmė kalbėti tyliau:

— Nereikia drovėtis. Išmanau visus įprastus reiškinius — aiškinu padėtį žvelgdamas į žaibo blyksnius, gyvūnų vidurius, paukščių elgseną, taip pat ir antgamtiškus reiškinius. Ir už protingą kainą.

— Gal galėčiau paklausti, šventasis tėve, — pratarė akvarijus, — kada išvykai iš Pompėjos?

— Vos praaušus.

— Ar fontanas tryško? Ar ten buvo vandens?

Tiek daug tikėjęsis iš jo atsakymo, dabar Atilijus beveik bijojo jį išgirsti.

— Taip, vandens buvo.

Žynys suraukė kaktą ir iškėlė lazdą bakstelėdamas į temstančią padangę.

— Bet man atvykus į Neapolį gatvės buvo visai sausos, o pirtyse užuodžiau sieros kvapą. Štai todėl nutariau grįžti į keltą ir keliauti čia.

Jis ir vėl pašnairavo į dangų ieškodamas jame paukščių.

— Siera — labai blogas ženklas.

— Visai teisingai, — sutiko Atilijus. — Bet ar esi visiškai tikras? Ar esi tikras, kad vanduo tekėjo?

— Taip, sūnau, esu tikras.

Prie fontano kilo sujudimas, ir abu vyrai atsigręžė pažiūrėti. Rodos, čia niekas nekonfliktavo, tik kažkas lengvai susistumdė ir pasibaksnojo, bet greitai pasipylė ir stipresni smūgiai. Minia tarsi sumažėjo, sutirštėjo; iš paties besimušančiųjų būrio į orą pakilo didelis molinis indas, kuris iš lėto apsivertė, nusileido netoli molo ir subyrėjo į šukes. Suklykė moteris. Irdamasis pro kitų nugaras iš minios išniro graikiška tunika apsivilkęs žmogus, tvirtai spausdamas prie krūtinės odinę gertuvę. Iš gilios žaizdos smilkinyje sruveno kraujas. Jis išsitiesė, susitvarkė ir nuklibikščiavo pirmyn, pradingdamas alėjoje.

Na, štai, prasideda, pamanė Atilijus. Iš pradžių šitas fontanas, paskui ir visi kiti, esantys aplink uostą, o paskui didysis forumo baseinas. O tada viešosios pirtys, karo mokyklos vandens čiaupai, didžiosios vilos; iš tuščių vamzdžių nieko nebesulauksi — tik dardančio metalo garso ir išeinančio oro švilpimo...

Tolumoje vandens vargonai paspringo ir pratisai sudejavę numirė.

Žmonės šaukė, jog kažkoks niekšas iš Neapolio prasigrūdo į priekį ir pavogė paskutinį vandenį; tada visa minia, tarsi menkai smegenų teturintis impulsyviai besielgiantis žvėris apsigręžė ir pasileido siauru skersgatviu jį vytis. Staiga, taip pat netikėtai, kaip kad ir prasidėjo, sumaištis išblėso; aplinkui mėtėsi tik sudaužyti ir pamesti moliniai indai, o prie pat nutilusio fontano krašto pora moterų tupėjo susirietusios dulkėse, prispaudusios prie galvų rankas tarsi besigindamos.

Vespera

[20.07 val.]

„Žemės drebėjimai gali kilti vienas po kito ten, kur įtempimas didžiausias — kur jau beveik matomi plyšiai; atsiradus slėgio pokyčiams iškart gali prasiveržti magma“.

Haralduras Sigurdsonas (redaktorius),
„Vulkanų enciklopedija“

Oficiali admirolo rezidencija buvo aukštai ant kalno, langais atgręžta į uostą; kai Atilijus ją pasiekė ir buvo palydėtas į terasą, jau temo. Palei visą įlanką išsibarsčiusiose pakrantės vilose žiebėsi deglai, aliejinės lempos ir žarijų indai; po truputį tiesėsi vietomis nutrūkstantis geltonos šviesos siūlas, vingiuojantis mylių mylias, žymėdamas įlankos išlinkį ir galiausiai dingdamas rožinėse žarose Kaprio pusėje.

Akvarijui atvykus, visa uniforma pasipuošęs jūrų centurionas, užsisegęs krūtinės šarvus ir užsidėjęs skiauterėtą šalmą, siūbuodamas prie diržo prisegtu kardu, po viešnagės skubėjo atgal. Nuo akmeninio stalo, pastatyto grotuotos vijokliais apaugusios pavėsinės pastogėje, buvo nurenkami gausios vakarienės likučiai. Iš pradžių jis nepamatė admirolo, bet, vos tik vergas pranešė jo pavardę, — „Markas Atilijus Pirmasis, *Aqua Augusta* prižiūrėtojas!“ — terasos gilumoje stovintis kresnas šeštą dešimtį įpusėjęs žmogus apsisuko ir linguodamas ėmė eiti jo pusėn, o paskui jį sekė, Atilijaus manymu, neseniai pasibaigusių vaišių svečiai — su togomis prakaituojantys keturi vyrai, iš kurių bent vienas, sprendžiant iš oficialius drabužius puošiančios purpurinės juostos, buvo senatorius. Jiems iš paskos ėjo nusižeminęs ir padlaižūniškas, klastingas ir bloga linkįs neišvengiamasis Korakas.

Kažkodėl Atilijus įsivaizdavo, kad garsusis mokslininkas bus

liesas, bet Plinijus buvo nutukęs, smarkiai atsikišusiu pilvu, primenančiu jo karo laivų taranus. Jis šluostėsi nosinaite kaktą.

— Ar man dabar tave suimti, akvarijau? Galėčiau. Savaime suprantama, tu ir pats tai žinai.

Dabar jis išgirdo ir storulio balsą — ausį rėžiantį švokštimą, kuris darėsi dar nemalonesnis ir šiurkštesnis ant putlių pirštų jam pradėjus skaičiuoti nusižengimus:

— Pirmiausia už nekompetenciją; ir kas gi galėtų tuo suabejoti? Paskui — už apsileidimą; kur buvai, kai siera užteršė vandenį? Už nedrausmingumą; kas tau leido sustabdyti vandentiekį be leidimo? Už išdavystę... taip, galėčiau tave apkaltinti ir išdavyste. Ką pasakytum apie maišto kurstymą imperijos laivų statyklose? Turėjau iškviesti šimtą jūrininkų: penkiasdešimt, kad įkrėstų siautėjantiems mieste ir atkurtų viešąją tvarką, ir dar penkiasdešimt, kad nueitų prie rezervuaro ir saugotų likusį vandenį. Išdavystė...

Pritrūkęs kvapo jis nutilo. Putlūs jo skruostai, perkreiptos lūpos ir nuo prakaito sulipusios retos pilkos garbanėlės priminė pagyvenusį įsiutusį cherubiną, nupuolusį nuo ištapytų apsilupinėjusių lubų. Jauniausias jo svečias, spuoguotas vaikinas, baigiantis paauglystės metus, žengė žingsnį norėdamas pasiūlyti jam parankę, bet Plinijus pasipurtęs pasiuntė jį toliau. Viso būrelio užnugaryje pilna burna pajuodusių dantų šiepėsi Korakas. Jam dar geriau pavyko išleisti susikaupusius nuodus, nei Atilijus tikėjosi. Koks politikas! Tikriausiai net pačiam senatoriui jis galėtų parodyti vieną ar porą gudrybių.

Jis pastebėjo, kad virš Vezuvijaus sužibo žvaigždė. Iš tikrųjų jis niekada nebuvo gerai įsižiūrėjęs į kalnus, tik jau ne iš tokios vietos. Dangus buvo tamsus, bet kalnas — dar tamsesnis, beveik juodas, kylantis kaip milžinas virš visos įlankos, besibaigiantis smaila viršūne. Štai kur visų nelaimių šaltinis, pamanė jis. Bėda glūdi kažkur ten, kalne. Ne iš jūros pusės, bet iš sausumos, šiaurės rytų šlaite.

— Beje, kas gi tu toks? — galiausiai įstengė prašvokšti Plinijus. — Aš tavęs nepažįstu. Tu gerokai per jaunas. Kas nutiko tikrajam akvarijui? Kuo jis buvo vardu?

— Eksomnijus, — pratarė Korakas.

— Tikrai, Eksomnijus. Kur jis? Ir ką gi sau galvoja Acilijus Avijola, atsiųsdamas mums vaiką vyrų darbams dirbti? Na? Kalbėk! Ką pats norėtum atsakyti?

Admirolui už nugaros Vezuvijus stūksojo kaip taisyklinga piramidė; jis buvo tik šiek tiek apšviestas apačioje įsikūrusių vilų švieselių. Poroje vietų kontūrai buvo nežymiai išlinkę; tikriausiai ten miestai, spėliojo akvarijus. Jis atpažino juos iš žemėlapių. Artimesnis turėtų būti Herkulanas; tolimesnis — Pompėja.

Atilijus pasitempė.

— Man reikia, — pratarė jis, — pasiskolinti laivą.

Plinijaus bibliotekoje jis pasiklojo ant stalo žemėlapį ir prislėgė jį iš abiejų pusių vitrinoje rastais dviem magnetito gabaliukais. Admirolui už nugaros krypavo senas vergas, atėjęs uždegti prašmatnų kandeliabrą. Sienos buvo nustatytos iš kedro pagamintomis spintelėmis, kuriose matėsi dulkėtuose koriuose eilėmis sustatyti papirusų ritinėliai; nors durys į terasą buvo plačiai atidarytos, nuo jūros nedvelkė nė menkiausias vėjelis, galintis prasklaidyti kaitrą. Neblaškomi nuo žvakių lėtai vingiavo juodi riebūs dūmai. Atilijus juto, kaip pilvo šonais tarsi pasalūniški vabzdžiai ritosi erzinantys prakaito upeliukai.

— Pasakyk ponioms, kad greitai ateisim, — paliepė admirolas. Jis nusigręžė nuo vergo ir linktelėjo akvarijui. — Gerai, klausome.

Atilijus apsidairė įdėmiai žvelgdamas į žvakių nušviestus susirinkusiųjų veidus. Prieš susėdant jam buvo pasakyti jų vardai, ir jis norėjo įsitikinti, kad visus juos prisimena: Pedijus Kaskas, vyresnysis senatorius, kuris, kaip miglotai prisiminė Atilijus, prieš metus buvo konsulas ir turėjo didelę vilą Herkulano pakrantėje; Pomponijanas, senas Plinijaus kariuomenės draugas, atplaukęs pietų iš vilos Stabijuose; Antijus, imperijos admirolo laivo „Vik-

torija“ kapitonas. Spuoguotasis jaunuolis buvo Plinijaus sūnėnas Gajus Plinijus Cecilijus Antrasis.

Jis bakstelėjo pirštu į žemėlapį, ir jie visi, net ir Korakas, palinko į priekį.

— Štai kur, mano manymu, turėtų būti gedimas, admirole; štai čia, aplink Kūmus degančiuose laukuose. Šitai paaiškintų, iš kur atsirado siera. Kita vertus, sužinojome, kad vandens atsargos baigėsi ir Noloje, štai čia, toliau į rytus. Vanduo baigėsi auštant. Žinodami laiką galime padaryti svarbią išvadą; anot vieno liudininko, vos pradėjus švisti dar buvusio Pompėjoje, iš ryto visi fontanai dar tryško. Kaip matote, Pompėja yra tam tikru atstumu nutolusi nuo Nolos akveduku kylant aukštyn; logiškai mąstant, ten Augustas turėjo nutilti vidurnaktį. Faktas, jog taip nenutiko, galėtų reikšti tik vieną dalyką. Gedimas turi būti čia, — jis apibrėžė pirštu tam tikrą vietą, — kažkur čia, šiame penkių mylių plote, kur vandentiekis keliauja prie pat Vezuvijaus.

Plinijus susiraukė žvelgdamas į žemėlapį.

— O laivas? Kodėl apie jį prasitarei?

— Mano manymu, vandens mums liko dviem dienom. Jeigu norėdami išsiaiškinti, kas nutiko, iš Mizeno ten keliausime sausuma, mažiausiai tiek užtruksime, kol surasime, kur tiksliai tas gedimas yra. Bet jeigu jūra plauksime į Pompėją — jei plauksime neprisikrovę ir mieste pasiimsime visko, ko mums prireiks, — remonto darbus galėsime pradėti jau rytoj.

Po jo žodžių įsivyravus tylai akvarijus girdėjo monotoniškai kapsintį prie durų pastatytą vandens laikrodį. Vienas iš aplink žvakes zujančių uodų įkrito į vašką.

Plinijus paklausė:

— Kiek turi vyrų?

— Iš viso penkiasdešimt, bet dauguma jų pasiskirstę per visą vandentiekį, prižiūri nuosėdų talpas ir miestuose esančius rezervuarus. Mizene turiu tuziną. Pusę jų pasiimsiu. Visus kitus, kiek prireiks, pasisamdysiu Pompėjoje.

— Galėtume jam duoti liburną, admirole, — pasakė Anti-

jus. — Jeigu jis išplauktų vos pradėjus švisti, rytui įpusėjus jau būtų Pompėjoje.

Korakas, kaip atrodė, išgirdęs tokį pasiūlymą susijaudino.

— Bet, admirole, drįstu pasakyti, kad tai tik tušti plepalai. Aš į visa tai nekreipčiau dėmesio. Pirmiausia norėčiau sužinoti, kodėl jis toks tikras, kad Pompėjoje vis dar yra vandens.

— Eidamas čia, admirole, netoli prieplaukos sutikau žmogų. Žynį. Ką tik prisišvartavo vietinis keltas. Jis man sakė šįryt buvęs Pompėjoje.

— Žynį! — pasišaipė Korakas. — Labai gaila, kad jis nenumatė šios artėjančios nelaimės. Na, gerai, tarkim, jis sako tiesą. Sakykime, būtent ten ir yra gedimas. Tą dalį pažįstu geriau už bet kurį kitą — penkias mylias į ilgį ir kiekvieną pėdą po žeme. Mums prireiks daugiau nei dienos vien tik tam, kad surastume, kur vandentiekis įtrūkęs.

— Netiesa, — paprieštaravo Atilijus. — Žinant, kiek daug vandens nuteka, net ir aklas surastų pažeistą vietą.

— Jeigu tunelyje bus susikaupę tiek vandens, kaip įsigausime vidun, kad galėtume viską sutaisyti?

— Klausykite, — pratarė Atilijus. — Nuvykę į Pompėją pasiskirstysime į grupes.

Iš tikrųjų jis dar nebuvo visko apsvarstęs. Viską turėjo sugalvoti tiesiog čia ir dabar. Bet jis juto, jog Antijus jį palaiko, o admirolas dar nebuvo pakėlęs nuo žemėlapio akių.

— Pirmoji grupė dirba prie Augusto — eina palei nutiestą iš Pompėjos atšaką iki sudūrimo su didžiuoju kanalu, o paskui keliauja į vakarus. Galiu jus patikinti, kad surasti gedimą tikrai nebus labai sunku. Antroji grupė lieka Pompėjoje ir renka vyrus, rūpinasi medžiagomis, kurių prireiks taisant. Trečioji grupė joja į kalnus, prie Abelos šaltinių, gavę nurodymus uždaryti Augustą.

Senatorius pakėlė rūsčias akis.

— Ar tai bus galima padaryti? Kai Romoje reikia uždaryti akveduką dėl remonto, vandens nebūna ištisas savaites.

— Pagal brėžinius, senatoriau, tai padaryti galima.

Atilijus ir pats tik dabar šitai pastebėjo, bet dabar tikėjo tuo, ką sakė. Net ir pasakojant kitiems, mintyse po truputį ryškėjo visas operacijos planas.

— Aš pats niekada nesu matęs Serino šaltinių, bet iš šio plano aišku, kad į baseiną jie suteka dviem kanalais. Dauguma vandens teka į vakarus, mūsų link. Bet mažesnysis kanalas teka į šiaurę ir maitina Beneventą. Jeigu visą vandenį nukreiptume šiaurėn ir pasistengtume, kad vakarinis kanalas liktų sausas, galėtume įsigauti vidun ir jį pataisyti. Esmė ta, kad mums nereikės kanalo užtvenkti ir statyti laikinos užtvankos, nors to reikia tvarkant Romos akvedukus; ten tik po tokių darbų galima pradėti ką nors tvarkyti. Šiuo atveju darbus galėsime baigti daug greičiau.

Senatorius nukreipė iš padilbų žvelgiančias akis į Koraką:

— Ar visa tai tiesa, prižiūrėtojau?

— Galbūt, — nenorom pripažino Korakas. Atrodo, jis jautė, jog pralaimėjo, bet nebuvo nusiteikęs pasiduoti be kovos. — Vis dėlto aš lieku prie savo nuomonės, jo žodžiai, kad visa tai mes galime padaryti per dieną ar dvi, — paistalai, admirole. Jau sakiau, jog pažįstu tą atkarpą. Beveik prieš dvidešimt metų, kai mus ištiko didysis žemės drebėjimas, tose vietose buvo kilę sunkumų. Tada akvarijumi buvo ką tik pradėjęs dirbti Eksomnijus. Gavęs pirmąjį paskyrimą jis atvyko iš Romos; darbavomės kartu. Taip, kanalas nebuvo visai užverstas, jums tai garantuoju, bet vis tiek mums prireikė ištisų savaičių, kol radome ir sutvarkėme visus tunelyje atsivėrusius plyšius.

— Koks didysis žemės drebėjimas?

Atilijus niekada nebuvo apie tokį girdėjęs.

— Iš tikrųjų tai nutiko prieš septyniolika metų, — pirmą kartą sučiulbo Plinijaus sūnėnas. — Žemės drebėjimas įvyko per vasario nonas, konsulaujant Regului ir Verginijui. Imperatorius Neronas tada buvo Neapolyje ir nuo scenos sakė kalbą. Apie tą nutikimą rašo Seneka. Tikriausiai skaitei, dėde? Pastraipa iš „Gamtos klausimų". Šeštoji knyga.

— Taip, Gajau, dėkoju, — rūsčiai tarstelėjo admirolas. — Skaičiau, nors, žinoma, esu dėkingas už pateiktą nuorodą.

Jis žiūrėjo į žemėlapį išpūtęs skruostus.

— Įdomu... — sumurmėjo jis.

Admirolas kilstelėjo kėdėje ir riktelėjo vergui:

— Dromai! Atnešk taurę vyno. Greitai!

— Gal sergi, dėde?

— Ne, ne.

Plinijus įbedė smakrą į kumštį ir vėl visą dėmesį sutelkė į žemėlapį.

— Ar kaip tik dėl to Augustas sutriko? Dėl žemės drebėjimo?

— Tada tikriausiai ir patys būtume ką nors pajutę, — paprieštaravo Antijus. — Paskutinysis žemės drebėjimas sugriovė nemažą dalį Pompėjos. Jie vis dar ją atstatinėja. Pusė miesto panaši į statybų aikštelę. Apie tokius dalykus negavome jokių žinių.

— Vis dėlto, — beveik tik sau tęsė Plinijus, — oras kaip tik toks, kaip per žemės drebėjimą. Jūra rami. Danguje beveik visai nėra oro, net paukščiai sunkiai paskrenda. Įprastu atveju lauktume audros. Bet kai Saturnas, Jupiteris ir Marsas atsiduria vienoje linijoje su Saule, užuot išsišėlęs ore, griausmas kartais pačios gamtos nusiunčiamas po žeme. Mano nuomone, toks ir yra žemės drebėjimo apibrėžimas — iš pasaulio vidaus prasiveržiantis griausmas.

Šalia jo jau stovėjo prišlepsėjęs vergas, laikantis padėklą, kurio viduryje stovėjo didelė skaidraus stiklo taurė, pripildyta iki trijų ketvirčių. Plinijus suniurnėjo ir kilstelėjo taurę prie žvakės šviesos.

— Cekubanas, — pagarbiai sušnabždėjo Pomponijanas. — Keturiasdešimties metų, bet vis dar geriamas su malonumu.

Jis perbraukė liežuviu putlias lūpas.

— Ir aš pats neatsisakyčiau taurės, Plinijau.

— Minutėlę. Žiūrėkite.

Plinijus pateliūškavo vyną jiems prieš akis. Vynas buvo tirštas kaip sirupas, medaus spalvos. Atilijus užuodė panosėje suplevenusį saldų vynuogių aromatą.

— O dabar pažiūrėkite dar atidžiau.

Jis atsargiai pastatė taurę ant stalo.

Iš pradžių Atilijus nesuprato, ką jis mėgina padaryti, bet įdėmiau įsižiūrėjęs pamatė, kad vyno paviršius labai nežymiai vibruoja. Nuo taurės centro, kaip nuo vandenin pamerktos virvutės, plaukė mažutės bangelės. Plinijus pakėlė taurę, ir virpesys dingo; jis taurę vėl pastatė, ir virpesys atsinaujino.

— Jau per pietus pastebėjau. Išsiugdžiau budrumą pastebėti visus gamtos reiškinius, kurių gali nepastebėti kiti. Virpesio nebūna nuolat. Dabar pažiūrėkite — vynas visai ramus.

— Išties nuostabu, Plinijau, — pasakė Pomponijanas. — Sveikinu. Deja, aš pats paėmęs taurę nepastatysiu jos ant stalo, prieš tai neištuštinęs.

Senatoriui visa tai paliko menkesnį įspūdį. Jis susinėrė rankas ir patogiau atsirėmė į kėdės atlošą, tarsi būtų pasijutęs kaip kvailys, stebėjęs vaikišką gudrybę.

— Nesuprantu, kas jau čia taip reikšminga. Na, ir kas, kad dreba stalas? Jis gali drebėti nuo bet ko. Gal nuo vėjo...

— Vėjo nėra.

— ...gal nuo kur nors dunksinčių sunkių žingsnių. O gal Pomponijanas po stalu glostė vieną kurią ponią...

Juokas sumažino įtampą. Tik Plinijus nė nešyptelėjo.

— Mes žinome, kad šis pasaulis, ant kurio stovime, kuris mums atrodo toks stabilus, iš tikrųjų be paliovos juda nenusakomu greičiu. Gali būti, kad ši kosmosu skriejanti masė kelia tokio stiprumo garsą, kokio nesugeba sugauti žmogaus ausis. Pavyzdžiui, štai ten žibančios žvaigždės galbūt skimbčioja kaip vėjo varpeliai, tik mes jų negirdime. Ar gali būti taip, kad raibuliai šioje vyno taurėje yra fizinė tos pačios dangiškos harmonijos išraiška?

— Tai kodėl jie tai nurimsta, tai vėl atsiranda?

— Negaliu atsakyti, Kaskai. Galbūt vieną akimirką Žemė sklendžia tyliai, o kitą — jau susiduria su pasipriešinimu. Yra tokia mokykla, kuri teigia, jog vėjai kyla dėl to, kad Žemė keliauja į vieną pusę, o žvaigždės — į kitą. Akvarijau, ką pats manai?

— Aš esu akvarijus, admirole, — taktiškai atsakė Atilijus, — o ne filosofas.

Jo nuomone, jie tik veltui gaišta laiką. Jis pamanė, jog galbūt vertėtų užsiminti apie iš ryto matytus keistus garus kalnuose, bet paskui persigalvojo. Skambančios žvaigždės! Jis nekantraudamas trepseno.

— Galiu pasakyti tik tiek, kad akveduko tuneliai įrengti taip, kad atlaikytų ir didžiausias jėgas. Ten, kur Augustas driekiasi po žeme, vadinasi, beveik visur, jis yra šešių pėdų aukščio ir trijų pėdų pločio; vandentiekis nutiestas ant pusantros pėdos betoninės platformos, o jį supančios sienos yra tokių pačių matmenų. Vandentiekį pralaužusi jėga turėjo būti labai galinga.

— Galingesnė už tą, kuri virpina mano vyną? — admirolas pažvelgė į senatorių. — Nebent susiduriame su visai negamtiniu reiškiniu. Tai tada kas tai? Gal kokia suplanuota diversija, gal rengiamasi smogti laivynui? Bet kas išdrįstų? Šioje Italijos dalyje nebuvo užsienio priešo kojos nuo Hanibalo.

— Diversija vargiai paaiškintų, iš kur atsirado siera.

— Siera, — staiga pratarė Pomponijanas. — Toji medžiaga atsiranda žaibuojant ir griaudžiant, tiesa? O kas laido žaibus?

Susijaudinęs jis apsidairė aplinkui.

— Jupiteris! Jupiteriui, aukštesniųjų sferų dievybei, turėtume paaukoti baltą jautį ir paprašyti žynių apžiūrėti vidurius. Jie mums ir pasakys, ką daryti.

Atilijus nusijuokė.

— O kas gi čia taip juokinga? — paklausė Pomponijanas. — Juk daug juokingiau išgirsti, kad pasaulis lekia kosmosu; be to, Plinijau, turiu pasakyti, kad tokiu atveju iškyla klausimas — kodėl mes visi nuo jo nenukrintam.

— Puikus pasiūlymas, bičiuli, — sutiko Plinijus. — Būdamas admirolas taip pat esu ir vyriausiasis Mizeno žynys, todėl, galiu tave užtikrinti, čia pat paaukočiau baltą jautį, jeigu tik tokį turėčiau. Bet šiuo metu mums reikėtų praktiškesnio sprendimo.

Jis patogiau įsitaisė kėdėje ir nosinaite nusišluostė veidą, o

paskui sulankstęs ją apžiūrėjo, tarsi joje būtų įmanoma rasti gyvybiškai svarbią užuominą.

— Labai gerai, akvarijau. Duosiu tau laivą.

Jis atsigręžė į kapitoną.

— Antijau, kuri laivyno liburna greičiausia?

— „Minerva", admirole. Torkvato laivas. Jis ką tik grįžo iš Ravenos.

— Parenk laivą išvykti; reikės išplaukti vos pradėjus švisti.

— Klausau, admirole.

— Noriu, kad prie kiekvieno fontano būtų priklijuoti raštai, skelbiantys, jog dabar miesto gyventojams vanduo normuojamas. Vanduo bus tiekiamas du kartus per dieną, po vieną valandą auštant ir temstant.

Antijus krūptelėjo.

— Ar jūs nepamiršote, admirole, kad rytoj — visuotinė šventė? Jeigu prisimenate, rytoj Vulkanalijos.

— Puikiai žinau, kad Vulkanalijos.

Iš tikrųjų, — pamanė Atilijus. Išskubėjęs iš Romos ir nerimaudamas dėl akveduko jis buvo visai pametęs kalendoriaus dienas. Rugpjūčio dvidešimt trečioji — Vulkano diena; tą dieną ant aukurų metamos gyvos žuvys — auka, norint įsiteikti ugnies dievui.

— O kaip viešosios pirtys? — neatlyžo Antijus.

— Jos bus uždarytos iki kito pranešimo.

— Jiems tai nepatiks, admirole.

— Na, niekuo negaliu padėti. Kad ir kaip ten būtų, mes visi per daug suskystėjome.

Jis dirstelėjo į Pomponijaną.

— Imperiją statė ne tokie, kurie visą dieną pratinginiaudavo pirtyse. Kai kuriems žmonėms bus visai neblogai paragauti tokio gyvenimo, kokį kiti gyveno seniau. Gajau, sumesk man laišką Pompėjos vadams, prašantį surasti žmonių ir medžiagų, kad ir kiek jų reikėtų, akvedukui remontuoti; aš pasirašysiu. „Imperatoriaus Tito Cezario Vespasiano Augusto vardu, remiantis senato ir Romos liaudies man suteikta galia, lia lia lia..." Na, parašyk ką

nors taip, kad jie net pašoktų. Korakai... net nekyla abejonių, kad Vezuvijaus apylinkes pažįsti geriau už bet ką kitą. Tu ir turėtum joti bei nustatyti, kur gedimas, o akvarijus Pompėjoje suburs pagrindinę ekspedicijos grupę.

Prižiūrėtojui nuo išgąsčio atkaro žiauna.

— Kas nutiko? Ar tu nesutinki?

— Ne, admirole.

Korakas greitai sutramdė jaudulį, bet Atilijus tai jau buvo spėjęs pastebėti.

— Neprieštarauju, galėsiu paieškoti gedimo. Bet vis dėlto, ar nebūtų protingiau vienam iš mūsų pasilikti prie rezervuaro ir žiūrėti, ar laikomasi dozavimo...

Plinijus nekantraudamas jį nutraukė.

— Už dozavimą bus atsakingas karinis laivynas. Svarbiausia išlaikyti viešąją tvarką.

Akimirką Korakas atrodė taip, tarsi būtų pasirengęs ginčams, bet paskui jis susiraukęs tik nulenkė galvą.

Nuo terasos atsklido moterų balsai ir juoko pliūpsnis.

Jis nenori, kad aš vykčiau į Pompėją, — staiga pagalvojo Atilijus. — *Visas šio vakaro vaidinimas ir buvo surengtas tam, kad mane išlaikytų kuo toliau nuo Pompėjos.*

Tarpduryje pasirodė prašmatnia šukuosena papuošta moters galva. Jai tikriausiai apie šešiasdešimt. Atilijus niekada nebuvo matęs didesnių perlų už tuos, kurie puošė jos kaklą. Ji pamojo pirštu senatoriui.

— Kaskai, mielasis, kiek dar ketini versti mus laukti?

— Atleisk mums, Rektina, — pratarė Plinijus. — Mes jau beveik baigėm. Ar dar kas nors turi ką nors pridurti?

Jis iš eilės į visus pažvelgė.

— Ne? Tada siūlau baigti pietus.

Jis atstūmė savo kėdę, ir visi atsistojo. Dėl didžiulio pilvo jam buvo sunku išlaikyti pusiausvyrą ir atsistoti. Gajus pasiūlė paranką, bet admirolas mostelėdamas jo pagalbos atsisakė. Jis turėjo keletą kartų pasilenkti pirmyn, o paskui atgal ir gerokai pasistengti

norėdamas atsistoti, o pakilęs sunkiai gaudė kvapą. Viena ranka jis įsitvėrė stalo, o kita siekė vyno taurės, bet staiga liovėsi; ištiesti pirštai taip ir liko kyboti ore.

Vyno paviršiuje vėl buvo matyti vos įžiūrimi raibuliukai.

Jis išpūtė skruostus.

— Tikriausiai aš vis tiek paaukosiu tą baltą jautį, Pomponijanai. O tu, — kreipėsi jis į Atilijų, — per dvi dienas grąžinsi man vandenį.

Jis paėmė taurę ir gurkštelėjo.

— Kitaip, tikėk manim, mums visiems prireiks Jupiterio pagalbos.

Nocte intempesta

[23.22 val.]

„Magmos judėjimas gali sutrikdyti apylinkių vandenų apytaką, gali būti aptikti gruntinio vandens tėkmės ir temperatūros pokyčiai".

„Vulkanų enciklopedija"

Po dviejų valandų niekaip negalintis užmigti, nuogas išsitiesęs siauroje medinėje lovoje Atilijus gulėjo laukdamas aušros. Nutilo pažįstama tranki akveduko lopšinė, dabar buvo girdėti įvairūs tylūs nakties garsai — gatvėje vaikštančio sargybinio apavo girgždesys, tarp gegnių šmirinėjančių pelių šnaresys, iš apačioje esančių barakų atsklindantis sausas vergo kosulys. Jis užsimerkė, bet beveik iškart vėl atsimerkė. Apimtas krizės sukelto sąmyšio jis buvo pamiršęs iš ungurių tvenkinio išvilkto lavono vaizdą, bet tamsoje pasijuto vėl išgyvenąs viską iš naujo — įtempta tyla prie baseino krašto, kabliu užkabintas ir krantan tempiamas kūnas, kraujas, moters klyksmai, sunerimęs veidas ir baltos merginos rankos.

Per daug nuvargęs, kad galėtų pailsėti, jis nuleido basas kojas ant šiltų grindų. Nakties tamsoje pleveno maža aliejinė lempelė. Šalia gulėjo nebaigtas laiškas namiškiams. Dabar nėra jokios prasmės jį baigti, mąstė Atilijus. Arba jis sutaisys Augustą, ir tada motina bei sesuo gaus žinią jam jau grįžus, arba jos ir taip apie jį išgirs, kai bus laivu parplukdytas atgal į Romą — pažemintas, laukiantis teismo, užtraukęs gėdą visai šeimai.

Jis paėmė lempelę ir padėjo ant lentynėlės, esančios prie lovos kojų; pastatė lempelę tarp nedidelių figūrėlių, simbolizuojančių jo protėvių vėles. Atsiklaupęs jis ištiesė ranką ir ištraukė savo

prosenelio atvaizdą. Ar galėjo šis senelis būti vienas iš pirmųjų Augusto akvarijų? Tai nebuvo neįmanoma. Akveduko prižiūrėtojų kuratoriaus įrašuose buvo rašoma, kad Agripa laivu atsigabeno keturiasdešimt tūkstančių vyrų — prisikvietė vergų ir legionierių, o akveduką statė aštuoniolika mėnesių. Tai nutiko praėjus šešeriems metams po to, kai jis pastatė *Aqua Julia* Romoje, ir likus septyneriems metams iki Virgo statybos, o jo prosenelis, savaime suprantama, darbavosi statant abu akvedukus. Jam buvo malonu įsivaizduoti, kad senasis Atilijus galbūt taip pat atkeliavo į pietus, į šias kaitros alinamas žemes, gal net sėdėjo šioje pačioje vietoje, kai vergai kasė Stebuklų Baseiną. Jis pajuto augančią drąsą. Vyrai pastatė Augustą; vyrai *jį* ir sutaisys. *Jis jį* sutaisys.

Toliau — tėvas.

Jis padėjo statulėlę ir pasiėmė kitą, švelniai perbraukė nykščiu jai per lygią galvą.

Tavo tėvas buvo drąsus vyras; ir tu privalai toks būti.

Jis buvo dar visai kūdikis, kai tėvas baigė statyti *Aqua Claudia*, bet jam taip dažnai pasakodavo apie to akveduko atidarymą — apie tai, kaip vos keturių mėnesių jį persiuntė per akvarijų rankas, ant Eskvilino kalvos susirinkus didelei miniai, — jog kartais ir pačiam atrodydavo, kad viską puikiai prisimena: jau pagyvenusį Klaudijų, trukčiojantį ir mikčiojantį per aukojimą Neptūnui, tarsi burtininko lazdele mostelėjus kanalu atitekantį vandenį kaip tik tą akimirką, kai jis iškėlė į dangų rankas. Tačiau visa tai neturėjo nieko bendra su dievų galiomis, nors visi susirinkusieji aiktelėjo ir sulaikė kvapą. Taip nutiko todėl, kad jo tėvas išmanė vandens tiekimo taisykles ir akveduko priekyje esančius šliuzus atidarė likus lygiai aštuoniolikai valandų iki tos minutės, kai ceremonija turėjo pasiekti epogėjų; jis grįžo raitas į miestą greičiau, nei vanduo galėjo jį pavyti.

Jis mąstė delne laikydamas molio gabaliuką.

O tu, tėve? Ar tu kada nors lankeisi Mizene? Ar pažinojai Eksomnijų? Romos akvarijai visada gyveno kaip šeima; artimi kaip kohorta, mėgdavai sakyti. Ar Eksomnijus buvo vienas iš tavo trium-

fo dieną Eskviline susirinkusių akvarijų? Ar jis kartu su kitais supo mane ant savo rankų?

Valandėlę jis žvelgė į figūrėlę, paskui ją pabučiavo ir atsargiai pastatė šalia kitų.

Atilijus atsisėdo ant grindų.

Iš pradžių dingo akvarijus, o paskui — vanduo. Kuo ilgiau jis apie tai galvojo, tuo labiau ėmė tikėti, kad visa tai turi būti kažkaip susiję. Bet kaip? Jis apsidairė peržvelgdamas grubiai aptinkuotas sienas. Neabejotinai aišku, kad čia nerasi jokios užuominos. Šiame tuščiame kambarėlyje nebuvo jokio daiktelio, bylojančio apie žmogaus charakterį. Ir vis dėlto, pasak Korako, Eksomnijus prižiūrėjo Augustą dvidešimt metų.

Jis vėl paėmė lempelę ir išėjo į koridorių, pridengęs liepsną ranka. Atitraukęs priešais esančią uždangą, pašvietė vidun, į kubo formos patalpą, kur buvo sudėti Eksomnijaus daiktai. Pora medinių skrynių, pora bronzinių kandeliabrų, apsiaustas, sandalai, naktipuodis. Tikrai nedaug užgyventa per gyvenimą. Jis pastebėjo, kad nė viena skrynia nebuvo užrakinta.

Atilijus dirstelėjo laiptų pusėn, bet vienintelis garsas, sklindantis iš apačios, buvo knarkimas. Tebelaikydamas lempą jis kilstelėjo arčiausiai stovinčios skrynios dangtį ir laisva ranka ėmė po ją raustis. Drabužiai, daugiausia senos drapanos, sujudinti paskleidė stiprų pridvisusio prakaito kvapą. Dvi tunikos, strėnų raiščiai, tvarkingai sulankstyta toga. Atilijus tyliai užvožė dangtį ir atkėlė kitą. Ir šioje skrynioje ne kažin kas buvo — odos gremžtukas, naudojamas pirtyse aliejui nuo kūno nubraukti; groteskiška Priapo figūrėlė su smarkiai atsikišusiu peniu; molinis puodelis kauliukams maišyti ir mesti, aplink kurio kraštą buvo ir daugiau penių; patys kauliukai; keli stikliniai ąsočiai įvairių žolelių ir tepalų; pora lėkščių; mažutė, gerokai dėmėta bronzinė taurelė.

Jis kiek įmanydamas švelniau pakratė puodelyje esančius kauliukus ir juos išmetė. Laimė jam šypsosi. Keturios šešiukės — Veneros metimas. Jis pamėgino dar kartą ir vėl išmetė Venerą. Jam kliuvo ir trečioji Venera. Kauliukai dosnūs.

Jis padėjo kauliukus ir paėmė taurelę. Ar ji tikrai bronzinė? Dabar jis ėmė atidžiau ją apžiūrinėti ir jau nebebuvo tuo toks tikras. Jis pasvėrė taurelę delne, pavartė, kvėptelėjo ir nykščiu patrynė jos dugną, kuris dabar suspindo auksu ir išryškino dalį išgraviruotos raidės P. Jis dar kiek patrynė po truputį didindamas šviečiančio metalo plotelį, kol įstengė įžiūrėti visus inicialus.

N. P. N. l. A.

Raidė „l" reiškė *libertus* ir bylojo, jog tai išlaisvinto vergo nuosavybė.

Šeimininko išlaisvinto vergo pavardė prasidėjo raide P, jis turėjo būti ganėtinai turtingas ir gana prasto skonio, nes vyną gerdavo iš auksinės taurelės.

Staiga Atilijaus mintyse Korelijos balsas nuskambėjo taip aiškiai, tarsi ji stovėtų visai greta.

Aš esu Korelija Amplijata, Numerijaus Popidijaus Amplijato, Hortenzijos vilos savininko, dukra...

Mėnesiena apšvietė lygius juodus siauros gatvės akmenis ir išryškino plokščių stogų linijas. Buvo beveik taip pat karšta, kaip ir vėlyvą popietę; mėnulis atrodė šviesus kaip saulė. Lipdamas tarp tylių namukų užvertomis langinėmis kylančiais laiptais jis tarsi matė jos siluetą — po palaike balta suknele banguojančius klubus.

Keli šimtai žingsnių... na, taip, bet reikia lipti į kalną!

Jis ir vėl priėjo lygumą, atsidūrė prie aukštos didžiosios vilos sienos. Palei sieną nubėgo pilka katė, paskui kažkur dingo. Švytintys metaliniai delfinai bučiavosi iššokę virš vartų. Tolumoje jis girdėjo į krantą besiplakančią jūrą, sode tiksinčias cikadas. Jis papurtė geležinius strypus ir prispaudė veidą prie šilto metalo. Vartininko kambarėlis buvo užsklęstas ir saugomas grotų. Šviesos nesimatė.

Jis prisiminė Amplijato žodžius, jam atėjus prie jūros pakrantės: *Kas nutiko Eksomnijui? Bet juk Eksomnijus, savaime supranta-*

ma, tebėra akvarijus? Jo balse nuskambėjo nuostaba, o dabar Atilijui ėmė rodytis, kad net ir kažkas daugiau — tikriausiai išgąstis.

— Korelija! — tyliai šūktelėjo jos vardą. — Korelija Amplijata!

Jokio atsako. Paskui tamsoje pasigirdo šnabždesys, toks žemas ir tylus, kad jis vos išgirdo:

— Nebėra.

Moters balsas. Jis sklido kažkur iš kairės. Atilijus žengė žingsnį nuo vartų ir pažvelgė į šešėlius. Jis nieko nepamatė, išskyrus nedidelį ryšulį skarmalų, sukrautų prie sienos. Jis priėjo arčiau ir pamatė, kad skarmalai truputį kruta. Iš krūvos kyštelėjo sudžiūvusi koja, labiau panaši į kaulą. Tai buvo žuvusio vergo motina. Atilijus priklaupė ant vieno kelio ir atsargiai palietė šiurkščią jos suknelės medžiagą. Ji sudrebėjo, paskui sudejavo ir kažką sumurmėjo. Jis atitraukė ranką. Jo pirštai buvo lipnūs nuo kraujo.

— Ar gali atsistoti?

— Nebėra, — pakartojo ji.

Atilijus ją atsargiai kilstelėjo mėgindamas pasodinti, paskui atrėmė į sieną. Sutinusi jos galva nusviro į priekį; jis pamatė, kad suvelti jos plaukai akmenyje buvo palikę drėgną žymę. Ji buvo nuplakta ir stipriai sumušta, o paskui išmesta iš namų ir palikta numirti.

N. P. N. l. A: Numerius Popidius Numerii libertus Ampliatus. Popidijaus šeima jam garantavo laisvę. Nepaneigiamas faktas: nėra žiauresnio šeimininko už buvusį vergą.

Jis atsargiai pridėjo pirštus jai prie kaklo norėdamas įsitikinti, ar ji dar gyva. Tada pakišo vieną ranką po sulenktais jos keliais, o kita apglėbė pečius. Ją pakelti buvo visai lengva. Tiek jos ir tebuvo — vieni kaulai ir skarmalai. Kažkur gatvėje, netoli uosto, nakties sargybinis paskelbė penktąją tamsiojo meto dalį: *Media noctis inclinatio* — vidurnaktis.

Atilijus išsitiesė ir patraukė kalnu žemyn; Marso diena vertėsi į Merkurijaus dieną.

MERKURIJUS

Rugpjūčio 23-oji

Diena prieš išsiveržimą

Diluculum

[06 val.]

„Dar prieš prasidedant 79-iesiems mūsų eros metams po vulkanu susikaupė magmos rezervuaras. Neįmanoma pasakyti, kada šis magmos baseinas ėmė formuotis, bet susikaupęs maždaug 3 km gylyje po žeme, jis užėmė mažiausiai 3,6 kubinių kilometrų; magma buvo susisluoksniavusi — truputį tankesnę magmą dengė lakesnė šarminė medžiaga (55 procentai SiO_2 ir beveik 10 procentų K_2O)“.

Piteris Francis, „Vulkanai: planetinė perspektyva“

Didelio akmeninio švyturio, paslėpto po pietinio rago ketera, viršūnėje vergai gesino laužus rengdamiesi pasveikinti aušrą. Toji vieta buvo laikoma šventa. Vergilijus rašė, kad šioje vietoje kartu su irklais ir trimitu buvo palaidotas jūrų dievo Tritono nužudytas trojėnų šauklys Mizenas.

Pro kyšulio augmeniją Atilijus stebėjo, kaip blėsta raudonos pašvaistės, kaip perlų pilkšvumo danguje ryškėja karo laivų kontūrai.

Jis apsigręžė ir grįžo krantine atgal, kur laukė kiti. Pagaliau įstengė išskirti jų veidus — Musa, Beko, Korvinas, Politesas; jie visi jau dabar jam beveik tapo artimi kaip šeimos nariai. Kol kas Korako nebuvo nė kvapo.

— Devyni viešnamiai! — kalbėjo Musa. — Patikėkit, jeigu norite pasismaginti, Pompėja — pati geriausia vieta. Net ir Beko galės pailsinti savo kumščius ir kitaip pasismaginti. Ei, akvarijau! — riktelėjo jis, kai Atilijus priėjo arčiau. — Pasakyk Beko, kad jis galės pasismaginti!

Doke dvokė mėšlu ir žuvų liekanomis. Atilijus pamatė supuvusį melioną ir išpampusią pabalusią žiurkę, kuri šoko jam ant kojų ir prasmuko pro prieplaukos polius. Vargšeliai poetai! Staiga Atilijus panūdo atsidurti kokios nors šiaurės jūros, apie kurias buvo girdėjęs, pakrantėje — gal Atlanto, o gal Germanų jūros, — kur nors, tokioje šalyje, kur kasdien dideli potvyniai paplauna smėlį ir nuplauna uolas, kokioje nors sveikesnėje vietoje nei šis drungnas romėnų ežeras.

Jis atsakė:

— Kol pataisysime Augustą, Beko galės išdulkinti kad ir visas Italijos merginas, man vis vien.

— Na, matai, Beko. Greitai tavo daiktas taps toks pat ilgas, kaip ir nosis...

Prieš juos stovėjo admirolo pažadėtasis laivas „Minerva“, taip pavadintas išminties deivės garbei; laivo priešakį puošė pelėda, deivės simbolis. Liburna buvo mažesnė už didžiąsias triremas. Šis laivas pastatytas taip, kad galėtų plaukti kuo greičiau. Aukštas laivugalis glėbė visą plokščią denį, tarsi pulti pasiruošusio skorpiono geluonis. Laivas buvo tuščias.

— ...Kukula ir Zmirina. Be to, yra dar ir raudonplaukė žydaitė Marta. Ir mažoji graikė, jeigu tau tokios patinka... jos motinai dar vos dvidešimt...

— Ko vertas laivas be įgulos? — sumurmėjo Atilijus. Jis jau buvo bepradedąs jaudintis, nes negalėjo sau leisti sugaišti nė valandos. — Politesai, būk toks geras, nubėk į barakus ir išsiaiškink, kas ten darosi.

— ...Aglė ir Marija...

Jaunasis vergas pakilo.

— Jau nebereikia, — ištarė Korvinas, mostelėdamas galva įėjimo į uostą link. — Jie jau ateina.

Atilijus ištarė:

— Tavo ausys tikriausiai jautresnės nei manosios...

Bet kaip tik tada jis ir pats išgirdo juos ateinančius. Iš karo mokyklos keliu žygiavo šimtas porų kojų. Per medinį tiltą odiniais

padais žengiančių vyrų žingsniai dundėjo kaip pratisas griausmas; paskui sušvito pora deglų, ir galiausiai į uosto gatvę įsuko visas dalinys. Jie ėjo išsirikiavę po penkis; priekyje — trys karininkai, užsisegę šarvus ir užsidėję skiauterėtus šalmus. Vos šūktelėjus įsakymą, visa kolona sustojo ir per sekundę iširo — jūrininkai nuskubėjo į laivą. Niekas nekalbėjo. Atilijus pasitraukė juos praleisdamas. Pakumpę berankovėmis tunikomis apsivilkusių irklininkų pečiai ir raumeningos rankos atrodė groteskiškai neproporcingos liemeniui.

— Tik pažvelk į juos, — nutęsė aukščiausias iš karininkų. — Laivyno grietinėlė — vyrai kaip jaučiai.

Jis atsigręžė į Atiliją ir pakėlė kumštį sveikindamasis:

— Torkvatas, „Minervos" kapitonas.

— Markas Atilijus. Akvarijus. Keliaukime.

Jie netruko pakrauti laivą. Atilijui nepasirodė reikalinga iš rezervuaro tempti į laivą sunkią amforą negesintų kalkių ir pucolano maišus, o paskui kelti juos per įlanką. Jeigu Pompėjoje, kaip pasakoja kiti, išties knibždėte knibžda statybininkų, jis pasinaudos admirolo laišku ir susirinks viską, ko reikia. Beje, įrankiai — kitas reikalas. Žmogus visada turėtų naudotis savais įrankiais.

Jis sustatė žmones grandine ir ėmė siųsti įrankius į laivą per rankas — iš pradžių Musai, Musa — Korvinui; per rankas ėjo kirviai, kūjai, pjūklai, kirtikliai ir kastuvai, mediniai padėklai, skirti ką tik paruoštam cementui, kauptukai cementui maišyti ir sunkios žnyplės, naudojamos cementui sukrėsti. Galiausiai visi įrankiai pasiekė „Minervos" denyje stovintį Beko. Jie dirbo sparčiai, nepersimesdami nė žodeliu; kol baigė, visai prašvito ir laivas buvo parengtas kelionei.

Atilijus perėjo trapą ir užšoko ant denio. Ant molo stovėjo išsirikiavę jūrininkai, pasirengę ilgomis kartimis atstumti „Minervą" nuo kranto. Nuo laivo galūgalyje šalia vairininko įrengtos platformos Torkvatas šūktelėjo:

— Ar pasirengęs, akvarijau?

Atilijus šūktelėjo, jog pasirengęs. Kuo greičiau jie išplauks, tuo bus geriau.

— Bet dar nėra Korako, — paprieštaravo Beko.

Trauk jį velniai, pamanė sau Atilijus. Jis, galima sakyti, netgi pajuto palengvėjimą — ir pats įstengs darbą padaryti.

— Pats Korakas ir kaltas.

Lynai buvo atrišti. Tarsi ietys į doką bilstelėjo kartys. Atilijus pajuto po kojomis sudrebėjusį denį; irklai paniro į vandenį, „Minerva“ pajudėjo. Atilijus atsigręžė į krantą. Prie miesto fontano susirinkusi minia laukė, kol atsiras vanduo. Jis svarstė, ar jam nevertėjo pasilikti rezervuare ir palaukti, kol bus atidaryti šliuzai. Tačiau Baseine jis paliko šešis vergus, o pats pastatas buvo apsuptas Plinijaus jūrininkų.

— Štai kur jis! Žiūrėkite! Tai Korakas! — šaukė Beko mojuodamas virš galvos iškeltomis rankomis. — Korakai! Čia!

O paskui kaltinančiu žvilgsniu dėbtelėjo į Atilijų.

— Matai! Turėjai palaukti!

Prižiūrėtojas vėžlino pro fontaną, persimetęs per petį krepšį, ir atrodė giliai susimąstęs. Paskui jis pakėlė akis, pamatė juos ir ėmė bėgti. Kaip penktą dešimtį pradėjęs žmogus jis bėgo greitai. Laivą ir molą skiriantis atstumas sparčiai didėjo — trys pėdos, keturios pėdos... Atilijui visa tai atrodė neįmanoma, tačiau pasiekęs molo kraštą Korakas metė krepšį ir šoko paskui jį; pora jūreivių persisvėrė, čiupo Koraką už rankų ir padėjo jam įlipti. Jau laivugalyje Korakas dėbtelėjo į Atilijų ir atkišo jam didįjį pirštą. Akvarijus nusigręžė.

„Minerva“ tolo nuo uosto laivo pirmagaliu į priekį, dygliuota irklais, kurių buvo du tuzinai iš abiejų siauro laivo korpuso šonų. Denio apačioje sudundeno būgnas, ir irklai paniro po vandeniu. Būgnas vėl sudundeno, ir irklai pliaukštelėjo į vandens paviršių; kiekvieno irklo kotą laikė po du vyrus. Laivas čiuožė pirmyn — iš pradžių ganėtinai lėtai, bet sulig spartėjančiu būgno ritmu vis labiau įsismagindamas. Per taraną persisvėręs ir tiesiai į priekį žvel-

giantis laivavedys parodė dešinėn, ir Torkvatas riktelėjo komandą; vairininkas užsigulė ant milžiniško irklo, atstojančio vairą, ir pasuko laivą taip, kad praplauktų pro dvi prie kranto prišvartuotas triremas. Pirmą kartą per keturias dienas Atilijus skruostais pajuto dvelktelėjusį vėjelį.

— Štai ir žiūrovai, akvarijau! — šūktelėjo Torkvatas ir mostelėjo virš uosto stūksančio kalno pusėn. Atilijus pažino tarp mirtų įsikūrusią ilgą baltą admirolo vilos terasą; persisvėręs per baliustradą stovėjo ir pats apkūnusis Plinijus. Atilijus svarstė, apie ką dabar šis senukas galvoja. Kiek padvejojęs, jis pakėlė ranką. Po minutėlės Plinijus jam atsakė. Tada „Minerva" praplaukė pro du didelius karo laivus „Konkordiją" ir „Neptūną", o kai Atilijus pažvelgė dar kartą, terasa buvo tuščia.

Tolumoje, už Vezuvijaus, rengėsi prašvisti saulė.

Plinijus stebėjo, kaip liburna po truputį įsibėgėja plaukdama į atvirus vandenis. Pilkoje platybėje irklai rėžė baltas prorėžas, atmintyje gaivindami seniai pamirštus prisiminimus — švininis Reinas Veteroje auštant; visa tai išgyventa tikriausiai prieš trisdešimt metų: V legiono kavalerijos būrys „Vieversiai" keltu kėlėsi į kitą krantą. Kokie laikai! Jis nieko nepagailėtų, kad tik galėtų dar kartą leistis į tokią kelionę keltu vos pradėjus švisti, o gal dar geriau — kad galėtų įsakinėti laivynui. To jis nedarė jau dvejus metus, nuo tada, kai tapo admirolu. Tačiau jis liko be kvapo vien pamėginęs išeiti iš bibliotekos ir nuo terasos pasižiūrėti, kaip išplaukia „Minerva", vien pakilęs nuo kėdės ir žengęs kelis žingsnelius, o pakėlęs ranką, ketindamas atsakyti į akvarijaus sveikinimą jis pasijuto taip, tarsi būtų iškėlęs svarmenį.

Nėra vertesnės žmogui gamtos suteiktos dovanos už trumpą amžių. Pojūčiai atbunka, galūnės sustingsta, regėjimas, klausa, žingsnių spartumas prigęsta, net dantys ir virškinimo traktas žūsta anksčiau už mus, bet vis dėlto ir šį gyvenimo tarpsnį reikia nugyventi.

Drąsiai pasakyta. Lengva rašyti, kai esi jaunas, kai mirtis slepiasi kažkur labai toli, už aukščiausio kalno; daug sunkiau, kai tau penkiasdešimt šešeri, ir priešas visa savo didybe artinasi atvira plyne tiesiai į tave.

Jis įrėmė riebų pilvą į baliustradą vildamasis, kad nė vienas iš sekretorių nepastebėjo jį apėmusio silpnumo, o paskui atsistūmęs nuo turėklų grįžo vidun.

Jam visada patiko tokie jauni vyrai kaip Atilijus. Na, savaime suprantama, ne ta gašlūniška graikiška prasme; jis niekada neturėjo laiko panašioms bjaurastims, nors kariuomenėje buvo prisižiūrėjęs daugybę tokių dalykų. Jie jam patiko savo dvasia, tarsi įkūnytų visas raumeningųjų romėnų vertybes. Senatoriai gali svajoti apie imperijas; kariai gali jas užkariauti, bet būtent architektai tas imperijas stato; jas kuria vyrai, tiesiantys kelius ir kasantys vandentiekius, tie patys, kurie ir Romai suteikė visuotinį pripažinimą. Plinijus pažadėjo sau pasikviesti akvarijų, šiam sugrįžus, pietų ir kaip reikiant padiskutuoti bei išsiaiškinti, kas tiksliai nutiko Augustui. Tada jie abu pavartys keletą admirolo bibliotekoje esančių tekstų, ir jis jam atvers kelias gamtos paslaptis, gamtos, kurios stebuklai niekada nesibaigia. Pavyzdžiui, kas yra tie besikaitaliojantys harmoningi virpesiai? Jis turėtų užrašyti šį reiškinį ir įtraukti jį į kitą „Gamtos mokslų“ leidimą. Kiekvieną mėnesį jis atrasdavo vis ką nors nauja, ką reikia paaiškinti.

Prie stalo kantriai laukdami stovėjo du graikai vergai — Alkmanas garsiai skaitydavo, o Aleksionas diktuodavo. Jie prisistatydavo tuoj po vidurnakčio, nes admirolas jau labai seniai buvo išmokęs darbuotis beveik be poilsio. „Nemiegoti, vadinasi, gyventi“ — toks buvo jo *motto*. Vienintelis žmogus, miegodavęs trumpiau nei jis, buvo velionis imperatorius Vespasianas. Paprastai jie susitikdavo Romoje vidurnaktį sutvarkyti oficialių reikalų. Štai kodėl Vespasianas paliepė jam rūpintis laivynu; „mano amžinai būdraujantis Plinijus“, — sakydavo jis stačiokiška kaimiečio šnekta ir žnybteldavo į skruostą.

Plinijus apsidairė po kambarį, kuriame buvo sukaupti keliau-

jant po imperiją surinkti turtai. Šimtas šešiasdešimt sąsiuvinių, į kuriuos jis buvo surašęs kiekvieną kada nors perskaitytą ar išgirstą įdomų faktą (Larcijus Licinijus, *Hispania Tarraconensis* valdytojas, už šiuos turtus jam siūlė šešis šimtus tūkstančių sestercijų, bet jis nepasidavė pagundai). Du Dakijoje iškasti magnetito gabaliukai, paslaptingų burtų laikomi sukabinti. Švytinčios pilkos uolienos atplaiša iš Makedonijos; sako, kad ji nukrito iš žvaigždžių. Truputis germaniško gintaro su įšalusiu perregimoje celėje uodu. Afrikoje rastas įgaubto stiklo gabaliukas, gebantis surinkti saulės spindulius ir sutelkti tokią koncentruotą jų energiją, kad net kiečiausias medis ima smilkti ir juosti. Taip pat ir jo vandens laikrodis, pats tiksliausias visoje Romoje, sumontuotas pagal vandens vargonų išradėjo Ctesibijaus iš Aleksandrijos instrukcijas; vandens laikrodžio plyšeliai buvo paauksuoti ir papuošti brangakmeniais, kad neimtų rūdyti, kad nesikauptų nuosėdos.

Kaip tik laikrodžio jam ir reikėjo. Sakoma, kad laikrodžiai — kaip filosofai: niekada nerasi dviejų, sakančių tą patį. Tačiau Ctesibijaus laikrodis buvo tikras Platonas.

— Alkmanai, atnešk man taurę vandens. Ne, — persigalvojo Plinijus, kai vergas jau buvo pusiaukelėje prie durų; ar tik ne geografas Strabonas prabangiąją Neapolio įlanką pavadino „vyno taure"? Dar kiek pamąstęs Plinijus nusprendė, kad labiau tiks vynas. Bet koks nors pigesnis. Gal Surento. Jis sunkiai atsisėdo. — Na, gerai, Aleksionai, kuo mes baigėm?

— Rengėmės duoti signalą imperatoriui, admirole.

— A, taip. Būtent.

Dabar, kai jau prašvito, jis turės pasiųsti skubią žinią naujajam imperatoriui Titui apie akveduko problemą. Žinia bus perduota iš vieno signalinio bokšto į kitą, ir taip iki Romos. Iki pietų žinia turėtų pasiekti imperatorių. Plinijus svarstė, kokias išvadas padarys naujasis pasaulio viešpats.

— Pasiųsime imperatoriui žinią, o paskui, manau, pradėsime naują sąsiuvinį — užrašysime keletą mokslinių stebėjimų. Ar tau tai bus įdomu?

— Taip, admirole.

Vergas paėmė stilių ir vaško lentelę, iš paskutiniųjų mėgindamas nuslopinti žiovulį. Plinijus apsimetė to nepastebėjęs. Jis patapšnojo pirštu per lūpas. Jis gerai pažinojo Titą. Jie drauge tarnavo Germanijoje. Žavus, gerai išauklėtas, sumanus ir nepaprastai žiaurus. Žinia apie tai, kad ketvirtis milijono žmonių liko be vandens, jam tikriausiai sukels vieną iš mirtinų pykčio priepuolių. Vadinasi, reikės labai kruopščiai parinkti žodžius.

— Jo Aukščiausiajai Šviesybei Imperatoriui Titui nuo vyriausiojo Mizeno vadovo, — pradėjo Plinijus. — Linkėjimai!

„Minerva" praplaukė pro didelius betoninius molus, saugančius uosto prieigas, ir pateko į plačius įlankos vandenis. Vanduo žvilgėjo gelsva ankstyvo ryto spalva. Už polių, žyminčių austrių buveines, tankumyno nardė ir klykavo žuvėdros; Atilijus matė Hortenzijos vilos žuvyną. Jis atsistojo norėdamas geriau įsižiūrėti, mėgindamas nepasiduoti laivo sūpavimui. Visur tuščia — terasos, sodo takeliai, atšlaitė, kur Amplijatas buvo pasistatęs kėdę ir stebėjo egzekuciją, krantą juosiantys šlaitai, žuvų aptvarus skiriantys portalai, nuo kitų atskirtas didelis ungurių baseinas. Molo gale nebebuvo matyti ir prišvartuoto purpuro bei aukso spalvos prabangaus laivo.

Viskas taip, kaip kad sakė Atija — jų nebėra.

Atilijui dar prieš aušrą išėjus iš rezervuaro, senoji moteris dar nebuvo atgavusi sąmonės. Jis paguldė ją ant šiaudinio čiužinio viename iš kambarių šalia virtuvės ir paliepė namus tvarkančiam vergui Filui pakviesti gydytoją ir moterimi pasirūpinti. Filas išsiviepė, bet Atilijus griežtai jam paliepė vykdyti, kas įsakyta. Jeigu ji mirs... na, galbūt tai reikės priimti kaip palengvėjimą suteikusią malonę. O jeigu pasveiks, Atilijaus manymu, galės pasilikti. Kad ir kaip ten būtų, jam ir taip reikėjo įsigyti dar vieną vergą, kuris galėtų rūpintis maistu ir jo drabužiais. Jo poreikiai kuklūs; darbas nebus sunkus. Tokiems dalykams jis niekada neskyrė daug dėme-

sio. Kol turėjo žmoną, ji ir tvarkė namų ūkį, o Sabinai mirus, viską perėmė jo motina.

Didžioji vila atrodė tamsi, uždarytomis langinėmis, tarsi pasirengusi laidotuvėms; žuvėdrų klyksmas skambėjo kaip gedėtojų raudos.

Musa pratarė:

— Girdėjau, kad už tai jis sumokėjo dešimt milijonų.

Atilijus šią pastabą sutiko neaiškiai suniurnėjęs, nenukreipdamas akių nuo namo.

— Na, dabar jo ten nėra.

— Amplijato? Aišku, kad nėra. Jo ten niekada nebūna. Pirma, jis visur turi namų. Dažniausiai būna Pompėjoje.

— Pompėjoje?

Dabar Atilijus apsidairė. Musa sėdėjo sukryžiavęs kojas, nugara atsirėmęs į įrankius ir valgė figą. Atrodė, kad jis visada valgo. Žmona kiekvieną dieną išleisdavo jį į darbą pridėjusi tiek maisto, kad užtektų pamaitinti pusę tuzino žmonių. Jis susikimšo į burną paskutinį vaisių ir apsičiulpė pirštus.

— Jis iš ten kilęs. Pompėjoje jis ir užkalė tuos pinigus.

— Bet vis dėlto jis gimė būdamas vergas.

— Šiandien taip jau būna, — apmaudžiai atsakė Musa. — Vergas valgo iš sidabro lėkštės, o sąžiningi, laisvi gimę piliečiai dirba nuo aušros iki sutemų už išmaldą.

Kiti vyrai sėdėjo susispietę apie Koraką laivugalyje; Korakas palenkęs galvą į priekį tyliai kalbėjo — jis pasakojo kažkokią istoriją išraiškingai gestikuliuodamas ir smarkiai purtydamas galvą. Atilijus numanė, kad jis pasakoja apie praėjusio vakaro susitikimą su Plinijumi.

Musa atkimšo gertuvę su vandeniu, gurkštelėjo, paskui nušluostė kakliuką ir pasiūlė Atilijui. Akvarijus paėmė gertuvę ir pritūpė šalia. Vanduo buvo kiek karstelėjęs. Siera. Atilijus nurijo mažą gurkšnelį — greičiau iš draugiškumo nei iš troškulio, paskui taip pat nušluostė kakliuką ir grąžino gertuvę Musai.

— Tu teisus, Musa, — atsargiai pratarė jis. — Kiek Amplijatui

metų? Tikriausiai neturi nė penkiasdešimties. Ir vis dėlto iš vergo jis tapo Hortenzijos vilos šeimininku per tiek laiko, per kiek nei aš, nei tu nesukrapštytume net blakių apsėstam kampui nusipirkti. Ar gali žmogus tiek sąžiningai uždirbti?

— Sąžiningas turtuolis? Toks dalykas pasitaiko ne dažniau už vištos dantį! Aš girdėjau, — Musa dirstelėjo per petį ir nuleido balsą, — kad jis pradėjo kalti pinigus tuoj po žemės drebėjimo. Jam laisvę suteikė senasis Popidijus. Amplijatas buvo puikios išvaizdos vyrukas, be to, nebuvo tokio dalyko, kurio jis negalėtų padaryti dėl savo šeimininko. Tas senis buvo ištvirkėlis; nemanau, kad jis būtų galėjęs ramiai praeiti net pro šunį. O Amplijatas rūpinosi ir jo žmona, jeigu supranti, apie ką kalbu, — mirktelėjo Musa. — Kad ir kaip ten būtų, Amplijatui buvo suteikta laisvė, iš kažkur jis prasimanė truputį pinigų, o tada Jupiteris nutarė šiek tiek papurtyti mūsų žemelę. Tai nutiko Nerono laikais. Žemės drebėjimas buvo labai smarkus, didžiausias, kokį tik kas nors prisiminė. Tada buvau Noloje ir pamaniau, kad mano dienelės baigiasi, kaip mane gyvą matai, — pasakė Musa ir pabučiavo savo amuletą — bronzinį ovalą ir du rutuliukus, sukabintus ant odelės, užrištos ant kaklo. — Bet žinai, kaip sakoma — vienas pralaimi, o kitas laimi. Pompėjai nepasisekė labiausiai. Bet kai visi kiti kraustėsi iš miesto sakydami, jog Pompėja nebeatsigaus, Amplijatas laikėsi netoliese ir supirkinėjo griuvėsius. Jis beveik už dyką įsigijo kelias dideles vilas, jas sutvarkė, padalijo į tris ar keturias, o paskui labai sėkmingai pardavė.

— Taigi nieko neteisėta.

— Gal ir taip. Bet ar jas pardavė tikrai būdamas jų savininkas? Štai kur šuo pakastas, — kalbėjo Musa pabarbenęs pirštais į nosį. — Savininkai buvo mirę. Savininkai buvo dingę. Teisėtieji paveldėtojai nusidanginę į kitą imperijos kraštą. Nepamiršk, kad pusė miesto sugriuvo. Imperatorius ten pasiuntė savo įgaliotinį iš Romos išsiaiškinti, kas kam priklauso. Įgaliotinis buvo vardu Svedijus Klemensas.

— Ir Amplijatas jį papirko?

— Na, sakykime, kad Pompėją Svedijus paliko būdamas turtingesnis nei atvykdamas. Bent jau taip kalbama.

— O kaip Eksomnijus? Per žemės drebėjimą jis buvo akvarijus; jis turėjo pažinti Amplijatą.

Atilijus iškart suprato padaręs klaidą. Musos akyse žibėjusi gandonešio ugnelė iškart išblėso.

— Nieko apie tai nežinau, — sumurmėjo jis ir įniko į maisto krepšelį. — Eksomnijus buvo geras žmogus. Jam dirbti buvo gera.

Buvo, — pamanė sau Atilijus. — *Buvo* geras žmogus. *Buvo gera jam dirbti.*

Jis pamėgino pajuokauti:

— Norėjai pasakyti, kad jis neversdavo jūsų iš lovų dar prieš aušrą?

— Ne. Norėjau pasakyti, jog jis buvo tiesus žmogus ir niekada nemėgindavo traukti už liežuvio sąžiningų žmonių, kad šie pasakytų daugiau, nei gali.

— Ei, Musa! — šūktelėjo Korakas. — Ką tu ten pliauški? Liežuvąuji kaip moteriškė! Eikš, išgersi!

Musa iškart atsistojo ir nusvirduliavo deniu prie kitų. Kai Korakas numetė jam vynmaišį, Torkvatas nušoko nuo tiltelio ir patraukė denio vidurio link, kur buvo sukrauti stiebai ir burės.

— Manyčiau, šitų mums neprireiks.

Jis buvo aukštas vyras. Įsirėmęs rankomis į šonus tyrinėjo dangų. Krūtinę dengiančiuose šarvuose atsispindėjo skaisti, akinanti saulė; jau dabar buvo karšta.

— Na, gerai, akvarijau. Pažiūrėkime, ką gali mano jaučiai.

Jis užlipo ant kopėtaičių ir nusileido į apatinį denį. Po minutėlės būgno ritmas padažnėjo, ir Atilijus pajuto, kaip laivas lengvai susverdėjo. Supliuškeno irklai. Jiems už nugarų likusi tylioji Hortenzijos vila darėsi vis mažesnė ir mažesnė.

„Minerva“ šliuožė toliau; įlanką apgaubė rytmečio karštis. Jau dvi valandas irkluotojai laikėsi to paties negailestingo ritmo. Nuo po atviru dangumi esančių Bajų pirčių

terasų į viršų kilo garų debesys. Virš Puteolių esančiuose kalnuose blyškiai žalsvai švytėjo sieros kasyklų liepsnelės.

Atilijus sėdėjo atskirai, apsikabinęs rankomis kelius, užsitraukęs ant akių skrybėlę, stebėdamas pro šalį slystančias pakrantes, peizažuose ieškodamas nors menkiausios užuominos, galinčios padėti suprasti, kas nutiko Augustui.

Šioje Italijos dalyje viskas keista, mąstė jis. Net ir Puteolių apylinkių rūdžių raudonio dirvožemis atrodė kažkoks stebuklingas, nes sumaišytas su kalkėmis ir patekęs į jūrą pavirsdavo akmenimi. Štai šis pucolanas, taip pavadintas „gimtinės“ garbei, buvo Romą visai pakeitęs atradimas. Pucolanas visai Atilijaus giminei suteikė profesiją, nes dabar tai, kas būdavo sunkiai ir ilgai statoma iš akmenų ir plytų, buvo galima padaryti per naktį. Naudodamas tokį cementą Agripa pastatė didžiuosius Mizeno molus ir akvedukais ėmė drėkinti visą imperiją — Augustu Kampaniją, Julijumi ir Virgo Romą, Nemauzu pietinę Galiją. Pasaulis buvo perkurtas.

Tačiau niekur kitur šis hidraulinis cementas nebuvo efektyviau panaudotas kaip tose žemėse, kur jis buvo rastas. Neapolio įlanką visiškai pakeitė pylimai ir prieplaukos, terasos ir krantinės, bangolaužiai ir žuvų ūkiai. Atrodė, kad ištisos vilos tarsi išnėrusios iš bangų ir nutūpusios pakrantėje. Tuo, kas anksčiau buvo įkandama tik didžturčiams — Cezariui, Krasui, Pompėjui, dabar mėgavosi naujieji turtuoliai, tokie žmonės kaip Amplijatas. Atilijus svarstė, kiek tokių savininkų, nuobodžiaujančių, besiilsinčių ir apatiškų kaip šis tvankus rugpjūtis, bežiovaudamas pradėjęs ketvirtąją savaitę, dabar jau žino apie sutrikusį vandentiekį. Tikriausiai nedaug. Vandens paprastai atneša vergai arba jis stebuklingai ima tekėti iš Sergijaus-Oratos dušų snapelių. Bet jie apie tai sužinos ganėtinai greitai. Jie sužinos, kai jiems teks gerti iš baseinų.

Kuo toliau į rytus jie plaukė, tuo labiau įlanką gožė Vezuvijus. Žemesnės Vezuvijaus atšlaitės buvo panašios į dirbamų laukų ir vilų mozaiką, bet maždaug nuo pusės kalno į viršų stiebėsi tamsiai

žali, niekieno nepaliesti miškai. Keli debesų kamuoliai nejudėdami kybojo virš smailios viršūnės. Torkvatas pareiškė, kad būtų puiku pačiame viršuje pamedžioti šernus, elnius, kiškius. Jis jau daug kartų medžiojo su šunimis ir tinklais, taip pat ir lanku. Tik reikėtų pasisaugoti vilkų. Žiemą viršūnę dengia sniegas.

Pritūpdamas prie Atilijaus jis nusiėmė šalmą ir nusišluostė kaktą.

— Tokioje kaitroje sunku įsivaizduoti sniegą, — pasakė jis.

— Ar lengva ten įkopti?

— Nėra labai sunku. Lengviau nei atrodo. Užlipęs pamatai, kad viršukalnė visai plokščia. Spartakas ten buvo įkūręs savo sukilėlių stovyklą. Tikriausiai tą viršūnę buvo galima pavadinti natūraliai susiformavusia tvirtove. Nieko keista, kad tie padugnės taip ilgai įstengė atsilaikyti prieš legionus. Kai dangus giedras, nuo viršūnės matyti apie penkiasdešimt mylių tolyn.

Jie praplaukė Neapolį ir šliuožė pro mažesnį miestą; Torkvatas sakė, jog tai Herkulanas, nors visa pakrantė buvo panaši į niekad nesibaigiantį kaspiną — rusvai geltonos sienos, raudoni stogai, kartkartėmis perverti tamsiai žaliomis kiparisų ietimis... Todėl ne visada galėjai pasakyti, kur baigiasi vienas miestas, o kur prasideda kitas. Herkulanas atrodė didingas ir puikus miestas: jis buvo išsidėstęs prašmatnaus kalno papėdėje, o miesto langai žvelgė į jūrą. Seklumoje buvo sutūpę šviesiomis spalvomis nudažyti nedideli pramogautojų laiveliai, kai kurie iš jų — jūros būtybių pavidalo. Paplūdimiuose mirgėjo skėčiai, nuo molo žvejai traukė iš vandens giją. Per ramius vandenis atsklido muzikos garsai ir kamuoliu žaidžiančių vaikų šūksniai.

— O štai čia — pati didžiausia vila visoje įlankoje, — pasakė Torkvatas. Jis mostelėjo galva rodydamas milžinišką kolonomis puoštą statinį, išsikėtojusį per pakrantę ir terasomis kylantį virš jūros. — Tai Kalpurnijos vila. Praėjusį mėnesį turėjau garbės ten nuplukdyti naująjį imperatorių, sumaniusį aplankyti buvusį konsulą Pedijų Kaską.

— Kaską? — Atilijus prisiminė praėjusį vakarą matytą driežą primenantį senatorių, susisupusį į purpuru puoštą togą. — Nė nenumaniau, kad jis toks turtingas.

— Visa tai jis paveldėjo per žmoną Rektiną. Ji kažkaip buvo susijusi su Pyzo klanu. Čia, norėdamas pasinaudoti biblioteka, dažnai atvyksta ir admirolas. Ar matai tą būrelį, skaitantį pavėsyje prie baseino? Tai filosofai.

Torkvatui visa tai atrodė labai juokinga.

— Kai kurie žmonės savo malonumui laiko ir veisia paukščius, dar kiti — šunis. O senatorius laiko filosofus!

— O kokios mokyklos šie filosofai?

— Epikūro pasekėjai. Kaskas pasakojo, jog jie mano, kad žmogus yra mirtingas, kad dievai visiškai abejingi jo likimui, todėl gyvenime lieka vienintelis dalykas — mėgautis savimi.

— Aš jam ir už dyką būčiau galėjęs tai pasakyti.

Torkvatas vėl nusijuokė, o paskui užsidėjo šalmą ir tvirčiau užsirišo pasmakry esantį raištelį.

— Dabar jau ir Pompėja nebetoli, akvarijau. Turėtų pakakti pusvalandžio.

Jis grįžo į laivugalį.

Atilijus prisidengė akis ir įsižiūrėjęs į vilą susimąstė. Jis niekada nemanė, kad filosofija gali būti kam nors naudinga. Kodėl vienas žmogus gali paveldėti štai tokius rūmus, kitas turi būti suplėšytas į gabalus ungurių, o štai trečias lenkia nugarą aklinoje tamsoje irkluodamas liburną; gali išprotėti mėgindamas suprasti, kodėl pasaulis sutvarkytas būtent taip. Kodėl jis turėjo žiūrėti, kaip jo akivaizdoje miršta dar visai jaunutė jo žmona? Tik parodykit į šiuos klausimus galinčius atsakyti filosofus, ir jis ims tikėti, kad jų darbas prasmingas.

Ji visada norėjo pasilepinti Neapolio įlankoje, bet jis atkalbėdavo ją sakydamas, kad yra per daug užsiėmęs. O dabar jau per vėlu. Netikėtai jį vėl užklupo ir kaip visada įveikė dvyniai užpuolikai — sielvartas dėl to, ką prarado, ir apgailestavimas dėl to, ko neįstengė padaryti. Skrandyje jis pajuto tuštumą. Žiūrėdamas

į krantą jis prisiminė Sabinos laidotuvių dieną draugo jam parodytą laišką; tą laišką jis išmoko atmintinai. Servijus Sulpicijus daugiau nei prieš šimtmetį laivu grįžo iš Azijos į Romą; susivokęs, jog mąsto apie Viduržemio pakrantes, jis paskendo liūdesy. Vėliau jis papasakojo apie savo jausmus Ciceronui, kuris taip pat neseniai buvo netekęs dukters: „Man už nugaros liko Egina, priešais mane — Megara, dešinėje — Pirėjas, kairėje — Korintas. Kažkada jie buvo klestintys miestai, o dabar plytėjo prieš mane pavirtę griuvėsiais. Ėmiau sau galvoti: „Kaip gi galime skųstis, kai miršta ar būna nužudytas vienas iš mūsų, tokių efemeriškų būtybių, kai daugelio miestų palaikai stūkso visų apleisti ir pamiršti. Susimąstyk, Servijau, ir nepamiršk, kad gimei mirtingas. Tai ar galima taip krimstis dėl to, kad netekai vienos vargšės menkos moters trapios sielos?“

Praėjus daugiau nei dvejiems metams Atilijus į šį klausimą galėjo atsakyti taip pat: taip, galima.

Valandėlę jis sėdėjo nesišluostydamas kaitros išspausto prakaito, o paskui, nė pats nepajutęs, tikriausiai užsnūdo, nes vėl atsimerkęs miesto jau nebematė — po milžiniškų pušų skėčiais snaudė dar viena didžiulė vila; vergai laistė pievelę ir nuo baseino paviršiaus graibė lapus. Atilijus papurtė galvą norėdamas praskaidrinti mintis ir pagrabaliojo ieškodamas odinio kapšelio, į kurį buvo susidėjęs visus reikalingus daiktus — Plinijaus laišką Pompėjos vadams, mažą kapšelį aukso monetų ir Augusto planą.

Darbas visada buvo didžiausia jo paguoda. Jis išvyniojo planą, pasitiesė jį ant kelių ir staiga pajuto netikėtai užplūdusį nerimą. Jis suprato, kad brėžinių matmenys tikrai nėra tikslūs. Juose neatsispindėjo Vezuvijaus gabaritai; jie dar ir dabar nebuvo jo praplaukę. Dar kartą pažvelgęs į kalną Atilijus pagalvojo, jog jis tęsiasi apie septynias aštuonias mylias. Tai, kas pažvelgus į planą atrodė nykščio storumo atkarpėlė, iš tikrųjų pavirto į pusės tvankaus ryto žygį kepinant svilinančiai saulei. Atilijus ėmė sau priekaištauti dėl naivumo — patogioje bibliotekoje jis gyrėsi klientui pasakodamas

apie tai, ką galima padaryti, iš pradžių neįvertinęs tikrųjų sausumos kontūrų. Klasikinė naujokų klaida.

Jis atsistojo ir patraukė prie kitų vyrų, kurie susigrūdę į ratą žaidė kauliukais. Korakas laikė ranka uždengęs puodelį ir stipriai jį kratė. Jis nepakėlė akių, kai jį pridengė Atilijaus šešėlis.

— Eikš, Fortūna, sena kekše, — subambeno jis ir pažėrė kauliukus. Jis išrideno visus vienetukus — Šunį — ir sudejavo. Beko šūktelėjo iš džiaugsmo ir susisėmė krūvą vario monetų.

— Man gerai sekėsi, — pasakė Korakas, — iki kol jis atėjo. — Ir dūrė pirštu į Atilijų. — Jis baisesnis už kranklį, vyručiai. Paminėsit mano žodžius, jis mus visus nuves į pražūtį.

— Ne taip kaip Eksomnijus, — atsakė Atilijus tūpdamas šalia jų. — Galiu lažintis, kad jis visada laimėdavo.

Atilijus paėmė kauliukus.

— Kieno jie?

— Mano, — atsakė Musa.

— Štai ką jums pasakysiu. Pažaiskime ką kita. Kai atvyksime į Pompėją, Korakas pirmiausia eis prie Vezuvijaus ieškoti, kur pažeistas Augustas. Kas nors turi eiti su juo. Kodėl gi jums neišmetus kauliukų ir neišsiaiškinus, kam teks toji laimė?

— Kas laimės, eis su Koraku! — šūktelėjo Musa.

— Ne, — atsakė Atilijus. — Kas pralaimės.

Visi nusijuokė, išskyrus Koraką.

— Kas pralaimės! — pakartojo Beko. — Neblogai!

Jie iš eilės metė kauliukus; kiekvienas kratė puodelį užspaudęs viršų delnu, kiekvienas šnabždėjo jam įprastas ypatingas sėkmę prišaukiančias maldeles.

Musa metė paskutinis ir išmetė Šunį. Jis atrodė nusiminęs.

— Tu pralaimėjai! — išgiedojo Beko. — Musa pralaimėjo!

— Gerai, — pasakė Atilijus. — Kauliukai iškrito Musai. Korakas ir Musa suras gedimą.

— O ką veiks kiti? — suniurnėjo Musa.

— Beko ir Korvinas jos į Abelą ir uždarys šliuzus.

— Nesuprantu, kodėl į Abelą reikia joti dviem. O ką darys Politesas?

— Politesas liks su manimi Pompėjoje ir rūpinsis įrankiais bei transportu.

— O, kaip gražu! — apmaudžiai kalbėjo Musa. — Laisvas žmogus turi lieti prakaitą lipdamas į kalną, o vergas tuo metu gali dulkinti Pompėjos kekšes!

Jis čiupo savo kauliukus ir išmetė juos į jūrą.

— Štai ką manau apie savo sėkmę!

Laivo priekyje stovintis jūreivis perspėdamas riktelėjo:

— Priekyje Pompėja!

Šeši veidai kaip vienas atsigręžė pažiūrėti.

Pompėjos krantai ryškėjo tiesiai priešais; akvarijus įsivaizdavo visai ką kita — jis neišvydo per visą įlankos pakrantę išsidėsčiusio kurorto kaip Bajai ar Neapolis; jam prieš akis plytėjo miestas-tvirtovė, pastatytas taip, kad atlaikytų apsiaustis. Miestas buvo apie ketvirtį mylios toliau nuo jūros, pastatytas aukščiau jūros lygio. Uostas buvo likęs žemai.

Tik jiems priplaukus arčiau Atilijus pamatė, kad miesto sienos nebėra vientisos; ilgi taikos Romoje metai įtikino miesto tėvus atsisakyti tokių sergėtojų. Dabar buvo leidžiama statyti namus virš pylimų; nameliai sutūpę plačiose palmių šešėlių pridengtose terasose, besileidžiančiose dokų link. Plokščių stogų kontūrą ardė akį traukianti, į jūrą žvelgianti šventykla. Virš žvilgančių marmurinių kolonų buvo matyti kažkas, ką galėjai pamanyti esant juodmedžio figūrų karnizą. Bet karnizas, Atilijaus supratimu, buvo gyvas. Balto akmens fone pirmyn ir atgal zujo beveik nuogi, iki juodumo saulėje nudegę meistrai; jie dirbo, nors šiandien — visuotinė šventė. Šiltame ore girdėjosi į akmenį atsimušančių kaltų skambesys ir pjūklų dūzgimas.

Gyvenimas virte virė. Virš sienos vaikščiojo žmonės — jie dirbo į jūrą žvelgiančiuose soduose. Priešais miestą bėgančiame

kelyje taip pat knibždėjo žmonės — vieni keliavo pėsti, kiti jojo raiti ant arklių, važiavo vežimaičiais ar vežimais, keldami dulkių debesis, kildami stačiais takais, vedančiais nuo uosto dviejų didelių miesto vartų link. „Minervai" įsukus pro siaurus uosto vartus, minios keliamas triukšmas pasidarė dar garsesnis — atrodė, jog tai šventinė minia, keliaujanti iš kaimo į miestą švęsti Vulkano šventės. Atilijus nužvelgė krantinę ieškodamas fontanų, bet jų nepamatė.

Visi vyrai tylėjo, stovėjo išsirikiavę ir paskendę kiekvienas savo mintyse.

Atilijus atsigręžė į Koraką.

— Ties kuria vieta vanduo patenka į miestą?

— Kitoje miesto pusėje, — atsakė Korakas įdėmiai žvelgdamas į miestą. — Prie Vezuvijaus vartų. *Jeigu,* — jis stipriai pabrėžė šį žodį, — jis apskritai dar patenka.

Tai bent pokštas būtų, jeigu paaiškėtų, jog dabar, kai jis, patikėjęs kažkokio nusenusio kvailio žynio žodžiais, atplukdė čia savo vyrus, vanduo baigėsi.

— Kas ten dirba?

— Kažkoks vergas iš miesto. Vargu ar jis galės kuo nors padėti.

— Kodėl gi ne?

Korakas vyptelėjo ir papurtė galvą. Jis neatsakys. Tai tik jam vienam suprantamas pokštas.

— Gerai. Vadinasi, pradėsime nuo Vezuvijaus vartų, — pasakė Atilijus ir suplojo rankomis. — Pirmyn, vyručiai. Jau prisižiūrėjote į miestą. Kelionė baigta.

Dabar jie jau buvo uoste. Krantinėje spietėsi sandėliai ir keliamosios gervės. Toliau pagal Atilijaus planą tekėjo Sarno upė, dūstanti nuo baržų, laukiančių, kol kas nors jas iškraus. Iš kito laivo galo žingsniavo komandas šūkaliojantis Torkvatas. Būgno dūžiai lėtėjo ir slopo. Irklai nurimo. Vairininkas lengvai pasuko vairą, ir jie prišliuožė prie krantinės molo pėsčiojo greičiu; laivo denį ir krantinę skyrė vos pėda vandens. Dvi lynus įsitvėrusios jūreivių

grupės iššoko ant kranto ir skubiai pririšo juos prie akmeninių stulpų. Po minutėlės lynai įsiveržė, ir Atilijus vos neparvirto, kai „Minerva" truktelėjusi visai sustojo.

Visa tai jis pamatė vos atgavęs pusiausvyrą. Šio vaizdo niekada nepamirš: didelis akmeninis cokolis su Neptūno galva, iš kurios burnos į didelę vazą kliokė vanduo; vaza buvo austrės kiauto formos, ir vanduo joje nebeišsitekdamas liejosi *per kraštus*, tyško žemyn skalaudamas grindinio akmenis ir netausojamas bėgo į jūrą. Niekas nesigrūdo eilėje norėdamas atsigerti. Niekas į visa tai nekreipė jokio dėmesio. O kodėl turėtų? Juk tai tik įprastas stebuklas. Atilijus persisvėrė per žemą karo laivo bortą ir iššoko, po ilgos kelionės vandeniu pajutęs keistą žemės tvirtumą. Jis numetė maišą ir pakišo rankas po skaidraus vandens čiurkšle, paskui sudėjo rieškučias ir kilstelėjo jas prie lūpų. Vanduo buvo tyras ir saldokas; Atilijus beveik garsiai nusikvatojo iš malonumo ir palengvėjimo, paskui pakišo galvą po versme ir mėgavosi visur — į burną, į šnerves, ausis, per nugarą ir sprandą — tykštančiu vandeniu; aplink susibūrę žmonės žiūrėjo į jį kaip į pamišėlį.

Hora quarta

[09.48 val.]

„Neapolietiškos vulkaninės magmos izotopų tyrimai rodo, kad joje yra nemažai vietinių uolienų priemaišų, vadinasi, rezervuaras nėra vientisas susilydžiusių medžiagų kūnas. Rezervuarą būtų galima palyginti su kempine; taigi magma sunkėsi pro mažyčius uolienų įtrūkimus. Didysis magmos sluoksnis galėjo subėgti į kelis mažesnius rezervuarus, esančius arčiau žemės paviršiaus, tačiau jie buvo per menki, kad būtų galima identifikuoti naudojantis seismologų įranga...“

Amerikos mokslo laimėjimų asociacija, naujienų biuletenis, „Masyvusis magmos sluoksnis maitina Vezuvijaus kalną“ 2001 m. lapkričio 16 d.

Pompėjos uoste galėjai nusipirkti visko, ko tik širdis geidžia. Indiškos papūgos, nubiečiai vergai, nitritinė druska iš netoli Kairo esančių telkinių, kiniškas cinamonas, beždžionės iš Afrikos, rytų kraštų vergės, garsėjančios meilės meno gudrybėmis... Arklį rasti čia buvo taip pat paprasta, kaip pamatyti musę. Prie muitinės pašiūrės spietėsi pustuzinis prekeivių. Arčiausiai esantysis sėdėjo ant suolo po negrabiai nupieštu sparnuoto pegaso ženklu, ant kurio buvo užrašyta „Bakulas: net dievams tinkantys eikliausi žirgai“.

— Man reikia penkių, — pasakė Atilijus prekeiviui. — Ir ne kokių nors nuvarytų kuinų. Man reikia gerų, stiprių gyvulių, galinčių dirbti visą dieną. Man jų reikia dabar.

— Tai ne bėda, miestieti.

Bakulas buvo nedidukas plikas žmogelis plytų raudonumo veidu ir stiklinėmis nepagydomo alkoholiko akimis. Jis buvo už-

simovęs per didelį jo pirštui geležinį žiedą; šį žiedą jis be paliovos suko ir timpčiojo.

— Pompėjoje tai tikrai ne bėda, aišku, jeigu tik turi pinigų. Tik žinok, man reikia užstato. Praėjusią savaitę iš manęs pavogė vieną arklį.

— Man reikia ir jaučių. Dviejų kinkinių ir dviejų vežimų.

— Per visuotinę šventę? — Bakulas caktelėjo liežuviu. — Šitai, manyčiau, užtruks ilgiau.

— Kiek ilgiau?

— Palauk, pagalvosiu.

Bakulas pašnairavo į saulę. Kuo sudėtingiau jis apibūdins susiklosčiusią situaciją, tuo daugiau galės paprašyti.

— Dvi valandas. Gal tris.

— Sutinku.

Jie ėmė derėtis dėl kainos; prekeivis pareikalavo siaubingos sumos, kurią Atilijus iškart padalijo iš dešimties. Bet net ir tada, kai jie sukirto rankomis, Atilijus buvo tikras, kad jį apmovė, ir todėl labai įpyko; visada įpyksti ką nors paleidęs vėjais. Bet jis neturėjo laiko sudarinėti palankesnius sandėrius, todėl paprašė prekeivio iškart nuvesti keturis arklius prie Vezuvijaus vartų, o pats nusiyrė per pirklius atgal į „Minervą".

Dabar visai įgulai jau buvo leista užlipti ant denio. Dauguma irkluotojų buvo nusimetę permirkusias tunikas, ir nuo jų kūnų sklido prakaito tvaikas, galėjęs rungtis su netoli esančios žuvies perdirbimo gamyklėlės smarve. Ten didelėse statinėse saulės atokaitoje švinko jau suskystėję žuvų viduriai. Pro irklininkus brovėsi įrankius pasiėmęs Korvinas ir Beko; paskui jie permetė įrankius per bortą atiduodami Musai ir Politesui. Korakas stovėjo atsisukęs nugara į laivą, žvelgdamas į miestą, kartkartėmis atsistodamas ant pirštų galiukų, kad geriau matytų per minios galvas.

Jis pastebėjo Atilijų ir liovėsi stypčiojęs.

— Vadinasi, vanduo teka, — pratarė jis ir susinėrė rankas. Jo užsispyrimas ir nenoras pripažinti savo klaidą buvo, galima sakyti,

tiesiog didvyriškas. Kaip tik tada Atilijus nė neabejodamas suvokė, jog viskam pasibaigus, jis būtinai turės juo atsikratyti.

— Taip, teka, — sutiko Atilijus. Jis mostelėjo kitiems, kad šie baigtų viską, kuo dabar buvo užsiėmęs, ir prieitų arčiau. Buvo nutarta palikti Politesą baigti iškrauti laivą ir saugoti doke paliktus įrankius; Atilijus jam atsiųs žinią, kur jie vėliau turės susitikti. Tada likusieji penki patraukė artimiausių vartų link, o Korakas nusekė paskui juos; kai tik Atilijus atsigręždavo, kaskart jam pasirodydavo, jog Korakas kažko ieško, tai į vieną, tai į kitą pusę nuolat sukiodamas galvą.

Akvarijus vedė juos įkalne, tolyn nuo uosto, miesto sienos link, pro pusiau baigtą Veneros šventyklą, į tamsų vartų tunelį. Muitinės pareigūnas atsainiai juos patikrino, ar nesineša ko nors, ką vėliau galėtų parduoti, o paskui linktelėjęs įleido į miestą.

Kitoje vartų pusėje esanti gatvė nebuvo tokia stati ir vingiuota kaip takas įkalne, bet siauresnė, todėl juos beveik suspaudė į Pompėją plūstantys žmonės. Atilijus susivokė einąs palei ilgą krautuvėlių eilę ir dar vieną didelę šventyklą; šioji buvo pastatyta Apolono garbei; paskui jis pateko į neaiškią atvirą erdvę ir forumo knibždėlyną.

Provincijos miestas Pompėja atrodė įspūdingai: bazilika, dengtas turgus, dar kelios šventyklos, viešoji biblioteka — viskas gražiai nudažyta tviskėjo saulės šviesoje; ant pjedestalų stovėjo trys ar keturi tuzinai imperatorių ir vietinių įžymybių skulptūrų. Ne visos skulptūros buvo baigtos. Kelis didelius pastatus supo mediniai pastoliai. Aukštos sienos buvo skirtos triukšmui sulaikyti, jį atmušti ir grąžinti miniai muzikantų fleitos ir būgnų garsus, elgetų ir gatvės prekeivių šūksnius, gaminamo maisto šnypštimą. Vaisių pardavėjai siūlė žalių figų ir rausvų meliono riekelių, vyno pirkliai kūprinosi prie eilėmis sustatytų raudonų amforų, įtupdytų į geltonų šiaudų lizdus. Netoli stovinčios skulptūros papėdėje sukryžiavęs kojas sėdėjo gyvačių kerėtojas, grojantis dūdele, o nuo prieš jį patiesto kilimėlio tarsi apsvaigęs į viršų kilo pilkšvas žaltys; kitas buvo apsivijęs kerėtojo kaklą. Ant atviros viryklės skrudo ne-

dideli žuvų gabaliukai. Po žabų krūvomis palinkę vergai vieni per kitus skubėjo prie didelio aukų laužo, kraunamo forumo centre; čia vakare bus deginamos aukos Vulkanui. Kirpėjas skelbėsi puikiai mokąs traukti dantis, ir tam įrodyti buvo susikrovęs nemenką krūvą pajuodusių ir papilkėjusių dantų gabaliukų.

Akvarijus nusiėmė skrybėlę ir nusišluostė kaktą. Jau dabar jam čia kažkas nelabai patiko. Verteivų miestas, pamanė sau. Pilna nenustygstančių žmonių. Šis miestas bus malonus svečiui lygiai tiek, kiek truks tą svečią nulupti. Atilijus pamojo Korakui norėdamas paklausti, kur jam ieškoti miesto pareigūnų; kad būtų išgirstas, Atilijus turėjo pridėti Korakui prie ausies delną. Prižiūrėtojas parodė į trijų nedidelių kontorėlių eilę pietiniame aikštės krašte; visos kontorėlės buvo uždarytos — šventinė diena. Didelė skelbimų lenta buvo uždengta vienu skelbimu — klestinčios biurokratijos įrodymas. Atilijus tyliai nusikeikė. Nieko negali padaryti nevargdamas.

— Žinai kelią prie Vezuvijaus vartų, — išrėkė jis Korakui. — Nuvesi.

Vanduo tekėjo per visą miestą. Jiems iriantis per žmones ir mėginant pasiekti tolimiausią forumo tašką, Atilijus girdėjo, kaip vanduo plauna didelę viešą išvietę, įrengtą prie Jupiteriui skirtos šventyklos, o paskui čiurlena žemyn einančia gatve. Eidamas paskui Koraką, Atilijus laikėsi arčiau jo; kartą ar du jis apsitaškė įlipęs į srūvančias vandens vageles, vedančias į nutekamuosius vamzdžius ir šlaitu žemyn jūron nešančias paplautas dulkes ir šiukšles. Jis suskaičiavo septynis fontanus; jie visi liejosi per viršų. Augusto netektis Pompėjai buvo neabejotinas laimėjimas. Visa akveduko galybė atsiskleidė būtent čia. Kol kiti įlankos pakrančių miestai kepė dienos kaitroje, Pompėjos vaikai taškėsi gatvėse.

Į kalną kilti buvo labai sunku. Minios žmonių leidosi žemyn, ėjo ten, kur jų laukė linksmybės, į forumą. Kai jie pasiekė didelius šiaurinius vartus, Bakulas su arkliais jau laukė. Arklius jis buvo pririšęs prie stulpo, stovinčio netoli mažo statinio, beveik „priklijuoto“ prie miesto sienos. Atilijus paklausė:

— *Castellum aque?*

Korakas linktelėjo.

Akvarijus akimirksniu viską permetė žvilgsniu — toks pat raudonų plytų pastatas kaip ir Stebuklų Baseinas, toks pat prislopintas kliokiančio vandens garsas. Atrodė, kad tai aukščiausias miesto taškas; taip ir turėtų būti — paprastai akvedukai vedami pro miestų sienas tose vietose, kur aukštis virš jūros lygio didžiausias. Žvelgdamas nuo kalno žemyn jis matė vandens bokštus, reguliuojančius vandens slėgį. Atilijus pasiuntė Musą į rezervuarą paieškoti vandenį prižiūrinčio vergo, o pats ėmė apžiūrinėti arklius. Jie neatrodė labai prasti. Žinoma, su tokiais nesinorėtų lenktyniauti didžiajame amfiteatre, bet darbui jie tiks. Atilijus atskaičiavo saujelę aukso monetų ir padavė jas Bakului, kuris kiekvieną monetą patikrino dantimis.

— O jaučiai?

Jaučiai, pažadėjo Bakulas iškilmingai spausdamas prie širdies ranką ir keldamas akis į dangų, bus paruošti iki septintos. Jis kuo greičiau to imsis. Jis palinkėjo jiems visokeriopos Merkurijaus palaimos keliaujant toliau, o pats nuėjo; Atilijus pastebėjo, kad jo kelionė truko visai neilgai — tik iki užeigos kitoje gatvės pusėje.

Atilijus arklius paskirstė pagal stiprumą: geriausius atidavė Beko ir Korvinui, nes būtent jie turės ilgiausiai joti. Atilijus dar tebeaiškino tokio paskirstymo priežastis nuskriaustam pasijutusiam Korakui, kai pasirodė Musa, kuris pranešė, kad rezervuare nieko nėra.

— Ką? — atsisuko Atilijus. — Ten visai nieko nėra?

— Nepamiršk, kad šiandien Vulkanalijos.

Korakas pratarė:

— Juk sakiau, kad iš jo jokios naudos.

— Visuotinė šventė! — šūktelėjo Atilijus. Iš piktumo jis būtų galėjęs suskaldyti plytų sienelę. — Ar apskritai šiame mieste yra žmonių, norinčių padirbėti?..

Jis jautėsi nepasirengęs šiai mažai ekspedicijai ir dabar vėl pagalvojo, kad neprotingai pasielgė admirolo bibliotekoje supai-

niodamas tai, kas teoriškai įmanoma, su tuo, ką iš tikrųjų galima padaryti. Bet dabar jau nieko nebepakeisi. Atilijus atsikrenkštė.

— Na, gerai. Ar visi žinote, ką turite daryti? Beko, Korvinai, ar kuris nors iš jūsų kada nors esate buvęs Abelos viršūnėje?

— Aš buvau, — atsakė Beko.

— Koks ten vaizdas?

— Šaltiniai trykšta iš po vandens deivėms pastatytos šventyklos, o paskui teka į baseiną, esantį nimfene. Už visa tai atsakingas akvarijus, vardu Probas; jis taip pat eina ir dvasininko pareigas.

— Akvarijus yra ir dvasininkas! — karčiai nusijuokė Atilijus ir papurtė galvą. — Na, gali pasakyti tam dangiškajam specialistui, kad ir kas jis būtų, jog dangiškąja išmintimi apdovanotosios deivės reikalauja, kad jis uždarytų pagrindinį šliuzą ir visą vandenį nukreiptų į Beneventą. Įsitikink, kad jis taip ir padarys iškart, kai tik pas jį atvyksi. Beko, tu turėsi pasilikti Abeloje ir žiūrėti, kad jis būtų uždarytas visas dvylika valandų. Paskui tu vėl jį atidarysi. Dvylikos valandų turėtų pakakti. Ar supratai?

Beko linktelėjo.

— O jeigu dėl kokių nors priežasčių mums nepavyktų gedimo pataisyti per dvylika valandų, — sarkastiškai įsiterpė Korakas, — kas tada?

— Pagalvojau ir apie tai. Kai tik vanduo bus atkirstas, Korvinas paliks Beko prie baseino ir pasileis Augusto kryptimi kalnais žemyn, kol į šiaurės rytus nuo Vezuvijaus susiras mus. Tuo metu jau bus aišku, kiek turėsime darbo. Jeigu nespėsime visko sutvarkyti per dvylika valandų, jis galės nujoti ir pranešti Beko, kad jis laikytų šliuzą uždarytą tol, kol baigsime darbą. Tavęs laukia ilgos kelionės arkliu, Korvinai. Ar esi pasirengęs?

— Taip, akvarijau.

— Šaunus vyras.

— Dvylika valandų! — pakartojo Korakas purtydamas galvą. — Tai reiškia, kad turėsime dirbti per naktį.

— Kas nutiko, Korakai? Ar tu bijai tamsos? — Atilijus dar

kartą privertė nusijuokti ir kitus vyrus. — Radęs gedimą, turėsi nuspręsti, kiek medžiagų mums prireiks remonto darbams ir kiek užtruksime dirbdami. Tu liksi ten ir pasiųsi Musą mums viską pranešti. O aš pasirūpinsiu, kad miesto pareigūnai duotų užtektinai deglų ir viso kito, ko mums prireiks. Pakrovęs vežimus, lauksiu čia, prie rezervuaro, iš tavęs žinios.

— O kas, jeigu aš nerasiu gedimo?

Atilijui šovė į galvą, jog apmaudaujantis prižiūrėtojas galėtų mėginti tyčia sužlugdyti visą jų misiją.

— Tada vis tiek patrauksime pas tave ir iki sutemstant atkeliausime, — šyptelėjo Atilijus. — Todėl nemėgink apsukti manęs aplink pirštą.

— Esu tikras, jog yra daug norinčių apsukti tave aplink pirštą, mielas berniuk, bet aš nesu vienas iš jų, — gašliai dėbtelėjo į jį Korakas. — Tu dabar esi toli nuo namų, jaunasis Markai Atilijau. Paklausyk mano patarimo. Šiame mieste saugok savo užpakaliuką. Jeigu supranti, ką noriu pasakyti.

Jis ir vėl nepadoriai sulingavo klubais kaip tada, ant kalno, kai Atilijus ieškojo versmės.

Jis juos išlydėjo nuo šventos linijos, einančios visai šalia Vezuvijaus vartų; šiame ruože negalima statyti jokių pastatų — taip pagerbiamos miestą saugančios dievybės.

Kelias juosė miestą kaip lenktynių takelis. Jis ėjo pro bronzines skulptūras, pro dideles kapines. Vyrams užšokus ant arklių, Atilijus pajuto, jog turėtų kažką pasakyti — kokią nors kalbą, kokias kad sako Cezaris mūšio išvakarėse, bet jis negalėjo rasti tinkamų žodžių.

— Kai darbas bus padarytas, visiems nupirksiu vyno. Pačioje geriausioje Pompėjos užeigoje, — lyg sutrikęs pridūrė Atilijus.

— Ir dar moterį, — dūręs į jį pirštu pasakė Musa. — Nepamiršk moterų, akvarijau!

— Už moteris galėsite sumokėti patys.

— Jeigu tik jam pavyks rasti kekšę, kuri su juo eis!

— Užsičiaupk, Beko! Iki pasimatymo, veltėdžiai!

Atilijui nespėjus dar ko nors sugalvoti jie spustelėjo užkulniais arklių šonus ir pasileido per minias, traukiančias į miestą — Korakas ir Musa pasuko į kairę keliu, vedančiu į Nolą, Beko ir Korvinas — į dešinę, Nucerijos ir Abelos link. Jiems įrisnojus į nekropolį, Korakas atsigręžė — ne į Atiliją, bet norėdamas pažiūrėti į miesto sienas. Jo žvilgsnis paskutinį kartą nuslydo pylimais ir žvalgybos bokštais, o paskui jis patogiau įsitaisė balne ir pasuko Vezuvijaus link.

Akvarijus sekė raitelius, kol šie dingo už antkapių, virš baltų sarkofagų palikę tik rudų dulkių debesis, žyminčius jų kelią. Atilijus dar kelias minutes pastovėjo — jis jų beveik nepažinojo, bet su jais siejo tiek vilčių; nuo jų priklausė jo ateitis! — o paskui apsigręžė ir patraukė miesto vartų link.

Tik pasukęs prie pėsčiųjų eilės, nusidriekusios ties miesto vartais, Atilijus pastebėjo nedidelį žemės kauburį kaip tik ties ta vieta, kur akveduko tunelis kirto miesto sieną. Jis sustojo ir nuvedė akimis palei kauburį iki artimiausios angos sienoje; Atilijus nustebo supratęs, kad kauburys driekiasi tiesiai Vezuvijaus viršūnės link. Dulkių ir kaitros migloje kalnas atrodė dar masyvesnis, nei žvelgiant iš jūros, gožė miesto peizažą, bet jo kontūrai dabar buvo matyti ne taip ryškiai — daugiau melsvai žalsvi nei žali. Tikrai negali būti, kad vandentiekio atšaka tęstųsi iki paties Vezuvijaus ir kiltų aukštyn. Atilijus manė, jog pasiekusi žemiausias Vezuvijaus atšlaites toji atšaka turėtų sukti į rytus ir keliauti tolyn į sausumą, kol įsijungs į pagrindinę Augusto liniją. Jis svarstė, kur tiksliai galėtų būti toji jungtis, gailėjosi, kad nepažįsta šios žemės kontūrų, nežino uolienų ir dirvos savybių. Kampanija jam buvo paslaptis.

Jis grįžo ir praėjo pro šešėliuose paskendusius vartus, o paskui pateko į šviesią nedidelę aikštę; staiga Atilijus labai aštriai pajuto, jog yra visai vienas svetimame mieste. Ar gali Pompėjai rūpėti už jos sienų esančius miestus ištikusi krizė? Atrodė, kad aikštėje nerūpestingai šurmuliuojantys žmonės tarsi šaiposi iš jo.

Atilijus slinko palei rezervuaro sienas, perėjo trumpą alėją, vedančią įėjimo link.

— Ar čia yra kas nors?

Jokio atsakymo. Čia jis daug geriau girdėjo kliokiantį akveduko vandenį, o atidaręs žemas medines duris buvo iškart apipurkštas dulksnos, pajuto visą gyvenimą lydintį stiprų, aštrų salstelėjusį šviežio vandens, tykštančio ant šiltų akmenų, kvapą.

Atilijus įėjo vidun. Vėsią tamsą skrodė du šviesos pirštai, kyšantys iš mažučių langelių, iškirstų jam virš galvos. Bet jam nereikėjo šviesos; jis ir taip žinojo, kaip šis rezervuaras įrengtas, nes per daugelį metų buvo matęs tuzinus tokių — jie visi vienodi, visi įrengti pagal tas pačias Vetruvijaus taisykles. Pompėjos atšakos tunelis buvo mažesnis už pagrindinę Augustos matricą, bet vis tiek pakankamai didelis žmogui, sumaniusiam jį pataisyti. Vanduo sruvo per tunelio žiotis, pro bronzinį tinklą į seklų betoninį rezervuarą, atitvertą mediniais vartais, maitinantį tris didelius švininius vamzdžius. Centriniu vamzdžiu keliauja vanduo, aprūpinantis geriamo vandens fontanus; kairysis vamzdis turėtų būti skirtas privatiems namams, o dešinysis — viešosioms pirtims ir teatrams. Neįprastas pasirodė vandens srovės stiprumas. Vanduo ne tik purškė ir drėkino sienas. Vanduo į tunelį buvo atplukdęs visokių nuolaužų, kurios buvo prisiplakusios prie metalinio tinklo. Atilijus matė šakeles, lapus, pastebėjo net kelis smulkius akmenis. Labai prastai prižiūrima. Nieko keista, kad Korakas pasakė, jog iš vandenį prižiūrinčio vergo nėra jokios naudos.

Jis permetė vieną koją per betoninę rezervuaro sienelę, paskui perkėlė ir kitą, o tada pritūpė sūkuriuojančiame baseine. Vanduo beveik siekė juosmenį. Jis pasijuto taip, tarsi būtų įžengęs į šiltą šilką. Nubrido kelis žingsnius iki grotelių ir pakišo rankas po vandeniu, čiuopdamas tinklo kraštus, ieškodamas kniedžių. Suradęs jas atsuko. Viršuje buvo dar dvi; Atilijus atsuko ir šitas, iškėlė groteles ir pasitraukė į šoną, kad visos susikaupusios šiukšlės praplauktų.

— Ar čia kas nors yra?

Balsas jį išgąsdino. Tarpduryje stovėjo jaunas vaikinas.

— Aišku, kad yra, kvaily. Ir kaip tau visa tai patinka?

— Ką čia darai?

— Ar tu esi vandenį prižiūrintis vergas? Jeigu taip, tai aš už tave dirbu sumautą darbą, štai ką darau. Palauk ten.

Atilijus įdėjo groteles į vietą ir vėl priveržė kniedes, nubrido prie rezervuaro krašto ir išlipo iš vandens.

— Aš esu Markas Atilijus. Naujasis Augusto akveduko prižiūrėtojas. O kuo tu vardu, jeigu neminėsime visiems įprasto tinginio idioto?

— Tiras, akvarijau.

Išsigandusios vaikino akys buvo plačiai atmerktos, o lėliukės baimingai šokinėjo iš vieno šono į kitą.

— Atleisk man, — puolė jis ant kelių. — Akvarijau, šiandien visuotinė šventė, pramigau, aš...

— Gerai. Mesk iš galvos.

Berniukui buvo apie šešiolika — žemiausio visuomenės sluoksnio atstovas, liesas kaip benamis šuo. Atilijus pasigailėjo taip piktai su juo kalbėjęs.

— Eikš, stokis. Man reikia, kad nuvestum pas miesto valdžią.

Atilijus kilstelėjo ranką, bet vaikinas nekreipė jokio dėmesio, tik jo akys tebelakstė į abi puses. Atilijus pamojavo delnu tiesiai Tirui prieš nosį.

— Tu aklas?

— Taip, akvarijau.

Aklas prižiūrėtojas. Nieko keista, kad Korakas šyptelėjo, kai Atilijus apie jį paklausė. Aklas prižiūrėtojas nedraugiškame mieste!

— Bet kaip tu atlieki savo pareigas, jei nieko nematai?

— Aš girdžiu geriau už bet kurį kitą žmogų, — atsakė Tiras. Nepaisant nerimo ir jaudulio, jo balse nuskambėjo pasididžiavimo gaidelė. — Pagal vandens garsą galiu spręsti apie jo srovę, apie tai, ar srovę kas nors trikdo. Galiu užuosti vandenį. Galiu jo paragauti ir patikrinti, ar jis tyras.

Jis kilstelėjo ranką ir ėmė uosti orą.

— Šįryt man nereikėjo tikrinti vartų. Dar niekada negirdėjau taip stipriai kliokiančios srovės.

— Teisybė, — linktelėjo akvarijus. Jis nepakankamai įvertino berniuko gabumus. — Užblokuota pagrindinė linija; kažkur tarp šios vietos ir Nolos. Štai todėl aš čia ir atvykau; man reikia pagalbos, kad galėčiau viską sutvarkyti. Ar tu priklausai šiam miestui?

Tiras linktelėjo.

— O kas yra magistrato nariai?

— Markas Holkonijus ir Kvintas Britijus, — greitai atsakė Tiras. — Kiti pareigūnai — Liucijus Popidijus ir Gajus Kuspijus.

— Kuris atsakingas už vandens išteklius?

— Popidijus.

— Kur galėčiau jį rasti?

— Šiandien šventė...

— Tada... kur stovi jo namas?

— Iškart nusileidus kalnu, akvarijau, einant Stabijų vartų link. Kairėje pusėje. Tuoj už didžiosios kryžkelės.

Tiras uoliai pašoko ant kojų.

— Jeigu nori, galiu tau parodyti.

— Ar tikrai galėčiau surasti ir pats?

— Ne, ne.

Tiras jau buvo alėjoje, nekantraudamas kuo geriau pasirodyti.

— Aš tave nuvesiu. Pamatysi.

Į miestą jie leidosi kartu. Miestas plytėjo prieš juos — terakotos stogų spiečius, apkibęs į žvilgančią jūrą besileidžiantį šlaitą. Vaizdą kairėje rėmino mėlynas Surento pusiasalio pakraštys, o dešinėje — medžiais apaugęs Vezuvijaus šlaitas. Atilijus pagalvojo, jog būtų sunku įsivaizduoti geresnę vietą miesto statybai: Pompėja buvo ganėtinai aukštai virš jūros lygio, kad galėtų mėgautis kartkartėmis atklystančiu gaiviu vėjeliu, ir taip pat pakankamai arti krantų, kad galėtų džiaugtis Viduržemio jūros prekybos teikiama nauda. Nieko keista, kad po žemės drebėjimo miestas taip greitai atsigavo.

Gatvės buvo nutūptos namų, tik šie nebuvo panašūs į plačiai išsikėtojusius Romos apartamentus, čionykščiai namai — siauručiai belangiai būstai, tarsi atsukę nugaras gausiems praeiviams ir žvelgiantys į save. Pro atdaras duris šiek tiek matėsi ir vidus — vėsūs mozaikomis puošti koridoriai, saulėtas sodas, fontanas... Visa tai buvo galima pamatyti vos metus žvilgsnį, be to, pilkšvai rusvų sienų monotoniją ardė raudonais dažais išvedžioti rinkimų šūkiai.

„DAUGYBĖ ŽMONIŲ PRITARĖ KUSPIJAUS KANDIDATŪRAI MIESTO PAREIGŪNO VIETAI UŽIMTI".

„VAISIŲ PREKEIVIAI, PRITARDAMI HELVIJUI VESTALIUI, VIENBALSIAI REIKALAUJA, KAD MARKAS HOLKONIJUS PRISKAS BŪTŲ IŠRINKTAS Į MAGISTRATĄ IR JAM BŪTŲ SUTEIKTOS TEISĖJO TEISĖS".

„IZIDĖS GARBINTOJAI VIENBALSIAI REIKALAUJA, KAD MIESTO PAREIGŪNU BŪTŲ IŠRINKTAS LIUCIJUS POPIDIJUS ANTRASIS".

— Atrodo, kad visas miestas tiesiog apsėstas rinkiminių nuotaikų, Tirai. Čia aršiau nei Romoje.

— Laisvieji žmonės balsuoja už naują magistratą kiekvieną kovą, akvarijau.

Jie sparčiai ėjo; šiek tiek nuo Atilijaus atsiplėšęs Tiras žingsniavo žmonių sausakimšu šaligatviu, kartkartėmis įbrisdamas į nuotėkų lataką ir tykštelėdamas tekantį vandenį. Atilijus turėjo paprašyti sulėtinti žingsnį. Tiras atsiprašė. Vaikinas linksmai pasakojo esąs aklas nuo gimimo; jis buvo išmestas už miesto sienų ir paliktas numirti, bet kažkas jį pasiėmė, ir nuo šešerių metų šiame mieste jis dirbo pasiuntinuku. Jis instinktyviai jautė šį miestą ir žinojo visus kelius.

— Tas pareigūnas Popidijus, — pratarė Atilijus, kai jie jau trečią kartą praėjo pro užrašytą jo vardą, — tikriausiai kažkada turėjo vergą Amplijatą.

Bet Tiras, nepaisant to, kad visai neseniai gyrėsi labai aštria klausa, šį kartą, rodos, jo neišgirdo.

Jie priėjo didžiulę kryžkelę, kurios svarbiausias akcentas buvo milžiniška ant keturių marmurinių kolonų pastatyta triumfo arka. Vaiskiai mėlyno dangaus fone piestu stojosi keturi akmenyje

sustingę žirgai, aukso vežime vežantys Viktorijos skulptūrą. Paminklas buvo skirtas dar vienam Holkonijui — Markui Holkonijui Rufui, mirusiam prieš šešiasdešimt metų. Sustojęs Atilijus šiek tiek užtruko, kol perskaitė įrašą — karo tribūnas, Augusto žynys, keturis kartus magistratas, miesto globėjas.

Visada tie patys keli vardai, galvojo Atilijus. Holkonijus, Popidijus, Kuspijus... Na ir kas, kad paprasti piliečiai kiekvieną pavasarį apsisiaučia togomis, traukia pasiklausyti kalbų, paskui sumeta į urnas biuletenius ir renka naujus magistratus, — vis tiek išrenkami tie patys pažįstami veidai. Akvarijus politikams turėjo beveik tiek pat mažai laiko, kaip ir dievams.

Jis jau rengėsi žengti į gatvę ir pereiti į kitą pusę, kai staiga pasitraukė. Jam pasirodė, kad dideli grindinio akmenys šiek tiek vibruoja. Per miestą slinko didžiulė sausros banga. Po akimirkos Atilijus susverdėjo, kaip kad susverdėjo švartuojantis „Minervai", ir turėjo įsitverti Tiro rankos, kad nenukristų. Keli žmonės suriko; pasibaidė arklys. Nuo kitame kryžkelės kampe stovėjusio namo stataus stogo nukrito ir, atsitrenkusi į šaligatvio grindinį, subyrėjo čerpė. Kelias akimirkas Pompėjos centre buvo beveik visai tylu. Paskui po truputėlį šurmulys vėl atgijo. Žmonės atgavo kvapą. Atgijo pokalbiai. Važnyčiotojas pliaukštelėjo botagu neklusniam arkliui, ir vežimaitis pajudėjo.

Laikina ramybe džiaugdamasis Tiras smuko per kelią į priešingą pusę; kiek padvejojęs Atilijus nusekė paskui vildamasis, kad pakilę grindinio akmenys niekur nedings iš po odinių jo puspadžių. Šis keistas nuotykis leido jam pasijusti šoklesniam, nei jis tarėsi esąs. Jeigu negali pasikliauti žeme, kuria vaikštai, kuo galėtum pasikliauti?

Vergas jo laukė. Be paliovos ieškančios kažko, ko niekada nepamatys, tuščios jo akys išdavė, kad vaikinas nuolat nerimauja.

— Nesijaudink, akvarijau. Šią vasarą taip nutinka nuolat. Per paskutines dvi dienas taip nutiko penkis, dešimt kartų. Žemė skundžiasi kaitra!

Jis pasiūlė parankę, bet Atilijus nekreipė į tai dėmesio. Jis pasijuto pažemintas: aklasis guodžia ir drąsina regintįjį. Atilijus pats užlipo ant aukšto šaligatvio borto. Jis piktai paklausė:

— Kur tas prakeiktas namas?

Tiras neaiškiai mostelėjo į vartus, esančius kitoje gatvėje, šiek tiek toliau.

Aplink — nieko ypatinga. Įprastos tuščios sienos. Vienoje pusėje kepykla, toliau — eilutė laukiančiųjų, kol galės patekti į konditerijos krautuvėlę. Nuo priešais esančios skalbyklos sklido šlapimo tvaikas; ten ant šaligatvio buvo palikti puodai, kad praeiviai galėtų į juos nusišlapinti (niekas taip gerai neišvalo drabužių kaip žmogaus šlapimas). Šalia skalbyklos buvo teatras. Virš didelių namo durų kabėjo dar vienas į visus kitus panašus šūkis, užrašytas raudonais dažais: „KAIMYNAI REIKALAUJA, KAD Į MIESTO PAREIGŪNUS BŪTŲ IŠRINKTAS LIUCIJUS POPIDIJUS ANTRASIS. JIS ĮRODYS ESĄS TO VERTAS“. Atilijus niekada vienas nebūtų radęs jo namų.

— Akvarijau, gal galėčiau tavęs kai ko paklausti?

— Ko?

— Kur Eksomnijus?

— Niekas to nežino, Tirai. Jis dingo.

Vergas išklausė šiuos žodžius iš lėto linktelėdamas.

— Eksomnijus buvo panašus į tave. Jis irgi negalėjo priprasti prie to drebėjimo. Jis sakė, jog visa tai jam primena laikus iki didžiojo žemės drebėjimo prieš daugelį metų. Tais metais aš ir gimiau.

Atrodė, kad Tiras tuoj pravirks. Atilijus uždėjo jam ant peties ranką ir gerai į jį įsižiūrėjo.

— Ar Eksomnijus neseniai buvo Pompėjoje?

— Žinoma. Jis čia gyveno.

Atilijus dar stipriau suspaudė Tirui petį.

— Jis gyveno *čia*? Pompėjoje?

Atilijus buvo suglumęs, bet iškart susivokė, jog tai turėtų būti tiesa. Šitai paaiškina, kodėl Eksomnijaus būste Mizene beveik visai

nėra asmeninių daiktų, kodėl Korakas nenorėjo, kad jis čia atvyktų, kodėl prižiūrėtojas Pompėjoje taip keistai elgėsi — tik žvalgėsi aplinkui minioje ieškodamas pažįstamų veidų.

— Jis turėjo kambarių Afrikano name, — pasakė Tiras. — Čia jis visą laiką negyveno. Bet dažnai atvažiuodavo.

— Prieš kiek laiko tu su juo kalbėjaisi?

— Neprisimenu.

Dabar jau tikrai atrodė, kad vaikinas vis labiau ima baimintis. Jis pasuko galvą, tarsi norėdamas pažvelgti į Atilijaus delną, uždėtą jam ant peties. Atilijus greitai jį paleido ir padrąsindamas paglostė ranką.

— Pasistenk prisiminti, Tirai. Galbūt tai labai svarbu.

— Nežinau.

— Ar prieš Neptūno šventę, ar po jos?

Neptūnalijos švenčiamos liepos dvidešimt trečią dieną; tai pati švenčiausia data dirbančiųjų prie akveduko kalendoriuje.

— Po. Tikrai. Gal prieš dvi savaites.

— Prieš dvi savaites? Tada tikriausiai tu ir esi paskutinis su juo kalbėjęsis žmogus. Ir jis nerimavo dėl šitų drebėjimų?

Tiras vėl linktelėjo.

— O Amplijatas? Jis buvo geras Amplijato draugas, tiesa? Ar jie dažnai būdavo kartu?

Vergas parodė į savo akis.

— Aš nematau...

Taip, nematai, — pamanė sau Atilijus, — *bet galiu lažintis, kad gerai juos girdėdavai; tikriausiai nedaug kam pavyksta išsisukti nuo tokių ausų kaip tavo.* Jis apžvelgė gatvę ir įsižiūrėjo į Popidijaus namus.

— Gerai, Tirai. Gali grįžti į rezervuarą. Eik dirbti savo darbo. Dėkoju už pagalbą.

— Ačiū, akvarijau.

Tiras linktelėjo ir paėmęs Atilijaus ranką ją pabučiavo. Tada apsigręžė ir ėmė lipti į kalną Vezuvijaus vartų link, šokčiodamas iš vienos pusės į kitą, braudamasis pro šventinę minią.

Hora quinta

[11.07 val.]

„Naujai susidariusi magma taip pat gali sukelti išsiveržimus pažeisdama terminę, cheminę ar mechaninę paviršiniame rezervuare esančios senesnės magmos pusiausvyrą. Iš gilesnių, karštesnių sluoksnių prasiveržusi magma gali staiga pakelti vėsesnės magmos temperatūrą ir priversti ją cirkuliuoti".

„Vulkanologija" *(antras leidimas)*

Name buvo įstatytos dvigubos durys, tvirtai apkaltos bronzinėmis sąvaromis, patikimai uždaromos. Atilijus porą kartų į jas pabeldė kumščiu. Atrodė, jog jis sukėlė tikrai per menką triukšmą, kad būtų įstengęs nustelbti gatvės šurmulį. Bet durys beveik iškart šiek tiek prasivėrė, ir pasirodė durininkas — nepaprastai aukštas plačiapetis nubas, apsivilkęs berankove tamsiai raudona tunika. Jo storos juodos rankos ir kaklas, panašūs į medžio kamienus, žvilgėjo ištepti aliejumi kaip gerai nušlifuotas afrikietiškas kietmedis.

Atilijus linksmai pratarė:

— Matau, durininkas vertas durų.

Durininkas nė nešyptelėjo.

— Sakyk, ko atėjai.

— Markas Atilijus, *Aqua Augusta* prižiūrėtojas, norėtų perduoti linkėjimus Liucijui Popidijui Antrajam.

— Šiandien visuotinė šventė. Jo nėra namuose.

Atilijus įrėmė į duris koją.

— Dabar jis yra.

Atilijus atidarė krepšį ir ištraukė admirolo laišką.

— Ar matai šį antspaudą? Perduok jam laišką. Pasakyk, kad jis yra nuo vyriausiojo Mizeno vadovo. Pasakyk jam, jog turiu su juo pasikalbėti apie vieną su imperatoriumi susijusį reikalą.

Durininkas pažvelgė į Atilijaus koją. Jeigu jis užtrenktų duris, koja trakštelėtų kaip šakelė. Jam už nugaros pasigirdo vyriškas balsas:

— Ar jis ką tik pasakė, jog imperatoriaus reikalu, Masavai? Geriau jau įleisk.

Nubas dvejojo; Masavas — labai jam tinkamas vardas, pagalvojo Atilijus. Durininkas žengė žingsnį atgal, ir akvarijus vikriai įsmuko vidun. Jam už nugaros durys buvo uždarytos ir užrakintos. Gatvės garsai pradingo.

Ką tik kalbėjęs žmogus vilkėjo tokią pačią tamsiai raudoną uniformą kaip ir durininkas. Prie jo diržo buvo prikabintas raktų ryšulys — tikriausiai jis yra namų valdytojas, ūkvedys. Jis paėmė laišką ir perbraukė nykščiu per antspaudą tikrindamas, ar jis nebuvo perlaužtas. Patenkintas įdėmiai pažvelgė į Atiliją.

— Liucijus Popidijus dabar kalbasi su svečiais, susirinkusiais Vulkanalijų proga. Bet aš pasirūpinsiu, kad jis gautų laišką.

— Ne, — atsakė Atilijus. — Aš pats jį jam perduosiu. Nedelsdamas.

Jis ištiesė ranką. Ūkvedys pabarbeno papiruso ritinėliu į dantis stengdamasis nuspręsti, ką turėtų daryti.

— Labai gerai, — pasakė jis atiduodamas Atilijui laišką. — Eik paskui mane.

Jis nuvedė Atiliją siauru vestibiulio koridoriumi iki saulės nutvieksto vidinio kiemelio ir verandos; Atilijus pirmą kartą pasijuto besigrožįs senojo namo didybe. Siauras fasadas tebuvo iliuzija. Per ūkvedžio petį jis galėjo apžiūrėti ir namo interjerą — šimto penkiasdešimties ar daugiau pėdų puikiai suderintų spalvų šviesias erdves, šešėliuose skendinčius koridorius, išklotus juodos ir baltos spalvos mozaikinėmis plytelėmis, akinamai spindintį atvirą sodelį ir marmurinį fontaną, lankytojų priimamąjį, saugomą dviejų bronzinių biustų, baseiną tarp kolonadų, puoštą kolonas

apsivijusiomis vynuogėmis. Jis girdėjo tikriausiai kokioje nors paukštidėje čirškiančius kikilius ir moterų balsus bei juoką.

Jie atėjo į verandą ir ūkvedys skubiai tarstelėjo:

— Palauk čia.

Paskui dingo pasukdamas į kairę ir prasmukdamas pro uždangą, skiriančią siaurą koridorių. Atilijus apsižvalgė. Štai kur pinigai, seni pinigai, kuriais naudojamasi norint šurmuliuojančio miesto viduryje nusipirkti absoliutų privatumą. Saulė dabar kybojo beveik tiesiai virš galvos, ji švietė pro keturkampį langelį, iškirstą verandos stoge; šiltas oras dvelkė saldžiu rožių aromatu. Iš šios vietos jis matė beveik visą baseiną. Arčiausiai esantys laiptai buvo išpuošti bronzinėmis skulptūromis — laukinis šernas, liūtas, galvą kelianti žiedais susisukusi gyvatė ir kitara grojantis Apolonas. Dar toliau ant gultų pusiau sėdomis ilsėjosi ir vėduoklėmis vėdavosi keturios moterys; už kiekvienos iš jų stovėjo po tarnaitę. Jos pastebėjo į jas žiūrintį Atilijų ir iš už vėduoklių pasigirdo prislopintas juokas. Atilijus išraudo sutrikęs ir greitai nusigręžė; kaip tik tada prasiskleidė uždanga ir grįžęs ūkvedys iškart ėmė jam moti.

Iš sklindančios drėgmės ir aliejaus kvapo Atilijus iškart suprato, kad jį veda į privačias šių namų pirtis. Savaime suprantama, svarstė Atilijus, natūralu, kad čia yra atskiros nuosavos pirtys; kam maišytis didelėje bandoje, kai turi tiek pinigų? Ūkvedys jį nuvedė į persirengimo kambarį ir paliepė nusiauti batus; paskui jie vėl perėjo koridorių ir pateko į kaitinimosi kambarį, kur ant stalo veidu žemyn gulėjo neapsakomo storumo nuogas senis, masažuojamas jauno vyriškio. Masažuotojui delnais kapojant stuburą, drebėjo balta senio sėdynė. Atilijui prieinant jis šiek tiek pakreipė galvą, dirstelėjo pilkšva krauju pasruvusia akimi, o paskui vėl užsimerkė.

Ūkvedys atidarė duris iš blausios patalpos įleisdamas kvapnių garų bangą, paskui pasitraukė praleisdamas akvarijų.

Iš pradžių pirtyje buvo gana sunku ką nors įžiūrėti. Vienintelis šviesos šaltinis buvo pora prie sienos pritaisytų deglų ir spingsintis žarijų indas, nuo kurio sklido visą patalpą užtvindan-

tys garai. Po truputį Atilijus ėmė įžiūrėti didelę vonią su trimis juodaplaukėmis galvomis, kurios pilkšvame vandenyje atrodė tarsi atskirtos nuo kūnų. Vienai galvai pasisukus vanduo lengvai suraibuliavo; paskui pasigirdo pliaukštelėjimas — į paviršių iškilo ir Atilijui švelniai pamojo ranka.

— Eikš čia, akvarijau, — pasigirdo nuobodžiaujantis balsas. — Girdėjau, kad turi man žinutę nuo imperatoriaus? Nepažįstu tų Flavijų. Tikriausiai jie kilę iš mokesčių rinkėjų. Bet Neronas buvo geras mano draugas.

Atsisuko dar viena galva.

— Paduokit deglą! — paliepė galva. — Leiskite nors pažiūrėti, kas mus trukdo šventą dieną.

Kambario kampe stovintis vergas, kurio Atilijus nė nebuvo pastebėjęs, nuėmė nuo sienos vieną iš deglų ir prikišo akvarijui prie veido, kad kiti galėtų jį apžiūrėti. Dabar jau visos trys galvos atsigręžė į jį. Atilijus pajuto, kaip prasivėrė visos odos poros, kaip visu kūnu ėmė žliaugti prakaitas. Basomis kojomis jis juto vis labiau kaistančias mozaikines grindis. Popidijaus namuose prabangius apartamentus puošė prabangios grindys. Atilijus svarstė, ar tada, kai čia vergavo Amplijatas, ir jam teko vidurvasarį lieti prakaitą prie krosnių.

Skruostą svilinantis deglo karštis darėsi nebepakenčiamas.

— Čia ne vieta aptarinėti imperatoriaus reikalus, — pasakė jis ir pastūmė vergo ranką. — Su kuo aš kalbuosi?

— Jis tikrai ganėtinai grubus vaikinas, — pareiškė trečioji galva.

— Aš esu Liucijus Popidijus, — pratarė nuobodžiaujantysis, — o šie ponai — tai Gajus Kuspijus ir Markas Holkonijus. Kaitinimosi kambaryje guli mūsų gerbiamas bičiulis Kvintas Britijus. Na, ar dabar žinai, kas mes esame?

— Jūs esate keturi išrinkti Pompėjos magistrato nariai.

— Teisingai, — pratarė Popidijus. — Ir čia mūsų miestas, akvarijau, todėl prilaikyk liežuvį.

Atilijus žinojo, kaip veikia ši sistema. Būdami miesto pareigū-

nai Popidijus ir Kuspijus turėjo teisę išduoti licencijas kiekvienam verslui — nuo viešnamių iki pirčių; jie buvo atsakingi už gatvių švarą, už vandenį, už tai, kad žmonėms būtų atidarytos šventyklos. Holkonijus ir Britijus — *duoviri* — dviejų asmenų komisija, pirmininkavo bazilikos teismuose: tą nuplakti, aną nukryžiuoti, ir kai tik įmanoma, savaime suprantama, papildyti miesto iždą. Be jų pagalbos jis mažai ką peš, todėl Atilijus prisivertė stovėti ramiai ir palaukti, kol jie išsikalbės. *Laikas,* — mąstė jis. — *Aš prarandu tiek daug laiko...*

— Na, — po minutėlės pratarė Popidijus. — Manyčiau, jau ganėtinai ilgai virinausi.

Jis atsiduso ir atsistojo kaip koks vaiduoklis garų debesyse, o paskui ištiesė ranką prašydamas rankšluosčio. Vergas įkišo deglą atgal į laikiklį, atsiklaupė priešais šeimininką ir apvyniojo jam apie klubus juostą.

— Gerai. Kur tas laiškas?

Jis paėmė laišką ir nupėdino į gretimą kambarį. Atilijus nusekė paskui.

Britijus gulėjo ant nugaros, o jaunasis masažuotojas, rodos, per tą laiką suteikė jam ir kitokių paslaugų, nes senio penis, raudonas ir išpurtęs, pūpsojo po riebaus pilvo kalnu. Senis, nustūmęs šalin vergo rankas, siekė rankšluosčio. Jo veidas buvo tamsiai raudonas. Jis susiraukęs dėbtelėjo į Atiliją.

— Kas šitas toks, Popi?

— Naujasis Augusto prižiūrėtojas. Eksomnijaus pamaina. Jis atvyko iš Mizeno.

Popidijus perlaužė antspaudą ir išvyniojo laišką. Jis atrodė ką tik pradėjęs ketvirtą dešimtį, buvo gana gražus. Už nedidelių ausų užšukuoti tamsūs plaukai išryškino jo romėnišką profilį, kai pasilenkė skaityti laiško; jo oda buvo balta, lygi, neapžėlusi. Tikriausiai jis nusipešiojo plaukelius, pasibjaurėjęs pamanė Atilijus.

Dabar iš pirties, susidomėję, kas čia dedasi, atėjo ir kiti; ant baltos ir juodos spalvos grindų varvėjo vanduo. Visos sienos buvo puoštos sodą vaizduojančia freska, aptverta medine tvorele. Alko-

voje, ant vandens nimfą vaizduojančio pjedestalo, stovėjo apskritas marmurinis dubuo.

Britijus atsirėmė alkūnėmis:

— Skaityk, Popi. Ką rašo?

Lygi Popidijaus oda susimetė į raukšleles.

— Laiškas nuo Plinijaus. „Imperatoriaus Tito Cezario Vespasiano Augusto vardu, remiantis senato ir Romos liaudies man suteikta galia..."

— Praleisk tuos paistalus! — pasakė Britijus. — Eik prie esmės.

Jis patrynė smilių ir didįjį pirštą tarsi skaičiuodamas pinigus.

— Ko jis nori?

— Atrodo, kad kažkur prie Vezuvijaus pažeistas akvedukas. Visi miestai į vakarus nuo Nolos neturi vandens. Jis nori, beje, jis rašo, jog „įsako" kuo greičiau surasti Pompėjos kolonijoje pakankamai vyrų ir reikalingų medžiagų efektyviam *Aqua Augusta* remontui; remonto darbams vadovauja Markas Atilijus Pirmasis, Romos akvarijus.

— Ar tikrai? Ar galėčiau paklausti, kas apmokės sąskaitas?

— Jis nerašo.

Atilijus įsiterpė:

— Pinigai nėra kliūtis. Galiu patikinti jūsų šviesybes, kad akvarijų kuratorius padengs visas išlaidas.

— Tikrai? Tu turi teisę dalyti tokius pažadus, a?

Atilijus dvejojo.

— Aš jums duodu žodį.

— Savo žodį? Tavo žodis negrąžins aukso į mūsų iždą, jeigu jį iš ten paimsime.

— Ir pažvelk į šitai, — pasakė kitas vyras. Jis buvo įpusėjęs trečią dešimtį, raumeningas, bet jo galva buvo kiek per maža. Atilijus pagalvojo, jog jis tikriausiai yra antrasis jaunasis magistratas, miesto pareigūnas Kuspijus. Jis atsuko virš apskrito dubens esantį čiaupą ir iš jo plūstelėjo vanduo. — Matai, pas mus nėra sausros.

Štai ką pasakysiu: kuo čia mes dėti? Tu nori vyrų ir medžiagų? Tai ir keliauk į vieną kurį miestą, neturintį vandens. Keliauk į Nolą. O mes čia net plaukioti galime! Pažiūrėk!

Tarsi patvirtindamas savo žodžius jis dar smarkiau atsuko čiaupą ir paliko vandenį tekėti.

— Beje, — gudraudamas pratarė Britijus, — tokia situacija palanki mūsų verslui. Visi norintys nusimaudyti ir atsigerti įlankos gyventojai turės vykti į Pompėją. Taip pat ir švęsti visuotinės šventės. Ką pasakysi, Holkonijau?

Vyriausiasis magistratas apsivyniojo rankšluosčiu kaip toga.

— Jeigu leisime vyrams dirbti per šventę, įžeisime žynius, — teisėjo balsu pareiškė jis. — Žmonės turėtų šiandien ilsėtis, kaip kad ilsimės mes — jie turėtų susirinkti kartu su savo bičiuliais bei šeimomis ir stebėti religines apeigas. Balsuoju už tai, kad jausdami deramą pagarbą admirolui Plinijui palieptume šiam jaunuoliui iš čia nešdintis.

Britijus nugriaudėjo juoku, sau pritardamas daužydamas ranka į stalą. Popidijus nusišypsojo ir susisuko papirusą.

— Manyčiau, tu gavai mūsų atsakymą, prižiūrėtojau. Kodėl gi tau neatėjus rytoj? Tada ir pažiūrėtume, ką galime padaryti.

Jis mėgino grąžinti Atilijui laišką, bet akvarijus praėjo pro jį ir ryžtingu mostu užsuko čiaupą. Koks šokiruojantis paveikslas — visa jų trijulė ir kliokiantis vanduo, jo vanduo, ir Britijus su menku pasistojusiu daiktu, dabar prasmegusiu tarp apdribusių kelių. Šleikštulį keliantis karštis ir kvapai darėsi nepakenčiami. Atilijus nusišluostė prakaitą tunikos rankove.

— O dabar paklausykite manęs, jūsų šviesybės. Nuo šio vidurnakčio ir Pompėja neteks vandens.Visi vandens šaltiniai bus nukreipti į Beneventą, kad mes galėtume įsigauti į akveduko tunelį ir pataisyti sistemą. Aš jau pasiunčiau savo žmones į kalnus uždaryti šliuzus.

Pasigirdo pasipiktinusių vyrų murmesys. Atilijus iškėlė ranką.

— Juk niekas neabejoja, kad visi įlankos piliečiai yra linkę

bendradarbiauti, tiesa? — Atilijus pažvelgė į Kuspijų. — Taip, teisybė, galėčiau vykti į Nolą ir paprašyti pagalbos. Bet ten keliaudamas užtrukčiau mažiausiai vieną dieną. O tai reikštų, kad jūs, kaip ir jie, dar vieną dieną būtumėte be vandens.

— Taip, tik mūsų padėtis bus šiek tiek kitokia, — pasakė Kuspijus. — Mes iškabinsime skelbimus. Kaip tau patinka tokia mintis, Popidijau? Galėsime išleisti proklamaciją, skelbiančią miesto gyventojams, kad visi turi prisipildyti kiekvieną namuose turimą indą; taigi mūsų miestas ir toliau liks vienintelis visoje įlankoje, turintis vandens atsargų.

— Mes net galėtume jį pardavinėti, — pridūrė Britijus. — Ir kuo ilgiau tęsis sausra, tuo didesnius pinigus už jį gausime.

— Vanduo ne jūsų, kad galėtumėte jį pardavinėti! — jau sunkiai valdėsi Atilijus. — Jeigu atsisakysite man padėti, pirmas dalykas, kurį padarysiu sutvarkęs pagrindinę liniją, tai pasirūpinsiu, kad būtų atkirsta Pompėjos atšaka.

Jis neturėjo galios taip grasinti, bet vis dėlto užsimojęs dūrė pirštu Kuspijui į krūtinę.

— Be to, aš pakviesiu tikrintoją iš Romos ištirti šį piktnaudžiavimo imperatoriškuoju akveduku faktą. Aš priversiu jus užmokėti už kiekvieną papildomą puodelį, kurį suvartosite virš jums skirtos normos!

— Koks įžūlumas! — suriko Britijus.

— Jis mane palietė! — įsiutęs pratarė Kuspijus. — Visi tai matėte? Tas padugnė iš tikrųjų mane palietė savo šlykščia ranka!

Jis atkišo smakrą ir žengė prie Atilijaus, pasirengęs grumtis; akvarijus tikriausiai būtų atsakęs tuo pačiu, o tai būtų turėję siaubingų pasekmių tiek jam pačiam, tiek jo misijai; bet kaip tik tada prasiskleidė uždanga ir pasirodė dar vienas žmogus, kuris tikriausiai stovėjo koridoriuje už užuolaidos ir klausėsi jų pokalbio.

Atilijus tik kartą buvo su juo susitikęs, bet net ir po trumpučio pasimatymo jo nepamiršo: Numerijus Popidijus Amplijatas.

Vos atsigavęs po patirto šoko vėl išvydęs Amplijatą, Atilijus labai nustebo matydamas, kaip visi kiti mėgina jam įsiteikti. Net Britijus nuleido nuo stalo putlias kojas, tarsi būtų didelė nepagarba gulėti šio buvusio vergo akivaizdoje. Amplijatas uždėjo ranką Kuspijui ant peties ramindamas, sušnabždėjo jam į ausį keletą žodžių, mirktelėjo, pataršė plaukus, visą tą laiką nenuleisdamas akių nuo Atilijaus.

Akvarijus prisiminė kruvinus vergo palaikus ungurių baseine, žaizdotą vergės nugarą.

— Tai ką visa tai reiškia, gerbiamieji? — staiga šyptelėjo Amplijatas ir bakstelėjo pirštu į Atilijų. — Pirtyse sumanėte pasiginčyti? Per religinę šventę? Neregėti dalykai. Kur jūs visi užaugote?

Popidijus atsakė:

— Tai naujasis akveduko prižiūrėtojas.

— Pažįstu Marką Atilijų. Mes jau buvome susitikę, tiesa, akvarijau? Gal galėčiau pasižiūrėti?

Jis paėmė iš Popidijaus Plinijaus laišką ir greitai permetė jį akimis, o paskui pažvelgė į Atilijų. Jis vilkėjo auksu apsiūtą tuniką, plaukai žvilgėjo, o nuo jo dvelkė tais pačiais brangiais žolynų kvepalais, kuriuos Atilijus buvo pajutęs ir anąkart.

— Koks tavo planas?

— Keliauti Pompėjos atšaka iki jungties su Augustu, tada eiti pagrindine linija Nolos link, kol rasiu gedimą.

— Ir ko gi tau reikia?

— Tiksliai dar nežinau, — dvejojo Atilijus. Amplijato pasirodymas jį sunervino. — Negesintų kalkių, pucolano, plytų, rąstų, deglų, vyrų.

— Po kiek visko?

— Galbūt iš pradžių pakaktų šešių amforų negesintų kalkių, tuzino krepšių pucolano, penkiasdešimties žingsnių rąstų ir penkių šimtų plytų. Deglų tiek, kiek tik išgalėtumėte parūpinti. Paskui dar stiprių rankų. Kiek visko prireiks, priklausys nuo to, ar stipriai akvedukas apgadintas.

— Kaip greitai sužinosi?

— Vienas iš mano vyrų popiet man praneš.

Amplijatas linktelėjo.

— Na, jeigu norite sužinoti mano nuomonę, gerbiamieji, manau, turime padaryti viską, kas nuo mūsų priklauso, kad padėtume. Tegu niekad niekas nesako, kad Pompėjos kolonija atsuko nugarą imperatoriui. Beje, Mizene aš turiu žuvų baseinus, kurie siurbia vandenį taip, kaip Britijus vyną. Noriu, kad tas akvedukas atsigautų kiek įmanoma greičiau. Ką pasakysite?

Magistratai sutrikę persimetė žvilgsniais. Galiausiai Popidijus pratarė:

— Galbūt tikrai per daug pasikarščiavome.

Tik Kuspijus surizikavo pasirodyti prieštaraująs:

— Vis dėlto aš manau, kad už visa tai turėtų būti atsakinga Nola...

Amplijatas jį nutraukė.

— Vadinasi, nutarta. Galiu duoti tau visko, ko prireiks, Markai Atilijau, jeigu būsi toks geras ir palauksi gatvėje.

Jis šūktelėjo per petį ūkvedžiui:

— Skutarijau! Atnešk akvarijui batus!

Niekas nepažvelgė į Atilijų ir nepratarė jam nė žodžio. Jie atrodė kaip išdykę mokinukai, mokytojo užklupti besimušantys.

Akvarijus pasiėmė batus, išėjo iš kaitinimosi kambario ir vėl pateko į potamsį koridorių. Jam už nugaros greitai nusileido užuolaida. Jis atsirėmė į sieną norėdamas apsiauti batus, mėgindamas išgirsti, kas ką sako, bet nieko nenuklausė. Nuo verandos pusės išgirdo pūkštelėjimą — tikriausiai kažkas paniro į baseiną. Prisiminęs, jog visi namai švenčia, Atilijus apsigalvojo. Jis jau nerizikavo būti sučiuptas vogčia dirsčiojantis. Jis praskleidė antrą uždangą ir vėl žengė į tvieskiančią saulę. Kitoje atviros verandos pusėje esančio baseino vandens paviršius dar teberaibuliavo po šuolio. Kitame gale vis dar tebesidalijo gandais magistratų žmonos, prie kurių, kukliai sunėrusi ant kelių rankas, prisėdo pagyvenusi neskoningai apsirengusi matrona. Joms už nugarų praėjo pora vergų, nešančių

valgiais nukrautus padėklus. Tvyrojo kepinių kvapas. Neabejotinai buvo rengiamasi didžiulei šventei.

Po žvilgančiu vandeniu jo akys užkliudė tamsų lopinėlį; po akimirkos plaukikas išniro į paviršių.

— Korelija Amplijata!

Jis netyčia garsiai ištarė jos vardą. Ji jo neišgirdo. Ji papurtė galvą ir nubraukė nuo užmerktų akių juodus plaukus, abiem rankomis suimdama juos už nugaros. Ji buvo plačiai atmetusi alkūnes, blyškų veidą atgręžusi į saulę, nekreipė dėmesio į tai, kad yra stebima.

— Korelija!

Jis sušnabždėjo jos vardą, nenorėdamas patraukti kitų moterų dėmesio, ir šį kartą ji atsigręžė. Po minutėlės ji jau galėjo išskirti jo siluetą verandos šviesoje; pamačiusi Atilijų Korelija ėmė bristi jo link. Ji vilkėjo ploną tuniką, beveik siekiančią kelius; išnirusi iš vandens viena varvančia ranka prisidengė krūtis, o kitą padėjo tarp šlaunų, tarsi būtų kukli Venera, pakilusi iš bangų. Pro Popidijaus klano pomirtines kaukes Atilijus nuėjo baseino link. Mirusiųjų atvaizdus jungė raudoni kaspinai, rodantys, kas kam giminė; šis kryžkelių raštas — ištisų kartų rankose buvusios valdžios ženklas.

— Akvarijau, — tyliai sušnabždėjo ji, — turi iš čia dingti!

Ji stovėjo ant puslankiu sudėtų laiptų, vedančių į baseiną.

— Išeik! Eik! Čia yra mano tėvas, o jeigu jis tave pamatys...

— Jau per vėlu. Mes buvome susitikę.

Bet Atilijus šiek tiek atsitraukė, kad jo nematytų kitos moterys, susibūrusios kitame baseino krašte. *Turėčiau nusigręžti,* — pamanė jis. — *Taip pasielgti būtų garbingiau.* Bet jis negalėjo atplėšti nuo jos akių.

— Ką tu čia veiki?

— Ką aš čia veikiu? — paklausė Korelija taip, tarsi jis būtų idiotas, ir pasilenkė arčiau. — O kur dar galėčiau būti? *Šis namas priklauso mano tėvui.*

Iš pradžių Atilijus nė nesuprato, ką ji sako.

— Bet man buvo pasakyta, kad čia gyvena Liucijus Popidijus...

— Taip, jis čia gyvena.

Atilijus tebebuvo sutrikęs.

— Tada, vadinasi...

— Mes turime susituokti, — tiesiai šviesiai atsakė Korelija ir truktelėjo pečiais; šis gestas buvo kažkoks dramatiškas, išreiškiantis visišką neviltį, ir staiga Atilijui viskas paaiškėjo — iš anksto apie savo vizitą nepranešusio Amplijato pasirodymas, Popidijaus jam rodoma pagarba, kitų paklusnumas. Vienaip ar kitaip Amplijatui pavyko rasti būdų nupirkti virš Popidijaus galvos esantį stogą, ir dabar jis rengėsi dar labiau išplėsti savo nuosavybę ištekindamas dukrą už buvusio savo šeimininko. Prisiminęs šį jau senstantį lėbautoją ir jo liulantį kūną, pagalvojęs apie tai, jog Korelija turės dalytis su juo viena lova, Atilijus pajuto netikėtai užplūstantį pyktį, nors ir mėgino sau įteigti, jog tai ne jo reikalas.

— Taip, bet tokio amžiaus žmogus kaip Popidijus jau turėtų būti vedęs.

— Buvo vedęs. Jis buvo priverstas išsiskirti.

— O ką pats Popidijus mano apie tokį sumanymą?

— Jis tikriausiai kaip ir tu mano, kad tokia santuoka — jį žeminantis dalykas, nes aš jam per prasta partija.

— Visai ne, Korelija, — skubiai atsakė Atilijus. Jis pamatė, kad jos akys paplūdo ašaromis. — Atvirkščiai. Sakyčiau, tu esi verta šimto tokių popidijų. Tūkstančio.

— Aš jo nekenčiu, — pasakė ji. Bet Atilijus negalėjo pasakyti, ką ji turėjo galvoje — Popidijų ar tėvą.

Iš koridoriaus pasigirdo skubių žingsnių aidas ir rėksmingas Amplijato balsas:

— Akvarijau!

Korelija sudrebėjo.

— Maldauju, išeik. Tu buvai tikras šaunuolis, kad vakar mėginai man padėti. Tik nepakliūk į jo pinkles, kaip kad pakliuvome mes visi.

Atilijus tvirtai atsakė:

— Aš esu laisvas Romos pilietis, dirbantis vandentiekio prižiūrėtojų kuratoriui, tarnaujantis imperatoriui, o čia atvykau oficialiu reikalu — pataisyti imperatoriškąjį akveduką; aš nesu koks nors vergas, kurį galima sušerti unguriams, taip pat ir ne sena moteris, kurią galima mirtinai sumušti.

Dabar atėjo Korelijos eilė patirti šoką. Ji pridėjo rankas prie burnos.

— Atija?

— Atija, taip... Toks jos vardas? Praėjusią naktį aš ją radau gulinčią gatvėje ir parsinešiau į savo namus. Ji buvo nuplakta iki sąmonės netekimo ir palikta numirti kaip senas šuo.

— Monstras! — Korelija žengė žingsnį atgal, vis dar prispaudusi prie veido rankas, ir paniro į vandenį.

— Tu naudojiesi mano gerumu, akvarijau! — pratarė Amplijatas. Jis ėjo Atilijaus link. — Liepiau manęs palaukti, ir viskas.

Jis dėbtelėjo į Koreliją.

— O tu turėtum padaryti išvadas po to, ką vakar tau pasakiau!

Paskui jis šūktelėjo skersai baseino:

— Celsija!

Anksčiau Atilijaus matyta kuklioji moteris pašoko nuo kėdės.

— Ištrauk mūsų dukrą iš baseino! Nematytas dalykas viešai demonstruoti savo papus!

Amplijatas vėl atsigręžė į Atiliją:

— Tik pažiūrėk į jas, kaip lizduose sutūpusios riebios vištos!

Jis pliaukštelėjo rankomis atsigręžęs jų pusėn imituodamas kudakavimą — *kud-kudakš, kud-kud-kudakš!* — ir moterys pasipiktinusios kilstelėjo vėduokles.

— Tik šitos nenuskris. O, ne. Sužinojau, kad negalima abejoti dėl vieno dalyko — mūsų Romos aristokratas eis pas bet ką, kur tik gaus už dyką pavalgyti. O jo moterys dar bjauresnės.

Jis šūktelėjo:

— Grįšiu po valandos! Be manęs neneškit į stalą!

Mostelėjęs Atilijui, kad sektų iš paskos, naujasis Popidijaus namų šeimininkas pasisuko ant kulkšnių ir nužingsniavo durų link.

Perėjęs verandą Atilijus atsigręžė į baseiną, kuriame tebesimaudė Korelija, tarsi būtų galvojusi, jog panirusi nusiplaus visą aplink matomą purvą.

Hora sexta

[12 val.]

„Iš gelmių kylanti magma patiria didelius slėgio pokyčius — slėgis sumažėja. Pavyzdžiui, 10-ties metrų gylyje slėgis yra apie 300 megapaskalių (Mpa) arba 3000 kartų didesnis už atmosferos slėgį. Toks didelis slėgio pokytis turi didelės įtakos fizinėms savybėms ir magmos judėjimui".

„Vulkanų enciklopedija"

Už namo, ant šaligatvio, Amplijato laukė neštuvai ir aštuoni vergai, apsivilkę tokiais pačiais tamsiai raudonais drabužiais kaip ir durininkas bei ūkvedys. Jie pasitempė išvydę ateinantį šeimininką, bet Amplijatas praėjo pro juos nekreipdamas dėmesio, kaip nekreipė dėmesio ir į nedidelį būrelį protestuotojų, sutūpusių gatvę atitvėrusios sienos šešėlyje, nepaisančių visuotinės šventės iškilmių ir piktai choru skanduojančių jo vardą.

— Mes eisime pėsti, — pasakė jis ir pasileido šlaitu aukštyn kryžkelės link tokiu pat sparčiu žingsniu, kokiu žingsniavo namuose. Atilijus sekė iš paskos neatsilikdamas. Buvo vidurdienis, labai karšta, keliai tušti. Kartkartėmis sutinkami praeiviai, išvydę artėjantį Amplijatą, šokdavo į vandens nuotėkų latakus arba smukdavo į artimiausios krautuvėlės tarpdurį. Eidamas Amplijatas niūniavo po nosimi linkčiodamas, atsakydamas į retus pasveikinimus, o atsigręžęs akvarijus pamatė paskui sekančią net ir senatoriui pritinkančią palydą. Pirmiausia, laikydamiesi pagarbaus atstumo, ėjo vergai su neštuvais, o už jų — padrikas išmaldos prašančiųjų būrelis; nuvargusiais, beviltiškais žvilgsniais žvelgiantys prašytojai jau nuo aušros šokinėjo aplink „didžiavyrio" namus mėgindami įsiteikti, nors žinojo, jog yra pasmerkti nusivilti.

Nukeliavus beveik pusę kelio šlaitu Vezuvijaus vartų link — akvarijus suskaičiavo tris miesto kvartalus — Amplijatas pasuko dešinėn, perėjo gatvę ir pravėrė sienoje įstatytas medines duris. Jis uždėjo Atilijui ant peties ranką kviesdamas įeiti, ir Atilijus pajuto pasibjaurėjimą turčiui prisilietus.

Nepakliūk į jo pinkles, kaip pakliuvome mes visi.

Jis nusimetė petį suspaudusius pirštus. Amplijatas uždarė paskui save duris, ir Atilijus pasijuto stovįs didelėje tuščioje erdvėje; daugiau negu pusė kvartalo buvo apstatyta įvairiais pastatais. Kairėje pusėje matėsi plytų siena, uždengta raudonų čerpių šlaitiniu stogu — tai ištisos eilės parduotuvėlių užpakalinė pusė, o viduryje sienos matėsi dveji aukšti mediniai vartai; dešinėje buvo naujų, beveik visai baigtų pastatų kompleksas, kurių dideli modernūs langai žvelgė į krūmokšniais apaugusias žvirgždėtas erdves. Tiesiai po langais buvo iškastas stačiakampis rezervuaras.

Amplijatas stovėjo įsirėmęs rankomis į šonus ir stebėjo, kokia bus akvarijaus reakcija.

— Taigi. Kaip manai, ką čia statau? Gali spėti vieną kartą.

— Pirtis.

— Būtent. Ką manai?

— Įspūdinga, — atsakė Atilijus. Išties, pamanė sau. Bent jau jis Romoje nebuvo matęs nieko geriau per paskutiniuosius dešimt metų. Plytų klojinys ir kolonos buvo puikiai nudailintos. Žvelgdamas jautei ramybę — erdvu, tylu, šviesu. Aukšti langai žvelgė į pietvakarius, kad matytųsi popiečio saulė; kaip tik dabar ji buvo ką tik pradėjusi skverbtis į vidų. — Sveikinu.

— Norėdami padaryti vietos, turėjome nugriauti beveik visą kvartalą, — pasakė Amplijatas, — o toks sprendimas nebuvo populiarus. Bet statinys bus vertas to. Tai bus puikiausios pirtys už Romos ribų. Ir modernesnės nei bet koks kitas statinys aplink, — jis išdidžiai apsižvalgė. — Žinai, mes, provincialai, pasukę smegenis taip pat galime kai ką parodyti jums, Romos vyrams.

Jis pridėjo suglaustus delnus prie burnos ir užbaubė:

— Januarijau!

Iš kitos kiemo pusės kažkas atsiliepė šūksniu, ir laiptų viršuje pasirodė aukštas vyriškis. Jis pažino šeimininką ir nubėgo laiptais žemyn, o paskui skersai kiemą, šluostydamasis į tuniką rankas, eidamas vis artyn, nuolat linkčiodamas galvą.

— Januarijau, tai mano draugas, Augusto prižiūrėtojas. Jis dirba imperatoriui!

— Garbė tau, — pasakė Januarijus ir dabar nusilenkė Atilijui.

— Januarijus yra vienas iš mano meistrų. Kur vaikinai?

— Barakuose, pone. — Januarijus atrodė išsigandęs, tarsi būtų užkluptas tinginiaujantis. — Šiandien šventė...

— Pamiršk šventę! Mums jų reikia dabar. Akvarijau, ar sakei, kad tau reikia dešimties? Geriau imk tuziną. Januarijau, pakviesk tuziną stipriausių vyrų. Brebikso būrį. Pasakyk jiems, kad pasiimtų maisto ir gėrimo visai dienai. Ko tau dar, sakei, reikia?

— Negesintų kalkių, — pradėjo Atilijus, — pucolano...

— Taigi. Visų tų dalykų. Rąstų. Plytų. Deglų... Nepamiršk deglų. Jis privalo gauti viską, ko jam prireiks. Tikriausiai tau dar prireiks kokio nors transporto? Poros kinkinių jaučių?

— Aš juos jau nusisamdžiau.

— Bet paimsi manuosius. Primygtinai reikalauju.

— Ne.

Amplijato dosnumas Atilijų jau pradėjo trikdyti. Iš pradžių — dovana, paskui toji dovana pavirs paskola, o paskola pasirodys esanti skola, kurios neįmanoma grąžinti. Net nekyla abejonių, kad Popidijus būtent taip ir prarado savo namą. *Verteivų miestas.* Atilijus pažvelgė į dangų.

— Jau vidurdienis. Dabar į uostą jau turėtų būti atvaryti jaučiai. Ten laukia mano vergas su įrankiais.

— Iš ko samdeisi?

— Iš Bakulo.

— Bakulo! Iš to prasigėrusio vagies! Mano jaučiai bus ge-

resni. Bent jau leisk man su juo persimesti žodeliu. Išrūpinsiu tau didžiulę nuolaidą.

Atilijus gūžtelėjo pečiais.

— Jeigu jau primygtinai reikalauji...

— Primygtinai. Pakviesk iš barakų vyrus, Januarijau, ir pasiųsk į dokus berniuką pranešti, kad gabentų vežimus čia; greit jie bus pakrauti. Kol laukiam, viską tau aprodysiu, akvarijau.

Ir vėl jo ranka nukrito Atilijui ant peties.

— Eime.

Pirtys — ne prabanga. Pirtys — civilizacijos pamatas. Būtent pirtys net menkiausią Romos pilietį iškelia gerokai aukščiau už kokį nors turtingiausią plaukuotašiknį barbarą. Pirtys įtvirtino tris dalykus — išmokė laikytis švaros, rūpintis sveikata ir griežtos tvarkos. Ar ne dėl pirčių pirmiausia ir buvo išrasti akvedukai? Ar ne pirtys romėnų etosą paskleidė po visą Europą, Afriką ir Aziją taip pat efektyviai kaip legionai? Kad ir į kurį šios plačios imperijos miestą žmogus nusidangintų, jis gali būti tikras bent jau dėl vieno dalyko — visada ras šį brangų, namus primenantį lopinėlį.

Tokia buvo Amplijato paskaitos esmė, kai jis vedžiojo Atilijų po tuščią savo svajonių kiaukutą. Kambariai dar buvo neapstatyti, aštriai atsiduodantys šviežiais dažais ir tinku; jiems einant pro kabinas ir pramogų patalpas į pagrindinę pastato dalį, žingsniai garsiai aidėjo. Čia freskos jau buvo baigtos. Žalio Nilo, nusagstyto prieš saulę besišildančiais krokodilais, vaizdai tarsi subėgo į scenas iš dievų gyvenimo. Šalia argonautų plaukė juos sergėjantis Tritonas. Neptūnas, pavertęs savo sūnų į gulbę. Persėjas, išgelbėjęs Andromedą iš jūros baidyklės, pasiųstos pulti etiopų. Baseine vienu metu galės maudytis dvidešimt aštuoni pinigus sumokėję klientai, o ant nugarų gulintys pirties lankytojai žvelgs į safyro lubas, apšviestas penkiais šimtais lempų ir mirgančias pačiomis

įvairiausiomis jūros būtybėmis, ir įsivaizduos plūduriuoją kokioje nors povandeninėje grotoje.

Norėdamas sukurti trokštamą prabangą, Amplijatas naudojo moderniausią techniką, geriausias medžiagas, samdė sumaniausius Italijos meistrus. Lakoniumo — garinės — kupole buvo įstatyti neapolietiško stiklo langai, storumo sulig žmogaus pirštu. Grindys, sienos ir lubos buvo išgaubtos, o krosnis taip galingai šildė, jog net ir iškritus sniegui viduje būtų taip karšta, kad žmogus imtų tirpti. Pastatas buvo pastatytas taip, kad atlaikytų žemės drebėjimą. Visos svarbiausios detalės — vamzdžiai, drenažo latakėliai, grotelės, orlaidės, kranai, uždaromieji čiaupai, dušo galvutės, net rankenėlės išviečių vandeniui nuleisti — buvo žalvarinės. Sėdynės prausykloje buvo frygų marmuro, o porankiai — delfinų ir chimerų formos. Čia bėgo ir šaltas, ir karštas vanduo. *Civilizacija.*

Atilijus galėjo tik stebėtis to žmogaus įžvalgumu. Amplijatas taip didžiavosi viską rodydamas, jog galėjai pamanyti, kad jis derasi dėl investicijų. Iš tikrųjų, jeigu akvarijus būtų turėjęs nors kiek pinigų, — jeigu didesnioji jo atlyginimo dalis dar nebūtų išsiųsta namo mamai ir seseriai — jis tikriausiai lengvai būtų atidavęs paskutinę monetą, nes dar niekada nebuvo sutikęs labiau mokančio įtikinėti pardavėjo už Numerijų Popidijų Amplijatą.

— Kiek truksit, kol baigsit?

— Sakyčiau, kokį mėnesį. Man reikia atsigabenti dailides. Noriu, kad jie man padirbintų kelias lentynas, indaujas. Persirengimo kambaryje ketinau pakloti medines grindis. Manau, būtų gerai pušinės.

— Ne, — pasakė Atilijus. — Geriau rinktis alksnį.

— Alksnį? Kodėl?

— Šlapdamas jis nepūna. Pušį, o gal kiparisą, naudočiau langinėms. Bet mediena turėtų būti atvežta iš žemumų, kur dažnai šviečia saulė. Neimk kalnuose nukirstų pušų. Tik ne tokiam moderniam statiniui.

— Gal dar duotum kokių nors patarimų?

— Visada rinkis rudenį, o ne pavasarį nukirstą medieną.

Pavasarį medžiai būna „pastoję“, mediena silpnesnė. Sankaboms naudok degintą alyvmedį; laikys šimtą metų. Bet tikriausiai visa tai jau žinai.

— Visai ne. Taip, tiesa, aš daug stačiau, bet niekada gerai neišmaniau apie medieną ar akmenį. Aš išmanau apie pinigus. Kalbant apie pinigus reikėtų paminėti vieną gerą dalyką — visai nesvarbu, kada imsi jų derlių. Jie dera ištisus metus, — pasakė Amplijatas ir nusijuokė iš savo pokšto, o paskui atsigręžė norėdamas dirstelėti į akvarijų.

Šis skvarbus jo žvilgsnis kažkodėl neramino ir erzino; jis nebuvo vienodas ir pastovus, jis keitėsi, tarsi Amplijatas nuolat matuotų skirtingus konkretaus žmogaus, į kurį kreipiasi, bruožus. Atilijus pagalvojo: „Ne, tu išmanai ne tik apie pinigus, tu pažįsti žmones — perpranti jų stipriąsias ir silpnąsias puses; žinai, kada jiems meilikauti, o kada gąsdinti“.

— O tu, akvarijau? — tyliai paklausė Amplijatas. — O tu ką išmanai?

— Apie vandenį.

— Na, taip, išties svarbu apie jį išmanyti. Kad ir kaip ten būtų, vanduo tiek pat vertingas, kiek ir pinigai.

— Tikrai? Tai kodėl aš nesu turtingas?

— Gal ir galėtum būti, — nerūpestingai užsiminė Amplijatas, paskui minutėlę klausėsi po didžiuliu kupolu nuplaukusių savo žodžių, o vėliau tęsė: — Ar tu, akvarijau, kada nors stabtelėsi, kad pagalvotum, kaip įdomiai sutvarkytas pasaulis? Kai šios pirtys pradės veikti, aš vėl pralobsiu. O tada gautus pinigus panaudosiu kitiems pinigams gauti. Tuos dar kitus panaudosiu dar ir dar kitiems. Bet be tavo akveduko aš negalėčiau pasistatyti pirčių. Tai bent mintis, tiesa? Be Atilijaus nėra ir Amplijato.

— Tik tiek, kad šis akvedukas nėra mano. Aš jo nestačiau; jį statė imperatorius.

— Teisybė. Ir kiekviena mylia jam kainavo po du milijonus! „Velionis apverktasis Augustas“ — ar yra dar koks nors kitas žmogus, labiau nusipelnęs būti paskelbtas dievišku? Aš bet kada

galiu Jupiterį iškeisti į Dieviškąjį Augustą. Aš kiekvieną dieną jam meldžiuosi.

Amplijatas pauostė orą.

— Nuo šitų drėgnų dažų man pradeda skaudėti galvą. Eime, papasakosiu, kaip ketinu sutvarkyti aplinką.

Jie patraukė tuo pačiu keliu, kuriuo ir atėjo. Dabar pro didelius atdarus langus saulė pliekste plieskė. Priešais langus nuo sienos žvelgiantys dievai švietė visom spalvom ir atrodė tarsi gyvi. Vis dėlto šie tušti kambariai buvo keisti it vaiduokliai — mieguista ramybė, šviesos pluoštuose sklendžiančios dulkės, kiemelyje burkuojantys balandžiai. Vienas paukštis tikriausiai įskrido į garinę ir tarsi pakliuvo į spąstus — nebegalėjo išskristi. Staiga išgirdus į kupolą besidaužančius paukščio sparnus, Atilijui neramiai suspurdėjo širdis.

Lauke švytintis oras atrodė klampus nuo karščio, kaip ištirpęs stiklas, bet neatrodė, kad Amplijatas visa tai jaustų. Jis lengvai užlipo laiptais ir įžengė į nedidelę saulės nušviestą aikštelę. Iš šios vietos galėjo matyti ir valdyti visą savo mažąją karalystę. „Čia turėtų būti sporto kiemelis", — pasakojo jis. Jį visą jis apsodins medžiais, kurie teiks pavėsį. Jis eksperimentavo taikydamas savus metodus vandeniui lauko baseine šildyti. Amplijatas paplekšnojo per akmeninį parapetą.

— Tai buvo pirmasis mano statinys. Jį nusipirkau prieš septyniolika metų. Jeigu pasakyčiau, kiek mažai sumokėjau, nepatikėtum. Nepamiršk, jog po žemės drebėjimo iš jo mažai kas buvo likę. Nebuvo stogo, vien tik sienos. Tada man buvo dvidešimt aštuoneri. Niekada anksčiau ir niekada vėliau nebuvau toks laimingas. Aš viską suremontavau, paskui išnuomojau, nusipirkau dar vieną namą, ėmiau nuomoti ir tą. Kai kurie didieji senosios respublikos namai išties buvo tiesiog milžiniški. Aš juos padalijau ir apgyvendinau juose dešimtis šeimų. Nuo tada tuo ir užsiimu. Duosiu tau tokį patarimą, bičiuli — Pompėjoje nėra saugesnės investicijos už nekilnojamąjį turtą.

Jis užmušė ant sprando nutūpusią musę ir laikydamas tarp pirštų apžiūrinėjo sumaitotas jos liekanas. Paskui sprigtu ją numušė. Atilijus pamėgino įsivaizduoti Amplijatą jaunystėje: grubus, energingas, negailestingas.

— Tada Popidijus jau buvo suteikęs tau laisvę?

Amplijatas dėbtelėjo į Atilijų. *Kad ir koks malonus jis stengiasi būti,* — mąstė Atilijus, — *jo žvilgsnis visada jį išduoda ir išduos.*

— Jeigu taip norėjai mane įžeisti, akvarijau, pamiršk apie tai. Kiekvienas žino, kad Numerijus Popidijus Amplijatas gimė vergas, ir jis pats to nesigėdi. Taip, tada jau buvau laisvas. Šeimininko valia man buvo suteikta laisvė, kai buvau dvidešimties. Jo sūnus Liucijus, tasai, su kuriuo ką tik buvai susitikęs, priėmė mane dirbti savo tarnu. Paskui aš šiek tiek padėjau surinkinėti skolas senam pinigų skolintojui, vardu Jukundas, ir jis mane daug ko išmokė. Bet jeigu ne žemės drebėjimas, niekada nebūčiau tapęs turtingu.

Jis meiliu žvilgsniu pažvelgė į Vezuvijų. Jo balsas sušvelnėjo.

— Vieną vasario rytą visa tai atsklido nuo to kalno, tarsi iš žemės gelmių ištrūkęs vėjas. Stebėjau, kaip tai artėja, kaip tai jėgai lenkiasi medžiai, o kai viskas baigėsi, iš miesto buvo likę tik griuvėsiai. Tada visai nebuvo svarbu, kas gimęs laisvas, kas gimęs vergas. Visur buvo tuščia. Galėjai ištisą valandą eiti gatve ir nieko nesutikti, pakeliui gulėjo tik žuvusieji.

— Kas buvo atsakingas už miesto atstatymą?

— Niekas! Tai ir buvo didžiausia gėda! Visos turtingiausios šeimos pabėgo gyventi į užmiesčio dvarus. Jie visi buvo įsitikinę, kad prasidės dar vienas žemės drebėjimas.

— Popidijus taip pat?

— Popidijus ypač!

Amplijatas ėmė grąžyti rankas ir verkšlenti:

— „O, Amplijatai, dievai mus apleido! O, Amplijatai, dievai mus baudžia!“ Dievai! Tik pamanyk! Tarsi dievams labai jau rūpėtų, ką mes dulkinam, kaip mes gyvenam. Tarsi žemės drebėjimai Kampanijoje nebūtų įprasto gyvenimo dalis, kaip ir karšti pavasa-

riai ar sausringos vasaros! Aišku, tik pamatę, jog čia gyventi saugu, jie paršliaužė atgal, bet tada gyvenimas jau buvo pradėjęs keistis. *Salve lucrum!* Šlovė pelnui! Toks naujosios Pompėjos *motto*. Visame mieste tai klesti. *Lucrum gaudium!* Pelnas yra džiaugsmas! Įsidėmėk, ne pinigai; kiekvienas kvailys gali paveldėti pinigų. Pelnas. O norint jį gauti reikia sugebėjimų.

Jis spjovė per žemą sienelę į apačioje besidriekiančią gatvę.

— Liucijus Popidijus! Kokių gi gabumų jis turi? Jis gali išgerti šalto vandens, o paskui jį išmyžti; štai čia jo gabumai ir baigiasi. O štai tu... — Atilijus ir vėl pasijuto gundomas, — tu, manau, šį tą sugebi. Tavyje matau save, kai buvau tavo metų. Tokiu vaikinu kaip tu galėčiau pasinaudoti.

— Pasinaudoti manimi?

— Taip, bent iš pradžių. Šios pirtys galėtų sėkmingai veikti, jeigu būtų žmogus, išmanantis apie vandenį. Mainais už savo patarimus gautum pelno dalį.

Atilijus šypsodamasis papurtė galvą.

— Nemanyčiau.

Amplijatas taip pat nusišypsojo.

— Et, su tavimi sunku derėtis! Vertinu tokią savybę. Labai gerai, galėsi tapti dar ir dalininku.

— Ne. Dėkoju. Mano savimeilė paglostyta. Bet mano šeima jau visą amžių rūpinasi imperatoriškuoju akveduku. Aš gimiau tam, kad būčiau vandentiekio prižiūrėtoju, juo būdamas ir numirsiu.

— O kodėl negalėtum dirbti dviejų darbų?

— Kaip?

— Tvarkytum akveduką ir man patarinėtum. Niekam nė nereikia apie tai žinoti.

Atilijus atidžiai į jį pažvelgė, įsižiūrėjo į gudrų energingojo žmogaus veidą. Nepaisant jo pinigų, jėgos ir valdžios troškulio, jis išties buvo ne ką vertesnis už mažo miestelio sukčių.

— Ne, — šaltai atsakė Atilijus. — Tai būtų neįmanoma.

Tikriausiai panieka Atilijaus akyse atsispindėjo aiškiai, nes Amplijatas iškart ėmė trauktis.

— Tu teisus, — linktelėjęs atsakė jis. — Pamiršk, kad buvau apie tai užsiminęs. Kartais būnu tikras storžievis. Visada išsakau savo mintis prieš tai gerai neapgalvojęs.

— Kaip ir su vergu — liepi įvykdyti egzekuciją, o tik paskui išsiaiškini, kad jis buvo teisus, taip?

Amplijatas šyptelėjo ir bakstelėjo pirštu į Atilijų:

— Labai gerai! Teisybė. Bet kaip gali tikėtis, kad toks žmogus kaip aš žinos, kaip reikia elgtis? Gali turėti visus imperijos pinigus, bet dėl to netapsi padoriu, korektišku vyru, tiesa? Gali manyti, kad kopijuoji aristokratus, kad demonstruoji aukštą klasę, bet paskui paaiškėja, kad esi monstras. Ar ne taip Korelija mane pavadino? Monstru?

— O Eksomnijus? — Atilijui išsprūdo klausimas. — Ar ir jam tu buvai pavedęs pareigas, apie kurias niekas kitas nežinojo?

Amplijato šypsenėlė nė nevirptelėjo. Iš gatvės pasigirdo į akmeninį grindinį dardančių sunkių medinių ratų garsas.

— Paklausyk... Man atrodo, kad girdžiu atriedančius tavo vežimus. Geriau leiskimės žemyn ir juos įleiskim.

Šis pokalbis galėjo niekada ir neįvykti. Vėl ėmęs niūniuoti sau panosėje Amplijatas patraukė per skalda užverstą kiemą. Jis atidarė sunkius vartus ir oficialiai nusilenkė, kai Politesas įvarė į kiemą pirmąjį jaučių kinkinį. Antrąjį kinkinį varė vyras, kurio Atilijus nepažinojo; dar pora vyrų sėdėjo tuščio vežimaičio gale; jie buvo nukorę kojas per vežimaičio šonus. Pastebėję Amplijatą jie iškart nušoko žemyn ir atsistojo pagarbiai nudūrę akis į žemę.

— Puikiai padirbėta, vyručiai, — pasakė Amplijatas. — Pasistengsiu, kad jums būtų atlyginta už darbą šventės dieną. Vis dėlto tai avarija, ir mes visi turime susitelkti ir padėti pataisyti akveduką. Vardan bendros gerovės, ar tiesą sakau, akvarijau?

Amplijatas žnybtelėjo arčiausiai stovinčiam vyrui skruostą.

— Dabar jums vadovaus jis. Gerai jam pasitarnaukite. Akvarijau, visko imk tiek, kiek nori. Viskas yra kieme. Deglai sandėliuke. Ar dar kaip nors galėčiau padėti?

Aiškiai buvo matyti, kad jis jau nori eiti.

— Aš viską surašysiu, ką sunaudosime, — formaliai atsakė Atilijus. — Tau bus kompensuota.

— Visai nereikia. Bet... kaip nori. Nenorėčiau būti apkaltintas mėginimu tave papirkti! — nusijuokė Amplijatas ir vėl dūrė pirštu. — Aš ir pats pasilikčiau ir padėčiau pakrauti vežimus; niekas niekada nėra pasakęs, kad Numerijus Popidijus Amplijatas bijo susitepti rankas. Bet juk žinai, kaip viskas yra. Kadangi šiandien šventė, pietausime anksti, ir aš negaliu demonstruoti žemos savo kilmės versdamas tuos šaunius bičiulius ir jų žmonas laukti.

Jis ištiesė ranką.

— Taigi linkiu tau sėkmės, akvarijau.

Atilijus paėmė ištiestą delną. Spustelėjimas buvo sausas ir tvirtas; delnas ir pirštai, kaip ir paties Atilijaus, buvo užgrūdinti sunkaus darbo. Jis linktelėjo.

— Ačiū.

Amplijatas suniurnėjo ir nusigręžė. Už kiemo, ramioje gatvėje, jo laukė neštuvai; šį kartą jis iškart į juos įsėdo. Vergai suskubo greičiau užimti savo vietas — abiejose šonuose po keturis vyrus. Amplijatas spragtelėjo pirštais, ir vergai pakėlė bronza trauktas kartis — iš pradžių iki juosmens, o paskui, prasišiepę iš įtampos, užsikėlė ant pečių. Jų šeimininkas įsitaisė tarp pagalvėlių ir sėdėjo žiūrėdamas tiesiai prieš save nieko nematančiu, mąsliu žvilgsniu. Jis permetė ranką per petį, atsegė uždangą ir ją numetė. Atilijus stovėjo tarpuvartėje ir žiūrėjo, kaip jie tolsta, kaip leidžiantis nuo kalno siūbuoja tamsiai raudonas baldakimas, o paskui traukia nedidelis nuvargusių prašytojų būrelis.

Atilijus grįžo į kiemą.

Kaip Amplijatas ir žadėjo, kieme buvo visko, ir valandėlę Atilijus galėjo šiek tiek atsipalaiduoti ir užsimiršti dirbdamas fizinį darbą. Jis pasijuto tvirtesnis vėl kraudamas savo amatui įprastas medžiagas — sunkias plytas aštriais kraštais, to-

kias dideles, kad jas vos gali suimti vyro ranka, ir taip pažįstamai skimbčiojančias, kraunant į vežimaičio galą; biraus raudono pucolano krepšius, visada sunkesnius ir pilnesnius, nei iš pradžių tikiesi, slystančius neapdirbtomis vežimo dugno lentomis, medienos šilumą ir švelnumą, kai neši per kiemą rąstus priglaudęs prie skruosto, galiausiai negesintas kalkes, supiltas į išpūstašones molines amforas, kurias sunku apglėbti ir įkelti į vežimaitį.

Atilijus dirbo petys į petį su kitais vyrais ir galiausiai ėmė jausti, kad jam sekasi vis geriau. Amplijatas neabejotinai buvo žiaurus ir šiurkštus, dar dievai žino koks, bet jo medžiagos geros, o pakliuvusios į sąžiningas rankas jos pasitarnaus dar kilnesniam tikslui. Atilijus prašė šešių amforų negesintų kalkių, bet, pradėjęs krauti, nutarė paimti visą tuziną, todėl atitinkamai padidino ir pucolano normą — iki dvidešimties krepšių. Jis nenorėjo grįžti pas Amplijatą ir prašyti dar. To, ko nesunaudos, galės grąžinti.

Atilijus nuėjo į pirtį ieškoti deglų; juos surado didžiausiame sandėlyje. Net ir deglai buvo aukščiausios rūšies — kietai sukimšti sakais sulipdyti linai, įmirkyti derva; geri, tvirti mediniai deglų kotai buvo apvynioti virvėmis. Šalia deglų buvo sukrautos medinės dėžės aliejinių lempų, daugiausia terakotinių, bet buvo ir žalvarinių, o žvakių prikrauta tiek, kad būtų pakakę apšviesti šventyklai. „Svarbu kokybė, — sakė Amplijatas, — jos negalima menkinti". Be jokių abejonių, šis statinys bus prabangiausias.

Tai bus pačios puikiausios pirtys už Romos ribų...

Staiga Atilijui pasidarė labai smalsu, ir deglų pilnomis rankomis jis dirstelėjo į kelis kitus sandėlius. Viename — krūvos rankšluosčių, kitame — ąsočiai kvapnaus masažo aliejaus, trečiame — švininiai svarmenys sportuoti, virvių ritiniai ir odiniai kamuoliai. Viskas paruošta, tik laukiama, kada visu tuo bus galima pasinaudoti; čia yra visko, kad ši vieta atgytų, trūksta tik žmonių balsų ir prakaito kvapo. Ir dar, žinoma, trūksta vandens. Pro atdaras duris Atilijus pažvelgė į kitus kambarius. Čia bus sunaudojama daug vandens. Keturi ar penki baseinai, dušai, tualetai ir prausyklos, garinė... Tik visuomeninio naudojimo įrenginiai,

pavyzdžiui, fontanai, buvo prijungti prie akveduko nemokamai, kaip imperatoriaus dovana. Bet ir privačios pirtys, tokios kaip šios, nekainuos labai daug — mokesčiai už vandenį nebus dideli. Bet jeigu Amplijatas pelno pinigus supirkdamas nekilnojamąjį turtą, jį rekonstruodamas ir nuomodamas, bendras sunaudojamo vandens kiekis turėtų būti milžiniškas. Atilijus svarstė, kiek jis už viską moka. Galbūt jis galės tai išsiaiškinti, kai grįš į Mizeną ir pamėgins sutvarkyti Augusto dokumentus — chaosą, kurį paliko Eksomnijus.

Galbūt jis visai nieko nemokėjo.

Atilijus stovėjo aidinčiose pirtyse nutviekstas saulės, klausydamasis balandžių burkavimo, svarstydamas, kiek tikra tokia versija. Galimybė neteisėtai naudotis akveduku visada buvo labai didelė. Tose vietose, kur centrinės akveduko linijos kirsdavo ūkininkų laukus, žmonės prie jų prisijungdavo savo vamzdžius. Kai kurie miestų gyventojai taip pat pasitiesdavo vieną ar du papildomus vamzdžius, o paskui sumokėdavo vandens inspektoriams, kad šie to nematytų. Viešieji darbai būdavo pavedami privatiems rangovams, o pinigus mokėdavo už darbus, kurie niekada ir nebūdavo atlikti. Būdavo grobstomos medžiagos. Atilijus įtarė, kad korupcija apėmusi ir aukščiausius sluoksnius — sklido gandai, kad net Acilijus Avijola, pats akvarijų kuratorius, reikalaudavo tam tikro „juodų pinigų“ procento. Atilijui dar niekada neteko su tokiais dalykais susidurti. Tačiau Romoje sutikti sąžiningą žmogų — retas dalykas. Sąžiningas žmogus laikomas kvailiu.

Nuo sunkių deglų Atilijui paskaudo rankas. Jis išėjo į lauką ir sukrovė deglus į vieną iš vežimų, o paskui pasirėmė ant jų ir susimąstė. Atvyko dar daugiau Amplijato vyrų. Viskas buvo sukrauta į vežimus, ir vyrai pasklidę pavėsyje laukė įsakymų. Jaučiai ramiai stovėjo mosuodami uodegomis, o aplink jų galvas siautė spiečiai musių.

Jeigu Augusto sąskaitos, kalbant apie Stebuklų Baseiną, buvo tokios netvarkingos, ar gali būti, kad jos suklastotos?

Atilijus pažvelgė į giedrą dangų. Saulė jau buvo pasiekusi zenitą. Dabar Beko ir Korvinas jau turėjo būti Abeloje uždarę šliuzus. Augustas turėjo po truputį sausėti. Atilijus vėl pajuto, kaip labai spaudžia laikas. Vis dėlto jis pasiryžo ir mostelėjo Politesui.

— Eik į pirtis, — paliepė jis, — ir paimk dar tuziną deglų, tuziną lempų ir ąsotį alyvų aliejaus. Ir dar ritinį virvių, kad jau duoda. Bet, žiūrėk, daugiau nieko neimk. Viską baigęs, trauk su vežimais ir vyrais prie rezervuaro, kuris yra prie Vezuvijaus vartų, ir lauk manęs. Korakas greitai turėtų pasirodyti. Taip pat pasistenk pasirūpinti maistu.

Atilijus padavė vergui savo krepšį.

— Čia yra pinigai. Pasaugok. Ilgai neužtruksiu.

Jis nusibraukė nuo tunikos plytų ir pucolano dulkes ir išėjo pro pravirus vartus.

Hora septa

[14.10 val.]

„Jeigu magma pamažu veržiasi į paviršinius rezervuaro klodus, net ir nežymūs konkrečios aplinkos pokyčiai — spaudimas ar padidėjusi įtampa, paprastai susiję su žemės drebėjimu, gali sutrikdyti stabilią visos sistemos būseną ir sąlygoti išsiveržimą".

„Vulkanologija" *(antras leidimas)*

Amplijato pokylis tęsėsi jau antrą valandą, ir iš dvylikos svečių, susėdusių aplink stalą, rodos, tik vienas tikrai mėgavosi vaišėmis; tas vienas buvo pats Amplijatas.

Jau tik pradėjus pokylį buvo nežmoniškai karšta, nors vienos valgomojo sienos visai nebuvo — vidun plūdo oras, o trys vergai, apsivilkę tamsiai raudonais drabužiais, stovėjo aplink stalą ir mojavo gaidžių plunksnų vėduoklėmis. Prie baseino atsisėdęs arfininkas tampė stygas skambindamas kažkokią neaiškią melodiją.

Po keturis svečius ant vieno gulto! Kad ir kaip skaičiuotum, bet tiek — tikrai per daug, bent jau taip atrodė Liucijui Popidijui, sunkiai atsidūstančiam kiekvieną kart, kai būdavo patiekiamas naujas valgis. Jis laikydavosi Varono taisyklės — per pietus svečių turėtų būti ne mažiau, nei yra gracijų (trys), ir ne daugiau, nei yra mūzų (devyni). O dabar svečiams teko sėdėti per arti vienas kito. Pavyzdžiui, pats Popidijus pusiau gulom sėdėjo tarp niauriosios Amplijato žmonos Celsijos ir savo paties motinos Tedijos Sekundos; jos sėdėjo taip arti, kad jis juto nuo jų kūnų sklindančią šilumą. Bjauru. Pasirėmęs kaire alkūne ir ištiesęs dešinę ranką nuo stalo pasiimti maisto, Popidijus pakaušiu palietė plokščią Celsijos

krūtinę; dar prasčiau — jo žiedas kartkartėmis kliuvo už geltonų prisegamų motinos plaukų, nukirptų nuo kažkokios vokietės vergės galvos ir dabar slepiančių skystas žilas pagyvenusios moters garbanėles.

O jau maistas! Nejau Amplijatas nesupranta, kad esant tokiam karščiui reikia paprasto maisto, šaltų patiekalų, kad visi tie padažai, visos prašmatnybės išėjo iš mados dar Klaudijaus laikais? Pirmieji patiekalai nebuvo labai jau prasti — Brundizijuje išaugusios, o paskui du šimtus mylių laivu į Lukrino ežero pakrantes gabentos ir ten toliau augintos austrės, įgavusios iškart du skirtingų regionų prieskonius, alyvos ir sardinės. Kiaušiniai, paskaninti kapotais ančiuviais — taip pat pakenčiama. Bet paskui buvo patiektas omaras, jūrų ežiai ir galiausiai medumi apteptos ir aguonomis apibarstytos pelės. Popidijus jautė pareigą praryti nors vieną tokią pelę, kad įsiteiktų šeimininkui, bet tarp dantų trakštelėję smulkūs kauleliai sukėlė jam šleikštulį, nuo kurio prakaitu išrasojo kakta.

Ant stalo bedantėmis lūpomis šiepėsi paršavedės kiaulės lytiniai organai, buvo patiekti ir inkstais įdaryti speniai. Keptas laukinis šernas buvo kimštas gyvais strazdais, kurie bejėgiškai plazdeno sparneliais virsdami iš prapjauto šerno pilvo, čia pat po visą stalą barstydami išmatų krūveles (tai matydamas Amplijatas griaudėjo juoku ir plojo rankomis). O paskui buvo patiekti delikatesai — gandrų ir flamingų liežuvėliai (pakenčiami), bet kalbančių papūgų liežuvėlių Popidijus niekada labai nevertino; jie atrodė panašūs į vikšrus, o jų skonis tikrai turėtų būti toks pat kaip ir įsivaizduojamų acte pamirkytų vikšrų. Paskui — lakštingalų kepenėlių troškinys...

Jis apsidairė žvelgdamas į įraudusius svečių veidus. Net Britijus, gyręsis kažkada suvalgęs visą dramblį, laikęsis Senekos *motto:* „valgyk iki vėmimo, išsivemk, kad valgytum toliau“, po truputį ėmė žaliuoti. Jis pagavo Popidijaus žvilgsnį ir kažką jam sumurmėjo. Popidijus nesuprato. Jis pridėjo prie ausies delną, ir Britijus

pakartojo, nosinaite prisidengęs burną, kad nematytų Amplijatas, pabrėždamas kiekvieną skiemenį:

— Tri-mal-chi-jas!

Popidijus vos neprapliupo juoktis. Trimalchijas! Labai gerai! Tai išlaisvintas neapsakomai turtingas vergas iš vienos Tito Petronijaus satyros. Jis taip pat vaišindavo savo svečius tokiu maistu ir nesuprasdavo, kaip vulgariai ir absurdiškai atrodo kitų akyse. Cha cha! Trimalchijas! Akimirką Popidijus pasijuto taip, kaip prieš dvidešimt metų, vėl tarėsi esąs jaunas Nerono dvaro aristokratas, prisiminė, kaip Petronijus, gero skonio arbitras, ištisas valandas linksmindavo susirinkusiuosius prie stalo negailestingais paskviliais apie naujuosius turtuolius.

Staiga jį apėmė verksminga nuotaika. Vargšas senasis Petronijus. Jis buvo per daug juokingas ir stilingas, kad nekenktų pats sau. Galiausiai Neronas, įtardamas, kad Petronijus subtiliai pašiepia jo paties imperatoriškąją didenybę, paskutinį kartą nužvelgė jį per smaragdinį monoklį ir įsakė nusižudyti. Bet Petronijui net ir tai pavyko paversti juokais — pradėjęs pietauti savo namuose Kūmuose, jis persipjovė venas, paskui apsitvarstė rankas, kad galėtų pavalgyti ir pasišnekučiuoti su draugais, paskui vėl atsirišo, tada vėl apsitvarstė ir taip tęsė tol, kol galiausiai visai išseko. Tada sukaupęs paskutinius sąmonės likučius, jis sudaužė ypatingą vyno samtį, kurio vertė buvo trys šimtai tūkstančių sestercijų; šį samtį imperatorius tikėjosi paveldėti. Štai kur stilius. Štai kur skonis.

O ką jis būtų galvojęs apie mane, apmaudžiai svarstė Popidijus. Kaip galėjau aš, Popidijus, grojęs ir dainavęs su pasaulio valdovu, nusiristi iki tokio lygio, kad būdamas keturiasdešimt penkerių tapčiau Trimalchijo kaliniu!

Jis pažvelgė į stalo gale sėdintį buvusį savo vergą. Jis ir dabar nebuvo visai tikras, kaip tai nutiko. Žinoma, viskas dėl žemės drebėjimo. O paskui, po kelerių metų, mirė Neronas. Paskui prasidėjo pilietinis karas, mulų pirklys tapo imperatoriumi, ir Popidijaus pasaulis apvirto aukštyn kojom. Staiga Amplijato pasidarė visur

pilna — jis atstatinėjo miestą, statė šventyklą, savo mažametį sūnų įvedė į miesto tarybą, kontroliavo rinkimus, net nusipirko gretimą namą. Popidijus niekada itin gerai neišmanė matematikos, todėl Amplijatui pasakius, kad galėtų pelnyti šiek tiek pinigų, jis pasirašė kontraktus, jų net neperskaitęs. Tada kažkokiu būdu jis prarado pinigus, o paskui paaiškėjo, kad jo šeimos namas yra užstatytas, ir vienintelis būdas išvengti pažeminimo ir išsikraustyti — vedybos su Amplijato dukra. Tik įsivaizduokite — jo paties buvęs vergas bus jo uošvis! Jis manė, jog tokia gėda pribaigs jo motiną. Nuo to karto ji beveik nekalba, o jos veide aiškiai atsispindi nuolat ją kamuojanti nemiga ir nerimas.

Nepasakytum, kad jis nenorėtų dalytis lova su Korelija. Popidijus alkanu žvilgsniu žvelgė į ją. Ji buvo išsitiesusi, nugara atsirėmusi į Kuspijų ir kažką šnabždėjo broliui. Jis išdulkintų ir tą berniuką. Popidijus pajuto kietėjančią savo lazdelę. Galbūt jis galėtų pasiūlyti pamėginti trise? Ne, ji niekada nesutiks. Ji — šalta kalė. Bet greitai jis pamėgins ją pakaitinti. Jo žvilgsnis dar kartą susidūrė su Britijaus akimis. Koks juokingas vyrukas. Popidijus mirktelėjo ir akimis parodė į Amplijatą, o paskui pritardamas sužiobčiojo:

— Trimalchijas!

— Ką sakai, Popidijau?

Amplijato balsas tarsi botagas perliejo stalą. Popidijus panarino galvą.

— Jis sakė: „Kokia puota!" — pakėlė taurę Britijus. — Būtent tai mes visi norime pasakyti, Amplijatai. Kokia puiki puota.

Per stalą perbėgo pritariantis šurmulys.

— Bet geriausia mūsų dar laukia, — pratarė Amplijatas. Jis suplojo rankomis, ir vienas vergas išskubėjo iš valgomojo į virtuvę.

Popidijus įstengė išspausti šypseną.

— O aš pasilikau vietos desertui, Amplijatai.

Iš tikrųjų jam jau norėjosi vemti, ir tikrai tam nereikėtų įprasto puodelio sūrymo bei garstyčių.

— Tai ką dar mums patieksi? Krepšį slyvų nuo Damasko kalno? O gal tavo konditeris mums iškepė pyragą su atėnišku medumi?

Amplijato virėjas buvo didysis Gargilijus. Jį už ketvirtį milijono Amplijatas nusipirko su visomis receptų knygomis. Tais laikais Neapolio įlankoje tokie dalykai buvo įprasti. Virėjai būdavo labiau gerbiami už tuos, kuriuos jie maitino. Jų kainos buvo tiesiog nesveikai didelės, o pinigų turėjo ne tie žmonės, kuriems derėjo jų turėti.

— Oi, dar ne metas desertui, mielasis mano Popidijau. O gal aš galėčiau, jeigu dar ne per anksti, kreiptis į tave „sūnau"? — Amplijatas šyptelėjo ir dūrė į jį pirštu, o Popidijui kažkokių nežmoniškų pastangų dėka pavyko nuslėpti pasibjaurėjimą. O, Trimalchijau, pagalvojo jis, Trimalchijau...

Pasigirdo trankūs žingsniai, ir pasirodė keturi vergai, ant pečių nešantys žmogaus ilgio triremos modelį, išlietą iš sidabro ir inkrustuotą safyrų jūra. Pietaujantys svečiai prapliupo plojimais. Vergai priėjo prie stalo parpuolę ant kelių ir vargais negalais uždėjo triremą ant stalo pirmagaliu į priekį. Triremoje buvo milžiniškas ungurys. Jo akys buvo išimtos, o vietoj jų įdėti rubinai. Ungurio nasrai buvo praverti ir prikimšti brangakmenių. Į nugaros peleką buvo įsegtas storas aukso žiedas.

Pirmasis prakalbo Popidijus:

— Sakyčiau, Amplijatai, tai tikras milžinas.

— Iš mano paties žuvyno Mizene, — išdidžiai atsakė Amplijatas. — Murena Turėtų būti kokių trisdešimties metų. Sugavau praėjusį vakarą. Matote žiedą? Manau, Popidijau, kad šį gyvį paženklino tavo bičiulis Neronas.

Amplijatas paėmė didžiulį sidabrinį peilį.

— Na, kam teks pirmasis gabaliukas? Manyčiau, kad tu, Korelija, turėtum paragauti pirma.

Štai kur gražus gestas, pamanė Popidijus. Iki šios minutės tėvas aiškiai ją ignoravo, ir Popidijus įtarė, kad jų santykiai prasti, bet dabar Amplijatas išreiškė jai prielankumą. Todėl jis šiek tiek

nustebo pamatęs, kad mergina metė į tėvą neapykantos kupiną žvilgsnį, pakilo nuo gulto, nusviedė servetėlę ir raudodama nubėgo nuo stalo.

Pirmoji pėsčiųjų pora, kurią sutiko Atilijus, prisiekinėjo niekada negirdėjusi apie Afrikano namus. Bet sausakimšoje Herkuleso užeigoje, kiek toliau paėjus ta pačia gatve, už prekystalio stovintis žmogus pažvelgė į Atilijų gudriomis akutėmis ir tyliai nurodė maršrutą — leiskis kalnu žemyn iki kito kvartalo, pasuk į dešinę, paskui į kairę, o tada vėl pasiklausk.

— Tik būk atsargus ir žiūrėk, su kuo kalbi, pilieti.

Atilijus galėjo numanyti, ką reiškia jo žodžiai, ir tikrai, išsukęs iš pagrindinio kelio, jis pamatė, kad gatvės vis siaurėja ir vis labiau vingiuoja, o namai darosi vis prastesni ir tankiau sustatyti. Prie kelių purvinų durų akmeninėse sienose buvo išrėžti vyriškų lytinių organų ženklai. Kaip mėlynos ir geltonos gėlės prietemoje žydėjo ryškiaspalvės prostitučių suknelės. Štai kur Eksomnijus leisdavo laisvalaikį! Atilijus sulėtino žingsnį. Jis svarstė, ar jam nederėtų pasukti atgal. Niekuo negalima rizikuoti, jeigu tai kaip nors galėtų pakenkti svarbiausiam šios dienos darbui. Bet paskui jis vėl pagalvojo apie savo tėvą, mirštantį ant čiužinio mažojo jų namelio kampe; dar vienas kvailys, dėl kurio aklo sąžiningumo nepritekliuje liko jo našlė; Atilijus patraukė toliau, tik dabar, apimtas pykčio, žengė greičiau.

Gatvės gale virš šaligatvio kyšojo pirmo aukšto balkonas, todėl praeiviams buvo likęs tik mažas takelis. Atilijus prasibrovė pro kelis slampinėjančius vyrus, kurių veidai buvo įraudę nuo karščio ir vyno, įėjo pro artimiausias praviras duris ir pateko į purviną vestibiulį. Čia tvyrojo aštrus, kažkoks laukinis prakaito ir spermos dvokas. Tokias vietas žmonės vadino lupanaromis, staugiančių suerzintų vilkių vardu. *Lupa* — šitaip gatvės žargonu buvo vadinamos kekšės. Nuo šio verslo Atilijui darėsi bloga. Nuo laiptų viršaus sklido fleitos melodija, girdėjosi į lentines grindis trypiančių kojų

bildesys, vyriškas juokas. Kitoje pusėje, iš užuolaidomis atskirtų nedidelių kambarėlių, sklido nakties garsai — aimanos, šnabždesiai, vaiko verksmas.

Prieblandoje, ant suolo, plačiai praskėtusi kojas, sėdėjo moteris, apsivilkusi trumpa žalia suknele. Išgirdusi įeinantį Atilijų ji atsistojo ir guviai prie jo priėjo ištiesusi rankas ir sveikindama, ryškiai raudonai dažytas lūpas sudėjusi į šypseną. Antakius ji buvo pasijuodinusi stibiu, nubrėžusi jų linijas taip, kad susikirstų virš nosies; kai kuriems vyrams tokie antakiai patikdavo, bet Atilijui jie labiau priminė pomirtinę Popidijaus kaukę. Negalėjai pasakyti, kiek jai metų — gal penkiolika, o gal penkiasdešimt; prieblandoje nebuvo matyti.

Atilijus paklausė:

— Afrikanas?

— Kas? — su akcentu paklausė ji. Tikriausiai ji silicietė. — Jo čia nėra, — skubiai atsakė moteris.

— O Eksomnijus?

Paminėjus jo vardą dažytos jos lūpos plačiai prasišiepė. Ji pamėgino pastoti jam kelią, bet Atilijus švelniai ją patraukė uždėjęs rankas ant nuogų pečių ir atitraukė jai už nugaros kabančias užuolaidas. Ant klozeto tupėjo nuogas vyras, kurio melsvai baltos kaulėtos šlaunys bolavo tamsoje. Išsigandęs jis pakėlė akis.

— Afrikanas? — paklausė Atilijus.

Iš vyro išraiškos galėjai nuspėti, kad jis nesupranta, apie ką kalba.

— Atsiprašau, žmogau.

Atilijus paleido užuolaidas ir žengtelėjo kito kambarėlio jau kitoje koridoriaus pusėje link, bet prostitutė vėl pamėgino jam sutrukdyti ištiesusi rankas ir užtvėrusi kelią.

— Ne, — pasakė ji. — Nesivargink. Jo čia nėra.

— Tai kur jis?

Ji dvejojo.

— Viršuje, — mostelėjo ji smakru, rodydama į lubas.

Atilijus apsižvalgė. Jis nematė jokių laiptų.

— Kaip man ten patekti? Parodyk.

Ji nė nekrustelėjo, todėl Atilijus pasilenkė prie kitų užuolaidų, bet ji ir vėl jį sulaikė.

— Aš parodysiu, — pasakė ji. — Štai ten.

Ji įvedė Atilijų pro kitas duris. Iš gretimos patalpėlės atsklido ekstazę patyrusio vyro riksmas. Atilijus žengė į gatvę. Ji ėjo paskui. Dienos šviesoje Atilijus pamatė, kad įmantriai sukelti jos plaukai išmarginti žilomis sruogomis. Pudruotus įdubusius skruostus vagojo besiritantys prakaito upeliukai. Gerai, jeigu jai pasiseks, ir ji dar galės kurį laiką čia darbuotis. Paskui savininkas ją išmes, ir jai teks gyventi nekropolyje prie Vezuvijaus vartų, kartais praskečiant kojas kapinėse besilankantiems elgetoms.

Ji pridėjo ranką prie kalakutiško pagurklio, tarsi būtų įspėjusi Atilijaus mintis, ir mostelėjo rodydama į laiptus, esančius už kelių žingsnių, o paskui greitai nuskubėjo atgal, į vidų. Pradėjęs lipti akmeniniais laiptais Atilijus išgirdo, kaip ji sušvilpė. *Aš esu kaip Tesėjas labirinte,* — pamanė jis, — *tik neturiu Ariadnės siūlų kamuolio, kad galėčiau saugiai sugrįžti.* Jis neatsilaikytų, jeigu koks nors užpuolikas jį pasitiktų iš viršaus, o kitas pastotų kelią apačioje. Užlipęs laiptais viršun jis nesivargino pasibelsti, bet iškart plačiai atlapojo duris.

Jo ieškomasis, tikriausiai įspėtas senosios kekšės švilpimo, jau buvo pusiau išlindęs pro langą. Bet akvarijus suskubo perbėgti per kambarį ir sučiupti jį už diržo, dar nespėjus iššokti ant kiek žemiau esančio plokščio stogo. Jis buvo lengvas ir smulkus, todėl Atilijus jį sučiupo visai paprastai, kaip šeimininkas, už antkaklio tempiantis savo šunį. Paskui Atilijus pasodino jį ant kilimo.

Jis sutrikdė jų puotą. Du vyrai gulėjo ant gultų. Juodaodis berniukas prie nuogos krūtinės spaudė fleitą. Ne vyresnė nei dvylikos trylikos metų alyvuogių spalvos odos mergaitė sidabru nudažytais speneliais stovėjo ant stalo sustingusi šokio judesy. Akimirką visi taip ir liko sustingę. Aliejinių lempų švieselės šokinėjo atskleisdamos negrabiai nutapytas erotines scenas — vyrą apžergusi moteris, vyras, iš užpakalio užgulęs moterį, du vyrai, gulintys

vienas šalia kito ir grabinėjantys vienas kito „kranelius". Vienas iš pusiau gulom sėdinčių klientų iš lėto pakišo po gultu ranką ir ėmė grabinėti grindis ieškodamas peilio, padėto prie nulupto vaisiaus lėkštės. Atilijus tvirtai primynė koja Afrikano nugarą, jis sudejavo, ir peilio siekęs vyriškis iškart patraukė ranką.

— Gerai, — linktelėjo Atilijus. Jis nusišypsojo. Pasilenkęs vėl sučiupo Afrikaną už diržo ir ištempė jį pro duris.

— Oi, tos paauglės mergiotės! — pasakė Amplijatas nutilus Korelijos žingsniams. — Visada nervinasi prieš vestuves. Atvirai kalbant, Popidijau, labai apsidžiaugsiu, kai ji pereis į tavo rankas.

Jis pamatė, jog pakilusi išeiti nori ir jo žmona.

— Ne, moterie! Palik ją!

Celsija tik klusniai atsigulė atgal į savo vietą, atsiprašydama šyptelėjusi kitiems svečiams. Amplijatas suraukęs kaktą pažvelgė į ją. Jis norėjo, kad ji taip nesielgtų. Ir kodėl gi ji turėtų kreipti dėmesį į vadinamuosius „geresnius už ją"? Jis juos visus galėtų nupirkti ir parduoti!

Amplijatas įsmeigė peilį unguriui į šoną ir jį pasuko, o paskui suirzęs mostelėjo arčiausiai buvusiam vergui, kad šis imtųsi pjaustyti. Žuvis dėbsojo į jį tuščiomis raudonomis akimis. Imperatoriaus augintinis, galvojo jis; princas savo mažame baseinėlyje. Bet dabar jau nebe.

Jis pamirkė duonos riekę į dubenėlį su actu, paskui ėmė ją čiulpti stebėdamas, kaip mikli vergo ranka krauna į lėkštes kaulingos pilkšvos mėsos gabalus. Niekas nenorėjo jos valgyti, bet taip pat niekas nenorėjo pirmas atsisakyti. Aplink tvyrojo slogi virškinimo sunkumų sukelta atmosfera, slegianti kaip ir pats oras, karštas ir pridvisęs, prisigėręs maisto kvapo. Amplijatas nesistengė suardyti tylos. Ir kodėl gi jis turėtų stengtis, kad jie jaustųsi patogiai? Kai jis buvo prie stalo patarnaujantis vergas, jam buvo uždrausta kalbėti valgomajame, kitų svečių akivaizdoje.

Jam buvo patiekta pirmam, bet jis palaukė, kol visi gaus auksines lėkštes su unguriu, ir tik paskui ištiesęs ranką atsignybo gabaliuką žuvies. Jis prinešė gabalėlį prie lūpų, stabtelėjo ir peržvelgė visus, sėdinčius už stalo; svečiai vienas po kito, pradedant Popidijumi, nenorom pasekė jo pavyzdžiu.

Jis laukė šios akimirkos visą dieną. Vedijus Polionas mėtydavo savo vergus unguriams ne vien dėl to, kad pasidžiaugtų dar nematytu po vandeniu, o ne arenoje žvėrių draskomo žmogaus, reginiu; būdamas gurmanas, jis tikėjo, kad žmogaus mėsa murenoms suteikia daugiau pikantiško aromato. Amplijatas smagiai kramtė, bet nieko nepajuto. Mėsa buvo tarsi be skonio ir diržinga, nevalgoma, Amplijatas pajuto tokį patį nusivylimą kaip ir praėjusį vakarą ant jūros kranto. Jis ir vėl siekė aukščiausios patirties, bet tik dar kartą pasijuto nieko nelaimėjęs.

Amplijatas pirštais ištraukė iš burnos žuvies kąsnį ir pasibjaurėjęs metė jį atgal į lėkštę. Jis pamėgino sušvelninti padėtį:

— Taigi! Pasirodo, kad unguriai, kaip ir moterys, skaniausi jauni!

Jis čiupo taurę vyno norėdamas nuplauti nemalonų skonį. Dabar jau niekaip nebenuslėpsi fakto, kad visas popietės malonumas dingo. Jo svečiai mandagiai kosčiojo į servetėles ar iš tarpdančių krapštė smulkučius kaulelius; Amplijatas žinojo, kad dabar jie ištisas dienas iš jo juoksis ir ims šaipytis vos išėję, ypač Holkonijus ir tas nutukęs pederastas Britijus.

Mano mielas bičiuli, ar girdėjai paskutines naujienas apie Amplijatą? Jis mano, kad žuvies skonis, kaip ir vyno, gerėja su metais!

Jis gurkštelėjo dar vyno, praskalavo juo burną ir jau rengėsi pasakyti tostą — už imperatorių! Už kariuomenę! — bet kaip tik tada jis pamatė per valgomąjį jo link einantį savo patarnautoją, nešiną maža dėžele. Skutarijus dvejojo aiškiai nenorėdamas trikdyti šeimininko per pietus, o ir pats Amplijatas mielai jį būtų pasiuntęs velniop, bet to žmogaus veido išraiška buvo ypatinga...

Amplijatas nusirišo servetėlę, atsistojo, trumpai linktelėjo svečiams ir mostelėjo Skutarijui sekti paskui į atvirą verandą. Vos tik jie dingo svečiams iš akių, Amplijatas mostelėjo pirštais:

— Kas čia? Duok.

Skutarijus turėjo *kapsą*, pigaus bukmedžio dokumentų lagaminėlį, aptrauktą prastai išdirbta oda; tokiame lagaminėlyje mokinys galėtų nešiotis knygas. Užraktas buvo sugadintas. Amplijatas pravėrė lagaminėlį. Viduje buvo tuzinas nedidelių papiruso ritinėlių. Jis ištraukė pirmą pasitaikiusį. Papirusas buvo išmargintas skaičių stulpeliais, ir minutėlę Amplijatas nieko nesuprasdamas šnairom žvelgė į juos, bet paskui šie skaičiai įgavo tam tikrą prasmę — Amplijatas visada buvo nuovokus, kalbai pasisukus apie skaičius, — ir jis suprato.

— Kur yra visa tai atnešęs žmogus?

— Laukia vestibiulyje, šeimininke.

— Nuvesk jį į senąjį sodą. Pasakyk, kad virtuvėje paruoštų desertą, ir perduok mano svečiams, kad greitai grįšiu.

Amplijatas nuėjo galinio išėjimo link aplenkdamas valgomąjį, paskui pakilo plačiais laiptais ir išėjo į senojo savo namo kiemą. Šį namą jis nusipirko prieš dešimt metų, tyčia pasirinkęs vietelę visai šalia iš protėvių paveldėtų Popidijaus namų. Koks malonumas gyventi užimant tokią pačią padėtį visuomenėje, kaip ir buvę tavo šeimininkai, kaip šaunu laukti tinkamos progos žinant, jog vieną dieną kokiu nors būdu pavyks pramušti skylę storoje sodo sienoje ir prasmukti į kitą pusę; taip kerštaujanti kariuomenė užima priešų miestą.

Jis atsisėdo ant apvalaus akmeninio suolo sodo viduryje, rožėmis apaugusios pavėsinės šešėlyje. Šioje vietoje jis mėgdavo tvarkyti asmeniškiausius reikalus. Čia jis visada galėjo kalbėtis niekieno netrukdomas. Niekas negalėjo prie jo prieiti nepastebėtas. Jis ir vėl atidarė lagaminėlį ir vieną po kito išėmė papirusus, o paskui pažvelgė į platų vaiskų dangų. Jis girdėjo paukštidėje ant stogo čirškaujančius auksinius Korelijos kikilius, iš gatvės atsklindantį po ilgos siestos atgijusio miesto šurmulį. Dabar užeigoms ir smuklėms nubyrės gražaus pinigėlio — žmonės plūste plūdo į gatves pasirengę aukoti Vulkanui.

Salve lucrum!

Lucrum gaudium!

Išgirdęs besiartinantį svečią Amplijatas nepakėlė akių.

— Taigi, — pratarė jis, — rodos, turime nemalonumų.

Korelija kikilius gavo dovanų netrukus po to, kai jos šeima persikėlė į šį namą — dešimtojo gimtadienio proga. Ji rūpestingai juos lesino, slaugė sunegalavusius, stebėjo, kaip jie ritasi iš kiaušinių, poruojasi, auga, miršta, ir dabar, norėdama pabūti viena, ji eidavo į paukštidę. Paukštidė užėmė pusę balkonėlio, esančio už jos kambario virš uždaro sodelio. Narvelio viršus buvo pridengtas, kad saugotų paukščius nuo saulės.

Ji sėdėjo įsispraudusi į šešėliuose skendintį kampą, apsikabinusi rankomis kojas, įrėmusi smakrą į kelius; tada ji išgirdo kažką žengiantį į sodą. Mergaitė prisislinko arčiau balkonėlio krašto ir dirstelėjo per žemą baliustradą. Jos tėvas buvo įsitaisęs ant apvaliojo akmeninio suolelio, šalia jo padėta medinė dėželė, o jis pats skaitė kažkokius papirusus. Jis padėjo šalin paskutinį perskaitytą papirusą ir įsižiūrėjo į dangų, pasisukęs į jos pusę. Korelija greitai patraukė galvą. Žmonės sako, kad ji panaši į Amplijatą: „O, ji — tikras savo tėvo atvaizdas!”Kadangi jos tėvas buvo gražus vyras, tai girdėdama ji turėjo didžiuotis.

Mergaitė išgirdo, kaip jis pasakė: „Rodos, turime nemalonumų“.

Dar būdama vaikas ji pastebėjo, jog uždari sodeliai pasižymi ypatingomis savybėmis: atrodo, kad sienos ir kolonos tarsi sulaiko balsus ir garsus nukreipdamos juos viršun, todėl kiekvienas sušnabždėtas žodis, beveik negirdimas stovint ant žemės, viršuje girdimas kuo aiškiausiai, kaip rinkimų dieną kalbos iš tribūnų. Natūralu, kad dėl tokio dalyko ši slapta vieta Korelijai atrodė dar stebuklingesnė. Dauguma dalykų, kuriuos ji išgirsdavo augdama, jai nieko nereikšdavo — kontraktai, aktai, interesų sferos — tiesiog ją intrigavo galimybė žvelgti į suaugusiųjų pasaulį per slaptą savo

pačios langelį. Ji net savo broliui niekada nepasakojo ką žinanti, nes tik per paskutiniuosius keletą mėnesių jai ėmė aiškėti paslaptinga tėvo reikalų kalba. Būtent šioje vietoje prieš mėnesį ji išgirdo, kaip jos tėvas ir Popidijus suderėjo dėl jos pačios likimo: paskelbus sužadėtuves bus padaryta tam tikra nuolaida, o visa skola bus anuliuota įvykus vestuvėms; jeigu palikuonių nebus, nuosavybė grįš dabartiniam savininkui, jeigu palikuonių bus — jie viską paveldės sulaukę tam tikro amžiaus...

— Mano mažoji Venera, — paprastai taip ją vadindavo tėvas. — Mano mažoji drąsioji Diana.

...Paaiškėjus, kad ji dar mergina, turėtų būti sumokėta premija; mergystę turi patvirtinti gydytojas Pomponijus Magonijanas; premijos gali būti atsisakyta per sulygtą laikotarpį nepasirašius kontraktų...

— Aš visada sakau, — sušnabždėjo jos tėvas, — kalbu tau kaip vyras vyrui, nesistengdamas laikytis oficialumų, Popidijau, jog negali įkainoti gero pasidulkinimo.

Mano mažoji Venera...

Rodos, turime nemalonumų...

Vyriškas balsas, kurio Korelija nepažino, atsakė:

— Taip, iškilo nemenka problema.

Amplijatas į tai atsakė:

— Ir tos problemos vardas — Markas Atilijus...

Korelija vėl palinko į priekį, kad nepraleistų nė žodelio.

Afrikanas nenorėjo užsitraukti bėdos. Afrikanas buvo sąžiningas žmogus. Atilijus nutempė jį laiptais žemyn viena ausimi tesiklausydamas vapaliojamų protesto žodžių, kas kelis žingsnius atsigręždamas įsitikinti, kad jų niekas neseka.

— Klausyk, aš esu oficialus asmuo, atsiųstas čia imperatoriaus reikalu. Man reikia pamatyti, kur gyveno Eksomnijus. Greitai.

Paminėjus imperatorių Afrikanas vėl iš naujo ėmė įtikinėti Atilijų, jog jo tikrai niekas nemini bloguoju. Atilijus jį supurtė.

— Neturiu laiko klausytis tokių plepalų. Vesk mane į jo kambarį.

— Jis užrakintas.

— Kur raktas?

— Apačioje.

— Paimk.

Jiems išėjus į gatvę, Atilijus įstūmė viešnamio šeimininką į tamsų koridorių ir nenuleido nuo jo akių, kol šis, ištraukęs iš slaptavietės, kuitėsi po pinigų dėžutę. Kekšė trumpa žalia suknele jau buvo grįžusi į savo vietą ant suolo; Afrikanas ją pavadino Zmirina.

— Zmirina, kur raktas nuo Eksomnijaus kambario?

Jo rankos taip drebėjo, jog galiausiai įstengęs atidaryti pinigų dėžutę ir išėmęs raktus jis juos numetė, ir Zmirina turėjo lenktis juos pakelti. Ji išrinko vieną raktą iš viso ryšulio ir ištiesė rankoje.

— Ko tu taip bijai? — paklausė Atilijus. — Kodėl mėgini bėgti vien paminėjus šį vardą?

— Nenoriu užsitraukti bėdos, — pakartojo Afrikanas. Jis paėmė raktą ir nusivedė Atiliją į patalpą, esančią už gretimų durų. Tai buvo pigi užeiga, galima sakyti, vien tik grubiai suręstas akmeninis baras su išgremžtomis skylėmis vyno ąsočiams. Čia nebuvo kur atsisėsti. Dauguma susirinkusiųjų išgerti būriavosi ant šaligatvio prisispaudę prie sienų. Atilijaus manymu, būtent čia klientai lūkuriavo savo eilės išdulkinti vieną ar kitą merginą, o paskui vėl grįždavo atsigaivinti ir pasigirti savo šaunumu. Čia atsidavė taip pat nemaloniai kaip ir viešnamyje, ir Atilijus pamanė, jog Eksomnijus turėjo išties žemai pulti — jo siela tikrai turėjo būti ganėtinai supuvusi, — kad savo dienas baigtų čia.

Afrikanas buvo mažas ir vikrus, kaip beždžionė plaukuotomis rankomis ir kojomis. Galbūt dėl to jis ir gavo tokį vardą — nusižiūrėjus į forume triukus atliekančias Afrikos beždžiones, prirakintas prie grandinių, kad savo šeimininkams uždirbtų keletą skatikų. Jis nuskubėjo per barą ir užlėkė liaunais mediniais laiptais aukštyn,

iki aikštelės. Afrikanas sustojo rankoje laikydamas raktą ir pakreipė galvą į vieną šoną, žvelgdamas į Atilijų.

— Kas tu? — paklausė jis.

— Atidaryk.

— Niekas nė nebuvo pajudinta. Duodu žodį.

— Pagirtina. O dabar atidaryk.

Prekeivis kekšėmis pasisuko į duris ištiesęs raktą, bet paskui nustebęs šūktelėjo. Jis mostelėjo rodydamas į spyną, ir čia atskubėjęs Atilijus pamatė, kad spyna išlaužta. Kambaryje buvo tamsu, oras pridvisęs nuo užsistovėjusių kvapų — patalynės, odos, pašvinkusio maisto. Priešais sienoje švytinčios plonytės grotelių juostos nurodė, kur ieškoti užvertų langinių. Afrikanas įėjo pirmas; tamsoje už kažko užkliuvęs jis atidarė langą. Popiečio šviesa užliejo krūvas išmėtytų drabužių ir nutrintus baldelius. Afrikanas išsigandęs apsižvalgė.

— Aš čia niekuo dėtas, prisiekiu.

Atilijus viską permetė žvilgsniu. Kambaryje daiktų buvo visai nedaug; nesudėtinga pasirinkti, nuo ko pradėti — lova ir plonas čiužinys, pagalvė ir šiurkšti ruda paklodė, prausimosi ąsotis, naktipuodis, skrynia, suoliukas — bet čia nebuvo nė vieno nepaliesto daikto. Net čiužinys buvo prapjautas: iš jo pluoštais kyšojo arklio ašutai.

— Prisiekiu, — pakartojo Afrikanas.

— Gerai, — tarstelėjo Atilijus. — Aš tavim tikiu.

Jis tikrai tikėjo. Vargu ar Afrikanas būtų laužęs savo paties spyną; jis juk turėjo raktą, vargu ar būtų palikęs kambarį taip sujauktą. Ant nedidelio trikojo staliuko gulėjo balto ir žalsvo marmuro gabalas, bet atidžiau pažiūrėjus paaiškėjo, jog tai nebaigtas valgyti duonos kepaliukas. Šalia jo gulėjo peilis ir supuvęs obuolys. Per dulkes buvo matyti švieži pirštų atspaudai. Atilijus palietė stalo paviršių ir įsižiūrėjo į pajuodavusį piršto galiuką. Visa tai buvo padaryta neseniai, pamanė jis. Liestos vietos nebuvo spėjusios vėl apdulkėti. Galbūt visa tai galėtų paaiškinti, kodėl Amplijatas taip labai norėjo jam parodyti net menkiausias naujųjų pirčių detales — kad

jį užlaikytų ir į kitką atkreiptų dėmesį, kol kambaryje kažko buvo ieškoma? Koks jis buvo kvailys, kad leidosi į kalbas apie žemumose augančias pušis ir išdžiovintus alyvmedžius! Atilijus paklausė:

— Kaip ilgai Eksomnijus nuomojo šį kambarį?

— Trejus metus. Gal ketverius.

— Bet visą laiką jis čia negyveno?

— Jis atvykdavo ir išvykdavo.

Atilijus susivokė, jog nė nežino, kaip Eksomnijus atrodė. Jis sekioja paskui fantomą.

— Ar jis neturėjo vergo?

— Ne.

— Kada paskutinį kartą jį matei?

— Eksomniją?

Afrikanas skėstelėjo rankomis. Ir kaip jis galėtų prisiminti? Tiek daug klientų. Tiek daug veidų.

— Kada jis sumokėjo nuompinigius?

— Jis mokėdavo avansą. Per kiekvieno mėnesio kalendas.

— Vadinasi, jis tau sumokėjo rugpjūčio pradžioje?

Afrikanas linktelėjo. Vadinasi, vienas dalykas jau išaiškėjo. Kad ir kas Eksomnijui būtų atsitikę, jis pats neketino kur nors dingti. Tas žmogus tikriausiai buvo šykštuolis. Jis niekada nebūtų mokėjęs už kambarį, kuriuo nebūtų ketinęs naudotis.

— Palik mane vieną, — paliepė Atilijus. — Aš susitvarkysiu.

Afrikanas lyg ir rengėsi ginčytis, bet Atilijui žengus žingsnį jo link, iškėlė rankas tarsi gindamasis ir atsitraukė, ketindamas leistis laiptais. Akvarijus uždarė sulaužytas duris ir dar pasiklausė, kaip tolsta atgal į barą grįžtančio Afrikano žingsniai.

Atilijus vaikščiojo po kambarį mėgindamas viską grąžinti į senas vietas ir atkurti ankstesnį kambario vaizdą, tarsi tai padaręs galėtų aptikti kokią nors užuominą, bylojančią apie tai, kas iš tikrųjų nutiko. Jis vėl uždėjo ant lovos supjaustytą čiužinį, galvūgalyje padėjo taip pat perpjautą pagalvę. Paskui sulankstė ploną paklodę. Jis atsigulė. Pasukęs galvą ant sienos pastebėjo mažų juodų dėmelių raštą, o paskui suprato, jog dėmelės likusios nuo nugala-

bytų vabzdžių. Atilijus įsivaizdavo kaitroje čia gulintį Eksomniją, traiškantį kambarines blakes, ir svarstė, kodėl jis pasirinko elgetos gyvenimą, jeigu tikrai iš Amplijato gaudavo kyšius. Galbūt visus pinigus išleisdavo kekšėms? Tik vargu ar tai įmanoma. Pasivartalioti su viena iš Afrikano merginų neturėtų kainuoti daugiau kaip porą vario monetų.

Sutraškėjo grindų lentos.

Atilijus labai iš lėto atsisėdo ir atsigręžė norėdamas pasižiūrėti į duris. Pro prastų medinių durų plyšį aiškiai pamatė slenkantį dviejų kojų šešėlį; minutėlę Atilijus buvo tikras, jog tai Eksomnijus atėjo pareikalauti pasiaiškinimo iš nepažįstamojo, perėmusio jo darbą, įsiveržusio į jo būstą ir gulinčio jo lovoje šiame suverstame kambaryje.

— Kas čia? — šūktelėjo Atilijus, o kai durys iš lėto prasivėrė ir jis pamatė, jog tai tik Zmirina, keistai pasijuto nusivylęs. — Na? — tarstelėjo jis, — ko tu nori? Paliepiau tavo šeimininkui palikti mane vieną.

Ji stovėjo ant slenksčio. Jos suknelė buvo su skeltuku, kad matytųsi ilgos kojos. Ant vienos šlaunies matėsi jau nykstanti rausva, didumo sulig kumščiu sumušimo žymė. Ji apsidairė po kambarį ir apimta siaubo prisidengė ranka burną.

— Kas taip padarė?

— Tai gal tu man pasakysi.

— Jis sakė, jog manimi pasirūpins.

— Ką?

Ji įėjo į kambarį.

— Jis pasakė, jog grįžęs manimi pasirūpins.

— Kas?

— Elijanas. Jis taip sakė.

Atilijui teko kiek pagalvoti, kol jis susivokė, ką ji turi galvoje — Eksomniją. Eksomnijus Elijanas. Ji buvo pirmasis Atilijaus sutiktas žmogus, pavadinęs Eksomniją jam suteiktu vardu, o ne pavarde. Šitai Atilijui padėjo dar kai ką išsiaiškinti. Vienintelė artima jo draugė — kekšė.

— Na, jis jau nebegrįš, — šiurkščiai pratarė Atilijus, — ir tavimi nepasirūpins. Nei tavim, nei kuo kitu.

Atgalia ranka ji porą kartų persibraukė per nosį ir Atilijus pamatė, jog ji verkia.

— Jis mirė?

— Tai gal tu man pasakysi, — jau švelniau tarstelėjo Atilijus. — Iš tikrųjų to niekas nežino.

— Pirks mane iš Afrikano. Jis sakė. Aš daugiau jau ne kekšė. Jam ypač. Supranti?

Ji palietė savo krūtinę, paskui mostelėjo Atilijui, paskui vėl save palietė.

— Taip, suprantu.

Jis susidomėjęs pažvelgė į Zmiriną. Jis žinojo, jog tokie dalykai nėra kuo nors ypatingi, ypač šioje Italijos dalyje. Jūrų laivyne dvidešimt penkerius metus atitarnavę ir pelnę Romos pilietybę jūreiviai užsieniečiai dažniausiai skubėdavo išleisti demobilizacijos pinigų artimiausiame vergų turguje. Ten jie nusipirkdavo žmoną. Dabar prostitutė atsiklaupusi rinko paskleistus drabužius, juos lankstė ir dėliojo į skrynią. Galbūt būtent dėl to Eksomnijus jai ir rodė prielankumą, svarstė Atilijus, užuot pasirinkęs jaunesnę ir gražesnę. Kita vertus, gali būti, kad jis tiesiog melavo ir niekada nė neketino grįžti jos pasiimti. Kad ir kaip ten būtų, jos ateitis, galima sakyti, dingo kartu su pagrindiniu jos klientu.

— Jis turėjo pinigų, tiesa? Tiek pinigų, kad būtų pakakę išpirkti tave? Tik štai, apsižvalgęs po šį būstą, to nepasakytum.

— Ne *čia*.

Ji atsisėdo ant kulkšnių ir sielvartingai pažvelgė į Atilijų.

— Pinigus laikyti čia nesaugu. Pinigai paslėpti. Daug pinigų. Tokioj geroj vietoj. Niekas nesuras. Jis sakė. Niekas.

— Kažkas jau mėgino...

— Pinigai ne čia.

Ji taip sakė būdama išties įsitikinusi. Be abejo, ji gana dažnai jų ieškodavo pati, kai Eksomnijaus nebūdavo.

— Ar tau jis kada nors yra sakęs, kur toji vieta?

Ji žvelgė į Atilijų plačiai pravėrusi dažytas lūpas, ir staiga panarino galvą. Jos pečiai krūpčiojo. Iš pradžių Atilijus pamanė, kad ji ir vėl verkia, bet jai atsigręžus jis pamatė, jog jos akyse žvilga juoko ašaros.

— Ne!

Ji ir vėl ėmė linguoti pirmyn ir atgal. Dabar atrodė kaip mergaitė. Ji suplojo rankomis. Juokingesnių žodžių ji niekada nebuvo girdėjusi; Atilijus turėjo su tuo sutikti: tikrai būtų juokinga, jeigu Eksomnijus būtų pasakęs Afrikano kekšei, kur paslėpė pinigus. Jis ir pats pradėjo juoktis, o paskui nuleido kojas ant grindų.

Nebuvo prasmės ilgiau čia gaišti.

Jau išėjęs į laiptų aikštelę Atilijus atsigręžė į ją, vilkinčią suknelę su skeltuku, klūpančią ant grindų, prispaudusią prie veido vieną iš Eksomnijaus tunikų.

Atilijus nuskubėjo atgal tuo pačiu keliu, kuriuo ir buvo atėjęs, šešėliuose skendinčia gatve. Jis galvojo, kad tikriausiai toks ir buvo Eksomnijaus kelias nuo viešnamio iki rezervuaro. Būtent tai jis ir turėjo išvysti kaskart čia ateidamas — kekšes ir girtuoklius, nuotėkų latakėliuose telkšančias šlapimo balutes ir prikepusias vėmalų dėmes, grafitus ant sienų, nedidelius Priapo su milžinišku peniu atvaizdus prie durų ir ant to penio galiuko tilindžiuojančius varpelius, sergstinčius nuo pikta. Tai apie ką gi jis galvojo paskutinįkart šiuo keliu eidamas? Apie Zmiriną? Amplijatą? Paslėptų pinigų saugumą?

Atilijus atsigręžė per petį, bet niekas į jį nekreipė jokio dėmesio. Vis dėlto jis apsidžiaugė priėjęs plačią centrinę gatvę ir pasijuto saugiau spindinčioje šviesoje.

Miestas buvo daug ramesnis nei rytą — kepinanti saulė beveik visus nuginė nuo kelio, ir Atilijus gana greitai kilo kalnu Vezuvijaus vartų link. Besiartindamas prie nedidelės aikštelės priešais rezervuarą jis pamatė jaučius ir vežimaičius, dabar jau pakrautus įrankių bei medžiagų. Prie užeigos, dulkėse,buvo išsi-

barstęs būrelis iš kažko besijuokiančių vyrų. Atilijaus nusamdytas arklys buvo pririštas prie stulpo. O štai ir Politesas — ištikimasis Politesas, patikimiausias iš visų darbininkų — ateina jo pasitikti.

— Ilgai užtrukai, akvarijau.

Atilijus nekreipė dėmesio į priekaištą.

— Bet dabar aš jau čia. Kur Musa?

— Jo dar nėra.

— Ką?

Atilijus nusikeikė ir prisidengęs ranka akis pasižiūrėjo, kaip aukštai saulė. Turėjo praeiti kokios keturios valandos — ne, greičiau jau penkios, — nuo tada, kai kiti išjojo. Tokiu metu jis jau turėjo sulaukti kokios nors žinios.

— Kiek mes turime vyrų?

— Dvylika, — Politesas kiek sutrikęs pasitrynė rankas.

— Kas tau yra?

— Akvarijau, jie — netašyti stuobriai.

— Ar tikrai? Manęs nedomina jų manieros. Jeigu tik jie gali dirbti.

— Jie visą valandą gėrė.

— Tada jiems verčiau liautis.

Atilijus perėjo aikštelę ir patraukė baro link. Amplijatas buvo pažadėjęs tuziną stipriausių savo vergų ir, rodos, jis daugiau nei tesėjo pažadą. Galėjai pamanyti, kad jis čia atvarė visą būrį gladiatorių. Iš vienų tatuiruotų rankų į kitas keliavo vyno ąsotis, o kad greičiau bėgtų laikas, rezervuare jie susirado Tirą ir sumanė su juo pažaisti. Vienas iš vergų nugvelbė veltinę Tiro kepuraitę, kai tik vandens prižiūrėtojas bejėgiškai atsigręždavo, jo manymu, į kepuraitę laikantįjį, pastarasis ją mesdavo kam nors kitam.

— Liaukitės, — paliepė Atilijus. — Palikite vaikiną ramybėje.

Jie nekreipė į jį dėmesio. Akvarijus prakalbo jau garsiau:

— Aš esu Markas Atilijus, *Aqua Augusta* prižiūrėtojas, ir jūs, vyrai, dabar turite klausyti mano įsakymų.

Jis sugriebė Tiro kepuraitę ir įspraudė jam į ranką.

— Grįžk į rezervuarą, Tirai.

Paskui Atilijus vėl kreipėsi į vergų būrį:

— Gana gerti. Mes iškeliaujame.

Vyras, kurio eilė buvo vaišintis vynu, nekreipė į Atilijų jokio dėmesio. Jis pakėlė prie burnos molinį ąsotį, užvertė galvą ir ėmė gerti. Vynas liejosi jam per smakrą ir laistė krūtinę. Pasigirdo prijaučiančiųjų sveikinimai, ir Atilijus pajuto širdyje įsiplieskiantį pyktį. Taip sunku mokytis, taip sunku statyti ir dirbti, tiek daug sumanumo, įgūdžių ir išradingumo reikia prižiūrint akveduką, ir visa tai tik tam, kad tokiems gyvuliams kaip šie ir Afrikanas būtų tiekiamas vanduo. Geriau jau jie voliotųsi prie kokios nors uodais knibždančios pelkės.

— Kas iš jūsų vyriausiasis?

Geriantysis nuleido ąsotį.

— Vyriausiasis, — pasišaipė jis. — Kas čia? Suknista kariuomenė?

— Tu girtas, — ramiai pratarė Atilijus. — Bet aš blaivus, be to, skubu. O dabar — judinkitės.

Atilijus prisitaikęs spyrė į ąsotį ir išmušė jį iš gėrusiojo rankų. Ąsotis nusileido ant šono nesudužęs; ant akmenų liejosi vynas. Minutėlę visi tylėjo, girdėjosi tik kaip kliuksi gėrimas, o paskui visi subruzdo — vienas po kito sukilo vyrai, ėmė rėkauti, o gėrusysis metėsi į priekį ketindamas suleisti dantis Atilijui į koją. Per visą šį sąmyšį vienas balsas nugriaudėjo garsiau už kitus:

— Liaukitės!

Per aikštę bėgo daugiau nei šešių pėdų ūgio milžinas, o atbėgęs atsistojo tarp Atilijaus ir kitų. Jis ištiesė rankas mėgindamas sulaikyti vyrus.

— Aš esu Brebiksas, — pratarė jis. — Laisvę gavęs žmogus.

Jo veidas buvo apžėlęs raudona šiurkščia, tvarkingai apkirpta trikampe barzda.

— Jeigu čia ir gali būti koks nors vyresnysis, tas žmogus būsiu aš.

— Brebiksas, — linktelėjo Atilijus. Jis įsimins šį vardą. Šis, Atilijus suprato, tikrai gladiatorius, tiksliau, buvęs gladiatorius. Ant

rankos jis turėjo savojo būrio ženklą — kirsti besirengiančią gyvatę. — Tavęs čia labai reikėjo maždaug prieš valandą. Pasakyk savo vyrams: jeigu jie norėtų dėl ko nors pasiskųsti, tegu viską sako Amplijatui. Pasakyk jiems, jog nė vienas neprivalo eiti su manimi, bet kiekvienas, likęs čia, turės už tai atsakyti savo šeimininkui. O dabar išvežk šiuos vežimus pro vartus. Tave pasitiksiu kitoje miesto sienos pusėje.

Atilijus nusigręžė, o iš kitų užeigų aikštėn susigrūdę girtuokiai, vylęsi pasižiūrėti muštynių, prasiskyrė jį praleisdami. Atilijus drebėjo ir norėdamas tai nuslėpti tvirtai suspaudė kumščius.

— Politesai! — pašaukė jis.

— Klausau? — vergas prasiyrė pro minią.

— Atvesk man arklį. Mes čia per ilgai užsibuvome.

Politesas sunerimęs pažvelgė į Brebiksą, dabar vedantį nenorom pėdinančius darbininkus prie vežimų.

— Tie vyrai, akvarijau... Aš jais nepasitikiu.

— Ir aš nepasitikiu. Bet kas gi mums lieka? Eime. Atvesk man arklį. Pakeliui susitiksime su Musa.

Politesui nuskubėjus Atilijus pažvelgė į kalno papėdę. Pompėja tikrai nebuvo panaši į pajūrio kurortą, greičiau į pasienio įgulos buveinę — prekybininkų miestas. Amplijatas atstatinėjo Pompėją pagal savo įsivaizduojamą modelį. Atilijus tikrai nepasigailės, jeigu niekada daugiau šio miesto nebeišvys, jam tik bus gaila Korelijos. Jis svarstė, ką ji dabar veikia, bet, vos tik jo mintyse ėmė ryškėti jos paveikslas tviskančio baseino fone, Atilijus prisivertė jo atsikratyti. Eiti iš čia, eiti prie Augusto, pasistengti, kad vanduo vėl imtų tekėti, o paskui grįžti į Mizeną ir peržiūrėti akveduko dokumentus, paieškoti įrodymų apie Eksomnijaus darbelius. Tai buvo svarbiausia. Mąstyti apie ką nors kita būtų kvaila.

Rezervuaro šešėliuose sukrutėjo Tiras; Atilijus jau buvo bekeliąs ranką norėdamas atsisveikinti, bet paskui pamatė mirksinčias, nieko nereginčias akis.

Miesto saulės laikrodis rodė jau įpusėjusią devintą valandą, kai Atilijus prajojo pro platų Vezuvijaus vartų skliautą. Kanopų bildesys į akmenis skambėjo kaip nedidelio kavalerijos būrio žingsniai. Muitininkas iškišo galvą iš savo būdelės norėdamas pažiūrėti, kas čia dedasi, paskui nusižiovavo ir dingo.

Akvarijus nebuvo pratęs daug jodinėti. Vis dėlto šį kartą užlipęs ant arklio jis liko patenkintas. Dabar atrodė esąs gerokai aukštesnis, o šiuo metu jam būtinai reikėjo jaustis pranašesniam. Jam jojant pro šalį, Brebiksas ir jo vyrai buvo priversti prisimerkti nuo švytinčios žydrynės.

— Keliausime pagal akveduko liniją Vezuvijaus link, — pasakė Atilijus. Arklys apsigręžė, ir jis turėjo rėkte rėkti per petį. — Ir nedykinėkite. Noriu, kad būtume savo vietose iki sutemstant.

— Kokiose vietose? — paklausė Brebiksas.

— Dar nežinau. Kai pamatysime, paaiškės.

Tokie neaiškūs jo žodžiai išprovokavo nejaukų vyrų šurmulį; ir kas gi galėtų juos kaltinti? Jis ir pats labai norėtų žinoti, kur iš tikrųjų keliauja. Jis suvaldė arklį ir pasuko jį miesto link. Atilijus kilstelėjo nuo balno, kad geriau matytų už nekropolio besitęsiantį kelią. Šis bėgo tiesiai į kalnus, driekdamasis per stačiakampius alyvmedžių ir javų laukus, atskirtus žemomis akmeninėmis sienomis ir grioviais; tai žemės, prieš kelis dešimtmečius atiduotos demobilizuotiems legionieriams. Akmenimis grįstas vieškelis buvo apytuštis — vežimaitis ar du, keli pėstieji. Niekur nesimatė nė vieno dulkių debesėlio, bylojančio apie tai, jog kažkur šuoliuoja raitelis. Trauk jį velniai, trauk jį velniai...

Brebiksas pasakė:

— Kai kurie vyrukai nelabai norėtų likti netoli Vezuvijaus sutemus nakčiai.

— Kodėl nenorėtų?

Vyras šūktelėjo:

— Milžinai!

— Milžinai?

Kone atsiprašinėdamas Brebiksas paaiškino:

— Akvarijau, ten buvo pastebėti milžinai, didesni už patį didžiausią žmogų. Jie dieną naktį klaidžioja po apylinkes. Kartais jie keliauja oru. Jų balsai primena griausmą.

— Gal ten iš tiesų griaudžia, — atsakė Atilijus. — Ar apie tai nepagalvojote? Juk gali griausti ir nelyjant.

— Na, taip, bet tasai griausmas aidi ne ore. Jis girdimas žemėje. Gal net po žeme.

— Tai štai kodėl jūs geriate? — prisivertė nusijuokti Atilijus. — Todėl, kad bijote atsidurti už miesto sienų sutemus? Ir tu buvai gladiatorius, Brebiksai? Džiaugiuosi, kad niekada neteko išmesti pinigų stebint tavo kovas. O gal tavo komanda kaudavosi tik su aklais berniukais?

Brebiksas pradėjo plūstis, bet Atilijus, atsigręžęs per petį ir žvelgdamas į darbininkus, kalbėjo toliau:

— Prašiau jūsų šeimininko duoti man vyrų, o ne moterų! Mes jau ir taip per ilgai ginčijamės! Iki sutemstant mums reikia nukeliauti penkias mylias. O gal ir dešimt. Dabar ginkite pirmyn jaučius ir sekite paskui mane.

Atilijus bakstelėjo užkulniais arklio šonus, ir šis pajudėjo risčia. Atilijus jojo tarp kapų besitęsiančia alėja. Ant kai kurių kapų buvo palikta gėlių ir negausių maisto aukų; taip pažymima Vulkano šventė. Keletas žmonių iškylavo kiparisų paunksnėje. Akmeninius rūsių skliautus buvo apkibę mažučiai juodi driežai, atrodantys kaip akmenyse prasivėrę plyšiai. Atilijus nesigręžiojo atgal. Jis buvo tikras, kad vyrai seks iš paskos. Jis jau buvo juos įkalbėjęs, be to, jie bijojo Amplijato.

Kapinėms baigiantis jis įtempė vadeles ir luktelėjo, kol išgirdo akmenimis dardančių vežimėlių bildesį. Vežimėliai — negrabiai suręsti ūkininkų karučiai, ant ašies užmauti ratai — paprasčiausi pėdos storumo rąstų gabalai. Jų dardesį galėjai išgirsti ir būdamas už mylios. Pirmiausia pro jį praėjo galvas nuleidę jaučiai, kurių kiekvieną kinkinį lydėjo žmogus su lazda, paskui — linguojantys vežimaičiai, galiausiai — visi kiti darbininkai. Atilijus juos suskaičiavo. Čia buvo visi, įskaitant ir Brebiksą. Šalia kelio, kas šimtą

žingsnių buvo išdėlioti akveduką žymintys akmenys, išnykstantys kažkur tolumoje. Tvarkingai tarp jų įterpti matėsi apvalūs akmeniniai dangčiai, pro kuriuos galėjai patekti į tunelį. Ši tvarka ir tikslumas Atilijui suteikė daugiau įkvepiančio pasitikėjimo. Visa tai jam buvo kuo puikiausiai pažįstama.

Jis paragino savo arklį.

Po valandos, kai popietės saulė jau leidosi į įlanką, jie buvo įveikę pusę kelio lyguma — aplink plytėjo išdegę laukai, suskeldėję grioviai, už nugarų dulkėse tirpo gerokai nutolusios gelsvai rusvos Pompėjos sienos ir sargybos bokštai, o akveduko linija negailestingai vedė pirmyn, prie melsvai pilkšvos Vezuvijaus piramidės, stūksančios priekyje ir dabar atrodančios dar didingiau.

Hora duodecima

[18.47 val.]

„Spaudžiamos uolienos būna itin stiprios, bet tempiamos — silpnos (jų atsparumas — maždaug 1,5x107 barų). Taigi auštančią magmą dengiančių uolienų atsparumas gerokai sumažėja magmai dar nespėjus sukietėti. Kai taip nutinka, įvyksta sprogimas ir išsiveržia lava".

„Vulkanai: planetos perspektyva"

Plinijus ištisą dieną stebėjo drebėjimų dažnumą, tiksliau, už jį tai darė jo sekretorius Aleksionas, atsisėdęs už stalo admirolo bibliotekoje, vienoje pusėje pasistatęs vandens laikrodį, o kitoje — vyno taurę.

Visuotinė šventė neturėjo jokios įtakos admirolo dienotvarkei. Jis dirbo, kad ir kokia diena išpuldavo. Jis tik kartą padarė pertrauką skaitydamas ir diktuodamas — tai nutiko vėlyvą rytmetį, kai išėjo atsisveikinti su savo svečiais ir primygtinai pareikalavo, kad jie neprieštarautų jo norui būti palydimiems iki uosto ir susodinamiems į laivelius. Liucijus Pomponijanas ir Livija turėjo plaukti į Stabijus, esančius tolimame įlankos pakraštyje, todėl buvo sutarta, jog į kuklų savo laivelį jie priims ir Rektiną, nes Kalpurnijos vila yra Herkulane. Be žmonos svečiavęsis Pedijus Kaskas plauks į Romą susitikti su imperatoriumi sava liburna, aprūpinta visa įgula. Seni mieli bičiuliai! Jis juos šiltai apkabino. Pomponijanas moka apsimesti kvailiu, teisybė, bet jo tėvas, didysis Pomponijanas Sekundas, buvo Plinijaus patronas ir jautėsi turįs šiai šeimai atiduoti garbės skolą. O kalbant apie Pedijų ir Rektiną... jie Plinijui buvo be galo dosnūs. Jam būtų buvę sunku užbaigti „Gamtos mokslą" negyvenant Romoje ir nesinaudojant jų biblioteka.

Prieš lipdamas į laivą Pedijus paėmė Plinijų už parankės.

— Nenorėjau apie tai užsiminti anksčiau, Plinijau, bet... ar tu tikras, kad gerai jautiesi?

— Aš per storas, — prašvokštė Plinijus. — Štai ir viskas.

— Ką sako tavo gydytojai?

— Gydytojai? Aš niekada neprisileisiu tų graikų apgavikų. Tik gydytojai gali nužudyti žmogų ir likti nenubausti.

— Bet tu tik pažvelk į save, žmogau... tavo širdis...

— Sergančiajam širdies ligomis vienintelė viltis palengvinti savo dalią — mėgautis vynu. Tau reikėtų paskaityti mano knygą. O medicinos klausimais aš pats galiu patarti, mano mielas Pedijau.

Senatorius pažvelgė į jį, o paskui liūdnai pratarė:

— Imperatoriui dėl tavęs neramu.

Natūralu, kad Plinijaus širdis krūptelėjo. Jis taip pat buvo imperijos tarybos narys. Kodėl gi jis nebuvo pakviestas į susirinkimą, į kurį dabar skuba Pedijus?

— Ką tu nori tuo pasakyti? Jis mano, kad aš niekam nebetinkamas?

Pedijus nieko neatsakė, tačiau šiuo atveju jis pasakė viską. Staiga Pedijus išskėtė rankas, ir Plinijus palinkęs į priekį jį apkabino, o paskui putlia ranka ėmė plekšnoti per tiesią senatoriaus nugarą.

— Būk atsargus, senasis bičiuli.

— Ir tu.

Ištrūkęs iš bičiulio glėbio Plinijus susigėdo sudrėkusių skruostų. Jis liko stovėti ant molo ir stebėti, kaip iš akiračio dingsta laivai. Atrodo, kad pastarosiomis dienomis jis tik tai ir veikia — stebi, kaip kiti išvyksta.

Jis visą dieną galvojo apie tą pokalbį su Pedijumi, taip pat ir vaikštinėdamas pirmyn atgal po terasą, kartkartėmis užsukdamas į biblioteką patikrinti tvarkingai Aleksiono surašytų skaičių stulpelių. *Imperatoriui dėl tavęs neramu.* Šie žodžiai jo nepaliks ramybėje kaip dieglys šone.

Kaip visada, jis pamėgino užsimiršti pasinerdamas į stebėjimus. *Harmoningų epizodų*, kaip jis pavadino pasikartojančius virpesius, skaičius nuosekliai didėjo. Penki pirmą valandą, septyni — antrą, aštuoni — trečią, ir taip toliau. Dar labiau stebinantis dalykas — vis ilgėjanti virpesių trukmė. Prasidedant dienai jie buvo per trumpi, kad galėtum išmatuoti jų trukmę, o įdienojus Aleksionas galėjo juos matuoti vandens laikrodžiu — pirmasis virpesys truko vieną dešimtąją valandos, kitas — vieną penktąją, kol galiausiai vienuoliktą valandą jis užfiksavo vieną visą valandą trukusį virpesį. Vynas nesiliovė raibuliavęs.

— Turime pakeisti vartojamas sąvokas, — sumurmėjo Plinijus palinkdamas prie Aleksiono peties. — Dabar jau netikslu tokius virpesius vadinti „epizodais".

Proporcingai žemės judesiams, tarsi žmogų ir gamtą jungtų kažkokios nematomos jungtys, pasigirsdavo žinių apie sujudimą mieste: prie miesto fontano susimušė atėjusieji vandens; jie nespėjo prisipildyti puodų pasibaigus vandens atsargoms; prie viešųjų pirčių kilo barnių, kai septintą valandą pirtys nebuvo atidarytos; prie Augusto šventyklos girtuoklis mirtinai užbadė moterį dėl dviejų amforų vandens — vandens! O dabar pasigirdo kalbų, kad aplink fontanus šlaistosi ginkluotos gaujos, laukiančios progos susimušti.

Plinijui niekada nebūdavo labai sunku išleisti kokį nors įsaką. Įsakai ir buvo jo valdymo esmė. Dabar jis išleido įsaką atidėti vakarinius aukojimus Vulkanui, o forume sukrautą laužą kuo greičiau išardyti. Jeigu vakare vienoje vietoje susirinktų didelis būrys žmonių, bėdų niekaip neišvengtum. Kad ir kaip ten būtų, bet uždegti miesto centre tokį didžiulį laužą, kai visi fontanai ir vamzdžiai tušti, o sausra gyvenamuosius namus išdžiovino taip, kad šie pavirto prakuromis, išties buvo nesaugu.

— Žyniams tai nepatiks, — pasakė Antijus.

Į Plinijaus biblioteką atėjo admirolo laivo kapitonas. Bibliotekoje buvo ir admirolo sesuo, našlė Julija, padedanti Plinijui tvar-

kytis namuose. Ji laikė padėklą su austrėmis ir vyno ąsočiu — jau paruoštą vakarienę.

— Pasakyk žyniams, kad neturime kito pasirinkimo. Esu tikras, jog Vulkanas, įsitaisęs savo kalne, savo kalvėje, šį vienintelį kartą mums atleis.

Plinijus nervingai masažavo ranką. Ji buvo nutirpusi.

— Tegu visi vyrai, išskyrus patruliuojančius sargybinius, vos pradėjus temti grįžta į barakus. Tiesą sakant, norėčiau, kad nuo vakarinių pamaldų iki aušros visame Mizene būtų įvesta komendanto valanda. Kiekvienas, sutiktas gatvėje, bus suimtas ir nubaustas pinigine bauda. Supratai?

— Taip, admirole.

— Ar jau atidaryti rezervuaro šliuzai?

— Juos kaip tik dabar turėtų atidaryti.

Plinijus mąstė. Jie negalės sau leisti dar vienos štai tokios dienos. Viskas priklausys nuo to, kiek ilgai užteks vandens. Jis apsisprendė:

— Einu pažiūrėti.

Susijaudinusi, rankose tebelaikydama padėklą, prie jo priėjo Julija.

— Ar išmintinga taip elgtis, broli? Tau reikėtų pavalgyti ir pailsėti...

— Nepriekabiauk, moterie!

Jos veido išraiška pasikeitė, ir Plinijus iškart pasigailėjo kalbėjęs tokiu tonu. Gyvenimas ją buvo gerokai pritalžęs — ją nuolat žemino dykaduonis vyras ir baisioji jo meilužė, o galiausiai ji liko našlė su sūnumi, kurį turėjo užauginti viena. Tokios mintys jam pasiūlė vieną idėją.

— Atleisk man, Julija, — jau švelniau pratarė jis. — Kalbėjau per šiurkščiai. Jeigu tau nuo to bus geriau, kartu pasiimsiu Gajų.

Išeidamas jis šūktelėjo dar vienam savo sekretoriui Alkmanui:

— Ar iš Romos dar nieko negirdėti?

— Ne, admirole.

Imperatoriui dėl tavęs neramu...
Ši tyla jam nepatiko.

Neštuvais keliauti Plinijus buvo per storas. Jis išvyko dviviečiu vežimaičiu; greta sėdėjo Gajus. Šalia įraudusio kūningojo dėdės jis atrodė visai menkutis ir išblyškęs, labiau panašus į vaiduoklį. Admirolas draugiškai spustelėjo jam kelį. Berniukas jo valia taps jo įpėdiniu. Plinijus jam parūpino geriausius Romos mokytojus — Kvintilianas mokė literatūros ir istorijos, o Smirnanas Nicetas Sakerdosas — retorikos. Šie mokytojai Plinijui kainavo gražius pinigus, bet, jų teigimu, vaikinas buvo gabus. Vis dėlto karys iš jo niekada neišaugs. Jam teks rinktis teisininko gyvenimą.

Iš abiejų vežimaičio pusių risnojo šalmuotų jūrininkų eskortas, kuris rūpinosi, kad siauroje gatvėje jiems būtų duotas kelias. Pora žmonių ėmė šaipytis. Kažkas spjovė.

— O kaip bus su vandeniu?

— Tik pažvelkite į tą riebų galviją! Galiu lažintis, jog jis keliauja nekamuojamas troškulio.

Gajus paklausė:

— Gal reikėtų nuleisti užuolaidėles, dėde?

— Ne, berniuk. Niekada jiems nerodyk, kad bijaisi.

Jis žinojo, jog šįvakar gatvėse bus daug piktų žmonių. Ne tik čia, bet ir Neapolyje, Noloje bei kituose miestuose; juk šiandien visuotinė šventė. *Galbūt mus baudžia motina gamta,* — svarstė Plinijus, — *už godumą ir egoizmą. Mes ją nuolat kankinam geležimi ir medžiu, ugnimi ir akmeniu. Mes ją kasinėjame ir teršiame jūrą. Mes įrenginėjame šachtas ir draskome jos vidurius — ir visa tai tik dėl brangakmenių, kuriais galima papuošti dailų pirštelį. Ir kas galėtų ją kaltinti, jeigu kartkartėmis ji ima drebėti iš pykčio?*

Jie dardėjo pro uostą. Prie geriamojo vandens fontano driekėsi ilgiausia žmonių eilė. Visiems buvo leista atsinešti tik po vieną indą vandeniui, ir Plinijui buvo aišku, jog valandos tikrai neužteks

kiekvienam pasiimti skirtą normą. Stovintieji eilės priekyje jau skubėjo šalin nešini puodais ir katiliukais, laikydami indus taip, tarsi juose neštų auksą.

— Šįvakar reikės pratęsti tiekimo laiką, — pasakė Plinijus. — Tikėkimės, jaunasis akvarijus viską sutvarkys, kaip kad žadėjo.

— O jeigu ne, dėde?

— Tada pusė šio miesto rytoj liepsnos.

Pravažiavęs pro minią ir užvažiavęs ant grindinio, vežimaitis pasileido greičiau. Jis pradardėjo per medinį tiltą, paskui vėl sulėtino greitį, nes jiems teko kilti į kalną Stebuklų Baseino link. Kratydamasis vežimaičio gale Plinijus jautėsi taip, tarsi tuoj nualps; galbūt jis ir buvo nualpęs. Šiaip ar taip, jis užmigo, o nubudęs pamatė, jog pro įraudusius pustuzinio jūrininkų veidus suka į rezervuaro kiemą. Jis atsakė į sveikinimus ir remdamasis į Gajaus ranką sunkiai išlipo iš vežimaičio. *Jeigu imperatorius atims iš manęs valdžią,* — svarstė Plinijus, — *aš numirsiu; šitai yra taip pat tikra, kaip ir tai, jog tada vyriausiasis imperatoriaus sargybinis nuris man nuo pečių galvą. Niekada daugiau nebeparašysiu jokios knygos. Mano gyvenimo energija išseko. Viskas baigta.*

— Ar gerai jautiesi, dėde?

— Labai gerai, Gajau, ačiū.

„Na, ir kvailys, — pats sau ėmė priekaištauti. — Kvailas, drebantis, lengvatikis senis! Vienas Pedijaus Kasko sakinys, vienas paprasčiausias imperijos tarybos susirinkimas, į kurį tu nebuvai pakviestas, ir jau praskydai“. Jis primygtinai prašė, kad jo niekas nelydėtų laiptais žemyn į rezervuarą. Po truputį temo; priešais ėjo vergas, nešantis deglą. Plinijus jau daugelį metų nebuvo lankęsis rezervuare. Tada beveik visos kolonos buvo apsemtos, o kliokiantis Augustas stelbė bet kokias pastangas susikalbėti. Dabar čia aidėjo kaip kapo rūsy. Rezervuaro dydis stulbino. Vandens lygis buvo taip žemai kritęs, kad Plinijus beveik nieko nematė, kol vergas deglu neapšvietė veidrodinio vandens paviršiaus, kuriame jis

išvydo žvelgiantį savo paties veidą — gaižų ir sutrikusį. Plinijus pamatė, kad rezervuaro vandens paviršius taip pat nežymiai vibruoja kaip ir vynas taurėje.

— Koks jo gylis?

— Penkiolika pėdų, admirole, — atsakė vergas.

Plinijus mąstė žvelgdamas į savo atvaizdą.

— Visame pasaulyje niekada nėra buvę nieko nuostabesnio, — sumurmėjo jis.

— Ko, dėde?

— „Kalbėdami apie gausius vandens išteklius viešuose pastatuose, pirtyse, baseinuose, atviruose kanaluose, privačiuose namuose, soduose ir užmiesčio dvaruose, galvodami apie vandens įveikiamus nuotolius, kol šis mus pasiekia, apie iškilusias arkas, kalnuose iškastus tunelius, giliuose slėniuose nutiestus lygumų kelius, tikrai turime pripažinti, jog visame pasaulyje niekada nėra buvę puikesnio dalyko už mūsų akvedukus". Deja, tikriausiai pacitavau pats save. Kaip visada. — Plinijus atmetė galvą. — Tegu šįvakar žmonės sunaudoja pusę vandens. Kitą pusę atiduosime rytoj iš ryto.

— O kas bus paskui?

— Paskui, mielasis mano Gajau? Paskui turėsime viltis, kad rytojus bus geresnis.

Pompėjoje laužas Vulkanui turėjo būti uždegtas vos sutemus. Prieš tai, kaip įprastai, forume turėjo būti surengtos linksmybės, kaip manoma, finansuojamos Popidijaus, bet iš tikrųjų remiamos Amplijato — bulių kautynės, trijų porų gladiatorių grumtynės ir kelių boksininkų kova graikų stiliumi. Jokių įmantrybių, tiesiog valanda ar daugiau pramogų balsuotojams, laukiantiems nakties, vienas kitas reginys, kurį galima suteikti mainais už privilegijuotą tarnybą.

Korelija apsimetė serganti. Ji atsigulė į lovą ir gulėjo stebėdama, kaip pro uždarytas langines prasispraudę šviesos ruoželiai

lėtai keliauja siena leidžiantis saulei, mąstydama apie nugirstą pokalbį ir apie akvarijų Atilijų. Ji pastebėjo ypatingą jo žvilgsnį tiek Mizene vakar, tiek iš ryto, kai ji maudėsi. Savo vaizduotėje ji pamėgino jam suteikti įvairiausius vaidmenis — meilužio, keršytojo, gelbėtojo, tragiškos aukos, bet kiekvieną kartą fantazijos ištirpdavo, prisiminus negailestingus faktus: tai ji supažindino akvarijų su savo tėvu, o dabar jos tėvas ketina jį nužudyti. Dėl jo mirties kalta būtų ji.

Ji klausėsi, kaip šurmuliuoja kiti, besiruošiantys išeiti. Ji girdėjo, kaip ją kviečia mama, o paskui išgirdo, kaip ji lipa laiptais. Korelija skubiai susirado anksčiau po pagalve pakištą plunksną, prasižiojo ir pakuteno plunksna gerklę, o paskui pradėjo garsiai vemti. Įėjus Celsijai Korelija nusišluostė lūpas ir bejėgišku mostu parodė į dubenį.

Jos motina atsisėdo ant čiužinio krašto ir uždėjo ranką Korelijai ant kaktos.

— O, mano vargšas vaikeli. Tu karščiuoji. Pakviesiu tau gydytoją.

— Ne, netrukdyk jo.

Kiekvienas susirgtų nuo Pumponijaus Magonijano vaistų ir laisvinamųjų.

— Man tik reikia išsimiegoti. Pietūs buvo siaubingi ir begaliniai. Aš per daug suvalgiau.

— Bet, mano miela, tu beveik nieko nevalgei!

— Netiesa...

— Ša! — jos motina įspėjamai pridėjo prie lūpų pirštą. Kažkas jau gerokai sunkesniais žingsniais lipo laiptais, ir Korelija pasirengė pokalbiui su tėvu. Jį apkvailinti nebus taip paprasta. Tačiau pas ją atėjo brolis, apsivilkęs ilgais baltais Izidės žynio drabužiais. Ji užuodė nuo jo dvelkiantį smilkalų kvapą.

— Paskubėk, Korelija. Jis mus kviečia.

Nė nereikia aiškinti, kas yra „jis“.

— Ji serga.

— Tikrai? Bet ji vis tiek turi eiti. Jam tai nepatiks.

Iš apačios subaubė Amplijatas. Jie abu pašoko ir sužiuro į duris.

— Tikrai, Korelija, ar negalėtum kaip nors pasistengti? — paklausė motina. — Dėl jo.

Kažkada jie visi trys buvo sudarę savotišką sąjungą — juokdavosi jam už nugaros, šaipydavosi iš jo nuotaikų, įsiūčio priepuolių, manijų. Bet vėliau visa tai liovėsi. Negailestingas jo pyktis suskaldė jų tandemą. Kiekvienas pasirinko individualią išlikimo strategiją. Korelija stebėjo, kaip jos motina tampa tobula Romos matrona, savo kambaryje turinčia altorėlį, skirtą Livijai, o jos brolis atsidavė egiptietiškam kultui. O ji? Ko laukiama iš jos? Ji turės ištekėti už Popidijaus ir įgyti antrą šeimininką? Ji turės tapti šeimos verge, labiau priklausoma, nei kažkada buvo Amplijatas?

Ji buvo per daug panaši į savo tėvą, todėl negalėjo sėdėti nuleidusi rankas.

— Tai ir bėkite, abu bėkite, — apmaudžiai pratarė ji. — Paimkite tą dubenį su vėmalais ir jam parodykite, jeigu norite. Bet aš tikrai neisiu į tą kvailą jo spektaklį.

Ji apsivertė ant kito šono ir nusigręžė į sieną. Iš apačios dar kartą subaubė.

Motina atsiduso kaip kankinė.

— O, labai gerai. Aš jam pasakysiu.

Viskas buvo tiksliai taip, kaip akvarijus ir tikėjosi. Porą mylių juos vedęs tiesiai į šiaurę, viršūnės link, akvedukas staiga suko į rytus, kaip tik ten, kur prasidėjo kylantis Vezuvijaus šlaitas. Kartu su akveduku sukosi ir kelias, ir pirmą kartą jie nusigręžė nuo jūros, keliavo žvelgdami į sausumą, tolimų Apeninų papėdžių link.

Dabar Pompėjos atšaka vis dažniau nutoldavo nuo kelio įsirėždama į sausumą, tai kirsdama jų kelią, tai bėgdama nuo jo tolyn. Atilijus gėrėjosi tokiomis akvedukų subtilybėmis. Didieji Romos keliai tiesia linija brovėsi į gamtą nesitaikstydami su jokiais

prieštaravimais. Tačiau akvedukai, kas šimtą metrų siaurėjantys per pirštą — jeigu jie bus platesni, vandens tėkmė sugriaus sienas, jeigu siauresni — vanduo liausis tekėjęs, — turėjo būti pritaikyti prie žemės kontūrų. Šlovingiausi sistemos statiniai, tokie kaip aukščiausias pasaulyje triaukštis tiltas pietų Galijoje, per kurį buvo nutiestas Nemauzo akvedukas, dažnai būna paslėpti nuo žmonių akių. Kartais tik ereliai, sklandantys kaitroje virš kokios nors vienišos viršukalnės, gali grožėtis tikra žmonių sukurta didybe.

Jie prajojo pro išdalytų laukų sklypus ir pasiekė vynuogynais apsodintą užmiestį, priklausantį didiesiems dvarams. Lygumoje išsibarsčiusios apgriuvusios smulkių ūkininkų lūšnelės su netoli pririštais ožiais ir pustuziniu dulkėse besikapstančių nušiurusių vištų davė kelią gražiems raudonų čerpių stogais besipuikuojantiems ūkininkų namams, sutūpusiems žemesnėse kalno atšlaitėse.

Iš balno žvalgydamasis po vynuogynus Atilijus tiesiog apstulbo nuo tokios gausos, nuo tokio neįtikėtino derliaus per sausrą. Jis pasirinko ne tą profesiją. Jam reikėtų mesti vandenį ir imtis vyno. Galiausiai vynuogės išsiveržė iš joms skirtų išdirbtos žemės plotų ir dabar jau kabinosi į kiekvieną sieną, lipo į kiekvieną medį, pasiekdamos net aukščiausias šakas, paskui krisdamos žemyn prašmatniomis žaliomis ir purpurinėmis kaskadomis. Tarp žalios lapijos nejudėdami kybojo nedideli balti iš marmuro padaryti Bakcho veideliai; jie žvelgė iš po lapų tuščiomis akimis ir burnomis saugodami sodus nuo pikta, kaip pulti pasirengę pasalūnai. Dabar buvo derliaus ėmimo metas, todėl laukuose knibždėte knibždėjo vergų — vieni buvo pasilypėję ant kopėčių, kiti ėjo dvilinki, slegiami ant nugarų užmestų pintinių su vynuogėmis. Kaip, svarstė Atilijus, jie sugebės nuimti visą derlių, uogoms dar nespėjus supūti?

Jie prijojo didelę vilą, žvelgiančią per lygumą į įlanką, ir Brebiksas paklausė, ar jie negalėtų sustoti pailsėti.

— Gerai, bet neilgai.

Atilijus nulipo nuo arklio ir ištiesė kojas. Nusišluostęs kaktą jis pamatė, kad ranka liko pilka nuo dulkių, o pamėginęs atsigerti pajuto, kad lūpos sukepusios. Politesas buvo nupirkęs porą kepa-

liukų duonos ir kelias riebias dešreles; Atilijus ėmė godžiai valgyti. Visada stebina kąsnelio maisto, įmesto į tuščią pilvą, sukeltas efektas. Su kiekvienu kąsniu Atilijus juto, kaip vis labiau gerėja nuotaika. Jis visada troško atsidurti štai tokioje vietoje — ne kokiame nors nešvariame mieste, bet kaime, kur civilizacija tarsi paslėpta po atviru dangumi. Atilijus pastebėjo, kad Brebiksas sėdi vienas; jis priėjo prie jo ir atlaužęs pasiūlė pusę kepaliuko duonos bei porą dešrelių. Taiką sutvirtinančios vaišės.

Brebiksas kiek padvejojo, paskui linktelėjo ir viską paėmė. Jis buvo iki juosmens nuogas; prakaituotas jo liemuo buvo randuotas.

— Kokios klasės kovotojas buvai?

— Atspėk.

Atilijus labai seniai buvo nuėjęs stebėti grumtynių.

— Tik jau ne retiarijus, — galiausiai pasakė jis. — Negaliu tavęs įsivaizduoti strapaliojančio su tinklu ir tridančiu.

— Tu teisus.

— Vadinasi, buvai trakas. O gal murmilonas.

Trakas turėdavo nedidelį skydą ir trumpą lenktą kardą; murmilonas — dar solidesnis kovotojas su pėstininko ginkluote, kardu ir dideliu keturkampiu skydu. Kairiosios Brebikso rankos raumenys — buvo galima numanyti, kad kaire ranka jis turėjo laikyti skydą — buvo tokie pat galingi kaip ir dešiniosios.

— Sakyčiau, buvai murmilonas.

Brebiksas linktelėjo.

— Keliose kovose dalyvavai?

— Trisdešimtyje.

Atilijui šie žodžiai paliko įspūdį. Nedaugelis vyrų atlaikydavo trisdešimt kovų. Vadinasi, arenoje jis praleido nuo aštuonerių iki dešimties metų.

— Kieno būryje buvai?

— Alėjaus Nigidijaus. Esu kovojęs visuose įlankos miestuose. Dažniausiai Pompėjoje. Nucerijoje, Noloje... Laimėjęs laisvę nuėjau pas Amplijatą.

— Netapai treneriu?

Brebiksas tyliai atsakė:

— Gana prisižiūrėjau žudynių, akvarijau. Ačiū už duoną.

Vienu lengvu judesiu jis pakilo ir nuėjo prie kitų. Nebuvo sunku jį įsivaizduoti amfiteatro dulkėse. Atilijus galėjo numanyti, kokias klaidas padarydavo jo priešininkai. Jie galvodavo, kad jis per daug augalotas, lėtas ir nerangus. O iš tikrųjų Brebiksas buvo vikrus kaip katė.

Atilijus dar gurkštelėjo. Žvelgdamas tiesiai, kitoje įlankos pusėje jis galėjo įžiūrėti Mizeną — mažąją Prochitę ir aukštą Enarijos kalną. Atilijus pirmą kartą pastebėjo, kad jūros vanduo truputį banguoja. Tarp išsibarsčiusių mažučių laivelių, tviskančioje metalinėje jūroje atrodančių kaip inkliuzai, atsirado baltų putų dėmių. Bet nė vienas laivelis nebuvo iškėlęs burių. Keista, svarstė Atilijus; labai keista, bet fakto nepaneigsi — *nebuvo vėjo*. Bangos yra, bet vėjo nėra.

Dar vienas gamtos pokštas, dėl kurio turės pasukti galvą admirolas.

Saulė buvo ką tik pradėjusi slėptis už Vezuvijaus. Mažas juodas galingas erelis, garsėjantis tuo, kad niekada neklykia, suko ratus ir sklandė virš tylaus tankaus miško. Greitai jie keliaus apgaubti šešėlių. Tai gerai, svarstė Atilijus, nes bus vėsiau, bet kartu ir blogai, nes greitai sutems.

Jis baigė vandenį ir šūktelėjo vyrams keliauti toliau.

Ir dideliame name gali būti tylu.

Ji visada galėdavo pasakyti, kada jos tėvo nėra. Tada atrodydavo, kad visi namai išsivadavę nuo jo buvimo. Ji apsigaubė pečius apsiaustu ir dar kartą įsiklausė priėjusi prie langinių, o paskui jas atidarė. Jos kambario langai žvelgė į vakarus. Kitoje kiemo pusėje dangus buvo raudonas kaip terakotinis stogas, o po balkonu augantis sodas — pilnas šešėlių. Paukštidės stogas tebebuvo pridengtas paklode, todėl ji nutraukė apdangalą, kad paukščiams

tektų daugiau oro, o paskui pasielgė impulsyviai — iki tos akimirkos jai niekada nebuvo atėjusi į galvą tokia mintis: atšovė paukštidės skląstelį ir atidarė narvo šone esančias dureles.

Paskui grįžo į kambarį.

Sunku sulaužyti belaisvio įpročius. Kikiliai tik po valandėlės pajuto atsiradusią galimybę. Galiausiai vienas už kitus drąsesnis paukštelis nušokavo iki laktos galo ir stryktelėjo prie pravirų durelių. Jis pakreipė raudonai juodą galvelę, mirktelėjo mažute šviesia akute, o paskui pakilo į orą. Sušnarėjo sparneliai. Prieblandoje kikilis švystelėjo auksu. Jis perskrido sodą ir atsitūpė pailsėti ant priešais·esančio stogo krašto. Dar vienas paukštelis nutūpė prie durelių ir išskrido, o paskui — dar vienas. Ji norėjo dar pabūti ir pažiūrėti, kaip jie visi išskrenda, bet užuot žiūrėjusi uždarė langines.

Savo tarnaitei liepė eiti į forumą kartu su kitais vergais. Koridorius už jos kambario durų buvo tuščias, laiptai — taip pat, tuščias buvo ir sodas, kuriame jos tėvas slapta, kaip jam atrodė, su kažkuo kalbėjosi. Ji greitai perėjo sodą laikydamasi arčiau kolonų, jeigu kartais ką nors sutiktų. Paskui perėjo senojo namo verandą ir pasuko dar vieno kambario link. Būtent čia jos tėvas dar ir dabar tvarkydavo kai kuriuos verslo reikalus — auštant keldavosi pasveikinti klientų, susitikdavo su jais po vieną ir po kelis, būdavo su jais tol, kol atsidarydavo teismai, o tada išeidavo į gatvę lydimas ištikimų prašytojų. Kambaryje buvo ne viena, kaip įprasta, bet trys tvirtos kietmedžio dėžės, kaustytos variu — tai Amplijato galios simbolis; dėžės prie akmeninių grindų buvo pritvirtintos geležiniais strypais.

Korelija žinojo, kur laikomi raktai, nes kažkada, šviesesnėmis dienomis, jai būdavo leidžiama čia įslinkti ir pasėdėti prie jo kojų jam dirbant; o galbūt visa tai tebuvo paprasčiausia gudrybė parodyti draugams ir kolegoms, koks jis puikus vyrukas? Ji pravėrė nedidelio stalo stalčių ir tikrai rado raktus.

Dėžė su dokumentais buvo antrojoje kietmedžio dėžėje. Ji nesivargino išvynioti mažučių papirusų, bet paprasčiausiai kro-

vėsi juos į apsiausto kišenę, paskui užrakino seifą ir padėjo raktą į vietą. Rizikingiausia operacijos dalis buvo baigta; ji leido sau šiek tiek atsipūsti. Jeigu jau nutiktų taip, kad ką nors sutiktų, ji buvo parengusi pateisinamą istoriją: neva jai pasidarė geriau, tad galiausiai ji nutarė eiti į forumą ir prisidėti prie kitų; bet ji nieko nesutiko. Korelija perėjo kiemą ir nusileido laiptais, praėjo baseiną ir švelniai čiurlenantį fontaną, paskui valgomąjį, kuriame grūdo tą bjaurų maistą, tada nuskubėjo kolonada raudonai dažytos Popidijaus svetainės link. Greitai ji taps viso to šeimininkė: kokia siaubinga mintis.

Vergas degė vieną iš varinių kandeliabrų, bet paskui pagarbiai prisispaudė prie sienos ją praleisdamas. Pro užuolaidas... Dar vienas jau siauresnių laiptų maršas. Staiga ji pateko į visai kitą pasaulį — žemos lubos, negrabiai nutinkuotos sienos, prakaito kvapas: vergų kambariai. Ji išgirdo kažkur besišnekučiuojančius du vyrus, geležinių puodų žvangesį, o paskui, jos džiaugsmui, žvengiančius arklius.

Arklidės buvo koridoriaus gale; viskas atrodė taip, kaip ji ir manė: jos tėvas nutarė nugabenti svečius į forumą neštuvais, todėl visus arklius paliko. Ji paglostė mylimiausio arklio — bėros kumelės — nosį ir jai pakuždėjo. Pabalnoti kumelę turėjo vergai, bet Korelija labai dažnai stebėdavo juos dirbančius šį darbą, todėl žinojo, kaip tai padaryti. Kai po pilvu pritvirtino odinius pakinktus, kumelė sukrutėjo ir spyrė į medinę aptvaro sienelę. Korelija sulaikė kvapą, bet niekas neatėjo.

Ji dar kartą sukuždėjo:

— Ramiau, mergyte, čia tik aš, viskas gerai.

Arklidžių durys vedė tiesiai į šoninę gatvę. Kiekvienas garsas jai atrodė absurdiškai stiprus — geležinės velkės trinktelėjimas, vyrių girgždesys, kumelės pasagų caksėjimas. Kitoje gatvės pusėje kažkur skubėjo žmogus; jis atsigręžė pasižiūrėti į Koreliją, bet nesustojo. Tikriausiai vėlavo lėkdamas į aukojimą. Nuo forumo sklido bangų mūšą primenantis minios šurmulys ir muzika. Ji užšoko ant arklio. Šįvakar tikrai nesistengė grakščiai ir moteriškai sėsti į

balną. Ji apsižergė arklį raita kaip vyras. Ją tiesiog svaigino beribės laisvės pojūtis. Ši gatvė, visai paprasta gatvelė su kurpių dirbtuvėlėmis ir siuvėjų krautuvėlėmis, kurią ji buvo išvaikščiojusi skersai ir išilgai, tapo pasaulio kraštu. Ji žinojo, jog jei šiek tiek ilgiau padels, baimė ją įveiks. Korelija spustelėjo keliais arklio šonus ir timptelėjo vadeles stipriau truktelėdama kairiąja ranka, sukdama į priešingą pusę nuo forumo. Prijojusi pirmą kryžkelę, ji vėl pasuko kairėn. Apdairiai rinkosi tuščias nuošalias gatveles ir tik nusprendusi, jog yra pakankamai toli nuo namų, kad sutiktų kokį nors pažįstamąjį, įsuko į pagrindinį kelią. Nuo forumo atsklido nauja plojimų banga.

Mergaitė jojo į kalną pro tuščias tėvo statomas pirtis, pro rezervuarą, pro miesto vartų arką. Jodama pro muitininko postą, palenkė galvą ir pasitaisė apsiausto gobtuvą; ištrūkusi iš Pompėjos ji pasileido keliu, vedančiu prie Vezuvijaus.

Vespera

[20 val.]

„Į arčiau paviršiaus esančius sluoksnius patekusi magma nebeišsitenka rezervuare ir ima kelti paviršių...“

„Vulkanų enciklopedija“

Atilijus ir jo ekspedicijos nariai *Aqua Augusta* tunelį pasiekė baigiantis dienai. Vieną akimirką akvarijus dar stebėjo už didžiulio kalno dingstančią saulę, tarsi nupieštą raudoname danguje ir liepsnomis apipilančią medžius, o kitą akimirką saulės jau nebebuvo. Pažvelgęs į priekį sutemų gaubiamose lygumose jis pamatė švytinčias balkšvo smėlio krūvas. Jis dar kartą įsižiūrėjo į jas ir paraginęs arklį nušuoliavo pralenkdamas vežimus.

Aplink bestogę apvalią plytų sieną, siekiančią maždaug žmogaus juosmenį, buvo supiltos keturios žvyro piramidės. Tai nuosėdų rezervuaras. Jis žinojo, jog per visą Augusto ilgį tokių rezervuarų turėtų būti mažiausiai tuzinas; Vitruvijus rekomendavo juos įrengti kas tris keturias mylias. Šiose vietose vandens tėkmė sulėtėja, kad būtų surinkti visi ant dugno nusėdę nešvarumai. Kas keletą savaičių reikėdavo iškasti daugybę per kelionę tuneliu tobulai nugludintų mažyčių akmenėlių ir supilti juos į krūvas prie akveduko; paskui tos krūvos būdavo išgabenamos, akmenukai — išmetami arba panaudojami keliams tiesti.

Dažniausiai būtent ties nuosėdų rezervuarais būdavo prijungiama antroji linija; Atilijui nulipus nuo arklio ir pasukus prie rezervuaro, paaiškėjo, kad kaip tik čia toji linija ir yra. Žemė po kojomis buvo pažliugusi, augalija vešlesnė ir kuplesnė nei kitur, dirva prisisotinusi drėgmės. Per rezervuaro dangtį sunkėsi vanduo,

skalavo plytų sieną, tviskančią permatoma vandens plėvele. Paskutinė Pompėjos atšakos jungtis buvo tiesiai prieš sieną.

Atilijus pridėjo prie dangčio rankas ir nužvelgė priešais atsivėrusį vaizdą. Rezervuaro skersmuo buvo dvidešimt pėdų; akvarijaus manymu, gylis turėtų būti mažiausiai penkiolika pėdų. Saulei nusileidus buvo per tamsu apžiūrėti visą žvyruotą žemės paviršių, bet Atilijus žinojo, kad čia turėtų būti įrengti trys tuneliai: vienas skirtas Augustui įtekėti, kitas — ištekėti, o trečiasis — Pompėjai prijungti prie visos sistemos. Vanduo sruvo jam pro pirštus. Jis svarstė, kada Korvinas ir Beko Abeloje uždarė šliuzus. Jeigu tai padaryti pasisekė, labai greitai vandens tėkmės stiprumas turėtų pradėti mažėti.

Atilijus išgirdo atmaknojančius kitus vyrus. Palikę vežimus atėjo Brebiksas ir dar pora vyrų.

— Tai ar čia toji vieta, akvarijau?

— Ne, Brebiksai, dar ne čia. Bet dabar jau nebetoli. Matai štai šitą? Matai, kaip iš apačios pilasi vanduo? Taip yra todėl, kad kažkur toliau, einant į šią pusę, yra užblokuota centrinė linija. — Atilijus nusišluostė į tuniką ranką. — Mums reikia keliauti toliau.

Toks sprendimas nebuvo džiugiai sutiktas; greitai jis tapo visai nepriimtinas, nes vežimų ratai iki ašių įklimpo į purvą. Pasipylė keiksmai, vyrams teko išeikvoti visas dar likusias jėgas — nugaras ir pečius jie įrėmė iš pradžių į vieną vežimaitį, paskui į kitą, kol galiausiai juos pakėlė ir užstūmė ant tvirtesnio pagrindo. Pustuzinis vyrų išsidrėbė ir išsikėtoję gulėjo neketindami net pajudėti, todėl Atilijui teko prie kiekvieno iš jų prieiti ir ištiesus ranką padėti atsistoti. Jie buvo pavargę, baiminosi prietarų, jautė alkį; su jais keliauti buvo prasčiau, nei varyti užsispyrusių mulų bandą.

Atilijus pririšo savo arklį prie vieno iš vežimų, ir kai Brebiksas paklausė, ką jis daro, atsakė:

— Eisiu pėsčias kartu su visais.

Jis paėmė arčiausiai stovintį jautį už apynasrio ir truktelėjo ragindamas gyvulį žengti pirmyn. Vėl pasikartojo tas pats scenarijus, kaip iškeliaujant iš Pompėjos. Iš pradžių niekas nė

nekrustelėjo, bet paskui nenorom visi nusekė paskui Atilijų. Vyrai iš prigimties yra linkę paklusti impulsui sekti paskui, galvojo Atilijus. Labiausiai siekiantis tikslo visada dominuos ir patrauks likusiuosius. Amplijatas šitai suprato geriau už bet kurį kitą, Atilijaus sutiktą.

Jie keliavo siauru lygumos ruožu tarp dviejų aukštumų. Vezuvijus buvo jiems iš kairės; dešinėje, tolumoje kaip siena kilo Apeninų uolos. Kelias ir akvedukas vėl išsiskyrė, ir dabar jie keliavo šalia Augusto: akveduką žymintis akmuo, anga, žymintis akmuo, anga, ir taip toliau. Jie keliavo per senas alyvmedžių ir citrinmedžių giraites, kol po medžiais ėmė vis labiau tirštėti sutemos. Jie menkai ką girdėjo per dardančių ratų triukšmą, tik kartkartėmis sutemose pasigirsdavo ožių varpeliai.

Atilijus nuolat žvalgėsi į akveduko liniją. Pro kai kurias uždengtas angas burbuliuodamas veržėsi vanduo; šitai pranašavo bloga. Akveduko tunelio aukštis buvo šešios pėdos. Jeigu vandens galia tokia didelė, kad srautas gali nustumti tokius sunkius dangčius, slėgis turėtų būti milžiniškas, o tai reiškia, kad vandeniui sruventi trukdanti kliūtis taip pat labai didelė, nes kitaip būtų nublokšta galingos tėkmės. Kur Korakas ir Musa?

Nuo Vezuvijaus pusės pasigirdo kurtinantis dundesys, tarsi perkūno griausmas. Atrodė, kad garso banga persirito per juos ir dusliai nuaidėjo atsimušusi į Apeninų uolynus. Kilstelėjo žemė, pasibaidė jaučiai, instinktyviai nusisukdami nuo tos pusės, iš kur sklido garsas, kartu tempdami ir Atilijų. Jis įsispyrė kulnais į žemę ir vos įstengė gyvulius sulaikyti. Vienas iš vyrų suriko durdamas pirštu:

— Milžinai!

Atrodė, kad tiesiai priešais juos iš po žemių virsta neapsakomo dydžio baltos būtybės, prietemoje panašios į šmėklas; tarsi būtų perskilęs Hado karalystės stogas ir į padanges kiltų mirusiųjų sielos. Net ir Atilijui pastiro sprando plaukeliai, bet galiausiai Brebiksas nusijuokė ir pasakė:

— Kvailiai, tai tik paukščiai! Žiūrėkite!

Paukščiai... didžiuliai paukščiai, tikriausiai flamingai, šimtų šimtais kilo į viršų kaip didžiulė balta paklodė, — suplevenusi, nusileidusi, o paskui vėl pakilusi ir dingusi iš akiračio. *Flamingai,* — pagalvojo Atilijus, — *vandens paukščiai.*

Tolumoje jis pamatė du mojuojančius vyrus.

Net ir pats Neronas, ištisus metus darbavęsis mėgindamas pasiekti trokštamą rezultatą, nebūtų galėjęs įsivaizduoti puikesnio dirbtinio ežero už tą, kurį vos per pusantros dienos sukūrė Augustas. Plokščia įduba į šiaurę nuo tunelio prisipildė vandens, kurio gylis buvo trys keturios pėdos. Prietemoje vandens paviršius blausiai švytėjo; tai šen, tai ten juodavo nedidelės salelės — pusiau apsemtų alyvmedžių lapija. Tarp medžių plaukiojo vandens paukščiai; flamingai būriavosi tolimesniame ežero krašte.

Atilijaus būrio darbininkai nė neklausė leidimo. Jie nusiplėšė tunikas ir nuogi nubėgo ežero link; įdegę jų kūnai ir sniego baltumo šokčiojantys užpakaliai atrodė išties įdomiai — tarsi kažkokia egzotiškų antilopių banda būtų atbėgusi atsigaivinti ir prieš miegą nusiprausti. Jų šūksniai ir ištėkšti purslai siekė net Atiliją ir greta jo stovinčius Musą bei Korviną. Atilijus nė nemėgino jų sulaikyti. Tegu džiaugiasi, kol gali. Beje, jis susidūrė su dar viena paslaptimi, kurią turės apmąstyti.

Korako nebuvo.

Pasak Musos, jis ir prižiūrėtojas atrado šį ežerą praėjus mažiau nei dviem valandoms po to, kai jie išjojo iš Pompėjos; tikriausiai tai nutiko apie pietus. Viskas buvo taip, kaip Atilijus ir numanė: kas gi galėtų nepastebėti tiek susitvenkusio vandens? Greitai apžiūrėjęs akveduko gedimą, Korakas užšoko ant arklio ir patraukė atgal į Pompėją pranešti apie kilusios problemos mastą, kaip ir buvo tartasi.

Iš piktumo Atilijui atkaro žandikaulis.

— Bet apie tai jis man turėjo pranešti prieš septynias ar

aštuonias valandas, — negalėjo patikėti jis. — Liaukis, Musa, kas iš tikrųjų nutiko?

— Akvarijau, sakau tau tiesą. Prisiekiu!

Musa spoksojo išpūtęs akis, rodos, nuoširdžiai išsigandęs.

— Maniau, kad jis grįš su tavimi. Tikriausiai jam kas nors atsitiko!

Prie atviros angos Musa ir Korvinas sukūrė laužą; ne tam, kad sušiltų, nes tebebuvo tvanku, bet tam, kad nugintų blogas jėgas. Jų surinkti rąstgaliai buvo sausi kaip pintis, tamsoje ryškiai švietė liepsnos, spjaudančios raudonų kibirkščių fontanus, kylančius viršun ir sūkuriuojančius kartu su dūmais. Didžiuliai balti drugiai maišėsi su pelenų snaigėmis.

— Galbūt mes prasilenkėme kelyje.

Atilijus atsigręžė į tirštėjančią tamsą. Jis puikiai žinojo, kad tai, ką pasakė, netiesa. Beje, kad ir kaip ten būtų, net ir kitu keliu pasukęs raitelis neabejotinai turėjo pakankamai laiko nukeliauti į Pompėją, išsiaiškinti, kad jie jau išvyko, ir juos prisivyti.

— Beprasmiška taip manyti. Beje, manau, pakankamai aiškiai buvau pasakęs, jog žinią turite perduoti jūs, o ne Korakas.

— Sakei.

— Na?

— Jis primygtinai reikalavo leisti jam joti.

Jis pabėgo, — pamanė Atilijus. Toks paaiškinimas būtų įtikinamiausias. Jie pabėgo abu — jis ir jo bičiulis Eksomnijus.

— Ši vietelė... — pratarė apsidairęs Musa. — Pasakysiu nuoširdžiai: nuo jos man bėga šiurpuliai. Ir tas triukšmas ką tik... Girdėjote?

— Aišku, kad girdėjom. Tikriausiai girdėjosi ir Neapolyje.

— Reikia tik palaukti, kol išsiaiškinsime, kas nutiko vandentiekiui.

Atilijus priėjo prie vieno iš vežimų ir pasiėmė deglą. Grįžęs jį uždegė. Deglas iškart užsiliepsnojo. Jie trise susirinko prie angos žemėje, ir Atilijus vėl užuodė iš tamsos dvelktelintį sieros kvapą.

— Surask man virvę, — paprašė Atilijus Musos. — Ji padėta prie įrankių.

Jis pažvelgė į Korviną.

— O kaip sekėsi jums? Ar uždarėte šliuzus?

— Taip, akvarijau. Mums teko pasiginčyti su žyniu, bet Beko jį įtikino.

— Kada juos uždarėte?

— Septintą valandą.

Atilijus pasitrynė smilkinius stengdamasis geriau suvokti padėtį. Apsemtame tunelyje vandens ims mažėti po poros valandų. Jeigu jis iškart dabar nepasiųs Korvino atgal į Abelą, Beko vykdys jo nurodymus, palauks dvylika valandų ir šeštą nakties sargybai pasikeitus vėl atidarys šliuzus. Laiko buvo beviltiškai mažai. Jiems niekaip nepavyks.

Grįžusiam Musai Atilijus padavė deglą. Vieną virvės galą jis apsivyniojo apie liemenį ir atsisėdo ant žiojėjančios angos krašto. Jis sumurmėjo:

— Tesėjas labirinte.

— Ką?

— Nekreipk dėmesio. Tik žiūrėk, nepaleisk kito virvės galo, būk geras.

Trys pėdos žemių, — svarstė Atilijus, — *paskui dvi pėdos mūro, o tada šešios pėdos tuštumos — nuo tunelio stogo viršaus iki grindų. Iš viso vienuolika pėdų. Verčiau jau nusileisti sėkmingai.* Jis apsigręžė ir pasilenkęs, pirštais tvirtai įsikabinęs į angos kraštus įlindo į siaurą šachtą; minutėlę taip ir kybojo nejudėdamas. Kiek kartų jis taip darė? Ir vis dėlto, išdirbęs daugiau nei dešimt metų, jis niekaip negalėjo atsikratyti atsidūrus po žeme užvaldančios baimės. Tai buvo slaptoji jo baimė, apie kurią niekada su niekuo nekalbėjo, net su savo tėvu. Tik jau ne su tėvu. Jis užsimerkė ir pasileido, prieš nušokdamas sulenkė kelius, kad susidūrimas su žeme būtų švelnesnis. Minutėlę jis taip ir buvo susigūžęs, mėgino atgauti pusiausvyrą, uosdamas sieros tvaiką, o paskui atsargiai pabandė atsiremti rankomis. Tunelis tebuvo trijų pėdų pločio.

Pirštais jis užčiuopė sausą cementą. Kai jis atsimerkė, aplink buvo tamsu; tiek užsimerkus, tiek atsimerkus, buvo vienodai tamsu. Jis atsistojo, žengė žingsnį atgal ir riktelėjo Musai:

— Mesk man deglą!

Deglui nukritus liepsna prigeso; akimirką Atilijus baiminosi, kad jis visai neužgestų, bet kai pasilenkė jo pakelti, deglas vėl užsiliepsnojo apšviesdamas sienas. Sienų apačia buvo padengta kalkių nuosėdomis, per ilgus metus užneštomis vandens. Nelygus, gruoblėtas sienų paviršius buvo labiau panašus į urvo sienas, o ne į žmogaus kūrinį; Atilijus svarstė, kaip greitai gamta atsikovoja tai, ką kažkada buvo atidavusi: plytų mūrą išėda lietus ir ištrupina šaltis, kelius palaidoja žalios žolynų pusnys, akvedukus surakina tas pats vanduo, kurį gabenti jie ir yra statomi. Civilizacija — tai negailestingas karas, ir žmogus yra pasmerktas galiausiai jį pralaimėti. Atilijus pagramdė nykščio nagu kalkių nuosėdas. Štai dar vienas Eksomnijaus tinginystės pavyzdys. Kalkių sluoksnis buvo beveik nykščio storumo, nors jas reikia gramdyti kas porą metų. Ši akveduko atšaka nebuvo remontuojama mažiausiai dešimt metų.

Atilijus nerangiai apsigręžė ankštoje erdvėje, priešais laikydamas deglą, įtemptai žvelgdamas į tamsą. Jis nieko nematė, ėmė žengti skaičiuodamas kiekvieną žingsnį, o suskaičiavęs jų aštuoniolika nustebęs sumurmėjo. Tunelis ne tik buvo visai užblokuotas — Atilijus to ir tikėjosi, — bet taip pat atrodė, kad tunelio grindys iškeltos, tarsi išstumtos kažkokios nepaprastai galingos jėgos, veikusios iš apačios. Storo betono sluoksnis, ant kurio nutiestas kanalas, buvo suskaldytas, ir vienas betono luitas pakrypęs žvelgė į stogą. Už nugaros Atilijus išgirdo prislopintą Musos šūksnį:

— Ar matai?

— Taip, matau!

Tunelis nejaukiai siaurėjo. Atilijui teko atsiklaupti ir šliaužti. Dėl pagrindo įtrūkimų suskeldėjo sienos, įgriuvo stogas. Vanduo pylėsi per suspaustų plytų nuolaužų masę, žemės sluoksnį ir betono luitus. Atilijus laisva ranka pamėgino išjudinti sąvartas, bet

šioje vietoje sieros tvaikas buvo stipriausias, ir deglo liepsna ėmė slopti. Akvarijus skubiai žengė atgal, visą kelią angos link eidamas atbulas. Pakėlęs akis į viršų, vakariniame danguje jis įžiūrėjo Musos ir Korvino galvų kontūrus. Jis atrėmė deglą į tunelio sieną.

— Gerai laikykite virvę. Aš keliuosi viršun.

Atilijus atsirišo nuo juosmens virvę ir stipriai ją trūktelėjo. Vyrų veidai dingo.

— Pasiruošę?

— Taip!

Atilijus stengėsi negalvoti apie tai, kas nutiktų, jeigu vyrai jį paleistų. Dešine ranka jis pačiupo virvę ir prisitraukęs sliuogtelėjo aukštyn, paskui įsitvėrė kaire ranka ir vėl sliuogtelėjo. Virvė ėmė baisiai siūbuoti. Atilijaus galva ir pečiai jau buvo šachtoje; akimirką jam pasirodė, jog neužteks jėgų išlipti, bet dar po vieną kartą prisitraukęs abiem rankomis jis įsirėmė keliais į sienelę ir jau galėjo nugara atsiremti į kitą šachtos sieną. Jis nutarė, jog bus paprasčiau paleisti virvę ir ropštis aukštyn remiantis vien keliais ir nugara, kol rankomis galės įsitverti į angos kraštus ir išlipti į gryną vakaro orą.

Jis gulėjo ant žemės gaudydamas kvapą, o Musa ir Korvinas jį stebėjo. Tekėjo pilnatis.

— Na? — paklausė Musa. — Kas paaiškėjo?

Akvarijus papurtė galvą.

— Niekada nieko panašaus nebuvau matęs. Esu matęs įkritusių stogų, kalnų nuošliaužų. Bet šitokių dalykų?.. Atrodo, tarsi būtų pakilęs visas grindų lopas. Man šitai nauja.

— Korakas sakė lygiai tą patį.

Atilijus atsistojo ir pažvelgė į šachtą. Ant tunelio grindų tebeliepsnojo jo deglas.

— Ta žemė, — apmaudžiai pratarė jis, — atrodo pakankamai tvirta. Bet iš tikrųjų nėra tvirtesnė už vandenį.

Jis ėmė žingsniuoti pagal Augusto tėkmę. Suskaičiavęs aštuoniolika žingsnių, sustojo. Dabar, atidžiau įsižiūrėjęs į žemę, pamatė, jog toje vietoje ji nežymiai pakilusi. Apavo galu jis įspaudė

ženklą ir skaičiuodamas patraukė toliau. Iškilusios žemės atkarpa nepasirodė labai ilga. Gal kokie šeši aštuoni metrai. Sunku tiksliai pasakyti. Atilijus ir vėl pasižymėjo. Jam iš kairės Amplijato vyrai tebekvailiojo ežere.

Staiga Atilijus pajuto optimizmo bangą. Iš tikrųjų ši kliūtis nebuvo labai didelė. Kuo daugiau jis svarstė, tuo labiau jam atrodė, jog šios avarijos priežastis neturėtų būti žemės drebėjimas, kuris kuo lengviausiai būtų nugriovęs visą sekciją dengusį stogą. Štai tada būtų katastrofa. Šį gedimą buvo galima lokalizuoti: atrodė, jog dėl kažkokios keistos priežasties metrą ar du buvo pakilęs siauras žemės ruožas.

Atilijus apsigręžė šimto aštuoniasdešimties laipsnių kampu. Taip, dabar jis matė. Žemė buvo pakilusi. Tunelis užverstas. Tuo pačiu metu slėgis tunelio sienoje atvėrė plyšį. Vanduo subėgo į įdubą ir suformavo ežerą. Bet jeigu jie galėtų pašalinti sangrūdą ir išdžiovintų Augustą...

Tą minutę jis nutarė, jog nesiųs Korvino atgal į Abelą. Jis pamėgins pataisyti Augustą per naktį. Kad paneigtų nuomonę, jog tai neįmanoma: toks romėnų stilius! Jis pridėjo prie burnos delnus ir sušuko vyrams:

— Gerai, brangieji! Pirtys uždaromos! Imkimės darbo!

Kampanijos vieškeliais moterys retai kada keliauja vienos todėl Korelijai jojant pro šalį, išdžiūvusiuose siauruose sklypeliuose dirbantys valstiečiai atsigręždavo į ją ir ilgai spoksodavo. Net ir kokia nors stotinga ūkininko žmona, raumeninga ir aukšta, apsiginklavusi tvirtu kauptuku, po vakarinių pamaldų vengtų keliauti niekieno nelydima. O čia — aiškiai turtinga mergina... Ant tokio puikaus arklio... Kiek už tokį gautum? Du kartus vyrai mėgino pastoti jai kelią ir taikėsi sučiupti už vadelių, bet ji tik paragino arklį, ir po kelių šimtų žingsnių jie liovėsi stengtis ją pavyti.

Ji žinojo, kuriuo keliu vyks akvarijus, nes buvo nusiklausiusi

iš savo kampelio. Bet tai, kas sėdint saulės nutviekstame sodelyje atrodė visai paprasta kelionė, — joti palei Pompėjos akveduko liniją iki tos vietos, kur akvedukas prisijungia prie Augusto, — dabar, nusileidus sutemoms, atrodė kaip siaubingas sumanymas; prijojusi Vezuvijaus papėdėse vešinčius vynuogynus, Korelija pasigailėjo palikusi namus. Tėvas buvo teisus sakydamas, jog ji savavalė, neklusni ir kvaila, kad ji pirma veikia, o tik paskui galvoja. Būtent tokius gerai pažįstamus epitetus jis jai pažėrė praėjusį vakarą Mizene po vergo mirties, kai jie rengėsi grįžti į Pompėją. Bet dabar buvo per vėlu grįžti.

Dienos darbai jau baigėsi, prietemoje šalikelėmis vilkosi ties kulkšnimis grandinėmis vieni su kitais surakinti pervargę, tylūs vergai. Vieninteliai sklindantys garsai buvo akmenis siekiančių grandinių žvangėjimas ir vergų nugaras čaižančio prižiūrėtojo botago kirčiai. Ji buvo girdėjusi apie tokius nelaimėlius, sugrūstus į kalėjimo namelius, pastatytus prie didesnių ūkių, ir per metus ar dvejus nuvaromus iki mirties; tiesą sakant, ji niekada nebuvo jų mačiusi iš arti. Kartkartėmis koks vergas rasdavo jėgų pakelti nuo purvo akis ir dirstelėjęs sutikdavo jos žvilgsnį. Jai atrodė, jog žvelgdama į tokias akis ji pro skylę žvelgia į pragarą.

Ir vis dėlto ji nepasiduos, nors vakaras visai ištuštino kelią, o sekti akveduko liniją darėsi vis sunkiau. Po truputį tirpo raminantys žemutinių kalno šlaitų papėdėje išsibarsčiusių vilų vaizdai, juos pakeitė pavieniai tamsoje mirgantys deglų ir lempų taškeliai. Jos arklys dabar ėjo žingine, ir Korelija lingavo balne sunkių jo žingsnių ritmu.

Buvo karšta. Ji ištroško. (Žinoma, ji pamiršo pasiimti vandens; paprastai vandens jai atnešdavo vergai.) Jai perštėjo odą ten, kur prie prakaituoto kūno buvo prilipę drabužiai. Mergaitę palaikė tik mintis apie akvarijų ir jam gresiantį pavojų. O gal ji pavėluos? Gal jis jau nužudytas? Ji buvo bepradedanti svarstyti, ar apskritai kada nors jį prisivys, bet tada klampus oras tapo dar tankesnis ir pasigirdo zvimbesys; po akimirkos jai iš kairės nuaidėjo garsus trenksmas, sklindantis iš kalno gelmių. Arklys stojo piestu atlošdamas ją atgal,

ir Korelija vos išsilaikė balne, prakaituotais pirštais dar tvirčiau suspausdama vadeles ir drėgnomis kojomis vargais negalais įsiremdama į plačius arklio šonus. Kai arklys vėl pasileido bėgti, Korelija išsigelbėjo tik stipriai įsikibusi pirštais į arklio karčius.

Arklys lėkė maždaug mylią ar daugiau, ir kai galiausiai sulėtino tempą, pakėlusi galvą Korelija pamatė, jog jie jau baigė kelionę vieškeliu ir dabar joja atvira lyguma. Kažkur netoli ji išgirdo sruvenantį vandenį; tikriausiai tai išgirdo ir arklys, o gal jis užuodė, nes apsigręžė ir pasuko garso link. Korelija jojo prispaudusi prie arklio sprando skruostą ir kietai užmerkusi akis, bet dabar, pakėlusi galvą, ji įžiūrėjo baltas akmenų krūvas ir žemą plytų sienelę, kuri, jos manymu, juosė milžinišką šulinį. Arklys pasilenkė atsigerti. Ji pakuždėjo arkliui ir švelniai, kad jam nesutrukdytų, nulipo. Ji virpėjo po patirto šoko.

Korelijos kojos įsmigo į purvą. Tolumoje ji pamatė stovyklavietės žiburius.

Pirmas Atilijaus tikslas buvo pašalinti po žeme esančias nuolaužas — o tai nelengva užduotis. Tunelio plotis buvo toks, kad jame vienu metu galėjo mosuoti kirtikliu ir kasti kastuvu tik vienas žmogus; nuolaužų pripildytas krepšys turėjo būti siunčiamas iš rankų į rankas iki šachtos angos, paskui pririšamas prie virvės ir ištraukiamas į paviršių, ištuštinamas ir siunčiamas atgal; iki to laiko turi būti pripildytas antrasis krepšys.

Pasirengęs darbuotis kirtikliu Atilijus kaip paprastai atsistojo pirmas. Nuo tunikos jis nusidrėskė medžiagos juostą ir užsirišo ją ant burnos ir nosies, kad ne taip pykintų nuo sieros tvaiko. Atkirsti plytų ir žemių, o paskui visa tai sužerti į krepšį nebuvo labai paprasta. Tokioje nedidelėje erdvėje užsimoti kirtikliu ir dar rasti jėgų betonui susmulkinti į mažesnius gabalus buvo Herakliui tinkamas darbas. Kai kuriuos luitus galėjo panešti tik du vyrai; Atilijus jau seniau buvo kruvinai nusibraukęs alkūnes į tunelio sienas. Ką jau kalbėti apie kaitrą, dar labiau prisotintą troškaus nakties

oro, prakaituotų kūnų ir degančių fakelų; tokį karštį pakelti buvo labai sunku; Atilijaus manymu, net Ispanijos aukso kasyklose nebuvo blogiau. Vis dėlto jis juto, jog gali pasistūmėti į priekį, ir šitai jam suteikė papildomų jėgų. Jis rado vietą, ties kuria Augustas buvo sustabdytas. Visos problemos būtų įveiktos, jeigu tik jiems pavyktų išvalyti šiuos kelis metrus.

Po valandėlės Brebiksas patapšnojo per petį ir pasisiūlė jį pakeisti. Dėkingas Atilijus perdavė jam kirtiklį ir susižavėjęs žiūrėjo, kaip šis galingas vyras, savo kūnu užėmęs beveik visą tunelį, ėmė mojuoti juo taip lengvai, tarsi jo rankose būtų paprastas žaisliukas. Akvarijus brovėsi per tunelį, ir kiti traukėsi stengdamiesi jį praleisti. Dabar jie dirbo kaip komanda, kaip vieningas kūnas: vėl romėnišku stiliumi. Nežinia, ar dėl gaivinančių maudynių, ar todėl, kad gavę ypatingą užduotį turėjo kur nukreipti mintis, vyrų nuotaika pasikeitė. Galiausiai Atilijus ėmė galvoti, jog galbūt jie nėra tokie jau blogi. Kad ir ką sakytum apie Amplijatą, jis bent jau išmanė, kaip suvaldyti vergų komandą. Atilijus perėmė sunkų krepšį iš greta stovinčio vyro — jis pastebėjo, jog tai tas pats žmogus, iš kurio rankų jis išspyrė vyno ąsotį — ir perdavė jį kitam, stovinčiam eilėje.

Po truputį jis ėmė prarasti laiko pojūtį; pasaulis susitraukė iki siauro kelių pėdų tunelio lopinėlio, atbuko rankų ir nugaros, sužeistų alkūnių, aštriom nuolaužom supjaustytų delnų skausmas, tarsi dingo troškinantis karštis. Jis buvo taip susitelkęs, kad iš pradžių nė neišgirdo Brebikso šūksnio.

— Akvarijau! *Akvarijau!*

— Klausau?

Prisispaudęs prie sienos jis slinko pro vyrus, tik dabar suvokęs, kad tunelyje yra vandens — jau dabar iki kulkšnių.

— Kas yra?

— Pažiūrėk pats.

Iš greta stovinčio žmogaus Atilijus paėmė deglą ir prikišo prie suslėgtų nuolaužų, užblokavusių liniją. Iš pirmo žvilgsnio jos atrodė ganėtinai tankiai sukritusios, bet paskui jis pamatė,

kad visur sruvena vanduo. Per užvirtusius luitus bėgo mažyčiai upeliukai, tarsi visa nuolaužų krūva prakaituotų.

— Dabar supranti, ką norėjau pasakyti? — Brebiksas bakstelėjo į krūvą kirtikliu. — Jeigu ši užtvara nuvirs, mes visi čia paskęsime kaip kanalizacijos žiurkės.

Atilijus girdėjo už nugaros spengiančią tylą. Liovęsi dirbti, vergai klausėsi. Atsigręžęs Atilijus pamatė, jog jie jau išvalė kokius keturis ar penkis metrus. Tai kiek dar liko užtvaros, atlaikančios visą Augusto svorį? Kelios pėdos? Jis nenorėjo sustoti. Bet taip pat nenorėjo, kad jie visi pražūtų.

— Gerai, — nenorom pratarė jis. — Eikite iš tunelio.

Jiems nereikėjo kartoti antrą kartą; atrėmę į sienas deglus, numetę įrankius ir krepšius jie išsirikiavo prie virvės. Vos tik vienas užsliuogia virve, ir jo kojos dingsta šachtos angoje, virvės imasi jau kitas ir sliuogia aukštyn, kur saugiau. Atilijus nusekė tuneliu paskui Brebiksą prie šachtos angos. Jie buvo vieninteliai, likę po žeme.

Brebiksas pasiūlė Atilijui virvę. Atilijus atsisakė.

— Ne. Lipk tu. Aš liksiu čia ir pažiūrėsiu, ką dar galima padaryti.

Atilijus pastebėjo, jog Brebiksas į jį žiūri kaip į beprotį.

— Aš apsivyniosiu virve. Kai išlipsi į viršų, atrišk virvę nuo vežimo ir atmatuok tiek, kad man pakaktų tunelio galui pasiekti. Tik tvirtai laikyk.

Brebiksas gūžtelėjo pečiais.

— Tavo reikalas rinktis.

Jam nusisukus lipti Atilijus čiupo jį už parankės.

— Juk tu esi pakankamai stiprus, kad mane išlaikytum, Brebiksai?

Gladiatorius šyptelėjo.

— Ir tave, ir suknistą tavo motiną!

Nepaisant didelio svorio, Brebiksas sliuogė virve vikriai kaip beždžionė; tada Atilijus liko vienas. Antrą kartą juosdamasis virve ir ją megzdamas, jis galvojo, jog tikriausiai išties yra pamišęs, bet

jam rodės, kad nėra kito pasirinkimo: šlapio tunelio nesutvarkysi, tad jam nebėra ko laukti, nes pro kliūtį jau sunkiasi vanduo. Jis truktelėjo virvę.

— Ar jau gerai, Brebiksai?

— Pasirengęs!

Atilijus pakėlė deglą ir nuėjo tuneliu tolyn; pasilenkęs paimti įrankių ir krepšių, jis pastebėjo, kad vandens dabar jau yra virš kauliukų, beveik siekia blauzdas. Atilijus žengė lėtai, kad Brebiksas galėtų reguliuoti virvės ilgį. Nuolaužų krūvą akvarijus pasiekė išpiltas prakaito — tiek iš nervų, tiek nuo karščio. Jis tarsi juto visą Augusto svorį ir galią. Atilijus perėmė deglą į kairę ranką, o dešine ėmė klibinti, į abi puses judinti akių lygyje esantį atsikišusios plytos galą. Jam tereikėjo mažyčio tarpelio viršuje: atvėręs mažytę ertmę, jis galės pasitikrinti, koks yra slėgis. Iš pradžių plyta nejudėjo. Paskui aplink ją suburbuliavo vanduo, ir staiga ji, įsukta galingos srovės, iššoko jam pro pirštus ir pralėkė pro pat galvą taip arti, jog įdrėskė ausį.

Atilijus sušuko ir metėsi atgal, nes griuvėsių siena, neatlaikiusi vandens slėgimo, pažiro į šipulius: į visas puses aukštyn ir žemyn pasipylė nuolaužos; sienoje liko V formos ertmė. Visa tai nutiko akimirksniu, bet Atilijus spėjo įsisąmoninti kiekvieną šios griūties akimirką, kol ant jo nusileido vandens siena, nubloškusi atgal, išmušusi iš rankų deglą ir panardinusi į tamsą. Po vandeniu jis lėkė labai greitai — galva į priekį, ant nugaros; srovė jį, mėginantį ko nors nusitverti graibant cementinį dugną, nešė tuneliu. Apvertė ant pilvo, ir jis pajuto aštrų skausmą, kai virvė įsirėžė tarp šonkaulių, glaudžiai apsivijus ir iškėlus viršun; nugara jis atsitrenkė į stogą. Akimirką Atilijui atrodė, kad jis išgelbėtas, bet paskui virvė vėl atsipalaidavo, o jis pats paniro į tunelio dugną; jį vėl pasičiupo srovė — kaip lapą nuotėkų latake — ir nusinešė į tamsą.

Nocte concubia

[22.07 val.]

„Daugelis stebėtojų mini specifinę tendenciją: išsiveržimai prasideda arba tampa stipresni per pilnatį, kai potvynių ir atoslūgių spaudimas stipriausiai veikia žemės plutą".

„Vulkanologija" *(antras leidimas)*

Amplijatui Vulkanalijos niekada labai nerūpėjo. Ši šventė žymėjo tam tikrą kalendorinę datą, kai vakare pradeda temti daug anksčiau, o rytą reikia sutikti prie žvakės. Tai vasaros pažadų pabaiga ir ilgo melancholiško ėjimo į žiemą pradžia. O ir pati ceremonija nebuvo skoninga. Vulkanas gyvena urve po kalnu; tai jis užleidžia žemę viską naikinančia ugnimi. Visos gyvos būtybės, išskyrus žuvis, jo bijo, todėl, laikantis nuostatų, jog dievai, kaip ir žmonės, labiausiai trokšta to, kas sunkiausiai pasiekiama, Vulkanas pamaloninamas žuvų aukomis; gyvos žuvys metamos į laužą.

Nepasakytum, kad religiniai jausmai Amplijatui būtų buvę visai svetimi. Jam visada patikdavo stebėti skerdžiamą puikios išvaizdos gyvulį — sakykime, kad ir ta sunki romaus gyvulio eisena, jo kelionė prie altoriaus, nieko nenutuokiantis žvilgsnis, įbestas į žynį, paskui stulbinantis, netikėtas padėjėjo smūgis kūjeliu, gerklę rėžiančio peilio blykstelėjimas, pastirusio gyvulio kritimas — jis guli sustingęs kaip stalas, į viršų užverstomis kojomis, — dulkėse krešantys tamsiai raudono kraujo klanai, iš prapjauto pilvo virstantys geltoni viduriai, nešami apžiūrėti orakului... Štai *šitai* susiję su religingumu. Bet žiūrėti, kaip prietaringi miestelėnai grūsdamiesi prie laužo į liepsną mėto

šimtus mažyčių žuvelių, stebėti, kaip karštyje vartosi ir šokinėja sidabriniai jų kūneliai, Amplijatui tikrai neatrodė kilnu.

O šiais metais ceremonija buvo ypač nuobodi, — aukoti Vulkanui troško itin daug žmonių. Nes buvo manoma, kad nesibaigiančios sausros, išdžiūvę šaltiniai ir išsausėję šuliniai, žemės drebėjimai, ant kalno matomos ir girdimos šmėklos — Vulkano darbas, todėl miestą gaubė didelis nerimas. Amplijatas visa tai išskaitė iš įraudusių prakaituotų veidų susibūrusiųjų, forumo pakrašty žvelgiančių į ugnį. Aiškiai jautėsi tarsi apčiuopiama ore tvyranti baimė.

Jo vieta nebuvo labai gera. Miesto valdytojai tradiciškai buvo susirinkę ant Jupiteriui skirtos šventyklos laiptų — magistratai ir žyniai priekyje, Ordo nariai, įskaitant ir jo paties sūnų, būriavosi pirmiesiems už nugarų, o Amplijatas, būdamas išlaisvintas vergas, nepelnęs oficialaus pripažinimo, kaip visada pagal protokolą buvo ištremtas į paskutines eiles. Nepasakytum, kad dėl to jis krimstųsi. Atvirkščiai. Jis tiesiog mėgavosi faktu, kad valdžia ir galybė, *tikra* valdžia ir galybė, yra užslaptinta; tai tarsi nematoma jėga, leidžianti žmonėms atlikti šiuos pilietinius formalumus, kartu visą laiką tarsi tampant tų formalumų dalyvius už virvučių kaip marionetes. Beje, ir tai išties labai puiku, daugelis žmonių žino, kad iš tikrųjų jis, tasai vyriškis, stovintis dešimtoje eilėje trečias nuo galo, valdo miestą. Tai žino ir Popidijus, ir Kuspijus, ir Holkonijus, ir Britijus; Amplijatas jautė, jog dėl to jie jaučiasi sutrikę, jiems nejauku klausytis minios padėkos už indėlį į šventę. Šitai žinojo ir daugelis žmonių, todėl tuo labiau jį gerbė. Jis matė, kaip žmonės ieško jo veido, baksnojasi alkūnėmis ir rodo pirštais.

— *Tai Amplijatas,* — tarėsi girdįs žodžius, — *jis atstatė miestą, kai kiti pabėgo! Hail, Ampliatus! Hail, Ampliatus! Hail, Ampliatus!*

Nesulaukęs pabaigos, jis išsmuko.

Jis ir vėl nusprendė eiti pėsčias, o ne keliauti neštuvuose; nusileido šventyklos laiptais ir nusiyrė per žiūrovų eiles — čia linktelėjo, ten spustelėjo ranką, — paskui patraukė palei šešėlį

metančią statinio sieną, praėjo pro Tiberio triumfo arką ir pateko į tuščią gatvę. Jo vergai iš paskos nešė neštuvus kartu atlikdami asmens sargybinių vaidmenis, bet sutemus Pompėjoje Amplijatui nebuvo baisu. Jis pažinojo kiekvieną miesto akmenį, kiekvieną kelio įdubą ar iškilimą, kiekvieną fasadą, kiekvieną nuotėkų lataką. Didžiulė pilnatis ir kartkartėmis kelią nušviečiantis žibintas — dar viena jo sumanyta naujovė — ganėtinai aiškiai rodė jam kelią namo. Bet reikėtų kalbėti ne tik apie jam gerai pažįstamus Pompėjos statinius. Jis puikiai pažinojo ir jos žmones, žinojo visas jų sielos paslaptis, ypač per rinkimus: penkiuose kaimyniniuose kvartaluose — forenziečių, kampaniečių, saliniečių, urbulaniečių, paganiečių — jis turėjo po savo agentą. O kur dar visos amatininkų gildijos — skalbėjai, kepėjai, žvejai, parfumeriai, auksakaliai ir visi kiti; jis juos visus užstojo. Norėdamas blokuoti kitus balsus, jis net galėjo pasinaudoti pusės savo šventyklos tikinčiųjų, Izidės garbintojų, balsais. Mainais už tai, kad kokiam nors nevykėliui išrūpino valdžios vyro vietą, jis gaudavo įvairiausių leidimų ir licencijų, leidimus projektams ir palankius sprendimus bazilikoje; visa tai ir yra nematoma valdžios apyvarta.

Jis pasuko nuokalne namų link — savų namų, pabrėžtų jis pats, ir minutėlę stabtelėjo norėdamas pasimėgauti vakaro oru. Jis mėgo šį miestą. Anksti iš ryto karštis gali slėgti, bet paprastai ilgai netrukus nuo Kaprio pusės atplaukia tamsiai mėlynos raibuliuojančios vilnelės, ir apie ketvirtą miestą ima kedenti lapus šiurenantis nuo jūros pučiantis brizas; visą likusią dienos dalį Pompėja kvepia maloniai kaip pavasarį. Taip, tiesa, kai būna karšta ir tyku, kaip kad šįvakar, turtingesnieji skundžiasi, kad mieste dvokia. Bet Amplijatui, galima sakyti, net labiau patiko sunkesnis kvapas — arklių mėšlas gatvėse, šlapimas skalbyklose, žuvų perdirbimo gamyklėlės uoste, dvidešimties tūkstančių žmonių kūnų, susikimšusių už miesto sienų, prakaitas. Amplijatui taip kvepėjo gyvenimas: veikla, pinigai, nauda.

Jis vėl ėmė žingsniuoti, o sustojęs prie savo namų lauko durų atsistojo po žibintu ir garsiai pabeldė. Jam vis dar tebebuvo labai

malonu įeiti pro duris, pro kurias jis nebūdavo įleidžiamas tada, kai vergavo; Amplijatas apdovanojo durininką šypsena. Jis buvo puikiai nusiteikęs, taip puikiai, jog nuėjęs pusę kelio vestibiuliu atsigręžė ir paklausė:

— Ar žinai laimingo gyvenimo paslaptį, Masavai?

Durininkas papurtė didžiulę galvą.

— Numirti, — Amplijatas žaismingai bakstelėjo jam į pilvą, tarsi būtų bakstelėjęs į medį, ir mirktelėjo, — numirti, o paskui grįžti į gyvenimą ir mėgautis kiekviena diena kaip pergale prieš dievus.

Jis nieko nebijojo, jis nebijojo nė vieno. Bet tikrasis pokštas buvo tas, jog jis nebuvo net apytikriai tiek turtingas, kiek kiti jį manė esant. Vila Mizene kainavo dešimt milijonų sestercijų ir buvo išties jam per brangi, bet tiesiog būtina įsigyti! Vilą jis nusipirko už skolintus pinigus, tiksliau, jį parėmė šis namas, už kurį buvo sumokėta įkeitus pirtis, kurios net nėra baigtos. Ir vis dėlto Amplijatui kažkaip pavyko visa tai kontroliuoti ir įgyvendinti, tikriausiai dėl savo paties valios, gudrumo ir visuomenės pasitikėjimo; ir jeigu tasai kvailys Liucijus Popidijus mano, jog atgaus senąjį šeimos namą vedęs Koreliją... na, kad ir kaip būtų gaila, prieš pasirašydamas sutartį jis turėjo pasiieškoti padoraus advokato.

Eidamas pro deglais apšviestą baseiną jis sustojo pasižiūrėti į fontaną. Vandens dulksna maišėsi su rožių aromatu, bet atrodė, kad fontano čiurkšlės slopo sulig kiekviena akimirka, tiesiog jam bežiūrint; jis pagalvojo apie rimtąjį jaunąjį akvarijų, kažkur tamsoje mėginantį pataisyti akveduką. Atgal jis negrįš. Gaila. Kartu jie būtų galėję pelningai verstis. Bet jis buvo sąžiningas, o Amplijato *motto* — „Tesaugo mus dievai nuo sąžiningųjų". Galbūt jau dabar jis negyvas.

Gęstantis fontanas ėmė jį neraminti. Jis mąstė apie liepsnose šokinėjančias ir besivartančias sidabrines žuveles ir pamėgino įsivaizduoti miestiečių reakciją, kai jie pastebės, kad akvedukas senka. Aišku, tie prietaringi kvailiai visą kaltę suvers Vulkanui, svarstė Amplijatas. Apie tai jis nebuvo pagalvojęs. Vadinasi, rytojus galėtų būti tinkamas metas galiausiai pateikti Pompėjos burtininkės

Birijos Onomastijos pranašystę; imdamasis atsargumo priemonių šią burtininkę jis buvo nusisamdęs jau anksčiau šią vasarą. Ji gyveno namelyje prie amfiteatro ir naktį, apsupta dūmų kamuolių, bendraudavo su senuoju dievu Sabazijum, kuriam aukojo gyvates, ant altoriaus pasidėjusi dvi pagalbines magiškas bronzines rankas. Tai buvo tikrai pasibjaurėjimą kelianti procedūra, nuo kurios Amplijatui per nugarą bėgdavo šiurpai, bet burtininkė Pompėjai išpranašavo stulbinančią ateitį, todėl bus naudinga, jeigu apie tai pasklis žinios. Amplijatas nutarė iš ryto susikviesti magistratus. O dabar, kai visi kiti dar forume, jis turi sutvarkyti svarbesnį reikalą.

Jau lipant laiptais į privačius Popidijaus apartamentus jo daiktas ėmė nerimauti. Šiuos laiptus jis mynė tiek daug kartų ir taip seniai, dar nuo tada, kai senasis šeimininkas jį laikė šuns vietoje. Per daugybę metų šios sienos regėjo begales slaptų pašėlusių glamonių, o kiek ašaringų meilikavimų jos prisiklausė, kol Amplijatas pakluso nekantriems pirštams ir atsidavė šeimos galvai. Jis buvo gerokai jaunesnis už Celsiną, jaunesnis net už Koreliją; ir kas gi ji tokia, kad skundžiasi dėl vedybų be meilės? Beje, šeimininkas visada šnabždėdavo, jog jį myli, gal ir tikrai mylėjo, juk, kad ir kaip ten būtų, testamentu Amplijatui suteikė laisvę. Viskas, ko Amplijatas pasiekė, buvo glaudžiai susiję su čia išlieta sėkla. Jis niekada to nepamiršo.

Miegamojo durys buvo neužrakintos, ir jis įėjo nepasibeldęs. Ant naktinio stalelio degė aliejinė lempa. Pro atdaras langines krito blausi mėnesienos šviesa ir jis išvydo lovoje gulinčią išsikėtojusią Tediją Sekundą, kaip lavoną ant pakylos karstui. Jam įžengus šešiasdešimtmetė pasuko galvą, buvo nuoga. Jos perukas kabėjo uždėtas ant manekeno, stovinčio netoli lempos, tylaus būsimo reginio stebėtojo. Senais laikais būtent ji duodavo nurodymus — čia, ten, *ten*, bet dabar jie apsikeitė vaidmenimis; Amplijatas nebuvo tikras, ar dabar ji nejaučia dar didesnio malonumo, nors niekada nešnipštelėjo nė žodelio. Tylėdama ji apsivertė ir pasikėlė ant rankų bei kelių, atkišo jam kaulėtą užpakalį, mėlynai apšviestą mėnesienos; ji laukė nejudėdama, kol buvęs jos vergas — dabartinis šeimininkas — įlips į jos lovą.

* * *

Du kartus jau po to, kai virvė atsipalaidavo, Atilijus įstengė įsiremti keliais ir alkūnėmis į siauro tunelio sienas ir abu kartus buvo nublokštas vandens bei nuneštas tuneliu. Jau nusilpusiomis rankomis ir kojomis, sprogstančiais plaučiais jis nujautė, jog teturi paskutinę progą; jis dar kartą pamėgino — įsirėmė į šonus išsiskėtęs kaip jūros žvaigždė. Galva iškilo į paviršių; jis kosėjo ir spjaudėsi gaudydamas kvapą.

Tamsoje nesiorientavo, kur yra, kaip toli buvo nuneštas. Jis nieko nematė, nieko negirdėjo, nieko nejautė, išskyrus cementą po rankomis ir keliais bei vandens, kuris buvo jį apsėmęs iki kaklo, slėgimą ir plakimąsi į kūną. Jis nenutuokė, kaip ilgai laikosi taip įsikibęs, tik galiausiai susivokė, jog vandens srovė po truputį silpnėja, ir vandens lygis krinta. Pečiais pajutęs orą jis suprato, kad blogiausia jau praėjo. Labai greitai ir krūtinė išniro iš vandens. Atilijus atsargiai paleido sienas ir atsistojo. Lėtai tekant srovei, jis palinko atgal, o paskui vėl išsitiesė, kaip didelį potvynį išgyvenęs medis.

Jo smegenys vėl ėmė dirbti. Sulaikytas vanduo baigė nutekėti; kadangi prieš dvylika valandų buvo uždaryti Abelos šliuzai, nebebuvo kuo šių vandens atsargų papildyti. Likęs vanduo nutekėjo dėl nedidelio, bet juntamo akveduko nuolydžio. Atilijus liemeniu pajuto timptelėjimą. Priešais jį plūduriavo virvė. Jis sugraibė virvę tamsoje, įsitvėrė jos ir ėmė sukti ją aplink ranką. Pasiekęs galą jis perbraukė per virvės galiuką pirštu. Lygus. Nenušiuręs ir nenukirstas, Brebiksas tikriausiai paprasčiausiai ją paleido. Kodėl? Staiga Atiliją apėmė panika, jis pašėlusiai panoro iš čia ištrūkti. Jis pasilenkė ir pradėjo bristi, bet visa tai labiau buvo panašu į košmarą — jis ėjo nieko nematydamas ištiesęs rankas visiškoje tamsoje, graibydamas sienas, o kojas tegalėjo pavilkti tiek, kiek klibikščiuojantis senis. Jis jautėsi tarsi dvigubai įkalintas — aplinkui slėgė žemė, o priekyje telkšojo vanduo. Jam skaudėjo šonkaulius, atrodė, kad petys tarsi ugnim nudegintas.

Atilijus išgirdo pūkštelėjimą ir tolumoje pamatė lekiantį geltonos šviesos varveklį, tarsi krintančią žvaigždę. Jis liovėsi bridęs ir sunkiai alsuodamas įsiklausė. Ir vėl šūksniai, antras pūkštelėjimas, pasirodė dar vienas deglas. Jie jo ieško. Jis girdėjo iš toli šaukiant: „Akvarijau!", ir mėgino nuspręsti, ar turėtų atsiliepti. Jis baidosi šešėlių, tiesa? Griuvėsių siena suiro taip staiga ir su tokia jėga, kad joks normalus žmogus nebūtų įstengęs to išlaikyti. Bet Brebikso nepavadinsi normaliai stipriu žmogumi, o tai, kas nutiko, nebuvo netikėta: gladiatorius turėjo būti tam pasirengęs.

— Akvarijau!

Jis dvejojo. Iš tunelio jokio kito išėjimo nėra, šitai nekelia abejonių. Jis turėtų eiti juos pasitikti. Tačiau instinktyviai jautė, jog visus įtarinėjimus turėtų pasilaikyti sau. Jis atsišaukė:

— Aš čia!

Atilijus pasileido senkančiu vandeniu mirksinčių šviesėlių link.

Atilijų jie pasitiko su nuostaba ir pagarba — Brebiksas, Musa ir jaunasis Politesas lenktyniaudami grūdosi jo pasitikti, nes, pasak jų, tokio potvynio niekas nebūtų atlaikęs. Brebiksas nuolat kartojo, kad virvė iššoko jam iš rankų tarsi žaltys; kaip įrodymą jis atkišo savo delnus. Deglų šviesoje ant abiejų delnų ryškiai buvo matyti įstriži įspaudai. Galbūt jis sako tiesą? Jo tonas buvo ganėtinai atgailaujantis. Kita vertus, kiekvienas samdytas žudikas turėtų labai nedrąsiai jaustis išvydęs, kad jo auka prisikėlė.

— Kiek prisimenu, Brebiksai, tu sakei, kad galėtum išlaikyti ne tik mane, bet dar ir mano motiną.

— Oi, tavo motina pasirodė esanti sunkesnė, nei maniau.

— Tave saugo dievai, akvarijau, — pareiškė Musa. — Jie turi tau paskyrę kažkokią užduotį.

— Mano užduotis, — pasakė Atilijus, — sutvarkyti šį suknistą akveduką ir grįžti į Mizeną.

Jis nusirišo nuo juosmens virvę, paėmė Politeso deglą ir prasibrovė pro vyrus pasišviesdamas tunelio kelią.

Kaip sparčiai seko vanduo! Jau dabar jo buvo žemiau kelių. Jis įsivaizdavo, kaip vandens srovė teka į Nolą ir į kitus miestus. Galiausiai jis pratekės per visą įlanką, į šiaurę nuo Neapolio esančias arkadas, virš didžiosios arkos Kūmuose, paskui pusiasalio kyšuliu žemyn į Mizeną. Greitai šita atkarpa bus visai sausa. Teliks balutės ant grindinio. Kad ir kas nutiktų, jis tesėjo admirolui duotą pažadą. Jis suremontavo aveduką.

Tunelis ties kliūties vieta tebebuvo iki galo nesutvarkytas, bet didžiąją darbo dalį už juos atliko vanduo. Dabar reikėjo pašalinti likusį su žeme sumišusį žvirgždą, išlyginti grindis ir sienas, išbetonuoti akveduko pagrindą, sumūryti plytų sienelę ir ją sutvirtinti cementu; nieko ypatinga — tiesiog laikinas remontas, kuriuo reikės pasitenkinti iki rudens, kai jie čia atkeliaus rimtai viską sutvarkyti. Vis dėlto šią naktį dar liko nudirbti nemažai darbo, kol jų nespėjo pasiekti pirmieji šviežio vandens liežuvėliai iš Abelos, Beko atidarius šliuzus. Atilijus pasakė, ko iš jų laukia, o Musa iškart puolė dėstyti dar ir savo pasiūlymus. Jeigu jie jau dabar pradėtų leisti plytas žemyn ir sukrautų palei sieną, greičiau jomis pasinaudotų tada, kai nebeliks vandens. Jie iškart galėtų imtis darbo ir viršuje pradėti maišyti cementą. Per visą naujosios Atilijaus tarnybos laiką tai buvo pirmas kartas, kai Musa pareiškė norą bendradarbiauti. Atrodė, kad dabar, kai Atilijus išsigelbėjo, jis ėmė jausti akvarijui pagarbią baimę. *Turėčiau dažniau keltis iš numirusių,* — pamanė Atilijus.

Brebiksas pratarė:

— Pagaliau dingo toji smarvė.

Atilijus anksčiau nebuvo to pastebėjęs. Jis uodė orą. Teisybė. Atrodė, kad įkyrus sieros tvaikas išsisklaidė. Jis svarstė, kas atsitiko — iš kur tas tvaikas sklido ir kodėl dingo, bet neturėjo laiko ilgiau apie tai pamąstyti. Atilijus išgirdo kažką šaukiantį jį vardu ir nubrido per vandenį šachtos angos link. Tai buvo Korvino balsas:

— Akvarijau!

— Klausau?

Vergo galvą gaubė raudonas švytėjimas.

— Kas yra?

— Manau, turėtum išlipti ir pažiūrėti.

Jo galva netikėtai dingo.

Ir kas gi dabar? Atilijus pasiėmė virvę ir atidžiai ją patikrino, o paskui pradėjo lipti. Sumuštas ir labai nuvargęs šį kartą jis turėjo labiau pasistengti. Jis lipo lėtai — dešinė ranka, kairė ranka, dešinė ranka, įsiremdamas siauroje šachtos angoje, stumdamasis aukštyn, iškeldamas rankas per angos kraštus, kol galiausiai išlipo į šiltą naktį.

Kol jis buvo po žeme, patekėjo milžiniška raudona pilnatis. Pilnatis, kaip ir žvaigždės, tiesą sakant, kaip ir viskas šioje pasaulio dalyje, atrodė nenatūrali, tarsi per didelė. Darbai viršuje jau buvo gerokai pajudėję: aplink matėsi iš tunelio iškastų nuolaužų krūvos, į apvalią pilnatį kibirkštis spjaudydami degė du dideli laužai, į žemę buvo susmaigstyti deglai, kad būtų dar šviesiau, o vežimai jau beveik iškrauti. Mėnesienoje Atilijus pamatė aplink seklų ežerą plytintį klampaus purvo ruožą; vanduo ežere buvo beveik visai nusekęs. Amplijato vergai rymojo atsišlieję į vežimaičius ir laukė nurodymų. Jie smalsiai stebėjo, kaip Atilijus išlipa. *Tikriausiai neblogai atrodau,* — svarstė Atilijus, — *visas purvinas ir šlapias.* Jis riktelėjo Musai į tunelį, kad jie darbuotųsi toliau, o paskui apsidairė ieškodamas Korvino. Tasai buvo beveik už trisdešimties žingsnių, netoli jaučių, nugara atsigręžęs į šachtos angą. Atilijus nekantraudamas jam šūktelėjo.

— Na?

Korvinas atsigręžė ir užuot paaiškinęs pasitraukė šalin nuo kažkokios į apsiaustą susisupusios figūros. Atilijus patraukė jų link. Akvarijui priėjus artėliau nepažįstamasis nusimetė gobtuvą, ir Atilijus iškart pažino žmogų. Jis nebūtų labiau apstulbęs, jeigu mėnesienoje prieš jį materializuotųsi pati Egerija, vandens versmių deivė. Atilijus iškart pagalvojo, jog ji tikriausiai atkeliavo kartu su

savo tėvu, todėl apsidairė aplinkui ieškodamas kitų raitelių arba arklių. Bet netoli taikiai skurdžią žolę rupšnojo tik vienas arklys. Ji buvo be palydovo; priėjęs Atilijus nustebęs kilstelėjo ranką.

— Korelija... kas nutiko?

— Ji nenori man sakyti, ko nori, — įsiterpė Korvinas. — Ji sako, kad kalbės tik su tavimi.

— Korelija?

Ji įtariai pažvelgė į Korviną, linktelėjo, pridėjo prie lūpų pirštą ir papurtė galvą.

— Matai? Jau tą akimirką, kai vakar ją pamačiau, supratau, kad turėsim bėdos...

— Gerai, Korvinai. Pakaks. Grįžk prie darbo.

— Bet...

— *Dirbti!*

Vergui nukėblinus tolyn, Atilijus atidžiau į ją įsižiūrėjo. Purvini skruostai, išsidraikę plaukai, purvu aptaškytas apsiaustas ir suknelė. Bet labiausiai jį trikdė jos akys — nenatūraliai išsiplėtusios ir blizgančios. Jis paėmė ją už rankos.

— Čia tau ne vieta, — švelniai pasakė Atilijus. — Ką tu čia veiki?

— Norėjau tau atgabenti štai šituos, — sušnabždėjo ji ir iš po apsiausto klosčių ėmė traukti mažučius papiruso ritinėlius.

Dokumentai buvo skirtingų metų, skirtingai atrodė. Iš viso jų buvo šeši. Visi papirusai atrodė ganėtinai maži, juos visus galėjai lengvai sudėti ant sulenktos rankos. Atilijus pasiėmė deglą ir kartu su Korelija pasitraukė toliau nuo akveduko prieigų, toliau nuo šurmulio, į nuošalesnę vietelę už vieno iš vežimų, stovinčių ant pažliugusios žemės. Per vandens telkinį, likusį iš neseniai tyvuliavusio ežero, driekėsi mirguliuojantis mėnesienos tiltas, tiesus ir platus kaip Romos kelias. Iš toliau atsklido vandens paukščių sparnų šnaresys ir klyksmai.

Jis nuėmė jai nuo pečių apsiaustą ir patiesė ant žemės, kad ji turėtų kur atsisėsti. Paskui įkišo į žemę deglą, atsitūpė ir išvyniojo patį seniausią dokumentą. Tai buvo vienos Augusto atkarpos planas; būtent šios atkarpos — Pompėja, Nola ir Vezuvijus buvo pažymėti rašalu, iš juodo tapusiu blyškiai pilku. Dokumentas buvo patvirtintas imperatoriškuoju Dieviškojo Augusto antspaudu, tarsi būtų patikrintas ir oficialiai aprobuotas. Topografo brėžinys. Originalas. Nubraižytas anksčiau nei prieš šimtmetį. Galbūt net pats Markas Agripa kažkada laikė šį dokumentą savo rankose? Atilijus apvertė papirusą. Toks dokumentas galėjo būti tik dviejose vietose — arba akvarijų kuratoriaus archyve Romoje, arba Stebuklų Baseine Mizene. Atilijus atsargiai jį susuko.

Kituose trijuose papirusuose daugiausia buvo surašyti skaičių stulpeliai, ir Atilijui teko valandėlę juos pastudijuoti, kol suvokė, kas čia yra. Vienas buvo pavadintas *Colonia Veneria Pompeianorum* ir suskirstytas metais — DCCCXIV, DCCCXV ir taip toliau, žymint beveik du dešimtmečius; toliau taip pat buvo prirašyta visokių skaičių, sumų ir žymų. Skaičiai didėjo kasmet, iki praėjusio gruodžio — tada Roma skaičiavo aštuoni šimtai trisdešimt trečiuosius, — kol galiausiai padvigubėjo. Antrasis dokumentas iš pirmo žvilgsnio atrodė visai toks pat, bet atidžiau įsižiūrėjęs Atilijus pastebėjo, kad visi skaičiai buvo lygiai perpus mažesni nei pirmajame. Pavyzdžiui, praėjusiais metais pirmame papiruse pažymėta bendra suma buvo trys šimtai penkiasdešimt du tūkstančiai, o antrame papiruse ji buvo sumažinta iki šimto septyniasdešimt aštuonių tūkstančių.

Trečias dokumentas jau ne toks oficialus. Jis buvo panašus į paprasto žmogaus mėnesio pajamų užrašus. Ir čia surašyti beveik dvidešimties metų skaičiai, ir vėl sumos pamažu didėjo, kol galiausiai beveik padvigubėjo. O pajamų būta neblogų — vien per praėjusius metus apie penkiasdešimt tūkstančių sestercijų; bendra suma — apie trečdalis milijono.

Korelija sėdėjo suglaudusi kelius ir stebėjo Atilijų.

— Na? Ir ką gi jie reiškia?

Jis delsė atsakyti. Jam buvo nepatogu: vieno žmogaus gėda užtraukia gėdą jiems visiems. Ir kas gi pasakys, kaip plačiai ši korupcija pasklidusi? Bet paskui jis pagalvojo: „Ne, korupcija dar negalėjo pasiekti Romos; jeigu ir Roma būtų prikišusi nagus, Aviola niekada nebūtų jo pasiuntęs į Mizeno pietus".

— Visa tai panašu į Pompėjoje suvartoto vandens kiekio skaičius, — pasakė Atilijus, rodydamas jai pirmąjį papirusą. — Trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių kvinarijų per praėjusius metus; Pompėjos dydžio miestas apytiksliai tiek ir turėtų suvartoti. O šis antrasis sąrašas, mano manymu, yra mano pirmtako Eksomnijaus surašytas dokumentas, oficialiai pateiktas Romai. Jie ir negalėtų sužinoti apie skirtumus, ypač po žemės drebėjimo, nebent pasiųstų inspektorių patikrinti. O čia, — ištiesdamas trečiąjį dokumentą Atilijus nė nemėgino slėpti paniekos, — yra tai, ką tavo tėvas mokėjo jam už tai, kad laikytų liežuvį už dantų.

Korelija apstulbusi pažvelgė į jį.

— Vanduo brangus, — aiškino Atilijus, — ypač tada, kai imiesi atstatyti pusę miesto. „Bent jau tiek brangus, kiek brangūs pinigai" — taip man paaiškino tavo tėvas.

Net nekyla abejonių, kad jis būtų pajutęs skirtumą tarp pelno ir nuostolių. *Salve lucrum!*

Akvarijus susuko papirusus. Tikriausiai jie pavogti iš to suversto kambario virš baro. Atilijus svarstė, kodėl Eksomnijus taip rizikavo po ranka laikydamas tokius svarbius įkalčius. Bet paskui pagalvojo, kad būtent įkalčiai Eksomnijui ir buvo svarbiausia. Juos turėdamas jis galėjo tvirtai laikyti Amplijatą savo rankose: *Nė negalvok mėginti prieš mane eiti — stengtis nutildyti, išmesti iš sandėrio ar grasinti palikti likimo valiai; jeigu žlugsiu aš, su manimi žlugsi ir tu.*

Korelija paklausė:

— O kaip šitie du?

Paskutiniai du dokumentai taip skyrėsi nuo kitų, jog galėjai pamanyti, kad su pirmaisiais jie neturi nieko bendra. Jau iškart

atrodė esą gerokai naujesni; vietoj skaičių juose buvo tekstas. Pirmasis papirusas buvo prirašytas graikų kalba.

Pati viršūnė yra plokščia, visai nederlinga. Dirva panaši į pelenus, pajuodusiose uolienose yra urvus primenančių duobių, kurios atrodo taip, tarsi būtų išdegintos ugnimi. Atrodo, kad kažkada anksčiau ši vieta degė, iš kraterių veržėsi liepsnos, kurios galiausiai nuslopo negaudamos pakankamai kuro. Nekyla abejonių, kad būtent dėl to aplinkiniai rajonai yra labai derlingi, kaip ir Katanijoje, kur, sakoma, dirva yra prisotinta Etnos liepsnų išmestų pelenų ir ypač tinkama vynuogėms auginti. Tokioje dirvoje yra deginančių ir augimą skatinančių medžiagų. Kai žemė persisotina naudingų medžiagų, ji būna pasirengusi degti, kaip kad nutinka visoms sieros turinčioms substancijoms, bet kai viskas išdega ir liepsna užgęsta, dirva vėl tampa panaši į pelenus ir tinkama augalams augti.

Atilijus turėjo perskaityti šį tekstą du kartus, prikišęs papirusą prie deglo, kol įsitikino, kad suvokė, apie ką čia rašoma. Jis padavė papirusą Korelijai. *Viršūnė?* Kieno viršūnė? Tikriausiai Vezuvijaus, nes tai vienintelė viršūnė šiose apylinkėse. Bet ar galėjo Eksomnijus, tasai aptingęs, nusenęs, kekšes mylintis girtuoklis rasti jėgų per tokią sausrą įkopti į Vezuvijaus viršūnę ir užrašyti savo įspūdžius graikų kalba? Neįmanoma patikėti. O ir pati kalba — *pajuodusiose uolienose yra urvus primenančių duobučių... aplinkiniai rajonai yra labai derlingi* — nepanaši į akvarijaus kalbą. Ji per daug literatūriška, visai nepanaši į frazes, kurias natūraliai ištartų toks žmogus kaip Eksomnijus; nekyla abejonių, jis ne ką geriau už Atilijų moka helenų kalbą. Tikriausiai šį tekstą jis nuo kažko nurašė. O gal kas nors kitas jam nurašė. Galbūt vienas iš Pompėjos forume esančios viešosios bibliotekos raštininkų.

Paskutinis papirusas buvo ilgesnis, prirašytas lotyniškai. Tačiau turinys atrodė toks pat keistas:

Mano gerasis bičiuli Liucilijau, neseniai sužinojau, kad Pompėja, garsusis Kampanijos miestas, po žemės drebėjimo buvo sulygintas su žeme; nuo žemės drebėjimo smarkiai nukentėjo ir aplinkiniai rajonai. Taip pat ir dalis Herkulano visiškai sugriauta, o likę statiniai vos laikosi. Ir Neapolis neteko daug privačių būstų. Prie šių nelaimių prisidėjo ir kitos negandos: sako, kad buvo užmušta šimtų avių kaimenė, suskilo skulptūros, o kai kurie žmonės buvo visiškai sužlugdyti ir klaidžiojo po apylinkes niekur nerasdami sau paguodos.

Man sakė, kad šimtai avių krito būtent Pompėjos rajone. Nėra jokios priežasties teigti, kad tos avys krito iš baimės. Žmonės sako, kad dažniausiai po stipraus žemės drebėjimo užklumpa maras; nieko keista. Žemės gelmėse glūdi daugybė mirtį nešančių elementų. Jau pati nusistovėjusi atmosfera, tvyranti amžinoje tamsoje ir per ilgą laiką nejudinta, yra kenksminga įkvėpti. Nesistebiu, kad gležnos ir viskam jautrios avys buvo užkrėstos, ypač tos, kurios galvas būdavo nuleidusios visai pažeme; kvėpuodamos pažemiui jos ir prisitraukė užkrėsto oro. Jeigu tas oras skverbtųsi iš po žemių didesniais kiekiais, būtų susirgę ir žmonės, bet dabar tyras oras jam neleisdavo pakilti iki to aukščio, kur kvėpuodavo žmonės.

Ir vėl kalba pasirodė per daug įmantri, kad ją būtų galėjęs rašyti Eksomnijus, o ir pats raštas buvo išraitytas įgudusia profesionalo ranka. Kita vertus, kam Eksomnijui būtų prireikę tvirtinti, kad jis *neseniai sužinojo* apie žemės drebėjimą, kuris įvyko prieš septyniolika metų? Ir kas tasai Liucilijus? Korelija pasilenkė ties jo petimi norėdama perskaityti dokumentą. Atilijus uodė jos kvepalus, skruostu juto jos alsavimą, jos krūtys prisispaudė jam prie rankos. Jis paklausė:

— Ar esi tikra, kad šitie papirusai buvo padėti šalia kitų? Ar jie negalėjo būti paimti iš kur nors kitur?

— Jie buvo toje pačioje dėžėje. O ką jie reiškia?

— Ir tu nematei žmogaus, kuris tą dėžę atnešė tavo tėvui?

Korelija papurtė galvą.

— Aš jį tik girdėjau. Jie kalbėjosi apie tave. Būtent tai, ką jie pasakė, ir privertė mane leistis tavęs ieškoti.

Ji pasislinko kiek artėliau ir jau žemesniu balsu pratarė:

— Mano tėvas pasakė, jog nenorėtų, kad iš šios ekspedicijos grįžtum gyvas.

— Ar tikrai? — Atilijus pamėgino nusijuokti. — O ką atsakė tas kitas vyras?

— Jis pasakė, jog nebus jokio vargo.

Tyla. Jis pajuto, kaip jos ranka palietė jo delną; ant įbrėžimų ir sumušimų jis pajuto vėsius jos pirštus; paskui ji padėjo jam ant krūtinės galvą. Ji buvo labai pavargusi. Akimirką, pirmą kartą per trejus metus, jis leido sau mėgautis moters kūno artumu.

Tai štai kada gali jaustis esąs išties gyvas, mąstė Atilijus. Jis buvo pamiršęs.

Po valandėlės ji užmigo. Atsargiai, kad nepažadintų, Atilijus patraukė ranką. Jis paliko ją ir nuėjo prie akveduko.

Remonto darbai buvo pasiekę lemiamą momentą. Vergai jau baigė kelti iš tunelio nuolaužas ir pradėjo leisti žemyn plytas. Atilijus nežymiai linktelėjo Brebiksui ir Musai, kurie kartu stovėjo ir kalbėjosi. Jam priėjus abu vyrai nutilo ir sužiuro ten, kur gulėjo Korelija, bet Atilijus nepaisė jų smalsumo.

Jo mintys buvo sumišusios. Nieko keista, kad Eksomnijus korumpuotas; jis jau buvo susitaikęs su ta mintimi. Atilijus manė, kad ir dingo jis dėl tos pačios priežasties. Tačiau tie dokumentai, graikiško teksto gabaliukas ir ištrauka iš laiško šią paslaptį leido suvokti visiškai kitaip. Dabar atrodė, kad Eksomnijus, likus bent trims savaitėms iki akveduko avarijos, sunerimo dėl dirvos, per kurią teka Augustas — dėl sieringos užterštos dirvos. Jis buvo tiek

sunerimęs, jog nutarė peržiūrėti originalius brėžinius ir pasirausti Pompėjos bibliotekoje.

Atilijus išsiblaškęs žvelgė į tunelio gelmes. Jis prisiminė savo pokalbį su Koraku Stebuklų Baseine praėjusią popietę. Tada Korakas pasišaipė: *Šį vandenį jis pažinojo geriau už bet kurį kitą.* O Atilijus nepagalvojęs atsakė: *Gal ir pažinojo, todėl ir paspruko.* Pirmą kartą jį apėmė kažkokio siaubingo dalyko nuojauta. Jis negalėjo aiškiai jos nusakyti, bet vis dėlto dėjosi per daug labai jau keistų dalykų — akveduko avarija, drebanti žemė, atgal į žemę subėgantys šaltiniai, nuodijanti siera... Ir Eksomnijus tai nujautė.

Tunelyje švytėjo deglų liepsnos.

— Musa?

— Klausau, akvarijau?

— Iš kur buvo Eksomnijus? Iš kur kilęs?

— Iš Sicilijos, akvarijau.

— Taip, taip, žinau Siciliją. O tiksliau, iš kokios dalies?

— Manyčiau, iš rytinės, — suraukė kaktą Musa. — Iš Katanijos. Kodėl klausi?

Bet Atilijus neatsakė, tik žvelgė per mėnesienos nušviestą lygumą į šešėliuose paskendusį Vezuvijų.

JUPITERIS

Rugpjūčio 24-oji

Išsiveržimo diena

Hora prima

[06.20 val.]

„Karšta magma galėjo sąveikauti su gruntiniais vulkano vandenimis ir sukelti pirmuosius virpesius — fretomagminį mikroišsiveržimą, po kurio rytiniai vulkano šonai pasidengė smulkiagrūde pilka tefra. Tai galėjo atsitikti naktį arba rugpjūčio 24-osios rytą".

„Vulkanai: planetos perspektyva"

Visą tvankią naktį jis gniaužė savyje vis didėjantį nerimą deglų šviesoje kartu su kitais darbuodamasis ir remontuodamas akveduką.

Viršuje jis padėjo Korvinui ir Politesui medinėse geldose maišyti cementą — pylė negesintas kalkes, pucolano miltelius ir truputį vandens (ne daugiau kaip puodelį); pirmoji gero cemento gaminimo paslaptis: kuo sausesnis mišinys, tuo tvirčiau sustingsta. Paskui padėjo vergams nuleisti krepšius į tunelį ir ten formuoti naują vandentiekio vamzdžio pagrindą. Jis padėjo Brebiksui susmulkinti anksčiau iškastą žvirgždą ir keliais jo sluoksniais užpylė pamatą, kad būtų tvirtesnis. Padėjo supjauti lentas sienoms uždengti ir ant šlapio cemento patiesti, kad būtų galima šliaužti. Jis perdavinėjo Musai plytas, o šis jas mūrijo. Galiausiai jis stojo petys petin su Korvinu, kad viską padengtų plonu tinko sluoksniu. (Čia vertėtų prisiminti antrąją nepriekaištingo cemento gaminimo paslaptį: jį reikia kiek galima geriau sugrūsti; „kapok jį taip, kaip kapotum medį"; būtina pašalinti kiekvieną vandens ar oro burbuliuką, nes būtent jis vėliau gali tapti silpnąja vieta.)

Kai dangus virš šachtos angos ėmė pilkuoti, jis jau žinojo, jog jie tikriausiai padarė pakankamai, kad Augustas vėl jiems

tarnautų. Jis dar turės čia grįžti ir viską tinkamai suremontuoti. Bet dabar, jeigu tik jiems nusišypsos laimė, vandentiekis veiks. Pasiėmęs deglą jis nuėjo iki sutvarkytos atkarpos galo atidžiai tyrinėdamas kiekvieną pėdą. Vandeniui atsparus tinkas stings ir tada, kai akvedukas vėl pradės veikti. Jau pirmosios dienos vakare jis bus sukietėjęs, o baigiantis trečiai dienai bus kietesnis už akmenį.

Jeigu tik tie žodžiai „kietesnis už akmenį" dabar ką nors reiškia... Bet garsiai jis to neištarė.

— Po vandeniu džiūstantis cementas, — sugrįžęs pratarė jis Musai, — štai kur tikrasis stebuklas.

Jis leido kitiems pirmiems išlipti į paviršių. Auštanti diena parodė, jog stovyklą jie buvo įsikūrę kalnų apsuptoje prastoje ganykloje, pilnoje didelių akmenų. Rytuose matėsi stačios Apeninų uolos ir miestas — tikriausiai Nola; aušros šviesoje jau ėmė ryškėti miesto kontūrai; pats miestas galėjo būti už penkių šešių mylių. Bet didžiausią šoką jie patyrė pastebėję, kaip arti yra Vezuvijus. Šis dunksojo tiesiai prieš juos, vakaruose, ir žemė kilo viršun beveik iškart. Čia buvo pakloti keli šimtai žingsnių akveduko, kuris taip pat kilo viršun tokiu stačiu kampu, kad prižiūrėtojui teko užversti galvą norint pamatyti jo galą. Tačiau labiausiai neramino kitas dalykas: dabar, prasisklaidžius šešėliams, vienoje kalno pusėje aiškiai matėsi pilkšvai balti dryžiai. Šie buvo panašūs į strėlių antgalius, rodančius į viršukalnę, ir juose visą kalną apaugusį mišką. Jeigu dabar būtų ne rugpjūtis, jis galėtų prisiekti, jog tai ledas. Ir kiti tuos dryžius pastebėjo.

— Ledas? — paklausė Brebiksas įsistebeilijęs į kalną. — Ledas rugpjūčio mėnesį?

— Ar kada nors esi matęs tokį dalyką, akvarijau? — paklausė Musa.

Atilijus papurtė galvą. Jis mąstė apie graikiškame papiruse parašytus žodžius: *Dirva yra prisotinta Etnos liepsnų išmestų pelenų ir ypač tinkama vynuogėms auginti.*

— Ar galėtų būti, — dvejodamas, tarsi pats sau, pratarė Atilijus, — kad čia pelenai?

— Bet kaip gali atsirasti pelenų be ugnies? — paprieštaravo Musa. — Be to, jeigu tamsoje būtų liepsnojęs toks didelis laužas, būtume jį pamatę.

— Teisybė, — sutiko Atilijus ir apsižvalgė stebėdamas nuvargusius, išgąstingus jų veidus. Visur buvo matyti jų darbo įrodymų — žvirgždo krūvos, tuščios amforos, sudegę fakelai, išdegę žemės lopai tose vietose, kur naktį buvo deginami laužai. Ežero nebeliko, o jam dingus pasišalino ir paukščiai. Jis negirdėjo, kaip jie išskrido. Iš už kalno keteros, kitoje Vezuvijaus pusėje, kilo saulė. Oras buvo keistai ramus. Atilijus susivokė, jog negirdi jokių paukščių balsų. Jokio aušros meto choro. Žyniai tikriausiai įtūžtų.

— Ir tu esi tikras, kad vakar, kai čia atkeliavai su Koraku, viso to nebuvo?

— Taip, esu tikras, — atsakė Musa, apstulbęs žvelgdamas į Vezuvijų. Sumišęs jis nusišluostė rankas į purviną tuniką. — Tikriausiai tai nutiko praėjusią naktį. Prisimeni tą trenksmą, supurčiusį žemę? Tikriausiai po to taip ir nutiko. Kalnas suskeldėjo ir ėmė spjaudytis.

Sutrikę vyrai ėmė murmėti, o kažkas riktelėjo:

— Čia milžinai, ne kitaip!

Atilijus nusibraukė nuo akių prakaitą. Jau dabar ėmė darytis karšta. Prieš akis dar viena troški diena. Tiesą sakant, tai kažkas daugiau nei karštis — ore jautėsi įtampa, kurią galėjai palyginti su smarkiai ištempta būgno oda. Ar jo smegenys krečia pokštus, ar tikrai po kojomis šiek tiek vibruoja žemė? Iš baimės Atilijui ant pakaušio pasišiaušė plaukai. Etna ir Vezuvijus... jis užčiuopė siaubingą ryšį, kurį tikriausiai buvo įžvelgęs ir Eksomnijus.

— Gerai, — trumpai tarė jis. — Eikime iš čia.

Jis pasuko prie Korelijos.

— Iškelkite viską iš tunelio, — šūktelėjo per petį. — Ir nežiopsokite. Mes jau baigėme.

Ji dar miegojo, bent jau Atilijus manė, kad tebemiega. Korelija gulėjo šalia toliau stovinčio vieno iš dviejų vežimų, atsigulusi ant šono, pritraukusi kojas, prie veido pakėlusi į kumščius suspaustas rankas. Minutėlę jis stovėjo žiūrėdamas į ją ir stebėdamasis, kaip stipriai jos grožis kontrastuoja su šia apleista vietove Egerija tarp paprastų, neįdomių, tačiau jo profesijai reikalingų įrankių.

— Aš jau kelios valandos nemiegu, — apsivertė ji ant nugaros ir atsimerkė. — Ar darbas baigtas?

— Lyg ir baigtas, — atsakė Atilijus ir atsiklaupęs ėmė rinkti papirusus. — Vyrai grįžta atgal į Pompėją. Noriu, kad išjotum pirma. Duosiu tau palydą.

Ji greitai atsisėdo.

— Ne!

Atilijus žinojo, kaip ji sureaguos. Jis pusę nakties apie tai galvojo. Bet ar galėjo elgtis kitaip? Jis greitai bėrė žodžius:

— Privalai padėti tuos dokumentus ten, iš kur paėmei. Jeigu išjosi dabar, Pompėjoje būsi gerokai prieš vidurdienį. Jeigu pasiseks, galbūt jis nė nesužinos, kad buvai juos paėmusi ir man atnešusi.

— Bet jie įrodo korupcijos faktus...

— Ne, — jis kilstelėjo ranką norėdamas ją nutildyti. — Ne, tai nėra įrodymai. Jie vieni nieko nereiškia. Gyvas įrodymas bus Eksomnijus, kai paliudys magistratui. Bet aš jo nesučiupau. Aš neturiu pinigų, kuriuos tavo tėvas jam sumokėjo, taip pat niekaip negalėčiau įrodyti, kad jis nors skatiką iš jų būtų kur nors išleidęs. Jis buvo labai atsargus. Žmonių akyse Eksomnijus sąžiningas kaip Katas. Beje, visa tai nėra taip svarbu. Dabar turi iš čia kuo greičiau dingti. Kažkas tam kalnui darosi. Jau prieš kelias savaites Eksomnijus kažką įtarė. Na, tarsi... — jis nebaigė sakinio. Jis nežinojo, kaip visa tai išreikšti žodžiais. — Na, tarsi jis... atgyja. Pompėjoje tau bus saugiau.

Ji purtė galvą.

— O ką tu darysi?

— Grįšiu į Mizeną ir prisistatysiu admirolui. Jeigu kas nors ir gali paaiškinti, kas čia dedasi, tai tik jis.

— Kai tik liksi vienas, jie stengsis tave užmušti.

— Nemanau. Jeigu jie būtų norėję tai padaryti, praėjusią naktį būtų turėję daugybę progų. Kad ir kaip ten būtų, jausiuosi saugesnis; turiu arklį, o jie pėsti. Net jeigu ir mėgintų, manęs nesučiuptų.

— Ir aš turiu arklį. Pasiimk ir mane kartu.

— Tai neįmanoma.

— Kodėl? Aš moku joti.

Minutėlę jis mėgavosi įsivaizduodamas, kaip jie grįžta į Mizeną abu kartu. Hortenzijos vilos savininko dukra dalijasi apšiurusiu jo būstu Stebuklų Baseine. Amplijatas ieško Korelijos, o jis ją slepia. Kaip ilgai jie taip temps? Dieną ar dvi. O kas paskui? Visuomenės taisyklės yra tokios pat nelanksčios kaip ir architektūros.

— Korelija, paklausyk, — paėmė ją už rankų Atilijus. — Jeigu tik galėčiau kaip nors tau padėti mainais už tai, ką dėl manęs padarei, mielai padėčiau. Bet mesti iššūkį tavo tėvui — tikra beprotybė.

— Tu nesupranti, — ji kirste įsikirto pirštais jam į pirštus. — Negaliu grįžti. Neversk manęs grįžti. Nepakęsčiau vėl į jį žiūrėti ar tekėti už to vyro...

— Bet tu žinai įstatymus. Kai kalba pasisuka apie vedybas, tampi tokia pačia savo tėvo nuosavybe, kaip vienas kuris iš tų vergų.

Ką dar jis jai galėtų pasakyti? Jis negalėjo pakęsti net ir pašnibždom tariamų savo žodžių.

— Galbūt viskas nebus taip jau blogai, kaip tau atrodo.

Ji sudejavo, patraukė nuo jo rankas ir užsidengė veidą. Jis įtikinėjo toliau:

— Negalime išvengti savo lemties. Patikėk, yra didesnių vargšių už tas, kurios išteka už turtuolių. Juk galėtum dirbti laukuose ir mirti sulaukusi dvidešimties. Arba galėtum būti Pompėjos gatve-

liūkščių kekšė. Susitaikyk su tuo, kas turi nutikti. Gyvenk taip, kaip turi gyventi. Išgyvensi. Pamatysi.

Ji ilgai į jį žiūrėjo; kas jos žvilgsnyje atsispindėjo — panieka ar neapykanta?

— Prisiekiu, greičiau jau tapsiu kekše.

— O aš prisiekiu, kad netapsi, — jau griežčiau ėmė kalbėti Atilijus. — Esi jauna. Ką žinai apie tai, kaip žmonės gyvena?

— Žinau viena: negaliu tekėti už to, kurio nekenčiu. O tu ar galėtum? — nenuleido nuo jo akių. — Gal tu ir galėtum.

Jis nusigręžė.

— Ne, Korelija.

— Ar tu vedęs?

— Ne.

— Bet tu *buvai* vedęs?

— Taip, — tyliai atsakė jis. — Buvau vedęs. Mano žmona mirė.

Šie žodžiai minutėlę ją nutildė.

— Ar tu jos nekentei?

— Aišku, kad ne.

— Ar ji tavęs nekentė?

— Gal ir nekentė.

Korelija ir vėl trumpam nutilo.

— Kaip ji mirė?

Jis niekada nebuvo apie tai kalbėjęs. Jis net negalvojo apie tai. O jeigu kada ir nutikdavo taip, kad bemiegėmis valandomis, dažniausiai prieš auštant, jo mintys pasukdavo tuo pavojingu keliu, jis buvo išmokęs jas sulaikyti ir pasukti kita linkme. Bet dabar... ji kažkaip keistai jį veikė, ji gebėjo įsibrauti į pačią širdį. Savo paties nuostabai, jis pasijuto pradedąs pasakoti.

— Mano žmona buvo panaši į tave. Ji, kaip ir tu, buvo smarki, — nusijuokė jis prisiminęs. — Buvome susituokę trejus metus.

Kažkokia beprotybė. Jis negali savęs sustabdyti.

— Ji gimdė. Bet kūdikis ėjo kojytėmis į priekį kaip Agripa. Tas vardas — Agripa — *aegre partus* ir reiškia „sunkiai gimęs“. Ar

tai žinojai? Iš pradžių pamaniau, jog gimti taip, kaip gimė didysis Agripa — geras ženklas būsimam akvarijui. Buvau tikras, jog bus berniukas. Bet diena bėgo į vakarą; tai nutiko Romoje birželio mėnesį; buvo karšta, beveik taip, kaip dabar čia. Net gydytojo ir dviejų moterų prižiūrimas kūdikis niekaip nepajudėjo. Tada ji pradėjo kraujuoti.

Atilijus užsimerkė.

— Jie atėjo pas mane prieš sutemstant. „Markai Atilijau, pasirink — žmona arba kūdikis!" Atsakiau, jog renkuosi abu. Bet jie pasakė, jog taip nieko nebus, taigi aš pasakiau, na, žinoma, aš pasakiau: „Žmona". Nuėjau į kambarį, kad būčiau šalia jos. Ji buvo labai silpna, bet su mano sprendimu nesutiko. Net tada ji su manimi ginčijosi! Jie turėjo dideles žirkles, na, žinai, tokias, kokiomis naudojasi sodininkai. Ir dar peilį. Ir kablį. Jie nupjovė vieną kojytę, paskui antrą, tada peiliu ketvirčiavo kūnelį, o paskui kabliu ištraukė galvytę. Bet Sabinai nesiliovė kraujoplūdis ir kitą rytą ji mirė. Taigi aš nežinau. Galbūt prieš mirdama ji manęs nekentė.

Jis išsiuntė ją atgal į Pompėją kartu su Politesu. Ne todėl, kad graikas vergas buvo stipriausias vyras ar geriausias raitelis, bet todėl, kad jis buvo vienintelis, kuriuo Atilijus pasitikėjo. Jis davė jam Korvino arklį ir prisakė neišleisti jos iš akių, kol ji saugiai pasieks namus.

Galiausiai ji nuolankiai su viskuo sutiko netarusi beveik nė žodžio, o Atilijui buvo gėda dėl savo kalbų. Jis gana neblogai ją nutildė, bet pasielgė kaip bailys — apgailėtinai ir nevyriškai. Ar yra Romoje koks nors graudenti mokantis advokatas, kurio pigios retorikos gudrybės galėtų pranokti bjaurius jo paistalus ir bauginimus mirusios žmonos bei kūdikio šmėklomis? Ji susisupo į apsiaustą ir atmetė ištraukdama iš po apykaklės ilgus tamsius plaukus; šis gestas buvo kažkoks įspūdingas ir iškalbingas: ji padarys taip, kaip yra prašoma, bet niekada nesutiks, kad jis teisus. Lengvai už-

šokusi ant balno ji nė nedirstelėjo jo pusėn. Caktelėjo liežuviu ir truktelėjo vadeles, o paskui pasileido keliu paskui Politesą.

Atilijui reikėjo sutelkti visą valią, kad nepultų iš paskos. *Prastas atlygis už riziką, kurią jai teko dėl manęs patirti,* — mąstė jis. — *Bet ko gi dar ji galėjo iš jo tikėtis?* Na, o kalbant apie lemtį, dievobaimingos jo paskaitėlės objektą... jis tikrai tiki likimu. Vos gimęs žmogus prie jo prirakinamas, tarsi įkinkomas į karutį. Paskutinio maršruto taško pakeisti negalima, tik keliauti galima visaip — kiekvieno valia rinktis, ar žvaliai žingsniuoti, ar skundžiantis vilktis per dulkes.

Vis dėlto jam buvo bloga žiūrėti, kaip ji iškeliauja; tarp jų vis didėjant atstumui, saulė nušvietė priešais atsivėrusį peizažą, todėl jis gana ilgai galėjo ją stebėti, kol galiausiai arkliai pasislėpė po alyvmedžiais ir jos nebesimatė.

Mizene admirolas gulėjo ant čiužinio belangiame miegamajame paniręs į prisiminimus.

Jis prisiminė lygius pelkėtus Aukštutinės Germanijos miškus, didžiulius ąžuolus, augančius šiaurinės jūros pakrantėse, — jeigu apskritai galima kalbėti apie pakrantes šalyje, kur sunku įžiūrėti, kur baigiasi sausuma, kur prasideda jūra, — lietų ir vėją, per audrą virstančius medžius ir nuo jų lekiančias skiedras; kartais tokie didžiuliai medžiai atskyla nuo pakrantės ir plaukia jūra šaknimis į viršų, o tos šaknys laiko taip ir likusias įstrigusias ištisas dirvos salas; medžių lapija tada būna panaši į bures, lekiančias į trapias romėnų galeras. Atminty jis tebebuvo išlaikęs žaibo blyksnius, tamsų dangų ir blyškius tarp medžių išsibarsčiusių karių veidus, purvo ir lietaus kvapą, siaubą, apimantį išgirdus, kaip ant inkarą išmetusio laivo traškėdami virsta medžiai, o jo vyrai skęsta bjaurioje barbarų jūroje...

Jis sudrebėjo ir atsimerkęs išvydo blausią šviesą, paskui kilstelėjo nuo čiužinio norėdamas susivokti, kur esąs. Prie žvakės šalia lovos sėdintis jo sekretorius laikė atkišęs stilių ir žiūrėjo į vaškinę lentelę.

— Baigėme Domicijumi Korbulu, admirole, — pasakė Aleksionas, — kai jūs ir kavaleristai grūmėtės su chaukais.

— A, taip. Tiesa. Chaukai. Prisimenu, kaip...

Bet ką gi jis prisiminė? Ištisus mėnesius admirolas mėgino užrašyti prisiminimus — jis buvo tikras, kad tai bus paskutinė jo knyga — ir šie malonūs prisiminimai leido nors trumpam pamiršti akveduko krizę. Bet viskas, ką jis buvo matęs ar nuveikęs, ką buvo perskaitęs ar išgirdęs, šiandien, rodos, susiliejo į vieną sujauktą sapną. O jis buvo tokių dalykų liudininkas! Imperatorienė Lolija Paulina, Kaligulos žmona, sužadėtuvių pokylyje žvakėms šviečiant tviskanti kaip fontanas, purslojanti keturiasdešimties milijonų sestercijų vertės perlais ir smaragdais. Ir imperatorienė Agripina, ištekėjusi už gerokai apvytusio Klaudijaus — jis matė ją praeinančią, apsivilkusią iš gryno aukso siūtu apsiaustu. Šiaurės Ispanijoje dirbdamas prokuratoriumi, jis matė ir aukso kasyklas; kalnų šlaituose besidarbuojantys virvėmis apsijuosę aukso ieškotojai iš tolo atrodė kaip kažkokie ypatingi milžiniški paukščiai, snapais kapojantys uolas. Toks darbas, toks pavojus, ir kurių galų? Vargšę Agripiną štai šiame mieste nužudė Ancietas, jo pirmtakas, Mizeno karinio jūrų laivyno admirolas, vykdydamas jos sūnaus imperatoriaus Nerono įsakymą; Neronas įsodino savo motiną į laivelį ir išplukdė į jūrą. Jūroje laivelis apvirto, o kažkokiu būdu išsikapsčiusią į krantą Agripiną mirtinai subadė jūrininkai. Istorijos! Štai kur jo bėda. Jis žino per daug istorijų, kad jos tilptų į vieną knygą.

— Chaukai... — kiek jam tada buvo metų? Dvidešimt ketveri? Tai buvo pirmoji jo kampanija. Jis vėl pradėjo. — Prisimenu, kad chaukai, norėdami išvengti tame regione dažnų klastingų potvynių, gyveno įsikūrę ant aukštų medinių platformų. Plikomis rankomis jie rinkdavo purvą, džiovindavo prieš šaltą šiaurės vėją ir degindavo vietoj kuro. Jie gerdavo tik lietaus vandenį, jį rinkdavo į dideles talpas, pastatytas prie namų — aiškus ženklas, bylojantis apie žemą jų civilizaciją. Apgailėtini prakeikti galvijai, tie chaukai.

Jis kiek patylėjo.

— Išbrauk paskutinį sakinį.

Durys truputį atsidarė, vidun įleisdamos tviskančios baltos šviesos pluoštą. Jis girdėjo ošiant Viduržemio jūrą, iš laivų statyklos sklindančius plaktuko dūžius. Vadinasi, jau rytas. Tikriausiai jis nemiegojo ištisas valandas. Durys vėl užsidarė. Vergas pirštų galiukais pritipeno prie sekretoriaus ir kažką pašnibždėjo jam į ausį. Plinijus apsivertė visu riebiu kūnu ant šono, kad geriau matytų.

— Kiek valandų?

— Baigiasi pirma valanda, admirole.

— Ar rezervuaro šliuzai jau atidaryti?

— Taip, admirole. Gavome žinią, kad išdžiūvo paskutinis vanduo.

Plinijus sudejavo ir vėl dribtelėjo ant pagalvės.

— Ir atrodo, sere, kad ką tik buvo rastas pats didžiausias lobis.

Visas darbininkų būrys iškeliavo praėjus maždaug pusvalandžiui, kai išjojo Korelija. Nesigirdėjo ilgų atsisveikinimo kalbų; baimė užkrėtė visus vyrus, neaplenkė nė Musos ir Korvino. Visi troško kuo greičiau grįžti į saugią Pompėją. Net Brebiksas, buvęs gladiatorius, nenugalėtasis trisdešimties kovų herojus, nuolat nervingai kreipė mažų tamsių akučių žvilgsnį į Vezuvijų. Jie išvalė tunelį ir susikrovė į karučius įrankius, nepanaudotas plytas ir tuščias amforas. Galiausiai pora vergų ant naktį degusių laužų žarijų užpylė po porą kastuvų žemių, šitaip panaikindami pilkšvas nuo cemento likusias žymes. Kai viskas buvo baigta, atrodė, kad jų čia niekada nė nebuvo.

Atilijus neramus stovėjo prie šachtos angos susinėręs rankas ir stebėjo, kaip vyrai ruošiasi išvykti. Dabar, kai darbas atliktas, jam grėsė didžiausias pavojus. Tipiškas Amplijato elgesys: pirmiausia ištraukti iš akvarijaus viską, kas tik įmanoma, o paskui juo atsikratyti. Jis buvo pasirengęs grumtis; pigiai jie jo nepaims.

Musa vienintelis turėjo dar vieną arklį; užšokęs ant balno jis riktelėjo Atilijui:

— Ar tu jau gali keliauti?

— Dar ne. Pasivysiu jus vėliau.

— Kodėl nejoji dabar?

— Todėl, kad noriu užlipti ant kalno.

Musa nustebęs pažvelgė į jį.

— Kodėl?

Geras klausimas. *Todėl, kad atsakymas į klausimą, kas dedasi čia, gali slypėti būtent ten. Todėl, kad mano darbas — stengtis, jog vanduo tekėtų nuolat. Todėl, kad aš bijau.* Atilijus gūžtelėjo pečiais.

— Vis tas smalsumas. Nesijaudink. Nepamiršau savo pažado, jei būtent dėl to nerimauji. Štai, — metė Musai odinį kapšelį. — Gerai padirbėjote. Nupirk vyrams maisto ir vyno.

Musa pravėrė kapšelį ir pažvelgė į vidų.

— Čia daug pinigų, akvarijau. Užteks ir moteriai.

Atilijus nusijuokė.

— Keliauk sau ramus, Musa. Greitai susitiksim. Arba Pompėjoje, arba Mizene.

Musa dar kartą į jį pažvelgė, ir atrodė, kad norėjo kažką pasakyti, bet paskui persigalvojo. Jis apsisuko ir pasileido paskui vežimaičius. Atilijus liko vienas.

Jis ir vėl pasijuto labai keistai, suvokęs, kaip aplink ramu, tarsi gamta būtų sulaikiusi kvapą. Sunkių medinių ratų dardesys po truputį geso tolumoje, ir dabar jis girdėjo kartkartėmis skimbtelintį ožio varpelį ir be paliovos caksinčias cikadas. Dabar saulė buvo jau gana aukštai. Jis apsižvalgė po tuščią vietovę ir atsigulęs ant pilvo dirstelėjo į tunelį. Nugara ir pečiais juto kaitrą. Jis galvojo apie Sabiną, apie Koreliją, prisiminė siaubingą mirusio sūnaus vaizdą. Jis verkė. Jis nemėgino savęs raminti, visai pasidavė raudai, sriūbavo ir krūpčiojo apimtas sielvarto, traukdamas tunelio orą, kvėpdamas šaltą ir aitrų šlapio cemento kvapą. Jis jautėsi keistai atsiskyręs nuo savęs paties, tarsi būtų pasidalijęs į du žmones — verkiantį ir stebintį, kaip pirmasis verkia.

Po valandėlės liovėsi ir atsistojęs nusišluostė tunikos rankove veidą; tik dar kartą pažvelgęs į tunelį žemyn jis kažką pamatė — tamsoje žybtelėjo atspindima šviesa. Jis šiek tiek patraukė galvą norėdamas, kad saulė šviestų tiesiai į vidų, ir pamatė, kad akveduko grindys blizga. Jis pasitrynė akis ir pažvelgė dar kartą. Jam žiūrint šviesa vis stiprėjo, tapo ryškesnė, ėmė raibuliuoti ir plisti, nes tunelis ėmė pildytis vandeniu.

Jis sušnabždėjo pats sau:

— Jis veikia!

Įsitikinęs, jog neklysta, kad Augustas išties vėl veikia, Atilijus užstūmė ant angos sunkų dangtį. Jis lėtai jį nuleido, tik paskutinę akimirką patraukęs pirštus ir paleidęs dangtį kelis colius kristi laisvai. Trinktelėjęs dangtis uždarė tunelį.

Atilijus atrišo arklį ir sėdo į balną. Mirgančioje kaitroje akveduką žymintys akmenys liejosi tolumoj atrodydami kaip sukibusios uolos. Jis truktelėjo vadeles ir pasuko nuo Augusto prie Vezuvijaus. Paraginęs arklį, patraukė prie kalno vedančiu taku iš pradžių žingine, o paskui, prasidėjus įkalnei, ristele.

Stebuklų Baseine išdžiūvo paskutinės vandens atsargos; didysis rezervuaras buvo visai tuščias — retas vaizdas. Paskutinį kartą buvo leista rezervuarą ištuštinti, kai buvo pradėtas remontas. Vergai turėjo iškasti nuosėdas ir patikrinti, ar sienose nėra įtrūkimų. Admirolas atidžiai klausėsi, kaip vergas aiškino sistemos veikimo principus. Jis visada domėjosi techniniais dalykais.

— Ir kaip dažnai šitai reikia daryti?

— Paprastai tai darome kas dešimt metų, admirole.

— Vadinasi, ir dabar artimiausiu laiku būtume turėję tai atlikti?

— Taip, admirole.

Jie — Plinijus, jo sūnėnas Gajus, sekretorius Aleksionas ir vandeniu besirūpinantis vergas Dromas — stovėjo ant rezervua-

ro laiptų, nulipę žemyn per pusę pakopų. Plinijus įsakė niekam jo netrukdyti, kol jis grįš; prie durų buvo pastatytas jūrininkas sargybinis, kad neįleistų smalsuolių. Vis dėlto žinia apie lobį jau buvo pasklidusi, todėl kieme, kaip įprasta, jau būriavosi smalsuolių būrelis.

Baseino grindys atrodė kaip dumblu apneštas paplūdimys atslūgus potvyniui. Šen ir ten, kur nuosėdų sluoksnis buvo plonesnis, matėsi mažos balutės, išmėtyti įvairiausi daiktai — surūdiję įrankiai, akmenys, batai — per daugelį metų įkritę į vandenį; kai kurie daiktai buvo taip apnešti, kad atrodė kaip nedidelės lygų paviršių iškilojusios kuprelės. Ant žemės stovėjo valtis. Nuo laiptų apačios prie rezervuaro vidurio, kur gulėjo kažkoks didesnis daiktas, vedė pėdsakai, o paskui grįžo atgal. Dromas paklausė, ar admirolas norėtų, kad jis nueitų ir tą daiktą atneštų.

— Ne, — atsakė Plinijus. — Aš pats noriu jį apžiūrėti ten, kur jis ir yra. Padarysi man paslaugą, Gajau, tiesa?

Jis parodė į savo batus, ir jo sūnėnas atsiklaupęs juos atsegė, o admirolas pasirėmė į Aleksioną, kad lengviau išstovėtų. Jis nekantravo beveik kaip vaikas, jo smalsumas vis labiau augo, kol pagaliau nulipo kelis paskutinius laiptelius ir atsargiai žengė per nuosėdų sluoksnį. Pro tarpupirščius sunkėsi maloniai vėsus juodas dumblas, ir akimirksniu jis vėl pasijuto esąs mažas berniukas, gyvenantis su savo šeima Italijoje, Kome esančiuose namuose, žaidžiantis ant ežero kranto; visi praėję metai — beveik pusė amžiaus — tapo visai nereikšmingi, neapčiuopiami tarsi sapnas. Po kiek kartų per dieną jį apima panašus jausmas? Anksčiau jis to nejausdavo. Bet pastaruoju metu bet koks dalykas — prisilietimas, kvapas, garsas, spalvos blyksnis — galėjo išprovokuoti tokią būseną; tada jį akimirksniu užplūsdavo prisiminimai, kurių jis nė neįtarė turįs; tarsi jo nė nelikdavo, jis tarsi pavirsdavo į bežadį atgamintų įspūdžių maišą.

Jis kilstelėjo togos skvernus ir kuo puikiausiai nusiteikęs nužingsniavo rezervuaro grindimis; pėdos klimpo į purvą, ir kiek-

vieną kartą jam pakėlus vieną kurią koją pasigirsdavo žavingas šlumštelėjimas. Jis išgirdo, kaip už nugaros šūktelėjo Gajus:

— Dėde, būk atsargus!

Bet jis tik papurtė galvą ir nusijuokė. Jis stengėsi neiti kitų jau išmintu takeliu, jam buvo smagiau pačiam suardyti šviežią, šilumoje greitai kietėjančią purvo plutelę. Kiti sekė iš paskos laikydamiesi pagarbaus atstumo.

Kokia nepaprasta konstrukcija, — svarstė jis, — *tas požeminis skliautas; o jau kolonos... kiekviena dešimt kartų aukštesnė už žmogų! Kokia vaizduotė galėjo visa tai sumanyti, kokia valia ir jėga galėjo tą sumanymą įgyvendinti! Ir visa tai tam, kad būtų kur kaupti šešiasdešimt mylių atkeliavusį vandenį!* Jis niekada neprieštaravo imperatorių sudievinimui. „Dievas yra žmogus, padedantis žmogui“. Tokia buvo jo filosofija. Dieviškasis Augustas nusipelnė vietos panteone vien už tai, kad padovanojo Kampanijai akveduką ir Stebuklų Baseiną. Pasiekęs rezervuaro centrą Plinijus buvo beveik be kvapo — pavargo nuolat kilnoti kojas iš žliugsinčių nuosėdų. Gajui priėjus arčiau, jis atsirėmė į koloną. Bet Plinijus džiaugėsi, kad pasistengė ir čia atėjo. Vandenį prižiūrintis vergas išmintingai pasielgė, kad pakvietė jį pažiūrėti. O pažiūrėti išties buvo į ką: gamtos paslaptis tapo ir žmogaus paslaptimi.

Tasai purvu apneštas daiktas buvo amfora negesintoms kalkėms laikyti. Ji buvo beveik stačia, jos dugnas iki pusės įsmigęs į minkštą rezervuaro pagrindą. Prie amforos rankenų buvo pririšta ilga plona virvė, apvyniota aplinkui. Vašku užlietas kamštis buvo išstumtas. Purve blizgėjo aplink pažiręs koks šimtas mažų sidabro monetų.

— Niekas nejudinta, admirole, — susijaudinęs kalbėjo Dromas. — Paliepiau jiems viską palikti taip, kaip rado.

Plinijus išpūtė skruostus.

— Gajau, ar galėtum pasakyti, kiek jų čia yra?

Jo sūnėnas sukišo abi rankas į amforą, pasėmė saują monetų ir parodė jas admirolui. Gajaus saujos buvo sklidinos sidabrinių denarų.

— Gyva galybė, dėde, tikras lobis.

— Ir galime būti tikri, jog neteisėtas. Jis purvina niekuo dėtą purvą.

Nei keraminis indas, nei virvė nebuvo labai apnešti nuosėdomis, o tai, Plinijaus manymu, reiškė, kad amfora negalėjo labai ilgai gulėti rezervuaro dugne; ji ten galėjo išbūti ilgiausiai mėnesį. Plinijus pažvelgė į skliautuotas lubas.

— Tikriausiai kažkas nusiyrė iki šios vietos ir nuleido amforą iš valties.

— O paskui paleido ir virvę? — nustebęs pažvelgė į jį Gajus. — Bet kas gi būtų galėjęs taip pasielgti? Kaip paskui lobį iškeltum? Joks naras neįstengtų taip giliai panerti!

— Teisybė.

Plinijus pats įkišo į monetas ranką ir prisisėmęs putlų delną ėmė jas apžiūrinėti, stumdydamas vieną nuo kitos nykščiu. Vieną monetos pusę puošė pažįstamas susiraukusio Vespasiano profilis, o kitoje pusėje buvo pavaizduoti šventi žynių reikmenys. Monetos briauną supantis įrašas — IMP CAES VESP AVG COS III — rodė, jog monetos nukaltos trečios imperatoriaus konsulystės metu, vadinasi, prieš aštuonerius metus.

— Taigi, Gajau, turėtume manyti, kad monetų savininkas neketino jų traukti nerdamas; jis jas būtų pasiėmęs išleidęs iš rezervuaro vandenį. Beje, vienintelis žmogus, turėjęs teisę ištuštinti baseiną kada panorėjęs, buvo mūsų dingusysis akvarijus Eksomnijus.

Hora quarta

[10.37 val.]

„Dabartinėse studijose apie Vezuvijaus ertmėje susikaupusios magmos vidutinį kilimo greitį yra teigiama, jog į vulkano kanalą magma galėjo pradėti tekėti maždaug 0,2 metro per sekundę greičiu, likus keturioms valandoms iki išsiveržimo, tai yra apie 9 valandą ryto, rugpjūčio 24-ąją".

Burkhardas Miuleris-Ulrichas (redaktorius),
„Vulkanizmo dinamika"

Keturių asmenų taryba — kvatorviratas — išrinktasis Pompėjos magistratas, rinkosi Liucijaus Popidijaus svetainėje į nepaprastąją sesiją. Kiekvienam iš jų vergai atnešė po kėdę ir nedidelį stalelį, už kurio kiekvienas narys atsisėdo; visi tylėjo, sėdėjo susinėrę rankas ir laukė. Amplijatas, nesis-tengdamas rodyti pagarbos kitiems, nes pats nebuvo magistratas, išsitiesė ant kampe stovinčio gulto ir valgydamas figą juos stebėjo. Pro praviras duris jis matė baseiną ir nutilusį fontaną, taip pat plytelėmis iškloto sodo kampe su mažu paukšteliu žaidžiančią katę. Jį intrigavo šis besitęsiančios agonijos ritualas. Egiptiečiai į katę žiūrėjo kaip į šventą gyvūną — ji protu artimiausia žmogui. Ir visoje gamtoje tik katėms ir žmonėms, bent jau Amplijatui taip atrodė, žiaurumas aiškiai teikia malonumą. Ar tai reiškia, kad žiaurumas ir protas neišvengiamai susiję? Įdomu. Jis suvalgė dar vieną figą. Išgirdęs, kaip jis šlamščia ir siurbia, Popidijus susiraukė.

— Turėčiau pasakyti, Amplijatai, kad kiek per daug savimi pasitiki.

Jo balse nuskambėjo susierzinimo gaidelė.

— Aš labai savimi pasitikiu. Turėtum apsiraminti.

— Lengva tau kalbėti. Tavo vardas nėra užrašytas ant penkiasdešimties skelbimų, iškabinėtų visame mieste, kiekvienam tvirtinančių, kad iki pusiaudienio vanduo vėl tekės.

— Mielasis mano Popidijau, atsakomybė visuomenei — tavosios tarnybos kaina.

Jis spragtelėjo sultimis apibėgusiais pirštais, ir vergas jam atnešė nedidelį sidabrinį dubenėlį. Amplijatas pamirkė jame pirštus ir nusišluostė į vergo tuniką.

— Pasitikėkite Romos protais, jūsų šviesybės. Viskas bus gerai.

Jau keturios valandos kaip Pompėja buvo pakirdusi naujai giedrai dienai, o pakirdusi pamatė, jog vandens atsargų nebėra. Amplijato nuojautos apie tai, kas nutiks artimiausiu metu, pasitvirtino. Kitą rytą po to, kai dauguma miesto gyventojų aukojo Vulkanui, net ir mažiausiai prietaringiems žmonėms buvo sunku susilaikyti negalvojus, jog taip susiklosčiusi situacija yra akivaizdus nepermaldautos dievo nemalonės įrodymas. Vos išaušus gatvių pakampėse ėmė būriuotis susinervinę miestiečiai. L. Popidijaus Sekundo pasirašyti skelbimai, iškabinti forume ir prie didžiųjų fontanų, skelbė, kad akvedukas remontuojamas, o vanduo atsiras iki septintos valandos. Bet tokie žodžiai menkai tepaguodė tuos, kurie prisiminė prieš septyniolika metų buvusį didžiulį žemės drebėjimą; ir tada dingo vanduo, ir visą rytą miestą kamavo didelis nerimas. Kai kurios parduotuvės liko uždarytos. Kai kurie žmonės išvyko, visą savo turtą susikrovę į vežimaičius ir garsiai pareiškę, kad Vulkanas antrą kartą rengiasi sunaikinti Pompėją. O dabar pasklido kalbos, kad Popidijaus namuose susirinko kvatorviratas. Prie jo namų susibūrė minia. Ir patogioje svetainėje kartkartėmis pasigirsdavo minios keliamas triukšmas — minia staugė kaip amfiteatro tunelių narvuose uždaryti žvėrys, likus kelioms minutėms iki kovos su gladiatoriais.

Britijus sudrebėjo.

— Juk sakiau, kad niekada nereikėjo sutikti padėti akvarijui.

— Teisingai, — sutiko Kuspijus. — Aš iš pat pradžių irgi taip sakiau. O dabar pažiūrėkite, kur mus visa tai atvedė.

Kiek daug pasako žmogaus veidas, mąstė Amplijatas. Kaip labai jis mėgaujasi maistu ir gėrimais, kokį darbą dirba, ar yra išdidus, ar bailus, ar stiprus... Na, štai, kad ir Popidijus: jis gražus ir silpnas; Kuspijus, kaip ir jo tėvas — drąsus, šiurkštus, kvailas; Britijus be galo myli save; Holkonijus — kaip actas ir be galo gudrus, tik *tame* patiekale per daug ančiuvių ir aštraus padažo.

— Kiaušiagalviai, — draugiškai pratarė Amplijatas, — tik pagalvokit, jeigu nebūtume jam padėję, jis paprasčiausiai būtų nuvykęs į Nolą prašyti pagalbos; mes vis tiek nebūtume turėję vandens, tik vanduo būtų dingęs viena diena vėliau. O kaip būtų atrodę, jeigu apie tai būtų sužinojusi Roma? Be to, dabar mes žinome, kur jis yra. Jis yra mūsų galioje.

Kiti nieko nepastebėjo, bet senasis Holkonijus iškart atsigręžė.

— O kodėl taip svarbu, kad žinotume, kur jis yra?

Akimirką Amplijatas nesumetė, ką atsakyti. Jis nusijuokė.

— Liaukis, Holkonijau! Nejau nėra geriau visada žinoti kiek įmanoma daugiau? Šis žinojimas tikrai vertas kelių vergų, nedidelės medienos ir kalkių paskolos. Nejau nėra lengviau žmogų kontroliuoti, kai jis tau skolingas?

— Žinoma, tai tiesa, — sausai atsakė Holkonijus ir pažvelgė per stalą į Popidiją.

Net Popidijus nebuvo toks kvailas, kad praleistų pro ausis įžeidimą. Jis užsiplieskė raudoniu.

— Būtent? — pareikalavo paaiškinti Popidijus. Jis atitraukė savo kėdę.

— Klausykit! — įsakė Amplijatas. Jis norėjo sustabdyti šį pokalbį, kol jis nepažengė toliau. — Noriu jums papasakoti apie pranašystę, kurią išgirdau vasarą, kai tik prasidėjo drebėjimai.

— Pranašystę? — vėl atsisėdo Popidijus. Jis iškart susidomėjo. Amplijatas žinojo, kad jam patinka tokie dalykai — senoji Birija su dviem magiškom bronzinėm rankom, išmargintom mistiškais

simboliais, jos gyvačių pilnas narvas, jos pieno baltumo akys, nematančios žmogaus veido, bet įžvelgiančios ateitį. — Tu tareisi su žiniuone? Ką ji sakė?

Amplijatas nutaisė tokiam reikalui tinkamą rimtą ir iškilmingą veido išraišką.

— Ji paaukojo Sabazijui žalčius ir nunėrė jiems odą norėdama viską išsiaiškinti. Dalyvavau rituale.

Jis prisiminė liepsnas ant altoriaus, dūmus, žibančias rankas, smilkalus, drebantį žiniuonės balsą — labai aukštą, beveik nežmonišką, — skambėjusį kaip tos moters, kurios sūnų jis sušėrė unguriams, balsą, tariantį prakeiksmus. Stebėdamas šį ritualą jis prieš savo valią pajuto pagarbią baimę.

— Ji pamatė miestą, mūsų miestą, po daugelio metų. Galbūt po tūkstančio, o gal ir po daugiau metų, — Amplijatas dabar kalbėjo beveik pašnibždomis. — Ji išvydo visame pasaulyje garsų miestą. Mūsų šventyklos, mūsų amfiteatras, mūsų gatvės buvo pilnos įvairiausiomis kalbomis kalbančių žmonių. Štai ką ji išskaitė žalčių viduriuose. Cezario giminė bus pavirtusi į dulkes, imperija dingusi, bet tai, ką pastatėme, gyvuos ir toliau.

Jis atsilošė. Buvo ir pats tuo beveik įtikėjęs. Popidijus garsiai iškvėpė.

— Birija Onomastija, — pratarė jis, — niekada neklysta.

— Ir ji visa tai pakartos? — skeptiškai paklausė Holkonijus. — Ji mums leis pasinaudoti šia pranašyste?

— Leis, — patikino Amplijatas. — Geriau jau leistų. Aš jai gerai sumokėjau.

Staiga Amplijatas kažką išgirdo. Jis pakilo nuo gulto ir išėjo į saulės nutviekstą sodą. Baseiną pildantis fontanas vaizdavo nimfą su ąsočiu. Priėjęs arčiau Amplijatas vėl kažką išgirdo — tarsi tylų gurgėjimą, o paskui iš ąsočio ėmė sruventi vanduo. Srovelė trykštelėjo, paskui vėl tarsi prigeso, bet vėliau ėmė trykšti stipriau. Staiga jis pasijuto tarsi apsuptas savo paties paleistų mistiškų jėgų. Jis mostelėjo kitiems ateiti ir pasižiūrėti.

— Matot, juk sakiau. Pranašystė teisinga!

Pasigirdus susižavėjimo ir palengvėjimo šūksniams net Holkonijus įstengė išspausti šykščią šypsenėlę.

— Kaip gerai.

— Skutarijau! — riktelėjo Amplijatas valdytojui. — Atnešk ketveriukei geriausio mūsų vyno, Cekubano; o kodėl gi ne? Na, Popidijau, tai ar man pranešti miniai naujienas, ar praneši pats?

— Pasakyk jiems tu. Man reikia išgerti.

Amplijatas nuskubėjo per verandą didžiųjų lauko durų link. Jis mostelėjo Masavui jas atidaryti, ir žengė per slenkstį. Gatvėje grūdosi tikriausiai koks šimtas žmonių, *jo* žmonių, kaip kad jis mėgdavo apie juos galvoti. Jis iškėlė ranką reikalaudamas tylos.

— Visi žinote, kas aš esu, — šūktelėjo jis, kai balsų šurmulys aprimo. — Ir visi žinote, kad galite manimi pasitikėti!

— O kodėl turėtume? — riktelėjo kažkas iš gilumos.

Amplijatas nekreipė į jį dėmesio.

— Vanduo vėl bėga! Jeigu jūs manimi netikite, kaip tasai akiplėša vyrukas, eikite ir apžiūrėkite fontanus; patys pamatysite. Akvedukas pataisytas! Šiandien, kiek vėliau, bus viešai paskelbta nuostabi žiniuonės Birijos Onomastijos pranašystė. Pompėjos kolonijai išgąsdinti nepakaks kelių žemės drebulių ir vienos karštos vasaros!

Keli žmonės linksmai šūktelėjo. Amplijatas išsišiepė ir pamojavo.

— Geros dienos jums visiems, piliečiai! Grįžkime prie savo reikalų. *Salve lucrum! Lucrum gaudium!*

Jis vėl nėrė į vestibiulį.

— Numesk jiems šiek tiek pinigų, Skutarijau, — sušnypštė jis tebesišypsodamas miniai. — Tik žiūrėk, ne per daug. Kad jiems visiems užtektų trupučiui vyno.

Jis ganėtinai ilgai delsė, norėdamas paklausyti, kokį efektą sukėlė jo dosnumas, pažiūrėti, kaip minia grumiasi dėl monetų, o paskui patraukė veranda atgal, iš pasitenkinimo trindamas rankas. Dingus Eksomnijui jis nebesijautė labai ramiai, šito tikrai nepaneigsi, bet mažiau nei per dieną jis susidorojo su šia pro-

blema — atrodė, kad fontanas puikiai veikia, o jeigu tasai jaunasis akvarijus dar gyvas — ne bėda; greitai nebebus. Verta atšvęsti! Iš svetainės atsklido juokas ir krištolo taurių skambesys. Amplijatas jau rengėsi apeiti baseiną ir prisidėti prie kitų, kai po kojomis pamatė paukštelį, kurio žūtį stebėjo anksčiau. Jis bakstelėjo paukštelį kojos pirštu, o paskui sustojo ir pakėlė nuo žemės. Mažytis jo kūnelis dar buvo šiltas. Raudona kepuraitė, balti žandukai, juodi ir geltoni sparneliai. Viena akutė buvo kruvina.

Auksinis kikilis. Tik pūkai ir plunksnos, nieko daugiau. Minutėlę jis laikė paukštelį rankoje sąmonės kertelėje regzdamas kažkokią tamsią mintį, o paskui greitai jį numetė ir nuskubėjo laiptais aukštyn į senųjų savo namų sodą su kolonomis. Katė pamatė jį ateinantį ir dingo iš akių pasislėpusi už krūmo, bet Amplijatas nė neketino jos vytis. Jo akys buvo įsmeigtos į tuščią Korelijos balkone esantį narvelį, į langinėmis užtamsintus jos kambario langus. Jis sustaugė:

— Celsija!

Atbėgo jo žmona.

— Kur Korelija?

— Ji susirgo. Palikau ją pamiegoti...

— Atvesk ją! Greičiau!

Jis stumtelėjo žmoną laiptų link, apsigręžė ir nulėkė į savo darbo kambarį.

Tai neįmanoma...

Ji neišdrįstų...

Paėmęs nusinešė prie stalo lempą. Jis žinojo, kad nutiko kažkas negera. Tai buvo sena gudrybė, išmokta iš buvusio šeimininko — stalčiuje paliktas plaukas padėdavo sužinoti, ar smalsaujančios rankos nesirausė po svetimus reikalus; ši gudrybė buvo ganėtinai veiksminga. Amplijatas visiems leido suprasti, jog nukryžiuos tą vergą, kuriuo pradės nepasitikėti.

Plauko nebuvo. Atidaręs skrynią ir išėmęs dokumentų dėžutę, joje nerado ir papirusų. Jis stovėjo ten kaip kvailys, barbendamas pirštais į tuščią dėželę ir kratydamas ją tarsi magas, pamiršęs, kaip

baigti pradėtą triuką, o paskui sviedė dėžutę per visą kambarį, ir ši atsitrenkusi į sieną subyrėjo į šipulius. Jis išbėgo į kiemą. Jo žmona jau buvo atidariusi Korelijos kambario langines ir stovėjo balkone, prispaudusi prie akių rankas.

Prajojusi pro Vezuvijaus vartus, Korelija vėl pasuko prie kalno ir įjojo į aikštę, esančią prie rezervuaro. Fontanai vėl atgijo, nors srovė dar buvo silpna; nuo šios aukštumos matėsi, kad visą Pompėją gaubia dulkių debesis, pakilęs nuo bevandenėmis gatvėmis žingsniuojančių ir važiuojančių žmonių. Virš raudonų stogų kilo miesto šurmulys.

Namo ji neskubėjo, nutolusi nuo Vezuvijaus ir įveikusi lygumą, niekada neparagino arklio joti sparčiau nei žingine. Dabar ji nebeturėjo dėl ko skubėti. Leisdamasi nuo kalno didžiosios kryžkelės link, lydima paskui risnojančio ištikimojo Politeso, ji pasijuto taip, tarsi iš abiejų pusių kylančios namų sienos grasintų ją sugauti ir įkalinti. Nuo vaikystės pamiltos vietos — pasislėpę baseinai ir kvapnūs gėlių sodai, mielų niekučių, papuošalų ir audinių krautuvėlės, teatrai ir triukšmingos pirtys — dabar jai atrodė negyvi kaip pelenai. Ji pastebėjo prie fontano susirinkusių žmonių įtūžusius, piktus veidus; jie stumdėsi kišdami savo ąsočius po varvančiais vandens lašais. Korelija vėl ėmė galvoti apie akvarijų. Ji svarstė, kur jis dabar, ką veikia. Visą kelią atgal į Pompėją ją persekiojo jo papasakota istorija apie žmoną ir kūdikį.

Ji žinojo, kad jis teisus. Ji neišvengs savo lemties. Dabar, artėdama prie tėvo namų, ji jau nebepyko ir nebebijojo. Buvo vos gyva — mirtinai nuvargusi, ištroškusi, purvina. Galbūt nuo šiol toks bus visas jos gyvenimas — jos kūnas ir toliau egzistuos pasidavęs kasdienybės rutinai, o jos siela klajos kažkur kitur, tarsi atsiskyrusi. Priešais ji matė gatve skubančią minią, šį kartą didesnę už būrį prašytojų, valandų valandas laukiančių, kol galės persimesti žodeliu su jos tėvu. Jai stebint, jie tarsi pradėjo šokti kažkokį keistą apeiginį šokį, šokinėjo iškeltomis rankomis, o paskui parklupo ir

ėmė braižyti keliais akmenis. Po minutėlės ji suprato, kad jie gaudo mėtomus pinigus. Tipiškas tėvo elgesys, pamanė ji; provincijos Cezaris, mėginantis nusipirkti minios meilę, manantis, kad elgiasi kaip aristokratas, niekada taip ir nepripažinsiantis pompastiško savo vulgarumo.

Staiga jos panieka tapo stipresnė už neapykantą, ir tai pakurstė drąsą. Ji nujojo prie namo iš kitos pusės, pasuko arklidžių link; išgirdęs į akmeninį grindinį kaukšinčias pasagas išėjo senasis arklininkas. Jis iš nuostabos išpūtęs akis žiūrėjo į išsidraikiusią Koreliją, bet ji nekreipė į jį jokio dėmesio. Nušoko nuo balno ir padavė jam vadeles.

— Ačiū, — pasakė ji Politesui, o paskui pasigręžė į arklininką. — Pasirūpink, kad šitas žmogus būtų pamaitintas ir pagirdytas.

Ji greitai smuko iš šviesios gatvės į namų tamsą ir užlipo laiptais iš vergų kambarių pusės. Lipdama išsitraukė iš po apsiausto skverno papiruso ritinėlius. Markas Atilijus jai liepė padėti juos atgal nunešus į tėvo kambarį; galbūt jis nė nepastebės, kad jie buvo paimti. Bet ji to nedarys. Ji juos pati jam paduos. Dar geriau, ji jam papasakos, kur buvo. Jis sužinos, kad ji atskleidė tiesą, kad jis gali su ja daryti ką tinkamas. Jai niekas neberūpėjo. Kas gali būti blogiau už lemtį, kurią jis jau yra jai paskyręs? Mirusiųjų nebegalima nubausti.

Apimta maištininko dvasios, praskleidusi užuolaidas, ji įžengė į Popidijaus namus ir nužingsniavo prie baseino, kuris buvo visos vilos centras. Ji išgirdo iš dešinės sklindančius balsus ir svetainėje pamatė būsimą savo vyrą ir Pompėjos magistratus. Jie atsigręžė į ją kaip tik tą akimirką, kai ant laiptų, vedančių į senąjį namą, pasirodė tėvas, motina ir brolis. Amplijatas pamatė, ką ji nešasi, ir vieną didingą akimirką ji išvydo savo tėvo akyse nerimą. Jis riktelėjo: „Korelija!“ ir metėsi prie jos, bet ji pasisukò, nubėgo į svetainę ir pažėrė jo paslaptis ant stalo ir ant kilimo, jam nespėjus jos sulaikyti.

Akvarijui atrodė, kad Vezuvijus su juo žaidžia, nes viršūnė niekaip neartėjo, nors jis jau kuris laikas jojo aukštyn. Tik kartkartėmis atsigręžęs ir prisidengęs nuo saulės akis, jis pamatydavo, kaip aukštai pakilo. Greitai jis jau galėjo aiškiai matyti Nolą. Aplink plytintys drėkinami laukai buvo panašūs į tuščią žalią aikštę, ne didesnę už lėlės nosinaitę, paskleistą ant rudų Kampanijos lygumų. Ir pati Nola, ir Samnijaus tvirtovė baugino ne labiau už pabirusius vaikiškus kubelius, numestus nuo tolumoje matomų kalnų grandinių. Miestiečiai dabar jau turėtų džiaugtis vandeniu. Ši mintis įkvėpė jam pasitikėjimo.

Jis ryžtingai keliavo prie pirmojo baltai pilkšvo ruožo, ir jį pasiekė jau įpusėjus rytui. Toje vietoje baigėsi žemesniųjų šlaitų ganyklos ir prasidėjo miškas. Jis nesutiko jokios gyvos būtybės, nei žmogaus, nei gyvūno. Tarsi pamesta šalia kelio esanti sodyba taip pat buvo tuščia. Atilijus pamanė, kad visi tikriausiai išsinešdino — arba naktį, nugriaudėjus trenksmui, arba vos prašvitus, nubudę ir išvydę vaiduoklišką pelenų dangalą. Pelenai buvo nubarstę žemę kaip sniego milteliai; jie gulėjo ramiai, nes nedvelkė nė menkiausias vėjelis. Nušokęs nuo arklio Atilijus nupūtė pelenų debesėlį, nusėdusį ant prakaituotų kojų. Jis pasėmė saują pelenų. Jie buvo bekvapiai, labai smulkūs, įšilę saulėje. Tolumoje augančių medžių lapija irgi buvo padengta pelenais, tarsi plonu sniego sluoksniu.

Jis įsibėrė į kišenę žiupsnį pelenų, norėdamas parvežti parodyti admirolui, gurkštelėjo vandens, kad nuplautų gerklėje susikaupusias dulkes. Pažvelgęs šlaitu žemyn išvydo dar vieną raitelį, jojantį gal mylios atstumu, taip pat nusitaikiusį į tą pačią vietą, tikriausiai genamą to paties smalsumo išsiaiškinti, kas nutiko. Atilijus svarstė, ar nevertėtų jo palaukti, kad galėtų pasikeisti nuomonėmis, bet paskui nutarė nelaukti. Jis norėjo keliauti toliau. Jis išspjovė vandenį, vėl užlipo ant arklio ir patraukė atšlaite, toldamas nuo pelenų ploto, įsukęs į taką, vedantį miškan.

Vos patekęs tarp medžių jis pasijuto apsuptas miško sienos ir greitai prarado orientaciją. Jam nieko kita neliko, kaip tik keliauti medžiotojų taku, vingiuojančiu tarp medžių, pro išdžiūvusias

upeliukų vagas, krypstančiu tai į vieną, tai į kitą pusę, bet vedančiu vis aukštyn. Jis nulipo norėdamas nusišlapinti. Iš po sudžiūvusių lapų spruko driežai. Atilijus pamatė mažučius raudonus vorus ir plonučius jų voratinklius, smiliaus dydžio plaukuotus vikšrus. Čia augo ir tamsiai raudonų uogų salelės; liežuviu jis pajuto uogų saldumą. Augmenija buvo įprasta — alksnynai, gervuogynai, gebenės. Torkvatas, liburnos kapitonas, buvo teisus, pamanė Atilijus: į Vezuvijų lipti lengviau nei galėtum pamanyti, o vėl prisipildžius šaltiniams, maisto ir vandens čia pakaktų visai kariuomenei išlaikyti. Jis kuo puikiausiai įsivaizdavo Trakijos gladiatorių Spartaką, prieš pusantro šimto metų vedusį savo pasekėjus štai šiuo taku, lipusį į prieglobstį teikiančią viršūnę.

Keliaudamas per mišką jis užtruko dar apie valandą. Buvo beveik praradęs laiko pojūtį. Saulė dažniausiai slėpėsi už medžių, pluoštais skverbdamasi pro tankų lapų baldakimą. Lapijos suskaidytas į lopinėlius dangus švietė vaiskia mėlyne. Buvo karšta, ore tvyrojo sausų pušų ir žolių aromatas. Nesigirdėjo jokio triukšmo, tik kartais ūktelėdavo miško balandžiai. Kaitroje sėdėdamas balne jis pasijuto mieguistas ir ėmė knapsėti. Atilijui už nugaros pasigirdo kažkokio didesnio gyvūno žingsniai, bet sustojęs pasiklausyti jis daugiau nieko neišgirdo. Greitai miškas ėmė retėti. Atilijus prijojo laukymę.

O dabar atrodė, kad Vezuvijus nutarė pažaisti kitokį žaidimą. Ištisas valandas Atilijui atrodė, kad jis visai neartėja prie tikslo, ir staiga tiesiai prieš jį iškilo pati viršūnė — kelių šimtų pėdų aukščio status uolienų nuolydis; viršūnė buvo beveik visai plika, dengta menku dirvos sluoksniu, todėl čia augo tik pavieniai krūmai ir augalai, apkibę smulkiais geltonais žiedeliais. Viskas buvo tiksliai taip, kaip aprašė graikų autorius: juoda kepurė, kažkada seniai išdeginta ugnies. Vietomis išsivartę akmenys ir supleišėjusios uolienos, tarsi jas kas slėgtų iš apačios; visas šlaitas nužertas smulkiais akmenukais. Tolėliau matėsi didesnis žemės ruožas. Didžiulės uolos nuolaužos, prilygstančios žmogaus ūgiui, buvo nudardėjusios žemyn laužydamos medžius; pažvelgęs į medžius galėjai pasakyti,

kad tai nutiko visai neseniai. Atilijus prisiminė, kaip labai vyrai nenorėjo iškeliauti iš Pompėjos. *Oru keliauja milžinai, o jų balsai — kaip perkūno trenksmas*... Šis garsas tikriausiai girdėjosi ir už daugelio mylių.

Šlaitas buvo per status jo arkliui. Atilijus nulipo nuo balno ir susirado pavėsingą vietelę, kur prie medžio pririšo vadeles. Jis ėmė žvalgytis lazdos ir išsirinko pusės savo riešo storio — lygią, pilką, sausą. Pasiramsčiuodamas ta lazda jis buvo pasiryžęs įveikti paskutinį kelionės etapą.

Viršuje negailestingai kepino saulė; dangus buvo toks ryškus, jog atrodė beveik baltas. Jis lipo dusinančiame karštyje nuo vieno pelenais apnešto akmens ant kito, atrodė, kad sausas karštis išdegins plaučius, suraižys, kaip iš laužo ištraukti ašmenys. Po kojomis čia jau nesimatė driežų, virš galvos — jokių paukščių. Jis lipo tiesiai į saulę. Karštis svilino net per batų padus. Jis prisivertė lipti tolyn nesigręžiodamas atgal, kol galiausiai pasiekė plokštumą, o priešais išvydo ne juodą uolieną, bet mėlyną dangų. Jis įsitvėrė keteros ir pažvelgė per pasaulio stogą.

Vezuvijaus viršūnė nebuvo tokia smaila, kaip atrodė žvelgiant iš apačios; ji buvo panaši į gruoblėtą apskritą aikštelę, kurios skersmuo galėjo būti apie du šimtai žingsnių; tai juodų uolienų dykynė, išmarginta keliais parudusiais varganos augmenijos lopinėliais, kurie tik dar labiau išryškino nykumą. Ši vieta ne tik atrodė kažkada smarkiai nukentėjusi nuo ugnies, kaip buvo rašoma graiko papiruse, bet ji svilo ir dabar. Mažiausiai trijose vietose kilo ploni pilkų garų siūlai, šnypščiantys ir plazdantys tyloje. Čia galėjai jausti tą patį nosį riečiantį sieros tvaiką kaip ir Hortenzijos vilos vamzdžiuose. *Štai kur toji vieta,* — pagalvojo Atilijus. — *Štai kur blogio širdis.* Jis jautė kažką galinga ir bloga. Galima visa tai pavadinti Vulkanu, arba suteikti kokį nors kitą vardą. Galima visa tai garbinti kaip dievą. Bet šį dalyką galima paliesti. Atilijus sudrebėjo.

Jis laikėsi viršūnės krašto ir ėmė žingsniuoti aplinkui, tarsi užhipnotizuotas sieros debesų, virstančių iš žemės gelmių, ir nuo-

stabios panoramos. Jam iš dešinės smigo žemyn plika uola, vedanti į mišką, o žemiau tarsi nieko nebuvo, tik banguota žalia paklodė. Torkvatas sakė, kad nuo čia galima matyti per penkiasdešimt mylių, bet Atilijui atrodė, kad po kojomis plyti visa Italija. Jam pasukus nuo šiaurės vakarų link, į akiratį pateko Neapolio įlanka. Jis aiškiai matė Mizeno kyšulį ir nuo jo nutolusias salas, taip pat imperatoriškąjį atsiskyrusį Kaprį, dar toliau buvo matyti tarsi aštriu peiliuku įrėžta linija, kur sodrus jūros mėlis liejosi su blyškesne dangaus mėlyne. Vanduo ir dabar šiaušėsi nuo bangelių, kurias jis buvo pastebėjęs jau praėjusį vakarą — skubančios vilnelės jūroje be vėjo, — nors dabar jis manė, kad tikrai kyla lengvas vėjelis. Jis juto vėją skruostu; tokį vėją jie vadino kauru; jis pučia iš šiaurės vakarų Pompėjos link. Dabar Pompėja po jo kojomis atrodė ne didesnė už smėlėtą dėmę tolėliau nuo kranto. Jis įsivaizdavo ten grįžtančią Koreliją, dabar jau tikrai niekaip nepasiekiamą; taškelį taškelyje, jam prarastą visam laikui.

Jau vien žiūrėdamas jis pasijuto esąs toks lengvas ir nereikšmingas, tarsi pats būtų visiškas niekas, tik mažutytė žiedadulkė, kurią bet kada gali nupūsti karštas gūsis ir nunešti į žydrynę. Jis pajuto neįveikiamą norą pasiduoti šiam impulsui; jį apėmė toks stiprus tobulos mėlynos užmaršties ilgesys, kad jis turėjo verste prisiversti nusigręžti. Sukrėstas šio pojūčio jis pradėjo žingsniuoti viršukalne į kitą pusę, atgal į tą vietą, nuo kurios ir pradėjo žvalgytis; jis stengėsi apeiti sieros „plunksneles“, kurių, rodos, nuolat daugėjo. Visa žemė drebėjo ir kilojosi. Dabar jis norėjo iš čia nešdintis kiek įmanoma greičiau, bet viršukalnės gruntas buvo gruoblėtas, abiejose tako pusėse žiojėjo platūs plyšiai. Pasak graikų autoriaus, *pajuodusiose uolienose yra urvus primenančių duobių*, todėl reikėjo atidžiai žiūrėti, kur stato koją. Ir tik todėl, kad ėjo nuleidęs galvą, Atilijus pirma užuodė kūną, o tik paskui jį pamatė.

Jis sustojo nebegalėdamas pajudėti: nuo salsvo ir kibaus tvaiko jo burna ir šnervės tarsi pasidengė riebia plėvele. Tvaikas sklido iš didelės dulkėtos įdubos, esančios tiesiai prieš jį. Įduba buvo kokių šešių pėdų gylio ir trisdešimties pėdų skersmens; kaitros

migloje ji marmėjo kaip katilas. Bet siaubingiausia buvo kas kita: pažvelgęs per įdubos kraštą Atilijus pamatė, jog visa toje įduboje negyva — ne tik žmogus, apsivilkęs balta tunika, raudonai juodomis rankomis ir kojomis (pažvelgęs į jo galūnes Atilijus iš pradžių pamanė, kad tasai žmogus nubas), bet ir kiti gyviai — gyvatė, didelis paukštis, smulkių gyvūnų jaunikliai. Jie visi gulėjo įdubos dugne negyvi. Net augmenija buvo nubalinta ir apnuodyta.

Lavonas gulėjo pačiame dugne, pavirtęs ant šono, išskėstomis rankomis, netoli gulėjo gertuvė ir šiaudinė skrybėlė. Atrodė, kad jis tarsi siekė šių daiktų. Jie čia tikriausiai pragulėjo kokias dvi savaites, pūdami karštyje. Tik buvo keista, kad tiek palaikų vis dėlto liko. Jie nebuvo užpulti vabzdžių, nebuvo sulesti paukščių ar sudraskyti žvėrių. Virš apdegusio kūno nesklandė musės. Atvirkščiai, galėjai pamanyti, jog šis kūnas nuodijo kiekvieną, sumaniusį papuotauti.

Atilijus iš paskutiniųjų stengėsi neapsivemti. Jis iškart suprato, jog čia turėtų būti Eksomnijus. Jis dingęs jau prieš dvi ar daugiau savaičių, be to, kam dar būtų šovę į galvą čia kopti rugpjūčio mėnesį? Bet ar jis gali būti toks tikras? Jis niekada nebuvo to žmogaus matęs. Vis dėlto jis labai nenorėjo leistis tuo mirties kilimu žemyn, tad prisivertė atsitūpti prie pat įdubos krašto ir pažvelgti į pajuodusį veidą. Atilijus pamatė eilę prašieptų dantų, kurie atrodė kaip sėklos prasprogusiame vaisiuje, pusiau pramerktą blausią akį, žvelgiančią ten, kur rodė ištiesta ranka. Niekur nesimatė jokios žaizdos. Kita vertus, visas kūnas buvo viena didelė žaizda — sumuštas ir pūliuojantis. Kas galėjo jį numarinti? Gal jis neatlaikė karščio? Gal sustojo širdis? Atilijus dar labiau pasilenkė ir pamėgino apversti lavoną lazda, bet tą pačią akimirką jis pats pasijuto beprarandąs sąmonę. Akyse ėmė šokinėti ryškios ugnelės, jis vos išsilaikė nepersisvėręs ir nenukritęs žemyn. Atilijus įsitvėrė dulkių ir gaudydamas kvapą vos įstengė atsitraukti.

Kvėpuodamos pažemiui jos ir prisitraukė užteršto oro...

Atilijui tvinkčiojo smilkiniuose. Jis išvėmė kartų, bjaurų skystį ir toliau kosėjo spjaudydamas gleives, kai priekyje išgirdo po kažkieno žingsniais traškančius sudžiūvusius augalus. Visai nu-

silpęs jis pakėlė akis. Iš kitos įdubos pusės, ne toliau kaip už penkiasdešimties žingsnių, prie jo artinosi žmogus. Iš pradžių Atilijus pamanė, jog tai *užteršto oro* sukelta vizija; jis sunkiai atsistojo svirdinėdamas tarsi girtas, ėmė tankiai mirkčioti mėgindamas nukratyti nuo akių prakaitą, stengdamasis sutelkti dėmesį; bet kažkieno siluetas, tarsi įrėmintas šnypščiančių sieros srovelių, tebeartėjo, o jo rankose žybčiojo peilis.

Tas žmogus buvo Korakas.

Tokios būsenos Atilijus tikrai negalėjo grumtis. Jis būtų galėjęs pabėgti, bet dabar vos įstengė pakelti kojas.

Prižiūrėtojas atsargiai artinosi prie duobės; jis buvo susilenkęs, plačiai išskėtęs rankas, lengvai šokčiojo nuo kojos ant kojos, nenuleisdamas nuo akvarijaus akių, tarsi tikėtųsi kokios nors gudrybės. Jis greitai žvilgtelėjo į lavoną, susiraukęs pažvelgė į Atiliją, o paskui vėl žemyn ir tyliai pratarė:

— Ir ką gi visa tai reiškia, mielas berniuk?

Jis kalbėjo taip, tarsi jaustųsi įžeistas. Jis kruopščiai suplanavo užpuolimą, jis taip ilgai keliavo, kad įvykdytų savo sumanymą, laukė tamsoje, kol išauš diena, ir iš toli sekė savo grobį — tikriausiai jis ir buvo tas tolumoje matytas raitelis, pamanė Atilijus — visą laiką mėgaudamasis būsimu kerštu; nejau paskutinę akimirką visa tai pavirs į nieką? Taip neteisinga, bylojo jo veido išraiška; tai dar viena iš daugybės kliūčių, gyvenimo pamėtėtų Gavijaus Korako kelyje.

— Aš klausiau, ką visa tai reiškia.

Atilijus pamėgino kalbėti. Jis buvo užkimęs, neaiškiai tarė žodžius. Jis norėjo pasakyti, kad Eksomnijus neklydo, kad čia tikrai slypi didžiulis pavojus, bet negalėjo šių žodžių ištarti. Korakas susiraukęs žiūrėjo į lavoną ir purtė galvą.

— Senas kvailas galvijas! Ir kam reikėjo čia lipti sulaukus tokio amžiaus? Vis nerimavo dėl to kalno. Ir dėl ko? Dėl nieko! Visai nieko, išskyrus tai, kad mums likai tu.

Jis vėl sutelkė dėmesį į Atiliją.

— Štai kažkoks jaunas gudrus šiknius iš Romos atvyko mūsų

visų pamokyti, kaip reikia dirbti. Ar vis dar žaviesi atsivėrusiomis galimybėmis, mielas berniuk? Matau, dabar jau nieko nebegali pasakyti. Na, kodėl gi man neprapjovus tau dar vienos burnos ir nepažiūrėjus, kas iš to išeis?

Jis gūrino pirmyn iš rankos į ranką mėtydamas peilį; iš veido išraiškos buvo matyti, kad jis pasirengęs žudyti. Jis ėmė eiti aplink duobę, ir Atilijui neliko nieko kita, kaip trauktis į priešingą Korakui pusę. Kai prižiūrėtojas sustojo, sustojo ir Atilijus, o jam apsisukus ir pradėjus sėlinti į kitą pusę, Atilijus taip pat pasekė jo pavyzdžiu. Valandėlę visa tai tęsėsi, bet tokia taktika aiškiai siutino Koraką.

— Mėšlas! — rėkė jis. — Nesirengiu žaisti kvailų tavo žaidimų!

Staiga jis puolė savo auką. Įraudęs, kaitroje sunkiai gaudydamas kvapą, nusileido įdubos kraštu, perėjo ją ir jau buvo bepasiekiąs kitą pusę, bet staiga sustojo. Tada nustebęs pažvelgė į savo kojas. Nors ir labai lėtai, jis mėgino mestis pirmyn išsižiojęs, o paskui vėl užsičiaupęs, kaip į sausumą išmesta žuvis. Jis numetė peilį ir parpuolė ant kelių grabaliodamas orą, o paskui nukrito veidu į žemę.

Atilijus nieko negalėjo padaryti, tik stebėti, kaip jis skęsta sausoje kaitroje. Korakas dar porą kartų bejėgiškai mėgino pajudėti, ir kiekvieną kartą atrodė, kad jis nori nutverti kažką, kas yra toliau, nei siekia ištiesta ranka; tikriausiai ir Eksomnijus taip darė. Paskui jis pasidavė ir liko ramiai gulėti ant šono. Ėmė nebe taip giliai kvėpuoti, o paskui ir visai liovėsi, bet Atilijus to nesulaukęs pasišalino. Klupinėdamas jis nusvirdinėjo per išsikilojusią drebančią kalno viršūnę, per vis tirštėjančias sieros vageles, dabar išsklaidytas pakilusio brizo, pučiančio Pompėjos link.

Karščiausiu paros metu į miestą atskriejęs vėjelis visiems atpūtė palengvėjimą. Kauras pakėlė nuo gatvių dulkes; kaip tik dabar gatvės ištuštėjo, nes prasidėjo siesta. Vėjelis kedeno spalvingus užkandinių stogelius, šiureno prie amfiteatro augančių

didžiulių platanų lapus. Popidijaus namuose vėjelis pašiaušė baseino paviršių. Suposi ir skimbčiojo tarp kolonų sukabintos mažutės šokančių faunų ir bakchančių kaukės. Gūsis pastvėrė vieną iš nukritusių ant kilimo papirusų ir nurideno stalo link. Holkonijus ištiesė koją norėdamas jį sulaikyti.

— Kas čia dedasi? — paklausė jis.

Amplijatas gundėsi suduoti Korelijai, bet paskui susilaikė pajutęs, kad pradėjęs viešai mušti turėtų pripažinti dukters pergalę. Jo mintys sukosi viesulu. Jis puikiai išmanė, kas yra valdžia ir galia. Jis žinojo, kad kartais išmintingiausia pasilaikyti savo paslaptis sau, su niekuo nesidalyti tuo, ką žinai, kaip kad su niekuo nesidaliji mylimiausia meiluže. Jis taip pat žinojo ir tai, jog kartais atsargiai atskleidžiamos paslaptys gali veikti plieno lanko principu, kai visi kiti ima linkti tavo pusėn. Akimirksniu jam nušvito, kad kaip tik dabar ir pasitaikė tokia proga.

— Perskaitykite juos, — pasakė jis. — Neturiu ko nuo savo draugų slėpti.

Jis pasilenkė, surinko papirusus ir sukrovė juos ant stalo.

— Mums jau reikėtų eiti, — pasakė Britijus. Jis ištuštino vyno taurę ir rengėsi stotis.

— Perskaitykite papirusus! — neatlyžo Amplijatas. Magistratas vėl garsiai atsisėdo. — Atleiskite. Prašau. Primygtinai prašau.

Amplijatas nusišypsojo.

— Jie iš Eksomnijaus kambario. Atėjo metas sužinoti ir jums. Įsipilkite daugiau vyno. Po minutėlės grįšiu. Korelija, eikš su manimi.

Jis čiupo ją už alkūnės ir nusitempė prie laiptų. Ji įsispyrė nenorėdama eiti, bet Amplijatas buvo stiprus, tad ji neatsilaikė. Jis nė nepastebėjo, kad paskui eina žmona ir sūnus. Kai jų jau nebesimatė, kai jie pasuko už kampo ir pateko į senojo namo sodą su kolonomis, jis sugnybo pirštais jos ranką.

— Ar tu tikrai manei, — sušnypštė jis, — kad gali man pakenkti... būdama tokia menka mergiščia?

— Ne, — atsakė ji susiraukusi ir spurdėdama, mėgindama ištrūkti. — Bet maniau, kad verta pamėginti.

Jos šaltakraujiškumas jį sunervino.

— O? — tarstelėjo jis ir prisitraukė ją dar arčiau savęs. — Ir kaip buvai sumaniusi tai padaryti?

— Norėjau parodyti akvarijui dokumentus. Norėjau juos parodyti visiems. Kad visi pamatytų, kas tu iš tikrųjų esi.

— Na, ir kas gi aš esu?

Jos veidas buvo visai arti Amplijato veido.

— Vagis. Žudikas. Menkesnis už *vergą*.

Ji spjaute išspjovė paskutinį žodį, ir Amplijatas atsivedėjo šį kartą tikrai ketindamas smogti, bet iš nugaros jo riešą sučiupo Celsinas.

— Ne, tėve, — pratarė jis. — Daugiau to nebus.

Minutėlę Amplijatas buvo taip apstulbęs, kad neįstengė ką nors pasakyti.

— Tu? — prakošė jis. — Ir tu?

Jis papurtė galvą ir įbedė akis į sūnų.

— Ar tu dabar neturėtum dalyvauti kažkokiose apeigose? O tu? — atsigręžė jis į žmoną. — Ar tu dabar neturėtum melsti šventosios matronos Livijos užtarimo? Ak, — drėbė jis, — traukitės abu man iš kelio.

Jis nusitempė Koreliją takeliu laiptų link. Kiti du nė nekrustelėjo. Jis nusisuko ir užtempė ją laiptais aukštyn, per koridorių, o paskui į jos kambarį. Ji nukrito ant lovos.

— Klastingas nedėkingas vaikas!

Jis apsidairė aplinkui galvodamas, kaip galėtų ją nubausti, bet čia tematė tvarkingai sudėliotus trapius moteriškus daiktelius — dramblio kaulo šukas, šilko šaliką, skėtį nuo saulės, karolių vėrinius, kelis senus žaisliukus, kurie buvo saugomi, kad prieš vestuves būtų paaukoti Venerai. Kampe stovėjo atremta medinė lėlė judančiomis rankomis ir kojomis; prieš daugelį metų tą lėlę jis jai buvo padovanojęs gimtadienio proga; pamatęs lėlę jis sutriko. Kas jai nutiko? Jis taip mylėjo ją, savo mažąją mergytę, kaip visa

tai galėjo pavirsti neapykanta? Staiga jis pasijuto bejėgis. Nejau jis nedarė visko, nejau jis nesistengė, nepakilo iš purvo stengdamasis dėl jos ir jos brolio? Jis stovėjo sunkiai alsuodamas, sugniuždytas, o ji žvelgė į jį gulėdama lovoje. Jis nežinojo, ką pasakyti.

— Tu liksi čia, — pralemeno jis, — kol aš nuspręsiu, kaip su tavim pasielgti.

Jis išėjo užrakinęs jos kambario duris.

Amplijato žmona ir sūnus buvo išėję iš sodo. Tipiški menkystos maištininkai, pagalvojo Amplijatas, jau spėjęs atsileisti. Korelija visada buvo gerokai tvirtesnė už juos visus, kartu sudėjus. Mažoji jo mergaitė! Svetainėje magistratai, palinkę virš stalo, kažką murmėjo. Kai Amplijatas įėjo, jie nutilo ir atsigręžė stebėdami, kaip jis eina prie indaujos ir pilasi vyno. Grafino kakliukas barbeno į taurę. Ar jam dreba rankos? Jis apžiūrėjo grafiną iš abiejų pusių. Tai nepanašu į jį; jis visada mokėjo tvardytis. Išgėręs taurę, Amplijatas pasijuto geriau. Tada prisipylė dar vieną, nutaisė šypsenėlę ir atsigręžė į magistratus.

— Na?

Pirmasis prabilo Holkonijus.

— Iš kur tu juos gavai?

— Vakar po pietų atnešė Korakas, Augusto prižiūrėtojas. Jis juos rado Eksomnijaus kambaryje.

— Nori pasakyti, kad jis juos pavogė?

— Rado, pavogė... — Amplijatas skėstelėjo rankomis.

— Tu iškart visa tai turėjai pristatyti mums.

— O kodėl, jūsų šviesybės?

— Ar ir taip neaišku? — susijaudinęs įsiterpė Popidijus. — Eksomnijus manė, kad greitai turi būti dar vienas žemės drebėjimas!

— Nurimk, Popidijau. Tu jau septyniolika metų verkšleni dėl žemės drebėjimų. Aš taip rimtai į šiuos dalykus nežiūrėčiau.

— Eksomnijus į juos žiūrėjo rimtai.

— Eksomnijus! — paniekinamai pažvelgė į jį Amplijatas. — Eksomnijus visada buvo tikras nervų kamuolys.

— Gal ir taip. Bet kodėl jis nusikopijavo tuos dokumentus? Tai kažką sako. Kaip manai, kam jam viso to reikėjo? — pamojavo Popidijus vienu papirusu.

Amplijatas pažvelgė į papirusą ir gurkštelėjo vyno.

— Jis parašytas graikiškai. Aš graikiškai nemoku skaityti. Tu pamiršai, Popidijau, kad tavo išsilavinimas man neatnešė jokios naudos.

— Na, o aš skaitau graikiškai ir manau, kad žinau, apie ką čia rašoma. Manyčiau, tai geografo Strabono, Dieviškojo Augusto laikais keliavusio po tas vietas, darbas. Jis čia rašo apie viršukalnę, kuri yra plokščia ir nederlinga, kažkada anksčiau išdegusi. Tai tikrai turėtų būti Vezuvijus. Jis rašo, kad derlingos žemės, esančios aplink Pompėją, jam primena Kataniją, kur žemė padengta Etnos liepsnų išmestais pelenais.

— Na, ir kas?

— Ar Eksomnijus nebuvo sicilietis? — paklausė Holkonijus. — Iš kokio miesto jis buvo?

Amplijatas pamojavo vyno taure nesutikdamas.

— Man rodos, iš Katanijos. Tai kas?

Nors šiek tiek reikia pramokti graikiškai, mąstė Amplijatas. Jeigu šią kalbą galėjo išmokti toks kvailys kaip Popidijus, vadinasi, gali išmokti bet kas.

— Na, o kalbant apie lotyniškąjį dokumentą... tą tai aš jau tikrai žinau, — tęsė Popidijus. — Tai yra knygos dalis, ir aš pažįstu juos abu — knygą parašiusį žmogų ir tą, kuriam ši pastraipa skirta. Knygą parašė Anėjus Seneka, Nerono mentorius. Neabejoju, kad net ir tu esi apie jį girdėjęs.

Amplijatas paraudo.

— Mano reikalas — statybos, o ne knygos.

Kodėl gi jie nesiliauja kalbėję apie tuos raštus?

— Liucilijus, į kurį jis kreipiasi, yra Liucilijus Jaunesnysis, gyvenantis šiame mieste. Jis turėjo namą prie teatro. Kiek prisimenu, jis buvo užsienio prokuratorius Sicilijoje. Seneka aprašo didįjį žemės drebėjimą Kampanijoje. Tai ištrauka iš jo knygos „Gamtos

klausimai". Manau, jog mūsų bibliotekoje forume taip pat turėtų būti viena kopija. Toji knyga ir yra stoikų filosofijos pagrindas.

— Stoikų filosofija! — pasišaipė Amplijatas. — O ką senasis Eksomnijus galėjo veikti su tąja „stoikų filosofija"?

— Ir vėl klausiu, — kalbėjo Popidijus vis labiau irzdamas, — nejau ir taip neaišku?

Jis padėjo abu dokumentus vieną šalia kito.

— Eksomnijus manė, kad juos kažkas sieja, matai? — mostelėjo jis nuo vieno prie kito. — Etna ir Vezuvijus. Katanijos žemių derlingumas ir žemės aplink Pompėją. Bloga lemiantys ženklai prieš septyniolika metų — apnuodytos avys — ir visi mūsų matomi ženklai šią vasarą. Jis buvo iš Sicilijos. Jis matė pavojaus ženklus. O dabar jis dingo.

Kurį laiką niekas nieko nesakė. Vėjyje dzingsėjo prie baseino sukabintos kaukės.

Britijus pasakė:

— Aš manau, kad šiuos dokumentus kiek įmanoma greičiau turėtų išanalizuoti bendras ordo susirinkimas.

— Ne, — atsakė Amplijatas.

— Bet ordas — valdančioji miesto taryba! Jie turi teisę būti informuoti...

— Ne! — neatlyžo Amplijatas. — Kiek piliečių yra ordo nariai?

— Aštuoniasdešimt penki, — atsakė Holkonijus.

— Na, štai. Po valandos blogos žinios pasklis po visą miestą. Ar norite sukelti paniką kaip tik tada, kai pradedame stotis ant kojų? Kai galime jiems persakyti žiniuonės pranašystę ir juos užliūliuoti? Jūsų šviesybės, nepamirškite, kas už jus balsavo — juk prekybininkai. Jie jums tikrai nepadėkotų, jeigu sutrukdytumėte jų verslui. Matėte, kas dėjosi šį rytą vien tik dėl to, kad kelioms valandoms nutilo fontanai. Beje, o kur visa tai nuves? Sakote, Eksomnijus nerimavo dėl drebančios žemės? Sakote, kad Kampanijos dirvoje taip pat gausu pelenų kaip ir Sicilijos, ir ji bjauriai

atsiduoda? Na, ir kas? Jau nuo Romulo laikų tokie dalykai įlankoje niekieno nestebina, jie tiesiog yra gyvenimo dalis.

Jis matė, jog jo žodžiai beveik pasiekė tikslą.

— Beje, tai nėra tikroji problema.

Holkonijus paklausė:

— Tai kokia toji tikroji problema?

— Kiti dokumentai... dokumentai, parodantys, kiek Eksomnijui buvo mokama, kad šis miestas gautų pigų vandenį.

Holkonijus skubiai atsakė:

— Tavo reikalas, Amplijatai. Tavo susitarimai mums nerūpi.

— *Mano* susitarimai! — nusijuokė Amplijatas. — Neblogai pasakyta!

Jis pastatė savo taurę ir paėmė grafiną norėdamas įsipilti dar. Ir vėl sudrebėjo sunkus krištolas. Jis jautėsi truputį apsvaigęs, bet nekreipė į tai dėmesio.

— Liaukitės, jūsų šviesybės, neapsimeskite, kad apie tai nežinojote! Kaip manote, kodėl šis miestas taip greitai atgijo po žemės drebėjimo? Tie mano susitarimai jums sutaupė kalnus pinigų. Taip, neneigiu, ir aš pats gerokai iš šio sandėrio pasipelniau. Bet be manęs jūsų čia nebūtų! Kad ir brangiosios tavo pirtys, Popidijau, tos, kuriose Britijus taip mėgsta būti kirkinamas mažųjų berniukų... Kiek tu už jas moki? Nieko! O tavo, Kuspijau, fontanai? O tavo, Holkonijau, baseinas? O kur dar visos privačios pirtys ir laistomi sodai, didysis bendras baseinas palestroje ir naujų gyvenamųjų namų vamzdynai? Dėl mano susitarimų su Eksomnijumi šis miestas sėkmingai laikėsi vandens paviršiuje ilgiau nei dešimtmetį. O dabar kažkoks smalsus galvijas, akvarijus iš Romos, apie tai išgirdo. *Štai* kur tikroji problema.

— Šiurkštus pažeidimas! — drebančiu balsu sušuko Britijus. — Šitas ką tik iškilęs vergas mums pasakoja apie tokius pažeidimus!

— Sakai, iškilęs? Dar nebuvau toks iškilęs, kai per rinkimus dėl tavęs surengiau gladiatorių kautynes, Britijau. „Tik ilgi kalavi-

jai, jokių ketvirtinių, ir grumtynių arena turi būti tiesiog tarp prekyviečių, kad kuo daugiau žmonių matytų". Štai ko manęs prašei, ir aš dėl tavęs stengiausi.

Holkonijus iškėlė rankas.

— Gerai, gerbiamieji. Nurimkime.

Kuspijus pratarė:

— Bet, žinoma, tu galėsi susitarti su šiuo naujuoju akvarijum, kaip kad susitarei ir su anuo vyruku?

— Atrodo, kad negalėsiu. Vakar aš mėginau jam užsiminti apie tai, bet jis tik pažvelgė į mane taip, tarsi būčiau uždėjęs ant jo kranelio ranką. Pasijaučiau įžeistas, nes buvau jam dosnus. Ne, manyčiau, pažįstu tokius tipus. Jis apie viską praneš Romai, jie patikrins sąskaitas, ir nespėjus pasibaigti metams sulauksime imperatoriškųjų tikrintojų.

— Tai ką mums daryti? — paklausė Popidijus. — Visam tam išaiškėjus, rodos, bus blogai mums visiems.

Amplijatas jam nusišypsojo žvelgdamas per taurės kraštą.

— Nesijaudink. Aš jau viską sutvarkiau.

— Kaip?

— Popidijau! — paskubėjo perspėti Holkonijus. — Atsargiau.

Amplijatas nutilo. Jie nenorėjo žinoti. Kad ir kaip ten būtų, jie juk miesto magistratai. Nežinai, vadinasi, nesi kaltas; būtent to jie norėjo. Bet kodėl gi jiems turėtų būti ramu? Jis ne tik savo, bet ir jų rankas panardins į kraują.

— Jis iškeliaus susitikti su savo protėviais, — pasakė Amplijatas ir apsižvalgė. — Dar nespėjęs grįžti į Mizeną. Nelaimingas atsitikimas užmiestyje. Ar yra nesutinkančių? Jeigu nesutinkate, sakykite. Popidijau? Holkonijau? Britijau? Kuspijau?

Jis laukė. Visa tai tik pokštas. Kad ir ką jie atsakytų, akvarijus dabar jau turėtų būti miręs; Korakui niežėjo rankos perpjauti jam gerklę.

— Visa tai priimsiu kaip sutikimą. Ar už tai ir išgersim?

Jis ištiesė ranką norėdamas paimti grafiną, bet pusiaukelėje sustojo. Dabar sunki krištolo taurė jau ne tik drebėjo — pastatyta ant nublizginto medinio paviršiaus ji lingavo į abu šonus. Jis kvailai susiraukė ir įsistebeilijo į ją. Taip negalėjo būti. Vis dėlto taurė nušokavo iki indaujos krašto ir nukritusi ant grindų sudužo. Jis pažvelgė į plyteles. Po kojomis drebėjo grindys. Po truputį vibracija didėjo, o paskui per namą praskriejo toks galingas karšto oro gūsis, kad užtrenkė langines. Po akimirkos iš toli, bet labai aiškiai, kaip niekada nei jis, nei kas nors kitas nebuvo girdėjęs, pasigirdo didžiulis trenksmas.

Hora sexta

[12.57 val.]

„Vulkano paviršius pratrūko tuoj po vidurdienio; pagrindinio magmos tūrio slėgis po sprogimo ėmė mažėti... Išsiveržusios magmos tekėjimo greitis apytiksliai buvo 1,440 km per valandą. Įkaitusios dujos ir korėtos lavos gabalai konvekcijos metu lėkė į 28 km aukštį.

Šilumos energija, išsiskyrusi per visą išsiveržimo procesą, gali būti apskaičiuota pagal tokią formulę:

$$Eth = V \cdot d \cdot T \cdot K$$

Čia Eth išraiška — džauliai, V — tūris kubiniais kilometrais, d — specifinė traukos jėga (1,0). T — išmestos masės temperatūra (500 laipsnių pagal Celsijų), o K — konstanta, apimanti specifinę magmos šilumą ir mechaninį šilumos ekvivalentą ($8,37 \times 10^{14}$).

Taigi 79-aisiais mūsų eros metais išsiveržus ugnikalniui išskirta šilumos energija apytiksliai yra 2×10^{18} džaulių arba maždaug 100 000 kartų didesnė, nei ant Hirosimos numetus atominę bombą".

„Vulkanizmo dinamika"

Jau vėliau, lygindami savo pasakojimus, gyvi išlikę liudininkai visada stebėdavosi, kaip skirtingai išgirdo tą akimirką nuaidėjusį griausmą. Už šimto dvidešimties mylių, Romoje, šis griausmas buvo išgirstas kaip trenksmas, tarsi būtų nuvirtusi sunki statula ar medis. Tie, kuriems pavyko pabėgti iš Pompėjos, kurie buvo už penkių mylių, jeigu skaičiuotum žvelgdamas pučiančio vėjo kryptimi, visada dievagojosi, kad išgirdo du kurtinančius trenksmus, o Kapujoje, esančioje maždaug už dvi-

dešimties mylių, šis garsas iškart nuaidėjo kaip pratisas perkūno griausmas. Mizene, kuris yra arčiau nei Kapuja, visai nebuvo nieko girdėti, tik staiga giedrame danguje pasirodė tyliai kylantis plonas rudų skeveldrų stulpas.

Atilijus visa tai pajuto kaip didžiulę sausą bangą, užvirtusią ant galvos. Jis, jodamas senuoju medžiotojų taku per mišką, skubiai leisdamasis raitas vakariniu kalno šonu, buvo nukeliavęs nuo viršukalnės apie dvi mylias. Dabar jo įkvėpti nuodai tarsi pavirto mažu skausmo kumščiu, stuksenančiu kažkur tarpuakyje; jo nebeėmė miegas, bet viskas atrodė keistai aštru ir aukšta. Jis net neabejojo, kas artinasi. Jis ketino pasukti pakrantės keliu, vedančiu į Herkulaną, ir joti tiesiai į Mizeną perspėti admirolą. Jis manė, kad spės ten grįžti iki popietės. Tarp medžių saulėje mirguliavo įlanka; ji buvo ganėtinai arti, nes jis matė raibuliuojantį jūros paviršių, pasišiaušusias bangeles. Jis pastebėjo tarp lapų kybančių blizgančių voratinklių raštus ir po šaka dūzgiančių uodų debesį, bet staiga viskas dingo.

Iš nugaros smogusi banga sviedė jį į priekį. Atrodė, kad staiga kažkas pravėrė krosnies duris ir išleido karšto oro pliūpsnį. Tada jo ausyse kažkas spragtelėjo ir visas pasaulis tapo begarsis; vien tik linkstantys medžiai ir mirgantys lapai. Jo arklys suklupo ir beveik nugriuvo; Atilijus prisispaudė prie jo sprando, ir jie ant svilinančios bangos keteros nėrė taku žemyn. O paskui netikėtai viskas nurimo. Medžiai vėl išsitiesė, skeveldros liovėsi kritusios, vėl buvo įmanoma kvėpuoti. Atilijus pamėgino pakalbinti arklį, bet nebeturėjo balso, o pažvelgęs atgal, į kalno viršūnę, pamatė, kad ji dingo, o jos vietoje aukštyn kilo verdantis uolienų ir žemių stulpas.

Žvelgiant iš Pompėjos atrodė, kad iš viršūnės prasimušusi kažkieno tvirta ruda ranka taikosi pramušti skylę padangės stoge: bum bum — du kartus subeldė, o paskui pasklido ir per lygumą nusirito kurtinantis dundesys, nepalyginamas su jokiais kitais gamtos garsais. Amplijatas ir magistratai išbėgo į kiemą. Iš

greta esančios kepyklos ir iš visoje gatvėje stovinčių namų išbėgę žmonės sužiuro į Vezuvijų. Jie stovėjo prisidengę akis, atsigręžę į naują tamsią saulę, kylančią šiaurėje ant griaudžiančio uolienų postamento. Pasigirdo pora klyksmų, bet visuotinė panika nekilo. Buvo dar per anksti, prieš akis atsivėręs reiškinys kėlė pagarbią baimę; jis buvo per daug keistas, per daug tolimas, kad jį būtų galima suvokti kaip neabejotiną grėsmę.

Visa tai liausis bet kurią akimirką, mąstė Amplijatas. Jis norėjo, kad taip nutiktų. *Jeigu dabar viskas nurims, situacija vis dar bus valdoma.* Jis buvo tvirtas, kieto būdo. Dabar viskas priklausys nuo to, kaip šį dalyką traktuosi. Jis galėjo pasakyti net ir taip: „Piliečiai, dievai mums pasiuntė ženklą! Įsiklausykime į jų nurodymus! Pastatykime didžiulę koloną, šio dieviško įkvėpimo imitaciją! Mes gyvename dievų palaimintoje vietoje!“ Bet visa tai nesiliovė. Tęsėsi ir tęsėsi, kilo į viršų. Tūkstantis galvų kaip viena užvirto aukštyn ir akimis sekė skeveldrų trajektoriją; po truputį pavieniai riksmai darėsi vis dažnesni. Ties pagrindu gana siauras stulpas kildamas vis labiau platėjo, o pačioje viršūnėje, rodos, uždengė dangų.

Kažkas suriko, kad vėjas visa tai neša į jų pusę.

Kaip tik tą akimirką Amplijatas suprato, kad greitai jų nebegalės suvaldyti. Minią valdo keli paprasti instinktai: godulys, geismas ir žiaurumas; jis galėjo groti šiais instinktais kaip arfos stygomis, nes pats buvo kilęs iš minios. Tačiau verianti baimė nustelbė visas kitas natas. Vis dėlto jis pamėgino — žengė į gatvės vidurį ir plačiai išskėtė rankas.

— Palaukite! — sušuko jis. — Kuspijau, Britijau, visi, susikabinkite su manimi rankomis! Parodykime jiems pavyzdį!

Bailiai nė nepažvelgė į jį. Holkonijus neišlaikė pirmasis; stumdydamasis kaulėtomis alkūnėmis jis prasiyrė pro kitus skubėdamas nuokalnėn. Paskui jį pasuko ir Britijus, o tada ir Kuspijus. Popidijus taip pat išsuko uodegą nerdamas tiesiai namo. Viršuje susirinkusi minia dabar tarsi pavirto vientisa mase, judančia gatve. Nugarą minia buvo atgręžusi kalnui, veidu žvelgė į jūrą; ją vedė vienintelis impulsas — skristi pirmyn. Amplijatas paskutinį

kartą dirstelėjo į tarpduryje šmėstelėjusį išblyškusį žmonos veidą, o paskui pasijuto nešamas paniškai bėgančios minios, mėtomas ir sukiojamas kaip medinis manekenas, naudojamas gladiatorių mokykloje per treniruotes. Jį stumdė į visus šonus, dusino, ir jis būtų pradingęs po bėgančiųjų kojomis, jeigu Masavas nebūtų pamatęs, kaip jis pargriuvo, nebūtų pačiupęs ir pastatęs ant laiptelio. Jis matė, kaip motina išmetė kūdikį, ir išgirdo riksmus, kai tasai kūdikis buvo sutryptas, jis matė, kaip pagyvenusią matroną kažkas pastūmė į sieną galva į priekį ir kaip ši susmuko praradusi sąmonę, o paskui visai dingo iš akių, nes minia buvo negailestinga. Kažkas rėkė. Kažkas raudojo. Dauguma tylėjo sučiaupę burnas, ketindami pataupyti jėgas grumtynėms nuokalnėje, kur reikės įveikti kitus mėginant prasigauti pro Stabijų vartus.

Į durų staktą atsirėmęs Amplijatas pajuto, kaip šlampa veidas; atgalia ranka persibraukęs per nosį jis pamatė, kad ranka kruvina. Pro minios galvas jis pažvelgė į kalną, bet šis jau buvo dingęs. Į miestą slinko didžiulė juoda kaip audra debesies siena. Tačiau Amplijatas suprato, jog tai ne audra, jog tai ne debesis; tai buvo dundantis uolienų krioklys. Jis skubiai pažvelgė į kitą pusę. Uoste tebestovėjo prišvartuotas auksu ir purpuru išpuoštas jo laivas. Jie dar galėtų nubėgti prie jūros, pamėginti nuplaukti į vilą Mizene ir pasiieškoti prieglobsčio ten. Tačiau prie vartų vedanti gatvė buvo taip užkimšta, kad žmonių virtinės buvo nusitęsusios iki įkalnės. Jis niekada nenusikas iki uosto. O jeigu net ir nusikastų, įgula galvotų tik apie tai, kaip išgelbėti savo kailį.

Jis apsispręs savo paties labui. Tebūnie, pamanė Amplijatas. Lygiai taip buvo ir prieš septyniolika metų. Bailiai pabėgo, jis liko, o paskui jie visi vėl čia paršliaužė! Jis juto, kaip grįžta ankstesnė energija ir pasitikėjimas savimi. Buvęs vergas dar kartą pamokys savo šeimininkus romėniškos drąsos. Žiniuonė niekada neklysta. Jis paskutinį kartą metė niekinantį žvilgsnį į srūvančią pro šalį panikos upę, žengė žingsnį atgal ir paliepė Masavui uždaryti duris. Uždaryti ir užsklęsti. Jie liks čia, jie išliks.

Mizene visa tai atrodė kaip dūmai. Po terasą vaikštinėjanti nuo saulės skėčiu prisidengusi Plinijaus sesuo Julija skynė paskutines vasaros rožes, norėdama jomis papuošti pietų stalą. Ji pamanė, jog tikriausiai vėl užsiliepsnojo atšlaičių miškai, varginę įlanką visą vasarą. Tačiau debesies aukštis, jo dydis ir artėjimo greitis nebuvo panašus į nieką kita, ką ji buvo mačiusi iki šiol. Ji nutarė nedelsti ir pažadinti brolį, snaudžiantį prie savo knygų apačioje esančiame sode.

Net ir tirštame medžio šešėlyje jo veidas atrodė raudonas kaip jos krepšelyje gulinčios gėlės. Ji dvejojo, ar verta jį trukdyti, nes, savaime suprantama, jis iškart ims nerimauti. Jis jai priminė tėvą, likus keletui dienų iki mirties — toks pat apkūnus, taip pat sunkiai kvėpuoja ir taip pat greitai susierzina. Bet jeigu ji jo nepažadins, vėliau jis dar labiau įpyks, kad nepamatė tų keistų dūmų, todėl ji paglostė jam plaukus ir sušnabždėjo:

— Broli, pabusk. Čia dedasi tai, ką norėtum pamatyti.

Jis iškart atsimerkė.

— Vanduo... ar jis jau teka?

— Ne. Ne vanduo. Atrodo, kad nuo Vezuvijaus ateina didžiulis gaisras, jis apėmęs visą įlanką.

Vezuvijus?

Plinijus sumirksėjo, o paskui riktelėjo šalia esančiam vergui:

— Batus! Greitai!

— Palauk, broli, nepersitempk per daug...

Jis nė nelaukė batų. Jau antrą kartą šiandien jis pasileido basas, šlumščiodamas per išdžiūvusią žolę į terasą. Atbėgęs jis pamatė, kad beveik visi vergai persisvėrę per baliustradą žvelgia į rytinę įlankos pusę; atrodė, kad prieš juos, virš visos pakrantės, stiepiasi milžiniškas dūminis pušies formos skėtis. Mylių mylias aukštyn kilo storas rudas kamienas, išmargintas baltomis ir juodomis dėmėmis, o ties vainiku šakojosi daugybė mažų šakelių. Atrodė, kad platūs ir dideli lapai tarsi tirpsta susidūrę su žemiau esančiais, o paskui virsta smėlio spalvos migla ir išlyja ant žemės.

Admirolas labai mėgo kartoti vieną aksiomą: kuo ilgiau stebi gamtą, tuo mažiau esi linkęs tvirtinti, jog tam tikri dalykai neįmanomi. Bet šitai, be abejo, yra neįmanoma. Niekas iš jo skaitytų dalykų — o jis perskaitė viską — nė iš tolo neapibūdino šio reginio. Galbūt gamta jam suteikė privilegiją tapti liudininku kažko, kas per visą istoriją dar nebuvo užrašyta? Nejau pagaliau jam atlyginta už visus ilgus metus, per kuriuos jis kaupė faktus, už maldą, kuria jis baigė „Gamtos mokslą“ — „Sveika, Gamta, visos kūrinijos motina, atmink, kad aš vienintelis iš visų Romos vyrų išgyriau tave užrašydamas visokeriopas tavo apraiškas; būk man maloninga“. Jeigu nebūtų toks storas, jis būtų puolęs ant kelių.

— Ačiū, — šnabždėjo jis, — ačiū.

Jis iškart privalo imtis darbo. *Pušies skėtis... aukštas kamienas... mažos šakelės...* Jam reikia viską užrašyti palikuonims, kol atminty dar šviežias vaizdas. Jis šūktelėjo Aleksionui, kad šis paimtų pieštuką ir popieriaus, o Julijai — kad surastų Gajų.

— Jis viduje, dirba užgulęs vertimą, kurį jam davei.

— Gerai. Pasakyk, kad kuo greičiau ateitų. Jis ir pats nenorėtų viso to pražiopsoti.

Čia negali būti dūmai, — mąstė Plinijus. — *Jie per tiršti. Be to, apačioje nesimato jokios ugnies. Bet jeigu čia ne dūmai, tai tada kas?*

— Nurimkit, po velnių! — pamojo jis plepantiems vergams. Gerai įsiklausius buvo galima išgirsti virš įlankos sklindantį žemą nepertraukiamą dundesį. Jei toks garsas girdimas už penkiolikos mylių, kaip girdėtųsi visai arti?

Jis pamojo Alkmanui.

— Pasiųsk į jūrininkų mokyklą bėgiką, kad surastų admirolo laivo kapitoną. Pasakyk, jog noriu, kad man būtų parengta liburna.

— Broli, ne!

— Julija, — iškėlė ranką Plinijus. — Suprantu, kad man nori tik gera, bet patausok liežuvį. Kad ir koks šis reiškinys būtų, jis yra gamtos duotas ženklas. Šitai yra mano.

* * *

Korelija atsidariusi langines stovėjo balkone. Jai iš dešinės, virš plokščio verandos stogo, artėjo milžiniškas debesis — juodas kaip rašalas; tarsi ant dangaus būtų užmesta sunki uždanga. Visas oras drebėjo nuo dundesio. Ji girdėjo iš gatvės sklindančius klyksmus. Kiemo sode be jokio aiškaus tikslo pirmyn ir atgal bėgiojo vergai. Jie jai priminė ąsotyje laikomas peles, kol jos dar nepribaigtos ir neiškeptos. Ji jautėsi tarsi atskirta nuo viso to — tarsi teatro gale, ložėje, sėdintis žiūrovas, stebintis kruopščiai pastatytą spektaklį. Bet kurią akimirką atskries dievas ir ją paėmęs nuneš į saugią vietelę. Ji šūktelėjo žvelgdama žemyn:

— Kas čia dedasi?

Bet niekas nekreipė į ją dėmesio. Ji pamėgino dar kartą, bet suprato, jog yra visų užmiršta.

Debesis dundėjo vis garsiau. Ji pribėgo prie durų ir pamėgino jas atidaryti, bet spyna buvo per stipri, kad Korelija galėtų ją išlaužti. Ji vėl nubėgo į balkoną, bet buvo per aukštai, kad galėtų iššokti. Apačioje, kairėje, ji pamatė iš savo namo pusės laiptais atlipantį Popidijų, prieš save vedantį senąją motiną Tediją Sekundą. Iš paskos apsikrovę krepšiais ėjo pora jų vergų. Ji šūktelėjo:

— Popidijau!

Išgirdęs savo vardą, jis stabtelėjo ir apsidairė. Ji jam pamojavo.

— Padėk man! Jis mane užrakino!

Jis beviltiškai papurtė galvą.

— Jis mus visus mėgina užrakinti! Jis išprotėjo!

— Prašau, užlipk viršun ir atrakink duris!

Jis dvejojo. Jis norėjo jai padėti. Jis ir būtų taip padaręs. Bet žengtelėjęs pusę žingsnelio jos link Popidijus išgirdo, kaip jam už nugaros kažkas atsitrenkė į stogo čerpę ir nukrito sode. Lengvas vaiko kumščio dydžio akmuo. Popidijus matė, kaip jis nusileido. Kitas akmuo kliudė pavėsinę. Staiga pritemo ir pasipylė gausybės akmenų kruša. Akmenys krito jam ant galvos ir pečių. Atrodė, kad tai lengvi korėti akmenys — tarsi balkšvos suakmenėjusios kem-

pinės. Jie nebuvo sunkūs, bet kirto skaudžiai. Jis jautėsi taip, tarsi būtų užkluptas didžiulės krušos — šiltos, tamsios, sausos krušos, jeigu tokią apskritai galima įsivaizduoti. Nekreipdamas dėmesio į Korelijos šūksnius, jis puolė po verandos stogu, prieš save stumdamas motiną. Priešais esančios durys — senasis Amplijato įėjimas — buvo praviros, ir jis klupinėdamas išėjo į gatvę.

Korelija nematė, kaip jis išėjo. Norėdama išvengti akmenų krušos, ji spruko atgal į kambarį. Prieš tai paskutinį kartą apžvelgė kiemą — pilną šešėlių, dulkėtą, o paskui šviesa dingo, aklinoje tamsoje nebeliko nieko, net riksmo, tik griaudžiantis uolienų krioklys.

Herkulane gyvenimas ritosi sava vaga. Švietė saulė, dangus ir jūra buvo vaiskiai mėlyni. Pasiekęs pakrantės kelią Atilijus net pamatė valtyse sėdinčius žvejus, metančius tinklus. Atrodė, jog vasaros orai iškrėtė kažkokį pokštą — pusės įlankos nė nesimatė per aršią audrą, o kita pusė dėkojo likimui ir toliau džiaugėsi puikia diena. Net ir nuo kalno sklindantis dundesys neatrodė grėsmingas — kažkoks nereikšmingas dudenimas, kartu su skeveldrų uždanga plaukiantis Surento pusiasalio link.

Už Herkulano miesto vartų buvo susirinkęs nedidelis būrelis žmonių. Jie stebėjo, kas čia vyksta, o pora apsukrių prekeivių jau tvarkėsi prekystalius, ruošdamiesi pardavinėti sausainius ir vyną. Keliu atpėdino vorelė dulkėtų keliauninkų; daugiausia jų ėjo pėsti, apsikrovę nešuliais, kai kurie važiavo vežimaičiais, iki viršaus prikrautais įvairiausių daiktų. Už jų, džiaugdamiesi nuotykiu, bėgo vaikai, bet jų tėvų veidai buvo iškreipti baimės. Atilijus jautėsi taip, tarsi sapnuotų. Storulis, sėdintis ant atstumą žyminčio akmens, pilną burną prisikimšęs pyrago, linksmai šūktelėjo norėdamas paklausti, kas dedasi ten toliau.

— Oplontyje tamsu kaip vidurnaktį, — kažkas atsakė. — O Pompėjoje turėtų būti dar baisiau.

— Pompėjoje? — garsiai pakartojo Atilijus. Šis žodis jį pažadino. — Kas dedasi Pompėjoje?

Keliauninkas papurtė galvą ir perbraukė pirštais per kaklą; Atilijus pasibaisėjo prisiminęs Koreliją. Privertęs ją palikti akveduką jis manė, jog siunčia ją tolyn nuo nelaimės. Bet dabar, žvilgsniu nusekęs Pompėjos link sukantį kelią, įsižiūrėjęs į tašką, kur tas kelias dingsta tamsoje, jis suprato, jog padarė atvirkščiai. Ištrūkusį Vezuvijaus kvėptelėjimą vėjas nešė tiesiai į miestą.

— Nejok tuo keliu, pilieti, — perspėjo žmogus. — Neprajosi.

Bet Atilijus jau gręžė arklį, o apsisukęs pamatė pabėgėlių srautą.

Kuo toliau jis jojo, tuo labiau buvo užverstas kelias, tuo varganiau atrodė pabėgę žmonės. Daugelis jų buvo apkritę storu pilkų dulkių sluoksniu, pelenų pilnais plaukais, pomirtines kaukes primenančiais veidais, pasruvę krauju. Kai kurie nešė tebedegančius deglus: nugalėta žilagalvių senių armija, po siaubingo pralaimėjimo kėblinanti vaiduoklių kariuomenė, neįstengianti net kalbėti. Jų gyvuliai — jaučiai, asilai, arkliai, šunys ir katės — buvo panašūs į po truputį atgyjančias, bet labai sunkiai judančias gipso figūras. Paskui save jie paliko vieškelyje įspaustas pelenų pažymėtas vėžes ir pėdas.

Iš vienos pusės Atilijus girdėjo pavienius trenksmus, sklindančius nuo alyvų giraičių. Iš kitos pusės jūra tarsi virė, šniokštė milijonais mažyčių fontanėlių. Priešais, ant kelio, matėsi akmenų sąvartos. Jo arklys sustojo, nulenkė galvą ir atsisakė keliauti toliau. Staiga debesies, kuris atrodė esąs beveik už pusmylės, kraštas pakilo tiesiai jiems virš galvų. Dangus aptemo, ėmė sūkuriuoti nuo skraidančių skeveldrų ir mažyčių kietų dalelių; akimirksniu pasislėpė popiečio saulė ir nusileido prieblanda; Atilijus pasijuto daužomas. Ant jo iš didžiulio aukščio krito ne sunkūs akmenys, bet baltas šlakas, sukietėjusių pelenų gabaliukai. Jie leidosi jam ant galvos ir pečių. Iš prieblandos išlingavo žmonės ir vežimai. Rėkė

moterys. Tamsoje pritemo deglai. Jo arklys pasibaidė ir apsigręžė. Atilijus pamiršo esąs gelbėtojas ir tapo panikos apimto pabėgėlių srauto dalimi, iš paskutiniųjų besistengiančia aplenkti skeveldrų audrą. Arklys paslydęs įlėkė į griovį ir toliau bėgo ristele. Paskui oras palengvėjo, tapo rusvas; jie vėl išjojo į šviesą.

Dabar skubėjo visi, lėkte lėkė genami iš už nugarų artėjančios grėsmės. Atilijus pamatė, kad nepraeinamas ne tik kelias į Pompėją; net ir menkiausias vėjo pūstelėjimas nešė pavojų vakarinės įlankos dalies pusėn. Šalia kelio sėdėjo raudanti pagyvenusi pora; jie per daug nuvargo, kad galėtų bėgti toliau. Kitas vyras desperatiškai mėgino pastatyti ant ratų apsivertusį vežimaitį, o jo žmona glostė kūdikį ir į sijonus įsitvėrusią mažą mergaitę. Bėganti žmonių kolona apsupo Atilijų, ir jis pasijuto nešamas srauto keliu Herkulano link.

Besikeičiantį uolienų sienos kursą pastebėjo prie miesto vartų susibūrę žmonės; kai Atilijus prie jų prijojo, prekeiviai jau skubiai atgal krovėsi savo prekes. Minia po truputį skydo: vieni bėgo į miestą ieškoti pastogės, kiti skubėjo iš miesto ketindami prisidėti prie keliu traukiančių išeivių. Ir vis dėlto, nepaisant sumaišties, per raudonom čerpėm dengtus stogus Atilijus matė ramius įlankoje sėdinčius žvejus, dar toliau — prie Puteolių molų priplaukusius didžiulius egiptiečių laivus su grūdais. *Jūra,* — pagalvojo jis. Jeigu tik jam kaip nors pavyktų nuleisti į jūrą valtį, galbūt pasisektų išvengti akmenų krušos ir vandens keliu pasiekti Pompėją iš pietų. Jis nujautė, jog būtų beprasmiška mėginti skintis kelią pasukus per Herkulano uosto rajoną, bet visai netoli yra didžioji vila — senatoriaus Pedijaus Kasko namai ir viso būrio filosofų prieglobstis; galbūt jie turėtų kokį nors laivelį, kuriuo jis galėtų pasinaudoti.

Jis pajojo dar kiek toliau sausakimšu vieškeliu, kol pasiekė vartų stulpus. Jo manymu, šie vartai turėjo vesti į Kalpurnijos vilą. Jis pririšo arklį prie kieme esančių turėklų ir apsidairė ieškodamas kokios nors gyvos būtybės, bet atrodė, kad visa milžiniška vila visai tuščia. Jis įžengė pro praviras duris į didžiąją verandą, perėjo uždarą sodą. Jis girdėjo riksmus, marmuriniais koridoriais bėgan-

čių žmonių žingsnius, o paskui iš už kampo pasirodė vergas, stumiantis papirusų ritinėlių prikrautą karutį. Jis nekreipė dėmesio į Atilijaus šūksnį ir pro plačias duris nuskubėjo į ryškią popietės šviesą; tuo pačiu metu kitas vergas, taip pat stumiantis karutį, tik šį kartą tuščią, pro duris įsuko į namus. Akvarijus pastojo jam kelią.

— Kur senatorius?

— Romoje, — atsakė vergas. Jis buvo jaunas, išsigandęs, išpiltas prakaito.

— O šeimininkė?

— Prie baseino. Prašau mane praleisti.

Atilijus pasitraukė jį praleisti ir išbėgo į saulę. Po terasa buvo didžiulis baseinas, kurį jis matė žvelgdamas iš liburnos tuomet, kai keliavo į Pompėją; aplink baseiną buvo susispietę žmonės — tuzinai vergų ir baltai apsivilkusių mokslininkų. Jie bėgiojo pirmyn ir atgal su glėbiais papirusų, kuriuos paskui krovė į dėžes, sustatytas ant baseino krašto. Kitoje pusėje stovėjo būrelis moterų, žvelgiančių per pakrantę į tolumoje siautėjančią audrą, kuri iš čia atrodė kaip tirščiausias rudas, nuo jūros kylantis rūkas. Žvelgiant iš Herkulano tolimi laivai atrodė kaip šapeliai. Žvejyba baigėsi. Kilo bangos. Atilijus girdėjo, kaip viena po kitos jos dūžta pasiekusios krantą — dar nespėjus sudužti vienai, ant jos ritosi kita. Kai kurios moterys raudojo, bet grupelės viduryje stovinti pagyvenusi matrona, apsivilkusi tamsiai mėlyna suknele, Atilijui pasirodė esanti visai rami. Jis ją prisiminė — toji moteris buvo pasipuošusi milžiniškų perlų vėriniu.

— Ar jūs esate Pedijaus Kasko žmona?

Ji linktelėjo.

— Esu Markas Atilijus. Imperijos akveduko prižiūrėtojas. Prieš du vakarus admirolo viloje buvau susitikęs su jūsų vyru.

Ji smalsiai į jį pažvelgė.

— Ar tave atsiuntė Plinijus?

— Ne. Atėjau prašyti malonės. Norėjau paprašyti laivelio.

Ji nuliūdo.

— Ar manai, kad turėdama laivelį čia stovėčiau? Mano vyras vakar juo išplaukė į Romą.

Atilijus apsidairė po erdvius rūmus, nužvelgė skulptūras ir sodus, meno kūrinius ir vejose sukrautas knygas. Jis apsigręžė ketindamas eiti.

— Palauk! — šūktelėjo ji Atilijui pavymui. — Tu turi mums padėti.

— Aš niekuo negaliu padėti. Turėtumėte eiti į kelią ir pamėginti prisidėti prie kitų.

— Dėl savęs nebijau. Bet biblioteka... Turime išsaugoti biblioteką. Čia knygų yra per daug, kad galėtume jas gabenti keliu.

— Man rūpi žmonės, o ne knygos.

— Žmonės miršta, o knygos nemirtingos.

— Jeigu knygos nemirtingos, vadinasi, jos išliks ir be mano pagalbos.

Pasukęs namo link, jis ėmė lipti į kalnelį.

— Palauk!

Ji pasikėlė sijonus ir pasileido paskui Atiliją.

— Kur tu eini?

— Ieškoti laivelio.

— Plinijus turi laivų. Plinijus turi didžiausią laivyną pasaulyje.

— Plinijus yra kitoje įlankos pusėje.

— Pažvelk į jūrą! Ant mūsų gali nuvirsti visas didžiulis kalnas! Nejau manai, kad vienas žmogus laivelyje gali ką nors padaryti? Mums reikia laivyno. Eikš su manim!

Atilijus norėjo jai pasakyti, kad valios stiprybe ji prilygsta bet kokiam vyrui. Jis nusekė paskui ją kolonomis apstatytu baseiną juosiančiu koridoriumi, užlipo laiptais į biblioteką. Dauguma lentynų jau buvo tuščios. Pora vergų krovė į karučius likusias knygas. Marmurinės senųjų filosofų galvos nebyliai žvelgė į tai, kas čia dedasi.

— Būtent čia laikome tuos tomus, kuriuos mano proseneliai atsivežė iš Graikijos. Jau vien Sofoklio šimtas dvidešimt dramų.

Visi Aristotelio darbai, keli iš jų užrašyti jo paties ranka. Jie nepakeičiami. Niekada neleidome jų kopijuoti.

Ji čiupo Atilijų už rankos.

— Kiekvieną valandą gimsta ir miršta tūkstančiai vyrų. Ką gi mes reiškiame? Visi šie didingi raštai ir bus tai, kas liks po mūsų. Plinijus supras.

Ji sėdo už nedidelio stalelio, paėmė plunksną ir pamirkė į žalvarinę raižytą rašalinę. Šalia mirkčiojo raudona žvakė.

— Nunešk jam šį laišką. Jis žino apie šią biblioteką. Pasakyk jam, jog Rektina maldauja pagalbos.

Metęs žvilgsnį jai už nugaros, nužvelgęs terasą, Atilijus pamatė įlanka lėtai slenkančią viską ryjančią tamsą; tarsi ant saulės disko būtų užslinkęs šešėlis. Jis manė, jog šešėlis gal ir prasisklaidys, bet, rodės, jo greitis vis didėjo. Ji buvo teisi. Norėdamas pamėginti atsilaikyti prieš tokį priešą, privalai turėti didelių karo laivų. Ji susuko laišką ir užantspaudavo paėmusi varvančią žvakę, į minkštą vašką įspaudusi savo žiedą.

— Turi arklį?

— Greičiau nujočiau kitu.

— Gausi kitą.

Ji šūktelėjo vienam vergui:

— Nuvesk Marką Atilijų į arklides ir pabalnok patį eikliausią žirgą, kokį tik turime.

Ji padavė Atilijui laišką ir jam jį paėmus, sausais kaulėtais pirštais suspaudė riešą.

— Nenuvilk manęs, akvarijau.

Jis ištraukė ranką ir nubėgo paskui vergą.

Hora nona

[15.32 val.]

„Staiga sukilę didžiuliai magmos kiekiai gali pakeisti vandentiekio sistemos geometriją, destabilizuoti paviršinį rezervuarą ir pažeisti visą struktūrą. Tokia situacija dažnai padidina išsiveržimo intensyvumą, nes ima sąveikauti skysčiai ir magma; taip pat dėl pakitusio hidroterminės sistemos ir paviršinio rezervuaro slėgio padidėja sprogimo tikimybė“.

„Vulkanų enciklopedija“

Atilijui prireikė šiek tiek daugiau nei dviejų valandų lėkti arkliu, kol jis pasiekė Mizeną. Kelias sukosi palei pakrantę, kartais prieidamas visai prie vandens, kartais traukdamasis gilyn į sausumą, bėgdamas pro didžiules Romos elito vilas. Jodamas jis matė pakelėse susispietusius būrelius žmonių, stebinčių tolumoje vykstantį reiškinį. Daugiausiai Atilijus jojo kalnui atgręžęs nugarą, bet įsukęs į šiaurinę įlankos dalį ir ėmęs leistis Neapolio link, kairėje pusėje jis ir vėl jį išvydo, tik dabar kalnas buvo neįtikėtinai gražus. Aplink centrinę koloną vijosi lengvas baltos miglos šydas, mylia po mylios kylantis aukštyn, gulantis į taisyklingą perregimą cilindrą, siekiantį virš įlankos besiskleidžiančio grybo formos debesies apačią.

Neapolyje, kaip visada mieguistame mieste, nesijautė jokio sujudimo. Atilijus jau seniai buvo pralenkęs nuvargusius, nešuliais apsikrovusius pabėgėlius, sprunkančius nuo uolienų krušos; Neapolio dar nebuvo pasiekusi žinia apie Pompėją ištikusią katastrofą. Popiečio saulėje baltai tviskėjo graikiško stiliaus šventyklos ir į jūros pusę žvelgiantys teatrai. Soduose vaikštinėjo turistai. Už

miesto, kalnuose, Atilijus pastebėjo raudonų plytų *Aqua Augusta* arkadą; šioje vietoje akvedukas buvo paviršiuje. Jis spėliojo, ar vanduo jau bėga, bet nedrįso sustoti ir išsiaiškinti. Tiesą sakant, šitai jam neberūpėjo. Tai, kas anksčiau atrodė esąs svarbiausias dalykas pasaulyje, dabar buvo visai nereikšmingas. Kas dabar belikę iš Eksomnijaus ir Korako? Tik dulkės. Ir apskritai vargu ar juos dar kas beprisimins. Atilijus svarstė, kas nutiko kitiems vyrams. Tačiau jis negalėjo atsikratyti kito prisiminimo — Korelijos; jis tarsi matė, kaip prieš užšokdama ant arklio ji atmetė plaukus, kaip išnyko tolumoje, jodama keliu, kurį jis jai nurodė, pasitikti lemties, kurią jis, o ne likimas, jai paskyrė.

Jis prajojo Neapolį ir vėl pateko į užmiesčio platybes, įsuko į didžiulį kelią tuneliu, kurį po Pausilipono kyšuliu buvo iškasęs Agripa. Seneka rašė, kad vieškelį tvarkančių vergų deglai šiame tunelyje ne skverbiasi per tamsą, bet ją išryškina. Paskui Atilijus prakeliavo pro didžiules Puteolių uosto prieplaukas — dar vienas Agripos projektas, — tada per Kūmų apylinkes, kur, sakoma, tyko mirties trokštanti Sibilė, pro plačias Averno ežero austrių veisyklas, pro didžiąsias terasose įrengtas Bajų pirtis, pro paplūdimiuose sukritusius girtuoklius ir suvenyrų krautuvėles, siūlančias ryškiai dažytus stiklo dirbinius, pro aitvarus leidžiančius vaikus ir ant molo lininius tinklus taisančius žvejus, pro oleandrų pavėsyje kauliukais lošiančius vyrus, pro šimtus jūrininkų, susirikiavusių po du ir su visa manta bėgančių į jūrų laivyno būstinę, pro visą verdantį galingos Romos gyvenimą; o tuo metu priešingoje Vezuvijaus pusėje nugriaudėjo antras vilnijantis trenksmas, ištrėkšdamas dar aukštesnį nei pirmasis pilkšvai juodų uolienų ir akmenų fontaną.

Plinijus labiausiai nerimavo dėl to, kad jam priplaukus viskas jau gali būti pasibaigę. Todėl jis ganėtinai dažnai iškrypuodavo ir bibliotekos norėdamas pasižiūrėti, kaip keičiasi juodasis stulpas. Kiekvieną kartą jis grįždavo atgal apsiraminęs. Tikrai, kad ir kaip sakytum, atrodė, jog stulpas tik auga. Buvo ne-

įmanoma tiksliai nustatyti jo aukščio. Posidonijaus teigimu, rūkai, vėjai ir debesys yra iškilę ne aukščiau kaip penkias mylias virš žemės paviršiaus, bet dauguma žinovų — Plinijus rėmėsi daugumos nuomone — teigė, jog šis stulpas siekia šimto vienuolikos mylių aukštį. Kad ir kokia būtų toji tiesa, šis stulpas, „apsireiškimas" — taip Plinijus nutarė visa tai pavadinti, — buvo milžiniškas.

Norėdamas, kad skaičiavimai būtų kiek įmanoma tikslesni, Plinijus liepė vežti į uostą vandens laikrodį ir pastatyti jį ant užpakalinio liburnos denio. Kai šitai buvo padaryta ir laivas paruoštas, jis ėmė savo bibliotekoje ieškoti knygų, kuriose būtų rašoma apie Vezuvijų. Jis niekada anksčiau nekreipė ypatingo dėmesio į tą kalną. Jis buvo toks didelis, taip aiškiai matomas, visada neišvengiamai ir nepajudinamai *ten*, kad Plinijus nutarė susitelkti ties slėpiningesniais gamtos aspektais. Bet pirmasis jam į rankas patekęs darbas, Strabono „Geografija", atėmė žadą. *Aišku, kad seniau šis plotas degė, čia buvo atsivėrę liepsnų krateriai*... Kodėl jis niekada to nepastebėjo? Jis pasikvietė Gajų, kad ir šis dirstelėtų.

— Matai, štai čia? Tą kalną jis lygina su Etna. Ir vis dėlto, kaip taip galėtų būti? Etnos kraterio skersmuo — dvi mylios. Aš savo akimis mačiau, kaip už jūros jis švyti naktyje. Visos liepsnomis raugėjančios salos — Eolo, vėjo dievo valdomas Strongilas, Liparai ir Šventoji Sala, kurioje, sakoma, gyvena Vulkanas — dega matoma ugnimi. Bet ant Vezuvijaus niekas niekada nėra matęs žarijų.

— Čia rašoma, kad ugnies krateriai *vėliau išblėso, nes nepakako kuro*, — pareiškė Plinijaus sūnėnas. — Galbūt tai reiškia, kad atsirado naujų kuro atsargų, kurios atgaivins liepsnas, — susijaudinęs pakėlė akis Gajus. — Gal visa tai galėtų paaiškinti, kodėl akveduko vandenyje atsirado sieros?

Plinijus pajuto savo sūnėnui pagarbą. Taip. Vaikinas teisus. Tikriausiai taip ir yra. Siera — universalus tokių reiškinių „kuras" — liepsnos stulpas Baktrijoje, Komfantiume, švytintis žuvų tvenkinys Babilonijos lygumoje, žvaigždžių laukas netoli Hesperijos kalno Etiopijoje. Tačiau tokios paralelės kėlė siaubą: kartą

Liparų ir Šventoji Salos, esančios vidury jūros, degė ištisas dienas, kol senato delegacija neišplaukė atlikti permaldavimo ceremonijos. Tokia pati sprogdinanti ugnis Italijos žemyninėje dalyje, ten, kur gyvena daugybė žmonių, būtų tikra katastrofa.

Plinijus vargais negalais atsistojo.

— Turiu leistis į laivą. Aleksionai! — šūktelėjo jis savo vergui. — Gajau, kodėl neini kartu? Palik tuos vertimus.

Plinijus ištiesė ranką ir nusišypsojo.

— Atleidžiu tave nuo pamokos.

— Ar tikrai, dėde?

Gajus žvelgė per įlanką kramtydamas lūpą. Ir jis, be jokių abejonių, suvokė galimas pasekmes: jų įlankoje gali atsirasti antroji Etna.

— Labai miela iš tavo pusės, bet, tiesą sakant, dabar verčiu labai painią pastraipą. Aišku, jeigu primygtinai prašai...

Plinijus matė, jog jis bijo; ir kas gi galėtų jį kuo nors kaltinti? Jo paties širdyje kirbėjo negera nuojauta, nors jis buvo senas kareivis. Jam šmėstelėjo mintis, jog vaikinui reikėtų įsakyti keliauti kartu — joks romėnas neturėtų leistis įveikiamas baimės; kur dingo jo jaunystėje svarbios griežtai nustatytos vertybės? Bet paskui jis pagalvojo apie Juliją. Ar teisinga vienintelį jos sūnų stumti į didžiulį pavojų?

— Ne, ne, — atsakė Plinijus dirbtinai linksmai. — Aš tikrai nereikalauju. Jūra atrodo nerami. Tau pasidarys bloga. Lik čia ir prižiūrėk motiną.

Jis gnybtelėjo spuoguotą sūnėno skruostą ir pakedeno riebaluotus plaukus.

— Tu būsi geras teisininkas, Gajau Plinijau. Galbūt net labai žinomas. Manau, kad vieną dieną tapsi senato nariu. Tu būsi mano paveldėtojas. Mano knygos bus tavo. Per tave liks gyvuoti Plinijaus vardas...

Plinijus nutilo; jo žodžiai ėmė skambėti kaip atsisveikinimas. Jis griežtai paliepė:

— Grįžk prie mokslų. Pasakyk motinai, kad iki sutemstant grįšiu.

Remdamasis į sekretoriaus parankę, neatsigrįždamas, admirolas išslumšėjo iš bibliotekos.

Atilijus prašuoliavo pro Stebuklų Baseiną, prajojo pylimą ir įsuko į uostą; jis jau ėmė kilti stačiu keliu, vedančiu į admirolo vilą, kai priešais pamatė būrį jūrininkų, lydinčių Plinijaus vežimaitį. Procesijai visai priartėjus, Atilijus vos spėjo nušokti nuo arklio ir atsistoti vidury gatvės.

— Admirole!

Akis į priekį įbedęs Plinijus nežymiai pasuko į jį galvą. Šio žmogaus jis nepažino; keliauninkas buvo nuklotas storu dulkių sluoksniu, jo tunika suplėšyta, veidas, rankos ir kojos aptekusios sukrešėjusiu krauju. Šmėkla vėl prakalbo:

— Admirole! Tai aš, Markas Atilijus!

— Akvarijus?

Admirolas davė ženklą sustabdyti vežimaitį.

— Kas tau atsitiko?

— Katastrofa, admirole. Kalnas sprogsta, spjaudosi akmenimis, — Atilijus apsilaižė sukepusias lūpas. — Pakrantės keliu į rytus traukia šimtai pabėgėlių. Oplontis ir Pompėja jau palaidoti. Joju iš Herkulano. Turiu jums žinią, — jis ėmė raustis po kišenę, — nuo Pedijaus Kasko žmonos.

— Nuo Rektinos? — Plinijus paėmė iš Atilijaus rankų laišką ir perlaužė antspaudą. Jis perskaitė laišką du kartus vis labiau niaukdamasis; staiga jam pasidarė bloga, jis buvo labai sutrikęs ir atrodė rimtai sunegalavęs. Jis pasilenkė per vežimaičio kraštą ir parodė Atilijui skubiai ranka sukeverzotą laišką: *Plinijau, mano bičiuli, biblioteka pavojuje. Aš viena. Maldauju, atplauk pas mus jūra kuo greičiau, jeigu tebemyli šias senas knygas ir senąją ištikimąją Rektiną.* Ar tikrai visa tai tiesa? — paklausė jis. — Kalpurnijos vilai kažkas gresia?

— Visai pakrantei iškilusi grėsmė, admirole.

Kas nutiko tam senukui? Nejau svaigalai ir amžius visai susuko jam smegenis? O gal jis mano, kad visa tai — tik reginys pramogaujantiems amfiteatre, surengtas tam, kad būtų įdomiau gyventi?

— Pavojus priklauso nuo vėjo krypties. Jis sukiojasi kaip vėtrungė. Net ir Mizene gali būti nesaugu.

— Net ir Mizene gali būti nesaugu, — pakartojo Plinijus. — O Rektina viena.

Jo akys ėmė ašaroti. Jis susuko laišką ir kreipėsi į sekretorių, bėgusį su jūrininkais šalia vežimaičio.

— Kur Antijus?

— Prie molo, admirole.

— Mums reikia greičiau suktis. Lipk ir sėsk šalia manęs, Atilijau.

Plinijus pabeldė žiedu į vežimaičio šoną.

— Pirmyn!

Atilijus atsisėdo greta, ir vežimaitis pasileido nuo kalno.

— O dabar pasakok viską, ką matei.

Atilijus pamėgino surikiuoti mintis, bet jam buvo sunku sklandžiai kalbėti. Vis dėlto jis pamėgino perteikti tai, ką matė, kai pakilo kalno stogas. Sprogusi viršūnė, — pasakojo jis, — tai tik visų kitų reiškinių — dirvoje susikaupusios sieros, nuodingų dujų telkinių, žemės virpesių, akveduko tunelius pažeidusio žemės spaudimo, šiame rajone buvusių, o dabar dingusių šaltinių — kulminacija. Visi šie dalykai tarpusavyje susiję.

— Ir nė vienas iš mūsų to nesuprato, — papurtęs galvą pasakė Plinijus. — Buvome akli, kaip senasis Pomponijanas, manęs, jog visa tai — Jupiterio darbas.

— Nesate visai teisus, admirole. Vienas žmogus tai suprato, žmogus, gimęs Etnos apylinkėse, mano pirmtakas Eksomnijus...

— Eksomnijus? — rūstokai pakartojo Plinijus. — O kas rezervuaro dugne slėpė ketvirtį milijono sestercijų?

Jis pamatė, kad akvarijus sutriko.

— Pinigus radome iš ryto, kai išdžiūvo vanduo. Kodėl? Ar tu žinai, kad jis šiais reiškiniais domėjosi?

Jie jau pasiekė dokus. Atilijus išvydo pažįstamą vaizdą — prie molo stovėjo „Minerva"; didysis stiebas buvo iškeltas, laivas pasirengęs išplaukti. Jis svarstė: kaip keista, kad taip sukibo įvykių ir susiklosčiusių aplinkybių grandinė, kad jis būtent šiuo metu atsidūrė šioje vietoje. Jeigu Eksomnijus nebūtų gimęs Sicilijoje, jis niekada nebūtų lipęs į Vezuvijų, niekada nebūtų dingęs, Atilijus niekada nebūtų iškviestas iš Romos, niekada nebūtų įkėlęs į Pompėją kojos, niekada nebūtų susipažinęs su Korelija, Amplijatu ar Koraku. Trumpą akimirką jis užčiuopė keistą nepriekaištingą įvykių logiką — nuo nunuodytų žuvų iki paslėpto sidabro; jis mėgino sugalvoti, kaip geriausiai viską išdėstyti admirolui. Bet, vos tik jis spėjo pradėti, Plinijus mostelėjo baigti.

— Oi, tas žmonių menkumas ir šykštumas! — nekantriai šūktelėjo jis. — Apie tai būtų galima sukurti knygą. Bet ar dabar visa tai svarbu? Viską surašyk ir parenk pranešimą, kol grįšiu. O akvedukas?

— Sutaisytas, admirole. Bent jau buvo sutaisytas, kai rytą iškeliavau.

— Vadinasi, puikiai padirbėjai, akvarijau. Pažadu, kad apie tai sužinos ir sėdintieji Romoje. O dabar keliauk į savo namus pailsėti.

Vėjas plakė į stiebą „Minervos" lynus. Torkvatas stovėjo prie užpakalinio trapo ir kalbėjosi su admirolo laivo vadu Antijumi ir septynių kariškių grupele. Priartėjus Plinijaus vežimaičiui jie visi sukluso.

— Admirole, jums leidus, norėčiau plaukti kartu.

Plinijus nustebęs pažvelgė į Atilijų, paskui nusišypsojo ir putlia ranka paplekšnojo jam per kelį.

— Mokslininkas! Tu visai kaip aš! Supratau tai iškart, vos tave pamatęs! Markai Atilijau, šiandien mes atliksime didingus darbus.

Sunkiai švokšdamas jis nesiliovė įsakinėti net tada, kai jo sekretorius padėjo jam išlipti iš vežimaičio.

— Torkvatai, išplaukiame iškart. Akvarijus plauks su mumis. Antijau, paskelbk aliarmą. Mano vardu nusiųsk į Romą žinią: „Prieš septintą valandą sprogo Vezuvijus. Įlankos žmonėms gresia pavojus. *Visą* laivyną leidžiu į jūrą išsigelbėjusiems evakuotis".

Atilijus išpūtė akis:

— Visą laivyną, admirole?

— Viską, kas tik plaukia. Ką jūs ten turite? — Plinijus pažvelgė trumparegėmis akimis į uosto prieigas, kur išmetę inkarus, besisūpuojantys banguojančiame vandenyje, stovėjo karo laivai. — Ar gerai įžiūriu „Konkordiją"? O ten — „Libertas". „Justitia". O kas štai ten? „Pietas"? Dar „Europa".

Plinijus mostelėjo ranka.

— Visus. Ir visus kitus, esančius vidiniame uoste, visus, kurie ne dokuose. Na, štai, Antijau! Aną vakarą skundeisi, kad turime galingiausią laivyną pasaulyje, bet jis niekada nesiima jokių veiksmų. Štai tau ir veiksmai.

— Bet veiksmams reikia priešo, admirole.

— Štai tavo priešas, — mostelėjo jis į tamsų tolumoje kybantį apsiaustą. — Tai didesnis priešas už bet kokias kitas pajėgas, su kokiomis tik buvo susidūręs Cezaris.

Minutėlę Antijus stovėjo nė nekrustelėdamas, ir Atilijus spėliojo, ar tik jis nesvarsto galimybės nepaklusti, bet paskui jo akys žybtelėjo, ir jis atsigręžė į karininkus.

— Įsakymus jau išgirdote. Duokite ženklą imperatoriui ir pradėkite rinkti žmones. Aiškiai pasakykite, jog nurausiu kiaušus visiems kapitonams, kurių po pusvalandžio nebus jūroje.

Pagal admirolo vandens laikrodį, buvo jau įpusėjusi devinta valanda, kai „Minerva" atsistūmė nuo molo ir lėtai nulingavo į atvirą jūrą. Atilijus atsistojo į įprastą vietą prie turėklų ir linktelėjo Torkvatui. Kapitonas atsakė nežymiai krestelėdamas

galvą, tarsi norėdamas pasakyti, jog, jo manymu, ši kelionė — tikra beprotybė.

— Užrašyk, kiek dabar valandų, — paliepė Plinijus, ir šalia jo pritūpęs Aleksionas pamirkė į rašalą plunksną bei skrebendamas užrašė skaičių.

Mažajame denyje admirolui buvo pastatytas patogus krėslas su porankiais ir aukštu atlošu; nuo šios aukštesnės vietos jis apžiūrinėjo priešais atsiveriantį kraštovaizdį. Jau daugiau kaip dvejus metus jis svajojo įsakinėti laivynui per mūšį, išsitraukti iš makšties didžiulį savo kardą ir neleisti jam ilgiau rūdyti, nors ir žinojo, kad Vespasianas jį paskyrė taikos meto administratoriumi. Treniruočių jau gana. Pagaliau jis galės pažiūrėti, kaip atrodo rengimasis kovai: veriantys trimito garsai, kviečiantys vyrus iš tolimiausių Mizeno kampelių, valtimis į milžiniškas kvadriremas plukdomi pirmieji jūreiviai, į karo laivus jau lipantys sargybiniai, iškart imantys šurmuliuoti deniuose, iškelti stiebai, paruošti irklai. Antijus pažadėjo kuo skubiau parengti dvidešimt laivų. Vadinasi, keturis tūkstančius vyrų — visą legioną!

„Minervą" pasukus tiesiai į rytus, į vandenį sukrito dvigubi irklai, po deniu ėmė dundėti būgnai, laivas pajudėjo. Plinijus girdėjo, kaip už nugaros ėmė plazdėti prie stiebo pririšta jo vėliava, vaizduojanti imperatoriškąjį erelį. Jam į veidą pūtė lengvas vėjelis. Jį ir vėl apėmė skrandį traukianti negera nuojauta. Jų pažiūrėti suėjo visas miestas. Plinijus matė gatvėse besibūriuojančius, per langus persisvėrusius, ant plokščių stogų stovinčius žmones. Per uostą nuvilnijo skysti sveikinimai. Plinijus nužvelgė atšlaitę ieškodamas savo paties vilos ir pamatęs iš bibliotekos išėjusius Gajų bei Juliją, iškėlė ranką. Šį gestą pasitiko dar vienas sveikinimo šūksnis.

— Matai, kokia nepastovi toji minia? — linksmai šūktelėjo Atilijui Plinijus. — Vakar vakare gatvėse į mane spjaudė. Šiandien aš — didvyris. Jie gyvena tik dėl tokių reginių!

Plinijus dar kartą pamojavo.

— Taip... Pagalvok, ką jie darys rytoj, — sumurmėjo Torkvatas, — jeigu pusė jų vyrų nebegrįš.

Atilijus netikėtai pasijuto užkluptas nerimo. Jis tyliai paklausė:

— Ar manai, kad mums tikrai gresia toks didelis pavojus?

— Šie laivai atrodo stiprūs, akvarijau, bet juos visus laiko virvė. Mielai susikaučiau su kokiu nors mirtingu priešu, bet tik kvailys gali plaukti grumtis su gamta.

Laivo priekyje įsitaisęs locmanas perspėdamas sušuko, ir admirolui už nugaros stovintis vairininkas užgulė vairą. „Minerva" prašliuožė tarp inkarus išmetusių karo laivų; Atilijus atsidūrė pakankamai arti, kad matytų deniuose susirinkusių jūreivių veidus; paskui laivas judėjo toliau, praplaukdamas uostą juosiančią natūralių akmenų sieną, kuri, rodos, iš lėto vėrėsi kaip kokios nors didžiulės šventyklos durys su ratukais. Pirmą kartą jie aiškiai pamatė, kas dedasi įlankoje.

Plinijus įsitvėrė krėslo porankių; jis buvo per daug priblokštas, kad galėtų kalbėti. Bet paskui jis prisiminė savo pareigą mokslui.

— Už Pausilipono iškyšulio, — kiek dvejodamas ėmė diktuoti jis, — visas Vezuvijus ir aplinkinės pakrantės padengtos plaukiančio balkšvai pilko debesies, sumišusio su juoduliais.

Vis dėlto jis pamanė, jog tokie žodžiai per švelnūs; jam reikėjo perteikti dar ir juos užpuolusią baimę.

— Virš viso to nuolat plėsdamasis ir stiebdamasis aukštyn kyla centrinis šio reiškinio stulpas, tarsi būtų išvirtę ir kažkieno į aukštybes nutempti karšti žemės viduriai.

Taip jau geriau...

— Stulpas vis didėja, auga, — tęsė Plinijus, — tarsi nuo kokio nors stipraus gūsio. Bet pačiame stulpo viršuje išsiveržusios materijos svoris yra per didelis, tad stulpas tarsi spaudžiamas plinta į šalis. Tikriausiai sutiksi su manimi, akvarijau? — šūktelėjo Plinijus. — Juk dėl svorio stulpas plinta į šalis, tiesa?

— Dėl svorio, admirole, — šūktelėjo jam Atilijus. — Arba dėl vėjo.

— Taip, gerai pastebėta. Pridurk ir tai, Aleksionai. Didesniame aukštyje vėjas stipresnis, todėl gena šį debesį į pietryčius.

Plinijus mostelėjo Torkvatui.

— Turėtume pasinaudoti tokiu vėju, kapitone! Paliepk plaukti iškėlus visas bures!

— Beprotybė, — tyliai tarė Torkvatas Atilijui. — Ir koks vadas gali veržtis į audrą?

Bet savo jūreiviams jis šūktelėjo:

— Iškelti didžiąją burę!

Skersinis burių stiebas buvo pakeltas iš įprastos savo vietos laivo korpuso centre, ir Atilijui teko nurepečkoti į užpakalinę laivo dalį, nes jūreiviai čiupo lynus ir ėmė rišti burę prie stiebo. Burė tebebuvo susukta, o kai Atilijus pasiekė apžvalgos aikštelę, kurią visi vadino „gėrimo puodeliu", visai jaunas vaikinukas, ne vyresnis nei dešimties, užsliuogė stiebu norėdamas burę atrišti. Jis greitai atrišo raiščius, ir jam paleidus paskutinįjį, sunki drobinė burė nukrito ir iškart išsitempė, pajutusi vėjo jėgą. „Minerva" sugirgždėjusi pasileido greičiau, ėmė skrosti bangas, iš abiejų smailos nosies pusių tėkšdama baltų putų purslus, tarsi skaptas per minkštą medieną.

Plinijus pajuto, kaip kartu su bure naujų emocijų prisipildė ir jo širdis. Jis mostelėjo ranka kairėn.

— Ten mūsų kelionės tikslas, kapitone. Herkulanas! Laikyk laivą nukreiptą tiesiai į krantą, į Kalpurnijos vilą!

— Taip, admirole! Vairininke, suk į rytus!

Burė sutraškėjo, laivas pasviro. Atilijų aptėškė bangos purslai — koks nuostabus pojūtis... Jis nusitrynė nuo veido dulkes ir perbraukė ranka per susitaršiusius plaukus. Apačioje būgnai ėmė mušti pašėlusiu tempu, irklai ėmė plakti vandenį taškydami purslus. Plinijaus sekretoriui teko uždengti popierius rankomis, kad jų nenuneštų vėjas. Atilijus pakėlė akis į admirolą. Plinijus sėdėjo kėdėje palinkęs į priekį, putlūs jo skruostai blizgėjo nuo jūros vandens, akyse švietė malonus jaudulys, jis plačiai šypsojosi, ir ankstesnio nuovargio nebebuvo likę nė žymės. Jis ir vėl tapo ant žirgo sėdinčiu kavaleristu, šuoliuojančiu per Germanijos lygumas su ietimi rankose, pasirengusiu kuo aršiausiai pulti barbarus.

— Mes išgelbėsime Rektiną ir biblioteką, nugabensime juos

ten, kur saugu, o paskui prisidėsime prie Antijaus ir viso laivyno, kad galėtume evakuoti pakrantės žmones; kaip manai, kapitone?

— Kaip admirolas nori, — puse burnos atsakė Torkvatas. — Gal galėčiau paklausti, kiek valandų rodo jūsų laikrodis?

— Prasidėjo dešimta valanda, — atsakė Aleksionas.

Kapitonas pakėlė antakius.

— Vadinasi, mums teliko trys valandos šviesaus paros meto.

Jo užuomina taip ir liko kyboti ore, bet admirolas visas nuojautas išblaškė.

— Tik pažiūrėk, kokiu greičiu plaukiame, kapitone! Greitai pasieksime krantą.

— Taip, bet dėl to paties vėjo, kuris mus gena į krantą, mums bus labai sunku vėl išplaukti į atvirą jūrą.

— Oi, tie jūrininkai! — pasišaipė admirolas prarėkdamas bangų mūšą. — Ar girdi, akvarijau? Prisiekiu, jūrininkai tampa prastesni net už ūkininkus, kai kalba pasisuka apie orą. Jie dejuoja, kai vėjo nėra, bet dar garsiau skundžiasi, kai jis papučia!

— Admirole! — atidavė pagarbą Torkvatas. — Gal galėtumėte man atleisti?

Jis apsigręžė kietai sukandęs dantis ir svirdinėdamas nuėjo į laivo pirmagalį.

— Dešimtos valandos stebėjimai, — pratarė Plinijus. — Ar tu pasirengęs, Aleksionai?

Jis surėmė pirštų galiukus ir suraukė kaktą. Jam buvo sudėtinga techniškai aprašyti reiškinį, kuriam pavadinti dar nebuvo sugalvota žodžių. Po valandėlės jam ėmė atrodyti, kad įvairios metaforos — stulpai, medžio kamienai, fontanai ir panašios — slepia, o ne išryškina tai, kas norima pasakyti, niekaip negali perteikti tos didingos jėgos, kurios liudininku jis tapo. Į šią kelionę jis turėjo pasikviesti poetą; iš jo būtų buvę daugiau naudos nei iš atsargaus kapitono.

— Vis labiau artėjant, — pradėjo Plinijus, — reiškinys atrodo esąs tiesiog milžiniškas, panašus į sunkų lietaus debesį, kuris vis juodėja ir tamsėja. Kaip ir kalbant apie audrą, kurią galima stebėti

artėjančią iš už kelių mylių, įmanoma išvysti atskirus lietaus ruožus, praslenkančius tamsiu paviršiumi kaip dūmai. Vis dėlto, akvarijaus Marko Atilijaus teigimu, tai ne lietaus, bet akmenų ruožai.

Jis mostelėjo ranka į užpakalinės laivo dalies denį.

— Eikš čia, akvarijau. Dar kartą mums papasakok, ką matei. Kad galėtume užrašyti.

Atilijus užlipo trumpomis kopėtaitėmis ant pakylos. Patogiai įsitaisęs sostą primenančiame krėsle, pasistatęs nešiojamą staliuką ir vandens laikrodį, su vergu pašonėje admirolas keistai atrodė susiklosčius tokiai situacijai, siautėjant stichijai, kurios link jie artėjo. Nors dabar vėjas pūtė į nugarą, Atilijus girdėjo nuo kalno sklindantį dundesį; staiga nesuvaldomos akmenų kaskados pasirodė krentančios daug arčiau, jų laivas tapo trapus kaip lapelis, atsidūręs krioklio papėdėje. Jis vėl pradėjo pasakoti, ką matęs, kai sudrumstą debesų masę perskrodė lanko formos žaibas — ne baltas, bet skaisčiai raudonas dantytas dryžis. Jis kybojo ore tarsi ryški kraujo gysla, ir Aleksionas ėmė caksėti liežuviu — taip prietaringi žmonės atiduoda pagarbą žaibui.

— Ir šitai pridurk prie reiškinio aprašo, — paliepė Plinijus. — Žaibas: niaurus ženklas.

Torkvatas suriko:

— Mes plaukiame per arti!

Per admirolo petį Atilijus matė vis dar saulės nutviekstas Mizeno laivyno kvadriremas, plaukiančias iš uosto V formos vorelėmis, tarsi skrendančių žąsų būrys. Bet paskui jis suvokė, jog dangus temsta. Jiems iš dešinės į jūrą nusileido krintančių akmenų siena. Ji nenumaldomai artėjo. Visas oras prisipildė sūkuriuojančių akmenų ir uolienų, kvadriremų pirmagaliai ir burės tarsi susiliejo ir pradingo, pavirto laivais vaiduokliais.

Šiame pragare nurodymus šūkaliojančio Torkvato buvo pilna visur. Prieblandoje po denį bėgiojo žmonės. Buvo nukabintos rėją prilaikančios virvės, burės nuleistos. Vairininkas stipriai pasuko kairėn. Po akimirkos iš dangaus atskriejęs žaibo

kamuolys kliudė stiebo viršūnę, nusirito stiebu žemyn, o paskui rėjos alkūne. Ryškioje žaibo šviesoje Atilijus išvydo galvą panarinusį admirolą, prispaudusį prie sprando rankas, ir jo sekretorių, užsigulusį ant popierių ir mėginantį juos apsaugoti. Ugnies kamuolys nušoko nuo stiebo krašto ir pliumptelėjo į jūrą, paskui save palikęs siera dvokiančių dūmų pėdsaką. Jis užgeso garsiai sušnypštęs. Atilijus užsimerkė. Jeigu burė nebūtų buvusi nuleista, ji neabejotinai būtų užsiliepsnojusi. Jis juto, kaip pečius talžo akmenys, girdėjo, kaip jie ritasi deniu. Jis suprato, jog „Minerva" kliudė debesies kraštą, o Torkvatas mėgina juos iš čia išplukdyti. Netikėtai jam pavyko. Jie iškentė paskutinę akmenų ataką ir vėl ištrūko į saulės šviesą.

Atilijus išgirdo kosintį Plinijų, atsimerkė ir pamatė stovintį admirolą, kratantį iš togos klosčių akmenis ir skeveldras. Jis pasiliko saujelę akmenų ir vėl dribtelėjęs į krėslą ėmė juos apžiūrinėti laikydamas delne. Visame laive vyrai purtėsi drabužius ir apžiūrinėjo prakirstas kūno vietas. „Minerva" vis dar plaukė tiesiai į Herkulaną, kuris dabar buvo mažiau nei už mylios ir aiškiai matėsi, bet kilo vėjas, o kartu su juo ėmė nerimauti ir jūra. Į kairį laivo šoną plakėsi bangos, todėl vairininkas turėjo labai stengtis, kad nenukryptų nuo kurso.

— Susidūrimas su reiškiniu, — ramiai pratarė Plinijus. Jis nutilo, kad rankove nusišluostytų veidą ir dar kartą atsikosėtų. — Ar rašai? Kiek dabar valandų?

Aleksionas nubraukė nuo popieriaus akmenukus ir nupūtė dulkes. Jis pasilenkė pažiūrėti į laikrodį.

— Mechanizmas sudaužytas, admirole.

Jo balsas drebėjo. Jis jau beveik verkė.

— Na, nieko baisaus. Sakykime, dabar vienuolikta.

Plinijus paėmė vieną iš akmenų ir prisikišęs į jį pažvelgė.

— Ši medžiaga — lengva iškorėjusi pemza. Pilkšvai balta. Lengva kaip pelenai, krinta ne didesniais už žmogaus nykštį gabaliukais.

Plinijus patylėjo, o paskui švelniai pridūrė:

— Paimk plunksną, Aleksionai. Jeigu ir yra dalykų, kurių nepakenčiu, tai vienas iš jų — bailumas.

Sekretoriui drebėjo rankos. Liburnai linguojant ir siūbuojant jam buvo sunku rašyti. Jo plunksna slydo papiruso paviršiumi keverzodama neįskaitomus raizginius. Admirolo krėslas čiūžtelėjo deniu; Atilijus jį sučiupo ir pratarė:

— Jums reikėtų leistis žemiau.

Tada prie jų prišlubčiojo niekuo galvos neprisidengęs Torkvatas.

— Paimkite mano šalmą, admirole.

— Ačiū, kapitone, bet senutė mano kaukolė mane lygiai taip pat gerai apsaugos.

— Admirole, maldauju, šis vėjas mus nuplukdys tiesiai į audrą... Mes turime sukti atgal!

Plinijus nekreipė į jį dėmesio.

— Pemza nelabai panaši į akmenį, tai greičiau lengvučiai sustingusio debesies fragmentai.

Jis ištempė kaklą norėdamas pažvelgti už borto.

— Pemzos gabaliukai laikosi jūros paviršiuje kaip ledo atplaišos. Ar matai? Neįtikėtina!

Atilijus anksčiau nebuvo to pastebėjęs. Vanduo buvo padengtas akmenukų kilimu. Su kiekvienu yriu irklai akmenukus nustumdavo, bet nustumtuosius gabaliukus iškart pakeisdavo kiti. Torkvatas nubėgo į žemesnę denio dalį. Jie buvo apsupti.

Pemzos banga trenkė į laivo priekį.

— Admirole...

— Sėkmė šypsosi drąsiems, Torkvatai. Varyk laivą į krantą!

Trumpą valandėlę jie dar įstengė irtis pirmyn, bet paskui irkluotojų tempas sulėtėjo: juos įveikė ne vėjas ir bangos, bet ant vandens susigrūdusių pemzos gabaliukų jėga. Artėjant prie kranto pemzos sluoksnis storėjo, siekė dvi tris pėdas; prieš juos plytėjo šiugždanti sausa pemzos plynė. Irklų briaunos bejėgiškai kapojo akmenukus; nebebuvo galima atsistumti. Laivas ėmė dreifuoti pa-

vėjui, plaukdamas į akmenų kriokly. Kalpurnijos vila buvo kankinamai arti. Atilijus pažino tą vietą, kur stovėjo su Rektina. Jis matė pakrante bėginėjančius žmones, krūvas knygų, besiplaikstančius baltus filosofų epikūriečių drabužius.

Plinijus liovėsi diktavęs ir Atilijaus padedamas atsistojo. Aplinkui viskas traškėjo nuo didžiulio pemzos slėgimo; akmenukai spaudė laivo korpusą. Akvarijus pajuto, kaip Plinijus tarsi susmuko; atrodė, jog pirmą kartą jis pripažino, kad jie nugalėti. Jis ištiesė ranką kranto link.

— Rektina, — sumurmėjo.

Sklaidėsi ir kiti laivai, iširo V formos vorelės; laivai grūmėsi mėgindami gelbėtis. Tada ir vėl pakilo dulkių debesis, pasigirdo jau pažįstamas krintančios pemzos dundesys. Jis užgožė visus kitus garsus. Torkvatas suriko:

— Mes nebevaldome laivo! Visi žemyn, į apatinius denius. Akvarijau, padėk man jį iš čia išvesti!

— Mano užrašai! — protestavo Plinijus.

— Aleksionas turi tuos užrašus, admirole.

Atilijus čiupo jį už vienos parankės, kapitonas — už kitos. Admirolas buvo nepaprastai sunkus. Plinijus suklupo ant paskutinio laiptelio ir vos neišsitiesė visu ūgiu, bet jiems pavyko jį sutur̄ėti ir nutempti deniu prie pravirų nuleidžiamųjų durų, vedančių į irkluotojų skyrių. Kaip tik tada pasipylė akmenų kruša.

— Kelią admirolui! — sunkiai alsavo Torkvatas; jie vos nenumetė jo nuo kopėtėlių. Paskui su brangiaisiais dokumentais už admirolo pečių nulipo Aleksionas, tada nušoko pemzos liūties genamas Atilijus ir galiausiai Torkvatas, paskui save užtrenkdamas nuleidžiamąsias duris.

Vespera

[20.02 val.]

„Per pirmąją fazę išsiveržusios magmos spindulys galėjo siekti 100 metrų. Magmai veržiantis toliau ir neišvengiamai platėjant srautui, skaičiai galėjo būti dar didesni. 24-osios dienos vakare stulpo aukštis padidėjo. Pamažu vėrėsi gilesni magmos sankaupų sluoksniai, kol maždaug po septynių valandų buvo pasiekta pilkoji pemza. Pemzos buvo išmesta maždaug 1,5 milijono tonos per sekundę, o maksimalus šio pliūpsnio aukštis siekė apie 33 kilometrus“.

„Vulkanai: planetos perspektyva“

Troškioje ir beveik visai tamsioje po „Minervos“ deniais esančioje patalpoje jie sėdėjo susikimšę, klausydamiesi virš galvų dunksinčių akmenų. Oras buvo labai sunkus, nemaloniai atsiduodąs dviejų šimtų jūreivių prakaitu. Kartkartėmis pasigirsdavo kokia nors svetima kalba šūktelėtas sakinys, kurį iškart nutildydavo vieno iš karininkų žodis. Greta Atilijaus sėdintis vyras lotyniškai aimanavo, jog atėjo pasaulio pabaiga; tiesą sakant, būtent taip atrodė ir akvarijui. Gamtoje viskas taip apsivertė, jog dabar jie skendo po akmenimis vidury jūros, dreifuodami nakties tamsoje šviesiu paros metu. Laivas stipriai lingavo ir siūbavo, nors nė vienas irklas nejudėjo. Nebuvo jokios prasmės ko nors imtis, nes jie nė nenutuokė, į kurią pusę yra nešami. Jiems neliko nieko kita, kaip visa tai ištverti; kiekvienas buvo nugrimzdęs į savo paties mintis.

Atilijus nebegalėjo suskaičiuoti, kiek ilgai visa tai truko. Galbūt valandą, galbūt dvi. Jis net nebuvo visiškai tikras, kurioje laivo

dalyje po deniais jie tūno. Žinojo tik tiek, kad laikosi įsitvėręs siauro medinio portalo, kuris, rodos, tęsiasi per visą laivo ilgį, o iš abiejų pusių ant suolų sėdi susigrūdę jūreiviai. Jis girdėjo kažkur netoli sunkiai švokščiantį Plinijų, kaip vaiką šnarpščiantį Aleksioną. Torkvatas sėdėjo visai tylus. Iš pradžių nenutrūkstama pemzos kruša garsiai dunksėjo į medinį denį, bet po truputį šis garsas duslėjo, nes pemzos gabalai krito ant jau pakloto akmenų sluoksnio, atskyrusio juos nuo pasaulio. Atilijui šitai ir buvo baisiausia — po truputį slegianti masė laidojo juos gyvus. Po kurio laiko jis ėmė svarstyti, kaip ilgai atlaikys denio sijos; ar jos išvis atlaikys, ar susikaupęs svoris juos panardins po bangomis. Jis mėgino guostis mintimis, jog pemza lengva: didelius kupolus statantys Romos statybininkai kartais vietoj akmenų ar plytų nuolaužų į cementą primaišo pemzos. Vis dėlto jis galiausiai suprato, jog laivas ima svirti; kažkuris Atilijui iš dešinės sėdintis jūrininkas apimtas siaubo sušuko, kad pro irklų skyles veržiasi vanduo.

Torkvatas griežtai šūktelėjo laikytis rimties, o paskui riktelėjo Plinijui, jog jam reikia būrelio vyrų pamėginti nuo denio nukasti akmenis.

— Daryk, ką privalai daryti, kapitone, — atsakė admirolas. Jo balsas buvo ramus. — Čia Plinijus! — staiga subaubė jis nustelbdamas ūžaujančią audrą. — Tikiuosi, kad kiekvienas vyras elgsis kaip tikras romėnų karys! Pažadu, kad grįžus į Mizeną, kiekvienas iš jūsų bus apdovanotas!

Iš tamsos pasigirdo keletas pašaipių balsų.

— Jeigu apskritai grįšime!

— Tai tu mus įstūmei į šį pragarą!

— Tylos! — suriko Torkvatas. — Akvarijau, ar padėsi?

Jis užlipo trumpomis kopėtaitėmis iki pakeliamųjų durų ir pamėgino jas atidaryti, bet jam sunkiai sekėsi, nes duris buvo prislėgusi pemza. Atilijus apgraibom nuėjo palei portalą ir užlipo ant kopėtaičių, viena ranka laikydamasis įsitvėręs kopėčių skersinio, o kita stumdamas virš galvos esantį medinį skydelį. Abu kartu jie

iš lėto pakėlė duris, ant galvų ir apačioje suklotų rąstų pažerdami skeveldrų kaskadą.

— Man reikia dvidešimties vyrų! — pareikalavo Torkvatas. — Penkios komandos irklininkų — paskui mane!

Atilijus užlipo paskui jį į krintančios pemzos sūkurius. Viską gaubė keista rusva šviesa, tarsi siautėtų smėlio audra; Atilijui išsitiesus Torkvatas čiupo jį už parankės ir mostelėjo ranka kažką rodydamas. Atilijui prireikė šiek tiek laiko, kol susivokė, į ką turėtų žiūrėti, bet paskui pamatė ir jis — tamsoje blausiai mirkčiojo gelsvų švieselių eilė. Pompėja, pagalvojo jis; Korelija!

— Mes jau praplaukėme patį siautulį ir dabar artėjame prie kranto, — šūktelėjo kapitonas. — Dievai žino, kur esame! Pamėginsime užplaukti ant seklumos! Padėk man pasukti vairą!

Jis apsigręžė ir stumtelėjo arčiausiai stovintį irklininką pakeliamųjų durų link.

— Leiskis žemyn ir liepk kitiems irkluoti; tegu irkluoja, jeigu jiems brangi gyvybė! Likusieji — iškelkit burę!

Jis nubėgo laivo šonu stiebo link, o paskui jį ir Atilijus; jo kojos smigo į kietą baltos pemzos paklodę, tarsi sniegas uždengusią denį. Jie buvo taip giliai nugrimzdę į vandenį, jog Atilijui atrodė, kad jis lengvai galėtų žengti ant akmenų kilimo ir nukeliauti į krantą. Jis užsiropštė ant užpakalinio denio ir kartu su Torkvatu čiupo didelį irklą, kuriuo buvo vairuojama liburna. Bet net ir dviejų vyrų traukiamas irklas nė nepajudėjo.

Atilijus miglotai matė priešais kylančios burės kontūrus. Jis išgirdo, kaip trakštelėjo stiebas, kai burė įsitempė, ir tuo pačiu metu į jūrą nuleisti irklai šiek tiek krustelėjo. Vairas Atilijaus rankose sudrebėjo. Torkvatas stūmė, Atilijus kėlė kartu mėgindamas tvirčiau įsispirti į pasklidusius akmenis, o paskui pajuto, kaip medinis vairo kotas sujudėjo. Minutėlę atrodė, kad liburna svyra nejudėdama į priekį, bet paskui vėjo gūsis stumtelėjo juos pirmyn. Atilijus vėl išgirdo apačioje sudundenusius būgnus, vienodu ritmu besidarbuojančius irklus; priekyje iš tamsos po truputį niro kranto linija — molas, smėlėtas paplūdimys, vilų eilė ir terasose uždegti

deglai, pajūry susispietę žmonės, į krantą besiplakančios bangos, nešančios laivus ant seklumos ir metančios juos atgal į sausumą. *Kad ir koks čia miestas būtų,* — nusivylęs susivokė Atilijus, — *tai ne Pompėja.*

Staiga vairas pašoko ir tapo toks laisvas, jog Atilijus pamanė, kad jis sulūžo; Torkvatas stipriai pasuko vairą kreipdamas laivą kranto link. Jie išsivadavo iš pemzos gniaužtų ir vėl plaukė per besiritančias bangas; jūra ir vėjas nešė juos tiesiai į krantą. Atilijus matė paplūdimyje susirinkusius žmones, besistengiančius sukrauti į laivelius visą savo turtą. Žmonės nustebę atsigręžė norėdami pažiūrėti į laivą, o paskui pasklido po krantą supratę, kad liburna plaukia tiesiai ant jų. Torkvatas suriko:

— Laikykitės!

Po akimirkos liburnos pirmagalis įsirėžė į akmenis, o Atilijus nuskriejo ant didžiojo denio ir nukrito ant pėdos storio akmeninio čiužinio.

Jis minutėlę taip ir gulėjo gaudydamas kvapą, prispaudęs skruostą prie šiltos sausos pemzos, jausdamas po savimi siūbuojantį laivą. Iš apatinių denių sklido jūreivių riksmai ir vandens teliūškavimas: jūreiviai vienas po kito iššoko į krantą. Atilijus atsistojo ir pamatė nuleistą burę, per bortą išmestą inkarą. Paplūdimiu bėgo virvėmis nešini žmonės, ieškantys vietos, kur geriau pririšti laivą. Tvyrojo prieblanda; ne ta prieblanda, kurios priežastis buvo prasiveržimas, per kurią jie, rodos, šiaip taip praplaukė, bet įprasta ankstyvo vakaro prieblanda. Akmenų kruša apsilpo, į denį bumbsinčių ir į jūrą pliumpsinčių akmenų keliamą triukšmą jau gožė bangų mūša ir ūžiantis vėjas. Pro duris išlindo Plinijus; padedamas Aleksiono jis atsargiai žengė pemzos sluoksniu; šioje sumaištyje, tarp išgąsčio apimtų žmonių, Plinijus atrodė ramus ir didingas. Jeigu jam ir buvo baisu, jis to neparodė; priėjus Atilijui, jis kone linksmai kilstelėjo ranką.

— Taip, mums tikrai labai pasisekė, akvarijau. Ar matai, kur esame? Gerai šias vietas pažįstu. Čia Stabijai, pats maloniausias

miestas vakarui praleisti. Torkvatai! — mostelėjo jis kapitonui. — Siūlyčiau čia pasilikti nakčiai.

Torkvatas įdėmiai pažvelgė į admirolą nepasitikėdamas.

— Neturime iš ko rinktis, admirole. Pučiant tokiam vėjui joks laivas neišplauks. Lieka vienintelis klausimas: kaip greitai jis mums atpūs akmenų.

— Gal ir neatpūs, — atsakė Plinijus. Jis pažvelgė per bangas į mažojo miestelio šviesas, kylančias į nedidelę įkalnę. Miestelį nuo paplūdimio skyrė pakrantės kelias, besitęsiantis per visą įlanką. Vieškelis buvo pilnas tokių pačių nuvargusių pabėgėlių, kokių Atilijus jau buvo matęs Herkulane. Ant kranto susibūrę su visais daiktais laukė apie šimtas žmonių. Visi jie tikėjosi išsigelbėti jūra, bet dabar tegalėjo beviltiškai žiūrėti į dūžtančias bangas. Vienas senas storulis stovėjo atokiau nuo kitų; aplink jį būrėsi jo šeimynykščiai. Kartkartėmis jis iškeldavo į viršų rankas garsiai raudodamas, ir Atilijui pasirodė, kad jį pažįsta. Ir Plinijus jį pastebėjo.

— Tai mano bičiulis Pomponijanas. Vargšas senas mulkis, — liūdnai pasakė Plinijus. — Jis visada buvo labai nervingas. Jam reikės mūsų paguodos. Turėtume nutaisyti drąsuolių veidus. Palydėk mane į krantą.

Atilijus šoko į jūrą, o paskui jį šoko ir Torkvatas. Vanduo siekė juosmenis, o po minutėlės buvo jau iki kaklų. Nebuvo paprasta iškelti į krantą tokio svorio ir padėties žmogų kaip admirolas. Aleksiono padedamas Plinijus galiausiai persisvėrė per bortą, o Atilijaus ir Torkvato prilaikomas už rankų šleptelėjo į vandenį. Jie stengėsi, kad Plinijaus galva visą laiką būtų virš vandens; paskui, demonstruodamas įspūdingą savitvardą, admirolas atsisakė jų pagalbos ir niekieno nepadedamas nubrido į krantą.

— Senas užsispyręs kvailys, — pratarė Torkvatas visiems stebint, kaip Plinijus žingsniuoja paplūdimiu ir apkabina Pomponijaną. — Didingas, drąsus, užsispyręs senas kvailys. Jis du kartus mūsų vos nepražudė. Prisiekiu, prieš viską baigdamas jis pamėgins dar kartą.

Atilijus nužvelgė pakrantę atsigręžęs į Vezuvijų, bet nusileidus

tamsai menkai ką tematė, tik švytinčias baltas į krantą besidaužančias bangų keteras, o kiek žemiau — rašalo spalvos juoduojančią uolą. Dangų perrėžė dar vienas raudonas žaibo blyksnis. Atilijus paklausė:

— Kaip toli nuo mūsų Pompėja?

— Už trijų mylių, — atsakė Torkvatas. — Galbūt arčiau. Vargšai nelaimėliai, rodos, jiems jau visai prastai. Tas vėjas... verčiau jau mūsų vyrai pasiieškotų kokios pastogės.

Jis nubrido į krantą palikęs Atilijų vieną.

Jeigu Stabijai yra už trijų mylių nuo Pompėjos pučiančio vėjo kryptimi, o Vezuvijus yra kitoje miesto pusėje, už penkių mylių, vadinasi, siaubingasis debesis yra aštuonių mylių ilgio. Aštuonių mylių ilgio ir — ar gali būti? — mažiausiai penkių mylių pločio, nelygu kaip toli jis įsirėžęs į jūrą. Jeigu Korelija nesuskubo išbėgti labai anksti, jai neliko jokių šansų išsigelbėti.

Atilijus kurį laiką stovėjo vienoje vietoje kovodamas su jūra, kol galiausiai išgirdo, kaip admirolas šaukia jį vardu. Jis bejėgiškai apsigręžė ir patraukė tokia nestabilia sekluma kranto link, kur jau buvo susirinkę visi kiti.

Pomponijano pajūrio vila buvo visai netoli, kiek paėjėjus keliu, ir Plinijus pasiūlė visiems ten pasukti. Artėdamas prie jų Atilijus girdėjo, kaip jie ginčijasi. Persigandęs Pomponijanas aukštu balsu prieštaravo, jog palikę paplūdimį jie praras galimybę gauti vietelę laivelyje. Bet Plinijus atmetė tokius prieštaravimus.

— Čia laukti nėra jokios prasmės, — kalbėjo jis. Jo balsas skambėjo įsakmiai. — Beje, tu bet kada galėsi išplaukti su mumis, kai tik vėjas ir jūra bus palankesni. Eime, Livija, kibkis man į parankę.

Iš vienos pusės lydimas Pomponijano žmonos, o iš kitos — Aleksiono, iš paskos sekamas viso būrio vergų, apsikrovusių marmuriniais biustais, kilimais, skryniomis ir kandeliabrais, Plinijus vedėsi visus keliu aukštyn.

Jis skubėjo kiek įkabindamas, net išpūtęs žandus; Atilijaus manymu, remdamasis savo stebėjimais, jis gerai žinojo, kas greitai nutiks. Žinoma, vos jiems pasiekus vilos vartus, tarsi vasaros vėtra juos vėl užklupo debesis — iš pradžių tik keli perspėjantys sunkūs lašai, o paskui virš mirtų krūmų ir akmenimis grįsto kiemo pratrūko dangus. Atilijus pajuto, kaip iš už nugaros kažkas prie jo prisispaudė, jis pastūmė priešais save ėjusį žmogų, ir jie visi įvirto pro duris į pritemusią tuščią vilą. Žmonės raudojo, nieko nematydami kliuvinėjo už baldų. Jis išgirdo moters riksmą ir trenksmą. Pasirodė, o paskui pradingo iš apačios aliejinės lempos apšviestas, tarsi nuo kūno atskirtas vergo veidas; Atilijus išgirdo pažįstamą degamo fakelo garsą. Nušvitus tapo ramiau; dabar jie visi — šeimininkai ir vergai — buvo vienodi, kai ant terakotinių vilos stogų trankiai žiro pemza, kartu niokodama ir puošnius kieme augančius sodus. Kažkas pasiėmė aliejinę lempą ir išėjo ieškoti daugiau fakelų ir žvakių; kiti vergai degiojo ten buvusias žvakes, kol tapo ganėtinai šviesu, tarsi šviesesnėje patalpoje jie jaustųsi saugesni. Žmonių sklidiną salę greitai apgaubė beveik šventiška atmosfera, ir būtent tada Plinijus, vieną ranką užmetęs ant virpančių Pomponijano pečių, pareiškė, jog nori valgyti.

Admirolas netikėjo pomirtiniu gyvenimu: „Nei kūnas, nei sąmonė po mirties nieko nejaučia, kaip kad nejautė ir iki gimimo“. Vis dėlto per pastarąsias kelias valandas jis buvo tikras nepaprastos drąsos pavyzdys; nė vienas iš tą vakarą likusių gyvųjų niekada to nepamiršo. Plinijus jau seniai buvo apsisprendęs, jog mirties valandą pasitiks įkvėptas Marko Sergijaus dvasios; „Gamtos moksle“ šį žmogų jis buvo titulavęs pačiu drąsiausiu kada nors gyvenusiu vyru — per daugelį žygių jis buvo sužeistas dvidešimt tris kartus, buvo luošas, du kartus pateko į Hanibalo nelaisvę ir dvidešimt mėnesių kasdien buvo rakinamas grandinėmis; į paskutinį mūšį Sergijus jojo jau turėdamas dešinę geležinę ranką,

kuria buvo pakeista prarastoji. Jam nesisekė taip, kaip sekėsi Scipijonui ar Cezariui, bet ar tai svarbu? „Visi kiti nugalėtojai iš tikrųjų laimėjo prieš žmones, — rašė Plinijus, — bet Sergijus nugalėjo patį likimą“.

„Nugalėti likimą“ — štai ko turėtų siekti žmogus. Vergams paruošus pietus, nustebusiam Pomponijanui Plinijus pareiškė iš pradžių norįs nusimaudyti. Lydimas Aleksiono jis nukrypavo valandėlę pamirkti šaltoje vonioje. Jis nusimetė nešvarius drabužius ir įlipo į tyrą vandenį, į tylų pasaulį panardino ir galvą. Iškilęs į paviršių jis pasakė, jog norėtų padiktuoti dar keletą pastabų: kaip ir akvarijus, jis manė, jog apytikriai siaubingojo debesies matmenys — aštuonios mylios ilgio ir šešios mylios pločio; paskui jis leidosi nušluostomas vieno iš Pomponijano vergų, ištepamas šafranų aliejumi ir aprengiamas švaria bičiulio toga.

Pietauti jie susėdo penkiese: Plinijus, Pomponijanas, Livija, Torkvatas ir Atilijus; besilaikantiems etiketo toks skaičius nebuvo pats geriausias, be to, į stogą dunksintys pemzos gabalai neleido ramiai šnekučiuotis. Vis dėlto Plinijus turėjo gultą ir ganėtinai vietos, kad galėtų patogiai išsitiesti. Stalas ir gultai buvo atnešti iš valgomojo ir sustatyti tviskančioje salėje. Maistas nebuvo labai geras — krosnys nesikureno, todėl virtuvė tegalėjo patiekti šaltos mėsos, paukštienos ir žuvies, — bet, švelniai paprotintas Plinijaus, Pomponijanas pagerino padėtį atnešęs vyno. Jis juos vaišino dviejų šimtų metų senumo Falerno vynu, spaustu iš Liucijaus Opimijaus konsulavimo laikais vešėjusiame vynuogyne prisirpusių vynuogių. Pomponijanas atnešė paskutinę amforą. („Dabar jau nebėra prasmės ilgiau jį laikyti“, — niauriai samprotavo jis.)

Žvakių šviesoje vynas atrodė nevalyto medaus spalvos; prieš išpilstant jis buvo sumaišytas su jaunesniu vynu, nes neskiestas būtų per aitrus gerti. Plinijus paėmė iš vergo taurę ir įkvėpė mėgaudamasis lengvai pelėsiais atsiduodančiu aromatu, senosios respublikos dvelksmu — Katono ir Sergijaus ženklu paženklintais vyrais, šalimi, kovojančia už galimybę tapti imperija, Marso lauko dulkėmis, išbandymais geležimi ir ugnimi.

Daugiausia kalbėjo admirolas; jis stengėsi, kad pokalbis būtų nerūpestingas, vengė užsiminti, pavyzdžiui, apie Rektiną ir brangiąją Kalpurnijos vilos biblioteką, apie jūrų laivyno likimą; tikriausiai dabar laivyno jau nebėra, jis išblaškytas po visą pakrantę. (Vien šito tikriausiai pakaktų, kad jis būtų priverstas nusižudyti, mąstė Plinijus; jis išvedė į jūrą laivyną nelaukęs imperatoriaus nuomonės. Tikriausiai Titas už tai neatleistų.) Todėl jis nutarė pakalbėti apie vyną. Jis daug išmanė apie vyną. Julija jį vadino „vyno įkyruoliu". Na, ir kas? Būti įkyruoliu — amžiaus ir rango suteikta privilegija. Jeigu ne vynas, jo širdis jau prieš daugelį metų būtų „užsikonservavusi".

— Užrašuose skaitome, kad Opimijaus konsulavimo laikais vasara buvo labai panaši į šią. Ilgos karštos dienos, be perstojo šviečianti saulė... Vynininkai mėgsta tokias dienas vadinti „sunokusiomis".

Jis pateliūskavo taurėje vyną ir jį pauostė.

— Kas žino? Galbūt po dviejų amžių vyrai gers mūsų derliaus vyną ir spėlios, kokie mes buvome. Kalbės apie mūsų gabumus. Apie mūsų drąsą.

Akmenų sienos plukdomas dundesys vis stiprėjo. Kažkur suskilo medis. Pasigirdo dūžtančių čerpių trenksmas. Plinijus pažvelgė į drauge pietaujančius bičiulius — į Pomponijaną, besidairantį į stogą ir spaudžiantį žmonos ranką, į Liviją, vis dėlto įstengusią puse lūpų jam šyptelėti (ji visada buvo dvigubai vyriškesnė už savo vyrą), į Torkvatą, kuris sėdėjo suraukęs kaktą ir žvelgė į grindis, galiausiai į Atilijų, kuris per visus pietus nepratarė nė žodelio. Akvarijui jis pajuto šiltus jausmus: tai mokslo žmogus, klausantis savo širdies balso, išplaukęs kartu dėl troškimo įgyti žinių.

— Norėčiau pasiūlyti tostą, — pratarė Plinijus, — už Romos architektūros ir vandentiekio stebuklą, už *Aqua Augusta*, kuris mus perspėjo dėl to, kas turėjo nutikti, tik gaila, jog nebuvome pakankamai išmintingi, kad atkreiptume į tai dėmesį!

Jis kilstelėjo taurę pažvelgęs Atilijaus pusėn.

— Už *Aqua Augusta*!

Jie išgėrė, nors ne visi buvo taip entuziastingai nusiteikę. *O vynas tikrai geras,* — pamanė admirolas sucaksėjęs lūpomis. — *Tobulas seno ir jauno mišinys. Kaip jis ir akvarijus. O jeigu paaiškės, jog tai paskutinis vynas, kurį jis geria? Na, ką gi, toks vynas labai tinkamas finalui.*

Pareiškęs, jog eina gulti, Plinijus suprato, jog, jų manymu, jis juokauja. Jis patikino bičiulius, jog kalba rimtai. Jis buvo išmokęs užmigti kada panorėjęs — net ir stovėdamas, net ir balne, šalčio spaudžiamame Germanijos miške. O čia kas? Vieni niekai.

— Gal būtum toks malonus, akvarijau, ir duotum man ranką?

Jis visiems palinkėjo labos nakties.

Vienoje rankoje Atilijus nešė fakelą, o kita prilaikė admirolą. Jie abu išėjo į centrinį kiemą. Per daugelį metų Plinijus dažnai čia lankydavosi. Šioji vieta buvo jo mėgstamiausia: ant rausvų akmenų krintantys margi šviesos lopinėliai, gėlių kvapas, burkavimas, sklindantis iš karvelidės, įrengtos virš verandos. Tačiau dabar kiemelis buvo tamsus kaip degutas, drebėjo nuo krintančių akmenų dundesio. Visi takeliai buvo nusėti pemza; sausos uolienų dulkės dar labiau trikdė ir taip sunkų Plinijaus kvėpavimą. Admirolas stabtelėjo prie kambario, kuriame paprastai apsistodavo, durų ir palaukė, kol Atilijus apvalys aplinkui, kad būtų įmanoma tas duris atidaryti. Jis svarstė, kas nutiko paukščiams. Ar jie išskrido dar neprasidėjus košmarui, šitaip tarsi duodami ženklą, kurį netoli pasipainiojęs žynys būtų palaikęs dievišku? O gal jie kur nors netoli, tamsioje naktyje, suplakti ir parblokšti?

— Ar bijai, Markai Atilijau?

— Taip.

— Gerai. Apibrėžimas teigia, jog tam, kad būtum drąsus, pirma turi išsigąsti.

Audamasis batus admirolas laikė uždėjęs ranką Atilijui ant peties.

— Gamta — gailestinga dievybė, — pratarė jis. — Jos pyktis niekada nesitęsia amžinai. Liepsnos nuslopsta. Audra išsikvepia. Potvynis atslūgsta. Ir šitai baigsis. Pamatysi. Eik pailsėti.

Plinijus nukrypavo į belangį kambarį palikęs Atilijų uždaryti duris.

Akvarijus liko kur stovėjęs, atsišliejęs į sieną stebėjo pemzos lietų. Po valandėlės jis išgirdo iš miegamojo sklindantį garsų knarkimą. Keista, pamanė jis. Arba admirolas tik apsimeta, kad miega, tiesa, vargu ar taip galėtų būti, arba senukas tikrai užmigo. Atilijus pažvelgė į dangų. Tikriausiai Plinijus buvo teisus; reiškinys, kaip jis vis dar vadino šį dalyką, turės pradėti silpti. Tačiau dabar dar per anksti tikėtis. Atrodė, kad audra dar labiau stiprėja. Atilijus išgirdo sklindantį stipresnį garsą nei krintančių akmenų bumbsėjimas; jam po kojomis ėmė drebėti žemė, kaip kad buvo nutikę Pompėjoje. Jis atsargiai žengė žingsnį iš po pastogės pasišviesdamas fakelu, bet iškart gavo smūgį į alkūnę ir vos neišmetė fakelo. Jis čiupo ką tik nukritusios uolienos gabalą. Prisispaudęs prie sienos ėmė jį tyrinėti fakelo šviesoje.

Šis gabalas buvo pilkesnis nei anksčiau kritusi pemza — tankesnis, didesnis, tarsi į vieną būtų sulydyti keli gabalai. Jie krito į žemę su didesne jėga. Baltų korėtų akmenukų kruša buvo nemaloni ir bauginanti, bet nelabai skausminga. O gavęs smūgį šitokiu gabalu žmogus prarastų sąmonę. Kaip ilgai šitai galėtų tęstis?

Atilijus nusinešė akmenį į salę ir padavė Torkvatui.

— Reikalai darosi vis prastesni, — pasakė jis. — Kol valgėme, pradėjo kristi sunkesni akmenys.

Paskui Atilijus kreipėsi į Pomponijaną:

— Kokie jūsų mieste stogai? Plokšti ar nuolaidūs?

— Plokšti, — atsakė Pomponijanas. — Iš jų formuojamos terasos. Na, žinai, kad gražiau atrodytų įlankos pakrantė.

O, taip, — pamanė sau Atilijus, — *garsieji vietovaizdžiai...*

Galbūt mažiau žvalgęsi į jūrą ir dažniau dirstelėdavę per petį į užnugaryje stūksantį kalną jie būtų geriau pasirengę.

— Kiek metų jūsų namui?

— Šiame name nugyveno daug mano giminės kartų, — išdidžiai atsakė Pomponijanas. — Kodėl klausi?

— Jame nesaugu. Krentant tokiems sunkiems akmenims seni rąstai neatlaikys; anksčiau ar vėliau sijos sulūš. Turime eiti į lauką.

Torkvatas vartė rankose akmenį.

— Į lauką? Po tokiais akmenimis?

Minutėlę niekas nieko nesakė. Tada Pomponijanas ėmė raudoti, kad jiems galas, kad jie jau iš pradžių, kaip jis siūlė, turėjo ką nors paaukoti Jupiteriui, bet tada niekas jo neklausė...

— Užsičiaupk, — pertraukė jo žmona. — Juk turime pagalvėlių, tiesa? Turime pagalvių ir antklodžių? Galime apsisaugoti nuo akmenų.

Torkvatas paklausė:

— Kur admirolas?

— Miega.

— Jis jau susitaikė su mirtimi, tiesa? Visos tos nesąmonės apie vyną!.. Bet aš dar nepasirengęs mirti, o tu?

— Ne, — atsakė Atilijus pats nustebęs, kaip ryžtingai nuskambėjo jo atsakymas. Po Sabinos mirties jis gyveno toliau tarsi sustingęs; jeigu kas nors jam būtų pasakęs, kad jo gyvenimas baigiasi, jis nebūtų labai krimtęsis. Dabar jis taip nebesijautė.

— Tada grįžkime į paplūdimį.

Livija šūkavo įsakinėdama vergams atnešti pagalvių ir lovos skalbinių, o Atilijus vėl išskubėjo į kiemą. Jis tebegirdėjo Plinijaus knarkimą. Jis pabeldė į duris ir pamėgino jas atidaryti, bet net ir per tokį trumpą laiką, kol jo nebuvo, prie durų prikrito nuolaužų. Jis turėjo atsiklaupti, kad šiek tiek pravalytų taką, paskui atidarė duris ir pašvietė vidun fakelu. Atilijus papurtė mėsingą admirolo petį; senukas sunkiai atsiduso ir prisimerkė nuo šviesos.

— Palik mane ramybėje.

Jis pamėgino vėl apsiversti ant šono. Atilijus su juo nesiginčijo. Jis pakišo alkūnę po Plinijaus pažastimi ir pakėlė jį ant kojų. Svirdinėdamas nuo jį užgriuvusio svorio jis tempė protestuojantį admirolą durų link; jie jau rengėsi žengti per slenkstį, kai Atilijus išgirdo už nugaros sutraškėjusią vieną lubų siją; ant grindų su trenksmu nusileido dalis stogo.

Jie užsidėjo ant galvų pagalves, kad jų galai dengtų ausis, ir pritvirtino jas iš suplėšytų paklodžių padarytomis juostomis, kurias stipriai surišo po smakrais. Tokiomis išsipūtusiomis galvomis jie atrodė kaip nieko nematantys po žeme gyvenantys vabzdžiai. Tada visi pasiėmė po fakelą ar lempą ir vieną ranką uždėję priešais einančiam draugui ant pečių patraukė į paplūdimį. Torkvatas ėjo priekyje ir vietoj pagalvės buvo užsidėjęs šalmą.

Aplink juos siautė triukšmingas pragaras — šniokštė jūra, ūžavo akmenų pūga, traškėjo griūvantys stogai. Kartkartėmis Atilijus pajusdavo prislopintą akmens smūgį į pakaušį; jam skambėjo ausyse taip, kaip tebuvo skambėję vaikystėje, gavus lupti nuo mokytojų. Visa tai buvo panašu į bausmę miniai užmėtant akmenimis, tarsi kitos dievybės būtų leidusios Vulkanui triumfuoti, o ši skausminga procesija, netekusi bet kokio žmogiško orumo, būtų pažeminti jo belaisviai. Jie slinko į priekį labai lėtai, iki kelių klimpdami į pažirusią pemzą, neįstengiantys judintis greičiau už admirolą, kuris su kiekvienu žingsniu vis labiau kosėjo ir švokštė. Jis laikėsi įsikibęs Aleksiono ir buvo prilaikomas Atilijaus; paskui akvarijų ėjo Livija, paskui ją — Pomponijanas ir visa eilė vergų su fakelais.

Žyrantys akmenys nuvaikė nuo kelio pabėgėlius, bet paplūdimyje matėsi švieselės; tų švieselių link Torkvatas juos ir vedė. Keli Stabijų gyventojai ir keli vyrai iš „Minervos" suskaldė vieną niekam tinkamą laivą ir jį padegė. Prie ugnies iš virvių, sunkios liburnos burės ir tuzino irklų jie buvo susirentę didelę pastogę. Pakrante kiūtinantys žmonės išsuko iš kelio ir paprašė prieglobsčio; priebėgos ieškojo kelių šimtų žmonių minia. Pasistačiusieji laikiną

palapinę nenorėjo įsileisti taip varganai atrodančių atėjūnų; kažkas pasišaipė, kažkas sumanė peštis užstojęs įėjimą, bet Torkvatas riktelėjo, jog su juo atėjo ir admirolas Plinijus, jog jis nukryžiuos kiekvieną jūreivį, kuris atsisakys paklusti jo įsakymams.

Nors ir labai nenoriai, bet jiems buvo užleista šiek tiek vietos, ir Aleksionas su Atilijumi paguldė Plinijų ant smėlio jau viduje, prie įėjimo. Silpnu balsu Plinijus paprašė vandens; Aleksionas paėmė iš vergo gertuvę ir prikišo Plinijui prie lūpų. Admirolas truputį gurkštelėjo, sukosėjo ir atsigulė ant šono. Aleksionas atsargiai nurišo pagalvę ir pakišo admirolui po galva. Jis pažvelgė į Atilijų. Akvarijus gūžtelėjo pečiais. Jis nežinojo, ką pasakyti. Jam neatrodė, kad senukas galėtų dar ilgiau visa tai tverti.

Jis nusigręžė ir apžvelgė palapinę. Žmonės buvo kimšte susikimšę, vos begalėjo pajudėti. Nuo pemzos svorio linko stogas, todėl kartkartėmis pora jūreivių irklų galais kilstelėdavo burę ir nužerdavo akmenis. Verkė vaikai. Vienas berniukas pasikūkčiodamas šaukė mamą. Daugiau niekas nekalbėjo ir nerėkė. Atilijus mėgino išsiaiškinti, kiek valandų; jo manymu, dabar turėjo būti vidurnaktis, nors, kita vertus, jeigu ir auštų, nebūtų įmanoma to pastebėti; jis svarstė, kiek ilgai jie įstengs šitaip išsilaikyti. Anksčiau ar vėliau alkis arba troškulys, arba ant palapinės stogo nuolat krintanti ir sverianti pemza privers juos bėgti iš paplūdimio. O kas tada? Teks iš lėto trokšti tarp akmenų? Dar įdomesnė ir ilgiau trunkanti agonija nei tų, kurie žūsta arenoje? Ką jau kalbėti apie Plinijaus įsitikinimą, jog gamta — gailestinga dievybė!

Atilijus nusitraukė nuo prakaituotos galvos pagalvę ir atsidengęs veidą išgirdo, kaip kažkas kimiai šaukia jį vardu. Sausakimšoje, prietemoje skendinčioje palapinėje jis iš pradžių nesuvokė, kas į jį kreipiasi, ir net tada, kai tas žmogus ėmė spraustis prie jo, Atilijus jo neatpažino; šis žmogus atrodė tarsi iškaltas iš akmens; kreidos baltumo veidas buvo dulkėtas, plaukai pastirę sulipusiais kuokštais kaip Medūzos. Tik jam pasakius savo vardą — „tai aš, Liucijus Popidijus“, — Atilijus suprato, jog tai vienas iš Pompėjos valdytojų.

Atilijus čiupo jį už rankos.

— Korelija? Ar ji su tavim?

— Mano motina... pakeliui ji nualpo, — raudojo Popidijus. — Ilgiau nebegalėjau jos panešti. Turėjau ją palikti.

Atilijus jį papurtė.

— Kur Korelija?

Popidijaus akys buvo tarsi tuščios skylės kaukėje. Jis buvo panašus į vieną iš protėvių atvaizdų, kabančių ant jo namų sienų. Jis sunkiai nurijo seiles.

— Tu bailys, — pratarė Atilijus.

— Aš norėjau ją vestis, — inkštė Popidijus, — bet Korelija užsirakino savo kambaryje.

— Tai tu ją palikai?

— O ką dar galėjau daryti? Jis norėjo mus visus įkalinti!

Jis įsikibo Atilijui į tuniką.

— Pasiimk mane kartu. Štai ten Plinijus, tiesa? Turite laivą? Susimilk, aš negaliu keliauti vienas...

Atilijus jį nustūmė ir klupčiodamas pasuko prie palapinės išėjimo. Akmenų lietus užgesino laužą, ir dabar, jam nebešviečiant, paplūdimio tamsa net nebuvo panaši į nakties tamsą; čia buvo tamsu kaip uždarame kambaryje. Atilijus įtempęs akis žvalgėsi ieškodamas Pompėjos. Ir kas galėtų pasakyti, kad pasaulis nėra naikinamas ir griaunamas? Kad toji pati jėga, vienijusi visatą — filosofų vadinamą logosu, — dabar nesiskaido pati? Atilijus puolė ant kelių ir panardino rankas į smėlį; tą akimirką, net ir užčiuopęs tarp pirštų slidinėjančias smiltis, jis žinojo, jog viskas bus sunaikinta — jis pats, Plinijus, Korelija, Herkulano biblioteka, laivynas, įlankos miestai, akvedukas, Roma, Cezaris, viskas, kas tik kada nors gyveno ar buvo pastatyta; galiausiai viskas pavirs į žiupsnį akmenų ir amžinai tyvuliuojančią jūrą. Nė vienas iš jų po savęs nieko nepaliks; jų niekas nė neprisimins. Ir jis pats mirs čia, paplūdimyje, kartu su kitais, ir jo kaulai bus sutrinti į miltus.

Bet kalnas dar nebuvo atskleidęs visos savo galybės. Atilijus išgirdo, kaip suriko moteris, ir pakėlė akis. Tolumoje, silpnai matomą, bet labai ryškiai degantį, danguje jis išvydo stebuklingą liepsnų vainiką.

VENERA

Rugpjūčio 25-oji

Paskutinė išsiveržimo diena

Inclinatio

[00.12 val.]

„Galiausiai ateina toks momentas, kai didelis magmos kiekis išmetamas taip greitai, jog išsiveržęs stulpas pasidaro per tankus ir netenka stabilumo. Susiklosčius tokioms sąlygoms stulpas pradeda griūti spjaudydamas uolienų pliūpsnius, sunkesnius už tefros krušą".

„Vulkanai: planetos perspektyva"

Blyksnis lėtai slinko leisdamasis žemyn, iš dešinės į kairę. Švytinčio debesies pjautuvas — būtent taip Plinijus visa tai apibūdino, — leidosi vakariniu Vezuvijaus šlaitu, paskui save palikdamas liepsnojančius lopus. Vietomis mirkčiojo atskiros žibančios salelės — užsidegė sodybos ir vilos, bet visur kitur ryškiai liepsnojo miškai. Skaisčios šokčiojančios raudonų ir oranžinių liepsnų paklodės dar labiau išryškino juodas tamsos skyles. Ugninis pjautuvas negailestingai keliavo tolyn — tikriausiai būtum spėjęs suskaičiuoti ir iki šimto, — o paskui dar kartą plykstelėjo ir užgeso.

— Reiškinys, — diktavo Plinijus, — persikėlė į kitą vietą.

Atilijui ši tyliai slenkanti ugninė skiauterė atrodė keistai įtartina — ji taip paslaptingai atsirado ir taip paslaptingai užgeso. Sužibusi nulūžusios kalno viršūnės vietoje ji tarsi nusirito į jūrą. Atilijus prisiminė derlingus vynuogienojus, sunkias vynuogių kekes, pančiais surakintus vergus. Šiais metais vynuogių derliaus nebus; nebus vynuogių — nei prisirpusių, nei žalių.

— Iš čia žiūrint, sunku pasakyti, — pratarė Torkvatas, — bet, sprendžiant iš jo padėties, atrodo, jog liepsnos debesis praslinko per Herkulaną.

— Ir vis dėlto neatrodo, kad Herkulanas degtų, — atsakė Atilijus. — Ta pakrantės dalis atrodo visai tamsi. Atrodo taip, tarsi miestas būtų apskritai išgaravęs...

Jie žvelgė į liepsnas spjaudančio kalno papėdę ieškodami kokio nors šviesaus taškelio, bet nieko neįžiūrėjo.

Stabijos pakrantėje visus buvo apėmęs siaubas. Greitai vėjas atpūtė liepsnų kvapą, aitrų, aštrų sieros ir pelenų tvaiką. Kažkas suklykė, jog jie visi bus sudeginti gyvi. Žmonės raudojo, o už visus garsiausiai — Liucijus Popidijus, tebešaukiantis savo motiną; paskui kažkas — vienas iš jūreivių, irklu kilnojusių palapinės lubas — riktelėjo, kad drobės jau niekas nebeslegia. Šitai apmalšino paniką.

Atilijus atsargiai iškišo ranką iš palapinės delnu į viršų, tarsi žiūrėtų, ar nelyja. Jūreivis buvo teisus. Oras tebebuvo sklidinas mažučių akmenukų, bet audra nebešėlo taip stipriai kaip anksčiau. Atrodė, kad kalnas surado kitą būdą blogajai energijai išlieti: nepaliaujamą puolimą akmenimis pakeitė slenkanti ugnies lavina. Tą akimirką Atilijus apsisprendė: geriau žūti ką nors veikiant — geriau jau nukristi kur nors šalia pakrantės vieškelio ir atgulti į niekam nežinomą kapą, nei drebėti iš baimės šioje vos besilaikančioje pastogėje, kupinoje baimingų vaizdinių, ir laukti galo. Jis pasiėmė numestą pagalvę ir tvirtai užsivožė ant galvos, o paskui pagrabaliojo ant žemės, smėlyje ieškodamas paklodės atraižos. Torkvatas tyliai jo paklausė, ką jis daro.

— Išeinu.

— Išeini? — pakėlė skvarbias akis pusiau gulom ant smėlio sėdintis Plinijus, paskleidęs aplink save prirašytus lapus ir suslėgęs juos pemzos krūvelėmis. — Tu to nepadarysi. Aš kategoriškai atsisakau tau duoti leidimą eiti.

— Kad ir kaip jus gerbčiau, admirole, man gali įsakinėti Roma, o ne jūs.

Jis nustebo, kad nė vienas iš vergų nepasinaudojo susidariusia situacija. O kodėl nepasinaudojo? Tikriausiai kaltas įprotis. Įprotis ir žinojimas, kad nėra kur bėgti.

— Bet man tavęs reikia čia.

Kimiame Plinijaus balse pasigirdo meilikavimo gaidelė.

— O kas, jeigu man kas nors nutiks? Juk kažkas turi garantuoti, kad mano užrašai niekur nedings ir bus išsaugoti palikuonims.

— Juk yra ir kitų, galinčių tuo pasirūpinti, admirole. Geriau išmėginsiu laimę eidamas keliu.

— Bet tu esi mokslo žmogus, akvarijau. Sakau tau. Štai kodėl vykai kartu. Likdamas čia man būsi daug naudingesnis. Torkvatai, sustabdyk jį.

Kapitonas dvejojo, bet paskui atsirišo pasmakrės raištį ir nusiėmė šalmą.

— Paimk, — pratarė. — Metalas geriau apsaugos nei plunksnos.

Atilijus buvo bepradedąs protestuoti, bet Torkvatas įbruko šalmą tiesiai jam į rankas.

— Imk... ir geros kloties.

— Ačiū, — spustelėjo jam ranką Atilijus. — Ir tau linkiu sėkmės.

Šalmas jam tiko. Jis niekada anksčiau nebuvo šalmo nešiojęs. Atsistojęs Atilijus pasiėmė fakelą. Jis jautėsi kaip gladiatorius, rengdamasis išeiti į areną.

— Bet kur gi tu eisi? — protestavo Plinijus.

Atilijus žengė į audrą. Lengvi akmenukai pokštelėdami šokinėjo nuo šalmo. Buvo visai tamsu, tik nuo kelių aplink palapinę smėlyje susmaigstytų fakelų sklido šviesa, o tolumoje žibėjo Vezuvijaus laužas.

— Į Pompėją.

Torkvatas apskaičiavo, jog nuo Stabijų iki Pompėjos turėtų būti trys mylios; keliaudamas gražią dieną geru keliu sugaištum valandą. Bet kalnas pakeitė laiko ir erdvės dėsnius; kurį laiką Atilijui atrodė, kad jis visai nesistumia į priekį.

Jis gana nesunkiai prakeliavo paplūdimį ir pasiekė kelią; Atilijus džiaugėsi, kad tebemato Vezuvijų, nes liepsnos rodė jam kryptį. Jis žinojo, jog eidamas tiesiai į liepsnas galiausiai prieis Pompėją. Bet jam teko keliauti prieš vėją, todėl net ir nulenkęs galvą, tematydamas tik menkutę pasaulio dalį — blyškias savo kojas ir akmenimis nusėto kelio lopinėlį — jis kentė veidą geliančią pemzos krušą, burną ir šnerves kemšančias dulkes. Su kiekvienu žingsniu jis grimzdo į pemzą, atrodė, tarsi liptų į žvyro kalną ar vaikščiotų po grūdų pilną svirną: priešais jį buvo begalinis beformis šlaitas, braižantis odą ir dreskiantis visus šlaunų raumenis. Kas šimtą žingsnių jis turėjo sustoti ir kaip nors, laikydamas fakelą, ištraukti iš kibios pemzos pirma vieną, paskui kitą koją ir išsikratyti iš batų akmenis.

Atilijus labai sunkiai galėjo atsispirti pagundai atsigulti ir pailsėti, bet suprato, jog privalo priešintis iš paskutiniųjų — kartkartėmis jis užkliūdavo už pasidavusiųjų kūnų. Fakelas išskirdavo iš tamsos kyšančias aptakias žmonių figūras — čia koja, čia tarsi oro besitverianti ranka. Kelyje žuvo ne tik žmonės. Atilijus aptiko pemzos pusnyse įstrigusius jaučius, tarp apvirtusio vežimo nuolaužų įsispraudusį arklį; našta jam pasirodė per sunki, kad patemptų. Dabar atrodė, kad akmeninis arklys tempia akmeninį vežimą... Mirgančioje fakelo šviesoje, šokčiojančiame šviesos apskritime visi šie dalykai atrodė kaip šmėklos. Šių šmėklų turėjo būti gerokai daugiau, bet, dėkui dievams, jis jų nematė. Kartais iš tamsos išnirdavo ir gyvi pabėgėliai — kate nešinas vyras, pamišusi nuoga jauna moteris, pora, ant pečių nešanti ilgą žalvarinį kandeliabrą: vyras priekyje, o moteris — iš paskos. Jie traukė į priešingą pusę, nei keliavo jis. Iš kitos pusės sklido pavieniai, net, sakytum, nežmoniški riksmai ir dejonės; Atilijus įsivaizdavo, jog panašios aimanos turėtų girdėtis einant per neseniai pasibaigusio mūšio lauką. Jis nestabčiojo, išskyrus vieną kartą, kai išgirdo tėvų besišaukiantį vaiką. Tada sustojo, įsiklausė ir valandėlę klupčiojo aplink mėgindamas surasti verksmo šaltinį, šūkčiojo laukdamas atsakymo, bet vaikas nutilo — tikriausiai išsigando svetimo balso. Galiausiai Atilijus liovėsi ieškojęs.

Visa tai truko keletą valandų.

Vienu metu Vezuvijaus viršūnėje vėl pasirodė šviesos pusmėnulis, pasileidęs žemyn apytikriai tokia pačia trajektorija kaip anksčiau. Dabar pjautuvas tviskėjo ryškiau, o pasiekęs krantą — bent jau Atilijus manė, jog tai krantas, — jis iškart neužgeso, bet nusirito į jūrą, o paskui iš lėto ištirpo tamsoje. Ir vėl po to aprimo akmenų lietus. Tik šį kartą atrodė, kad pjautuvas malšina, o ne kursto kalno šlaituose liepsnojančią ugnį. Netrukus ėmė mirkčioti Atilijaus fakelas. Buvo išdegęs beveik visas degutas. Atilijus stūmėsi pirmyn pajutęs naujos energijos antplūdį: naujų jėgų jam įkvėpė baimė; jis suprato, jog užgesus deglui tamsoje jis taps bejėgis. Šiai akimirkai atėjus išties pasidarė baisu, siaubingiau, nei jis baiminosi. Išnyko jo kojos, jis nieko nebematė — nematė net rankos, iškeltos tiesiai prieš akis.

Vezuvijaus atšlaitėse liepsnojusi ugnis taip pat prigeso, teliko reti, silpnučiai oranžinių kibirkščių fontanėliai. Apatinė juodojo debesies dalis sušvito rausvai nuo vėl blykstelėjusio raudono žaibo. Atilijus jau nelabai gerai suprato, į kurią pusę keliauja. Jis jautėsi tarsi padalytas, visai vienas, beveik iki šlaunų palaidotas akmenyse. Aplinkui sūkuriavo ir drebėjo žemė. Jis numetė užgesusį deglą ir nugrimzdo į pemzą. Ištiesė rankas ir taip gulėjo jusdamas, kaip pečius apdengia pemzos mantija; šis jausmas buvo labai malonus — tarsi būtum vaikas, apklojamas nakties poilsiui. Jis priglaudė skruostą prie šiltų akmenų ir ėmė ilsėtis. Jį apgaubė maloni ramybė. Jeigu tai mirtis — ji nėra tokia baisi; jis galėjo ją priimti, galėjo ją net pasveikinti, pasitikti kaip pelnytą poilsį po ilgos darbo dienos akvedukų arkadose.

Per sapną jis juto, kaip tirpsta žemė, kaip krisdamas jis sukasi akmenų kaskadose, artėdamas į Žemės širdį.

Jį pažadino karštis ir degėsių kvapas. Jis nenutuokė, kaip ilgai miegojo. Tikriausiai gana ilgai, nes buvo beveik visai palaidotas. Jis gulėjo savo kape. Apimtas panikos jis atsirėmė alkū-

nėmis ir iš lėto keldamasis pajuto, kaip skilinėja ant pečių nugulęs sluoksnis, kaip darda nusiritantys akmenys. Jis pakilo ir papurtė galvą, išspjovė dulkes ir stipriai sumirksėjo. Jis tebebuvo beveik iki juosmens įklimpęs į akmenis.

Pemzos lietus beveik liovėsi; jau pažįstamas įspėjantis ženklas... Tolumoje, tiesiai prieš save, horizonte, Atilijus vėl išvydo pažįstamą tviskančio debesies pjautuvą. Tik šį kartą jis neskriejo kaip kometa iš dešinės į kairę, o sparčiai leidosi ir plito artėdamas prie jo. Iškart už pjautuvo atsivėrė tamsa, po kelių akimirkų suliepsnojusi pietinėje kalno atšlaitėje, karščiui radus naujus kuro išteklius. Prieš debesį skriejo karštas vėjas, nešantis kurtinantį trenksmą. Plinijaus vietoje Atilijus būtų pakeitęs metaforą ir šį reiškinį pavadinęs ne debesiu, bet banga — verdančia iki raudonumo įkaitusių garų banga, svilinančia skruostus ir iki ašarų išgraužiančia akis. Jis juto svylančių savo plaukų tvaiką.

Jis stipriai pasiraivė mėgindamas ištrūkti iš pemzos gniaužtų; prieš jį danguje sušvito sieros pašvaistė. Jos centre iš žemės kilo kažkoks tamsus daiktas; Atilijus suvokė, jog tamsiai raudona šviesa išskyrė mažiau nei už pusmylės esančio miesto kontūrus. Jam prašviesėjo akyse. Dabar jis matė miesto sienas ir sargybos bokštus, bestogės šventyklos kolonas, eilę išdaužytų aklų langų ir *žmones*, šešėlius paklaikusių žmonių, bėgiojančių pylimais. Visa tai jis ryškiai matė tik menką minutėlę, bet jos pakako, kad Atilijus atpažintų Pompėją; paskui švytėjimas išblėso, į tamsą nusinešdamas ir miestą.

Diluculum

[06.00 val.]

„Pavojinga manyti, jog po pradinės sprogimo fazės blogiausia jau praėję. Nuspėti išsiveržimo pabaigą yra sudėtingiau, nei nuspėti jo pradžią".

„Vulkanų enciklopedija"

Atilijus nusiėmė šalmą ir jį panaudojo vietoj kibiro, šalmo briauna kasdamas pemzą ir mesdamas ją sau per petį. Taip dirbdamas jis galiausiai pamatė balkšvus savo rankų kontūrus. Jis liovėsi kasęs ir nustebęs iškėlė rankas. Toks banalus dalykas — stebėti savo rankas, bet dabar jis galėjo apsiverkti iš palengvėjimo. Artinosi rytas. Kelią skynėsi nauja diena. Jis tebebuvo gyvas.

Atilijus baigė kasti, išvadavo kojas ir atsistojo. Vėl liepsnomis sužibusi Vezuvijaus viršūnė nurodė jam kryptį. Galbūt tai tik jo vaizduotės padarinys, bet Atilijui atrodė, jog mato miesto šešėlį. Aplink plytėjo blausiai tamsoje boluojantys vaiduokliški pemzos laukai, visai pakeitę peizažą. Jis patraukė Pompėjos link, vėl iki kelių klimpdamas į pemzą, suprakaitavęs, ištroškęs, nešvarus, gerklėje ir nosyje jausdamas aitrią svilėsių smarvę. Kadangi miesto sienos buvo nebetoli, jis tarėsi įžengęs į uosto teritoriją, o tai reiškė, kad kažkur netoli turi būti upė. Bet pemza buvo pavertusi Sarną akmenine dykuma. Per dulkes jis tarsi matė iš abiejų pusių besitęsiančias žemas sienas; nusigavęs arčiau suprato, jog tai ne tvoros, o palaidoti pastatai, o jis pats stumiasi pirmyn gatve, pakilęs iki stogų. Pemzos sluoksnis turėtų būti mažiausiai septynių aštuonių pėdų storio.

Neįmanoma patikėti, kad po tokio siautėjimo būtų išlikę gyvų žmonių. Vis dėlto išliko. Jis juos matė ne tik prie miesto pylimų; jis juos matė ir dabar — jie lindo iš žemėje žiojėjančių angų, iš kapais virtusių savo namų; jie radosi po vieną, poromis, padėdami vienas kitam, ištisomis šeimomis; jis net pamatė kūdikiu nešiną motiną. Jie stovėjo susispietę pilkšvai rusvoje prieblandoje, valydamiesi nuo drabužių dulkes, dairydamiesi į dangų. Akmenų lietus liovėsi, kartkartėmis nukrisdavo vienas kitas akmuo. Bet Atilijus buvo tikras, jog viskas vėl prasidės iš naujo. Jis jau buvo perpratęs tam tikrą seką: kuo didesnė svilinančio oro banga nusirita kalno šlaitais, tuo daugiau energijos ji išsiurbia iš audros, tuo ilgesnis ramybės periodas trunka prieš naująją bangą. Taip pat nekėlė abejonių ir tai, kad šios bangos vis stiprėjo. Pirmoji smogė Herkulanui; antroji praskriejo virš jo ir nusirito į jūrą; trečioji jau beveik pasiekė Pompėją. Gali būti, jog nauja banga užlies visą miestą. Atilijus stūmėsi pirmyn.

Uostas buvo visai dingęs. Keli iš pemzos jūros kyšantys stiebai, užpakalinė laivo dalis ir neaiškūs laivo korpuso kontūrai buvo vienintelės užuominos, bylojančios apie tai, jog kažkada čia būta uosto. Atilijus girdėjo ošiančią jūrą, bet atrodė, kad ji labai toli. Pakrantės juosta buvo pasikeitusi. Retkarčiais sudrebėdavo žemė, iš toli pasigirsdavo griūvančių sienų dundesys, lūžtančių sijų ir stogų traškesys. Horizontu nuskriejęs žaibo kamuolys pataikė į tolumoje stūksančias Veneros šventyklos kolonas. Kilo gaisras. Eiti pasidarė sunkiau. Atilijus pajuto, jog klupčioja šlaitu; jis pamėgino prisiminti, kaip atrodė uostas, nuo prieplaukų vedantys keliai ir molai prie miesto vartų. Iš dūmų kamuolių išnirę fakelai jį pralenkė. Jis tikėjosi išvysti minias išsigelbėjusių žmonių, ieškančių galimybės ištrūkti iš miesto, bet visi judėjo į priešingą pusę. Žmonės grįžo į Pompėją. Kodėl? Tikriausiai norėdamis surasti tuos, su kuriais pasimetė. Norėdami pažiūrėti, ką dar gali išgelbėti iš savo namų. Ketindami plėšti. Jis stengėsi jiems pasakyti, kad visi bėgtų, kol dar laikas, bet jam nepakako kvapo. Kažkoks vyras stumtelėjo jį iš kelio ir aplenkė, truktelėjęs kaip marionetę, o pats nusiyrė per duženas.

Atilijus pasiekė šlaito viršūnę. Jis grabinėjo dulkėtoje prieblandoje, kol užčiuopė grubaus mūro kampą; prisilaikydamas mūro jis žengė į žemą tunelį; tiek ir tebuvo likę iš didžiojo įėjimo į miestą. Jis būtų pasiekęs ir palietęs skliautuotą stogą. Kažkas užvirto jam ant nugaros ir čiupo už rankos.

— Gal matei mano žmoną?

Žmogus laikė nedidelę aliejinę lempą; jis buvo jaunas, gražus, keistai švarus, tarsi prieš pusryčius būtų sumanęs išeiti pasivaikščioti. Atilijus pastebėjo, kad lempą laikančių pirštų nagai buvo dailiai apkirpti.

— Atleisk...

— Julija Feliksa. Turėtum ją pažinoti. Ją visi pažįsta.

Jo balsas drebėjo. Jis sušuko:

— Ar kas nors matėte Juliją Feliksą?

Aplinkui kažkas sujudėjo, ir Atilijus suvokė, jog po miesto vartais glaudžiasi tuzinas ar daugiau žmonių.

— Pro čia ji nepraėjo, — sumurmėjo kažkas.

Jaunasis vyras sudejavo ir nuklibikščiavo miesto link.

— Julija! Julija!

Jo balsas tilo, tamsoje dingo švysčiojanti lempelė.

— Julija!

Atilijus garsiai paklausė:

— Kokie čia vartai?

Jam atsakė tas pats žmogus:

— Stabijų.

— Vadinasi, eidamas šiuo keliu prieisiu Vezuvijaus vartus?

— Nesakyk jam! — kažkas sušnypštė. — Jis juk svetimšalis. Jis atėjo mūsų apiplėšti.

Kiti vyrai su fakelais grūdosi prie šlaito viršūnės.

— Vagys! — suklykė moteris. — Visas mūsų turtas niekieno nesaugomas! Vagys!

Kažkas smogė, kažkas nusikeikė, staiga visas siauras praėjimas pavirto į šešėlių ir šokinėjančių fakelų maišalynę. Akvarijus, laikydamasis sienos, stūmėsi pirmyn, žengdamas per kūnus.

Kažkoks žmogus nusikeikė, į jo kulkšnį įsikibo kažkieno pirštai. Atilijus truktelėjęs ištraukė koją. Jis jau buvo įėjęs pro vartus ir atsigręžė kaip tik tuo metu, kai prie moters veido prikišto fakelo liepsna grybštelėjo jos plaukus. Jos riksmas palydėjo Atiliją, apsigręžusį ir mėginantį bėgti, kad kaip nors išvengtų peštynių, kurios dabar tarsi siurbte siurbė žmones, plūstančius iš gretimų alėjų: iš tamsos niro vyrai ir moterys, šešėliai iš šešėlių; jie slydo ir čiuožė nuo šlaito, kad įsimaišytų į grumtynes.

Beprotybė: visas miestas pamišo.

Atilijus kopė į šlaitą mėgindamas susivokti, kur turi eiti. Jis buvo tikras, jog šis kelias veda prie Vezuvijaus vartų; toli priekyje jis matė ant kalno šokinėjančius oranžinius liepsnos liežuvėlius, o tai reiškė, kad jis turėtų būti ne per toliausiai nuo Popidijaus namų, jo namai turėtų būti šitoje gatvėje. Kairėje pusėje stovėjo didelis pastatas; stogo jau nebebuvo, kažkur viduje liepsnojo ugnis, ir pro langus matėsi milžiniškas barzdotas dievo Bakcho veidas; tikriausiai čia buvo teatras. Dešinėje išryškėjo žemų namelių siluetai, tarsi eilė ištrupėjusių dantų; buvo matyti tik kelios pėdos sienų. Atilijus nuklibikščiavo mažųjų statinių link. Fakelai tebekeliavo. Buvo uždegti keli laužai. Žmonės kaip pašėlę kasinėjo griuvėsius, kai kurie nusitvėrę medines lentas, kiti — plikomis rankomis. Dar kiti šūkaliojo vardus, traukė iš po akmenų dėžes, kilimus, sulūžusių baldų liekanas. Isteriškai klykė sena moteris. Dėl kažko grūmėsi du vyrai; Atilijus nė nematė, dėl ko; dar vienas mėgino bėgti glėbyje spausdamas marmurinį biustą.

Atilijus pamatė šuolyje sustingusius arklius, išnirusius iš prieblandos tiesiai jam virš galvos; minutėlę jis kvailai spoksojo į juos, o paskui suvokė, jog tai didžiojoje kryžkelėje stovintis paminklas raiteliams. Jis vėl pasileido į nuokalnę, pro namą, kuriame, kiek jis prisiminė, buvo kepykla, ir galiausiai ant sienos, kelių aukštyje, jis išvydo vos besilaikantį užrašą: „KAIMYNAI PRIMYGTINAI REIKALAUJA Į VALDININKUS IŠRINKTI LIUCIJŲ POPIDIJŲ SEKUNDĄ. JIS ĮRODYS, JOG YRA TO VERTAS".

Vienoje iš šoninių gatvelių jis įstengė įsigauti vidun pro langą, brovėsi per nuolaužas šaukdamas ją vardu. Čia nesimatė jokio gyvybės ženklo.

Vis dar galėjai išskirti dviejų pastatų kontūrus, buvo išlikusios viršutinių aukštų sienos. Verandos stogas įlūžo, bet šalia įrengtas baseinas liko nepaliestas; ten toliau turėtų būti antrasis kiemelis. Jis įkišo galvą į vieną iš kambarių, kurie kažkada buvo antrame aukšte. Prietemoje jis matė baldų nuolaužas, sudaužytus fajanso indus, užuolaidų ir uždangų skiautes. Net ir nuolaidūs stogai neatlaikė akmenų naštos. Pemzos atplaišos buvo susimaišiusios su terakotinėmis čerpėmis, plytomis, supleišėjusiais rąstais. Ten, kur anksčiau tikriausiai buvo balkonas, jis rado paukščių narvą; per balkoną jis žengė į tuščią miegamąjį, dabar atsidūrusį po atviru dangumi. Čia neabejotinai buvo jaunos moters kambarys — išmėtyti papuošalai, šukos, sudužęs veidrodis. Nemalonioje prieblandoje, po stogo nuolaužomis pusiau palaidota lėlė atrodė groteskiškai, kaip negyvas vaikas. Atilijus pakėlė kažką, kas, jo manymu, turėjo būti antklodė nuo lovos, ir pamatė, jog iš tikrųjų tai apsiaustas. Jis paklibino duris; užrakintos. Paskui atsisėdo ant lovos ir atidžiau apžiūrėjo apsiaustą.

Jis niekada gerai neįsidėmėdavo, kuo vilki moterys. Sabina sakydavo, jog galėtų apsirengti skudurais ir jis vis tiek to niekada nepastebėtų. Bet šis apsiaustas, jis neabejojo, buvo Korelijos. Popidijus sakė, kad ją užrakino kambaryje, o juk čia moters miegamasis. Kūno čia nebuvo nė ženklo; nei čia, nei lauke. Pirmą kartą jis išdrįso pagalvoti, jog ji pabėgo. Bet kada? Ir kur?

Jis vartė apsiaustą rankose ir mėgino galvoti, ką būtų daręs Amplijatas. *Jis norėjo mus visus įkalinti,* — sakė Popidijus. Gali būti, kad jis užblokavo visus išėjimus ir visiems liepė sėdėti ir laukti. Bet tą vakarą turėjo ateiti momentas, kai ėmė griūti stogai, kai Amplijatas turėjo suvokti, jog senas namas pavirs mirtinais spąstais. Jis nebuvo iš tų, kurie ramiai lauktų ir žūtų pasidavę be kovos. Vis dėlto jis nebūtų bėgęs iš miesto, tai ne jo charakteriui,

be to, tada jau nė nebūtų buvę įmanoma labai toli nubėgti. Ne; jis būtų stengęsis nuvesti savo šeimą ten, kur saugu.

Atilijus kilstelėjo prie veido Korelijos apsiaustą ir įkvėpė jos kvapo. Galbūt ji mėgino pabėgti nuo savo tėvo. Ji tikrai labai jo nekentė. Bet jis niekada nebūtų leidęs jai eiti. Atilijus manė, jog Amplijatas tikriausiai suorganizavo visą procesiją, panašią į tą, kurią subūrė jie, keliaudami iš Pomponijano vilos Stabijuose. Galvas tikriausiai apsivyniojo pagalvėmis ir antklodėmis. Pasiėmė fakelus, kad būtų nors truputį šviesiau. Ir išėjo į akmenų krušą. O kur tada? Kur buvo saugu? Jis pamėgino mąstyti kaip akvarijus. Koks stogas galėtų atlaikyti aštuonių pėdų storio pemzos sluoksnio svorį? Tik jau ne plokščias. Kažkas, kas pastatyta vadovaujantis moderniais metodais. Kupolas būtų idealu. Bet kur Pompėjoje rasi modernų kupolą?

Jis numetė apsiaustą ir nusvirduliavo atgal į balkoną.

Dabar gatvėse buvo šimtai žmonių; jie zujo prieblandoje tarp stogų kaip skruzdėlės išardytame skruzdėlyne. Kai kurie blaškėsi be jokio tikslo — jie buvo pasimetę, sutrikę, pamišę iš sielvarto. Jis išvydo žmogų, ramiai nusivelkantį drabužius ir juos lankstantį, tarsi rengtųsi maudytis. Kiti, atrodė, kažką veikia turėdami aiškų tikslą, jau sumanę paieškos ar pabėgimo planą. Vagys — o gal teisėti savininkai, kas dabar pasakys? — smuko į alėjas prisikrovę tiek, kiek tik gali panešti. Sunkiausia buvo klausytis tamsoje liūdnai šaukiamų vardų. Gal kas nors matė Feliciją ar Feruzą, ar Verą, o gal Apulėją, Narcizo žmoną? O gal Spekulą? Gal advokatą Terencijų Neo? Tėvai buvo atskirti nuo vaikų. Prie namų griuvėsių stovėjo verkiantys mažyliai. Prie Atilijaus nuolat priartėdavo fakelai viliantis, jog jis gali būti kas nors kitas — tėvas, vyras, brolis. Jis visiems mostelėdavo paneigdamas, atmesdamas jų klausimus, stengdamasis pakeliui skaičiuoti miesto kvartalus, kopdamas į kalną iš šiaurinės pusės, žvelgiančios į Vezuvijaus vartus — vienas, du, trys; atrodė, jog tam, kad praeitum vieną

kvartalą, reikia ištiso amžiaus. Dabar Atilijui teliko viltis, kad jo atmintis nemeluoja.

Pietinėje kalno pusėje liepsnojo mažiausiai šimtas laužų, tarsi dangaus apačioje žibėtų ištisas žvaigždynas. Atilijus jau buvo išmokęs atskirti Vezuvijaus liepsnas. Šios liepsnos buvo nepavojingos — tai praslinkusios audros padariniai. Tačiau ant kalno keteros grasinąs pasirodyti dar vienas baltai įkaitęs debesis Atilijui kėlė tikrą siaubą; nepaisydamas didžiulio nuovargio, skaudančiomis kojomis jis stūmėsi per sugriautą miestą.

Ketvirtojo kvartalo kampe jis rado eilę krautuvėlių, kurių trys ketvirtadaliai buvo palaidoti po nuolaužomis. Jis užlipo pemzos gabalų kalnu ant nuolaidaus stogo. Atilijus prisiplojo prie pat stogo krašto. Atbrailos buvo aštrios. Tikriausiai apačioje dega. Jis iš lėto pakėlė galvą. Už pusiau palaidoto statinio kiemo matėsi devyni aukšti Amplijato pirčių langai, visi iki vieno ryškiai, tiesiog rėksmingai apšviesti deglais ir aliejinių lempų žiburiais. Ant sienų jis įžiūrėjo nutapytus dievus, o prieš juos — vaikštinėjančių vyrų siluetus. Trūko muzikos; tada galėtum pamanyti, kad ten puotaujama.

Atilijus nuslinko žemyn, į uždarą erdvę, ir patraukė per kiemą. Langai buvo taip stipriai apšviesti, kad nuo Atilijaus krito šešėlis. Priėjęs arčiau jis pamatė, jog siluetai — tai vergai, trijose didelėse patalpose — persirengimo kambaryje, tepidariume ir kaldariume — valantys suneštą pemzą; kur pemzos sluoksnis buvo gilesnis, kasė mediniais kastuvais, kur plonesnis — paprasčiausiai braukė šluotomis. Vergus prižiūrėjo jiems iš paskos vaikštantis Amplijatas, rėkaliojantis, jog jie turėtų geriau padirbėti, kartkartėmis ir pats griebdamasis kastuvo ar šluotos ir rodydamas, kaip viskas turėtų būti padaryta, o paskui ir vėl įkyriai lipdamas jiems ant kulnų. Atilijus kelias minutes stovėjo pasislėpęs tamsoje visa tai stebėdamas, o paskui ėmė atsargiai žengti viduriniojo kambario, tepidariumo, link. Šios patalpos gale jis matė duris į skliautuotą garinę.

Jis niekaip negalėjo įsigauti vidun nepastebėtas, todėl galiausiai paprasčiausiai žengė vidun — nubridęs per pemzą įlipo pro

pravirą langą; jo kojos trinktelėjo į plytelėmis išklotas grindis, į jį sužiuro nustebę vergai. Atilijus buvo nuėjęs pusę kelio iki garinės, kai jį pamatė Amplijatas.

— Akvarijau! — šūktelėjo jis ir nuskubėjo jo pasitikti. Amplijatas šypsojosi plačiai išskėtęs delnus. — Akvarijau! Aš ir maniau, kad ateisi!

Jo smilkinys buvo prakirstas, kairėje galvos pusėje matėsi sukrešėjęs kraujas. Jo skruostai buvo nubrozdinti, per dulkių nubalintą veidą ir dabar tekėjo kraujas, palikdamas raudonas vageles. Lūpų kampučiai buvo pakelti į viršų — tikra komedijos kaukė. Labai plačiai atmerktose akyse atsispindėjo ryški šviesa. Atilijui nespėjus nieko pasakyti, jis vėl ėmė kalbėti:

— Turime kuo greičiau paleisti akveduku vandenį. Matai, viskas parengta. Niekas nenuniokota. Jeigu tik išeitų pajungti vandenį, jau rytoj galėtume pradėti savo verslą.

Jis kalbėjo labai greitai, žodžiai liete liejosi, dar nebaigęs vieno sakinio jis jau skubėjo pradėti kitą. Jo galvoje buvo tiek daug visko, taip norėjo viską išsakyti! Jis jau dabar viską kuo puikiausiai matė!

— Žmonėms prireiks kokios nors veikiančios vietelės mieste. Jiems juk reikės nusiprausti; jiems teks dirbti juodus darbus, kol viskas grįš į savo vietas. Ir ne tik tai. Pirtys taps simboliu, kuris visus suburs. Jeigu jie pamatys, kad pirtys veikia, jie vėl įgaus pasitikėjimo. O pasitikėjimas — raktas į viską. Raktas į pasitikėjimą — vanduo. Matai? Vanduo yra viskas. Man tavęs reikia, akvarijau. Penkiasdešimt ir penkiasdešimt. Ką pasakysi?

— Kur Korelija?

— Korelija?

Amplijato akys dar tebedegė tarsi matydamos pelningą sandėrį.

— Tu nori Korelijos? Mainais už vandenį?

— Galbūt.

— Vedybos? Galiu pasvarstyti.

Jis atkišo nykštį.

— Ji ten. Bet norėsiu, kad mano advokatai nustatytų terminus.

Atilijus apsigręžė ir pro siauras duris nužingsniavo į garinę. Aplink nedidelę kupolo formos kaitinimosi patalpą, apšviestą sienose įtaisytuose geležiniuose laikikliuose liepsnojančiais fakelais, ant akmeninių suolų sėdėjo Korelija, jos motina ir brolis. Priešais juos sėdėjo namų tarnas Skutarijus ir milžinas durininkas Masavas. Antrosios durys vedė į kaldariumą. Kai Atilijus įėjo, Korelija pakėlė akis.

— Mums reikia išeiti, — pratarė jis. — Paskubėkite. Visi.

Jam už nugaros duris užstojo Amplijatas.

— O, ne, — pasakė jis. — Niekas niekur neis. Patį blogiausią metą mes jau pragyvenome. Dabar ne laikas bėgti. Prisiminkite žiniuonės pranašystę.

Atilijus kalbėjo su Kornelija ir nekreipė į jį dėmesio. Ji buvo tarsi paralyžiuota po patirto šoko.

— Klausyk. Krintantys akmenys nėra pats didžiausias pavojus. Kai akmenys liaujasi kritę, kalnu ima leistis ugniniai vėjai. Aš juos mačiau. Viskas, kas pasitaiko jiems ant kelio, būna sunaikinta.

— Ne, ne. Čia esame saugesni nei kur nors kitur, — nenusileido Amplijatas. — Tikėkit manim. Šios sienos yra trijų pėdų storio.

— Ar kaitinimosi kambaryje esame saugūs, ir mums nebaisus karštis? — į visus kreipėsi Atilijus. — Neklausykite jo. Jeigu užslinks karštasis debesis, likę šioje vietoje iškepsite kaip krosnyje. Korelija, — jis ištiesė jai ranką. Korelija greitai dirstelėjo į Masavą. Atilijus suprato, jog jie saugomi. Šis kambarys — kalėjimo kamera.

— Niekas niekur neis, — pakartojo Amplijatas. — Masavai!

Atilijus čiupo Koreliją už rankos ir pamėgino nutempti iki kaldariumo, kol Masavas nesuskubo jo sulaikyti, bet milžinas buvo labai greitas. Jis pašoko ir užstojo išėjimą, o kai Atilijus pamėgino jį nustumti, Masavas griebė jį už gerklės ir nutempė atgal į kambarį. Atilijus paleido Koreliją ir ėmė muistytis mėgindamas patraukti nuo kaklo Masavo ranką. Paprastai jis įstengdavo apsi-

ginti pats, bet tik ne užpultas tokio dydžio priešininko, ne tada, kai jo kūnas išsekęs. Jis išgirdo, kaip Amplijatas įsakė Masavui:

— Nusuk jam kaklą kaip viščiukui!

Tada Atilijus pajuto prie ausies šniokštelėjusią liepsną, išgirdo, kaip Masavas iš skausmo suriko. Milžino ranka jį paleido. Atilijus pamatė Koreliją, abiem rankomis spaudžiančią fakelo kotą, ir ant kelių parklupusį Masavą. Amplijatas šūktelėjo ją vardu; jos vardą jis ištarė tarsi maldaudamas, ištiesęs į ją rankas. Ji apsisuko švystelėjusi ugnimi ir metė deglą į tėvą, o paskui puolė pro duris, į kaldariumą, riktelėjusi Atilijui bėgti paskui.

Jis pasileido tuneliu paskui Koreliją, įlėkė į šviesų karštąjį kambarį, pralėkė kruopščiai nuvalytomis grindimis pro vergus, paskui puolė pro langą į tamsą, iškart skęsdamas akmenyse. Perbėgęs pusę kiemo, Atilijus atsigręžė pamanęs, kad jos tėvas pasidavė; iš pradžių nesimatė, kad kas nors juos vytųsi. Vis dėlto, savaime aišku, beveik pamišęs Amplijatas negalėjo pasiduoti; jis niekada nepasiduotų. Lange pasirodė su niekuo nesupainiojamas griozdiškas Masavo torsas, šalia — jo šeimininkas; lange tvieskianti šviesa greitai susiskaidė, nes deglai buvo išdalyti vergams. Pro kaldariumo langą iššoko tuzinas šluotomis ir kastuvais ginkluotų vyrų ir pasklido po kiemą.

Atrodė, kad prireikė ištiso šimtmečio, kol jie užsiropštė ant plokščio stogo ir nušoko į gatvę. Akimirką juos tikriausiai buvo galima miglotai pamatyti užlipusius ant stogo — bent jau tiek ilgai, kad vienas iš vergų juos pastebėtų ir perspėdamas šūktelėtų. Nušokęs Atilijus pajuto, kaip stipriai nudiegė kulkšnį. Jis paėmė Koreliją už rankos ir nušlubčiojo atokiau, įkalnėn, o paskui jie abu nėrė į sienos metamą šešėlį; jiems už nugarų keliu artėjo fakelais nešini Amplijato vyrai. Kelias Stabijų vartų link jiems buvo atkirstas.

Tada Atilijus pamanė, jog padėtis beviltiška. Jie užspeisti tarp dviejų ugnių — tarp fakelų ir Vezuvijaus liepsnų. Net ir nerimastingai žvilgčiodamas nuo vienų liepsnų į kitas jis pastebėjo, kad kalno viršūnėje, toje pačioje vietoje kaip ir anksčiau, kai ritosi karštasis kamuolys, formuojasi neryškus šviesuliukas. Nevilties

apimtam Atilijui šovė išties absurdiška mintis. Iš pradžių jis ją atmetė, bet ji niekaip neatstojo. Staiga jis ėmė svarstyti, ar tik toji mintis nebus visą laiką kirbėjusi sąmonės kamputyje. Galiausiai, ką gi jis visą tą laiką veikė? Jis tik veržėsi į Vezuvijų, kai visi kiti arba slėpėsi, arba bėgo. Iš pradžių jis traukė pakrantės keliu iš Stabijų į Pompėją, o paskui kalno šlaitu į viršų iš pietinės miesto pusės šiaurinės link. Galbūt jau nuo pradžių jo laukė lemtis.

Atilijus pažvelgė į kalną. Net nekyla abejonių. Šviesos kirminas vis auga. Jis sušnabždėjo Korelijai:

— Ar gali bėgti?

— Taip.

— Tai bėk taip, kaip dar niekada nesi bėgusi.

Jie išėjo iš sienos priedangos. Amplijato vyrai buvo atsigręžę į juos nugaromis ir prietemoje spoksojo į Stabijų vartus. Atilijus girdėjo, kaip Amplijatas pažėrė dar kelis įsakymus:

— Jūs dviese bėgate į šoninę gatvę, jūs tryse — į pakalnę.

Tada jiems jau nieko kita nebeliko, kaip vėl skintis kelią per pemzą. Atilijus griežė dantimis kęsdamas kojos skausmą; Korelija buvo už jį greitesnė, kaip ir tada, kopdama į kalną Mizene. Viena ranka ji laikė pasikėlusi sijonus; ilgos, baltos jos kojos švysčiojo tamsoje. Atilijus klupčiodamas bėgo iš paskos, girdėdamas vėl skambančius Atilijaus šūksnius:

— Štai kur jie! Paskui mane!

Bet kai jie pasiekė kvartalo galą, ir Atilijus surizikavo atsigręžti ir pažvelgti per petį, jis pamatė vienintelį paskui linguojantį persekiotoją.

— Bailiai! — rėkė Amplijatas. — Ko gi jūs bijote?

Bet dabar jau buvo aišku, kas kitus privertė maištauti. Kiekvieną akimirką vis stiprėdama nuo Vezuvijaus dabar jau tikrai ritosi ugnies banga; ji plakėsi šnypšdama dujomis, atrodė karštesnė už liepsnas, įkaitusi iki baltumo. Tik kvailys galėtų į tokią bėgti. Dabar net ir Masavas liovėsi bėgti paskui šeimininką. Žmonės metė bergždžias pastangas išsikasti savo daiktus ir puolė į pakalnę mėgindami gelbėtis. Atilijus pajuto į veidą tvokstelėjusį karštį. Svi-

linanti kaitra kėlė pelenų ir skeveldrų sūkurius. Korelija atsigręžė norėdama į jį pažiūrėti, bet Atilijus paragino ją skubėti pirmyn, priešintis visiems instinktams, priešintis sveikam protui ir bėgti į kalną. Jie prabėgo dar vieną miesto kvartalą. Teliko vienintelis. Priekyje švytintis dangus ištraukė iš šešėlių Vezuvijaus vartus.

— Palaukit! — rėkė Amplijatas. — Korelija!

Bet dabar jo balsas girdėjosi prasčiau; jis gerokai atsiliko.

Atilijus pasiekė rezervuaro kampą, panarino galvą priešindamasis gelančiam vėjui, kone apakęs nuo dulkių; siauru taku jis tempė paskui save Koreliją. Durys buvo beveik visai užverstos pemza. Matėsi tik siauras medinis trikampis. Jis stipriai spyrė į jį, ir iš trečio karto spyna neatlaikė, per prasivėrusią ertmę ėmė byrėti pemza. Atilijus įstūmė pirmiau Koreliją, o paskui į juodą tamsą įvirto ir pats. Jis girdėjo teliūskuojant vandenį ir apgraibomis patraukė jo link, galiausiai užčiuopė rezervuaro kraštą, perlipo per jį ir iki juosmens atsidūrė vandenyje, paskui save tempdamas ir Koreliją. Pagrabinėjęs aplink naujai įrengtas metalinio tinklo sąvaras, jis jas surado ir pakėlė, atkeldamas groteles. Jis įvedė Koreliją į tunelio žiotis ir įsmuko pats.

— Pirmyn. Kiek galėdama greičiau.

Kurtinantis triukšmas, tarsi didžiulė lavina... Ji jo negirdėjo. Jis negirdėjo ir pats savęs. Tačiau Korelija instinktyviai puolė pirmyn. Jis bėgo paskui, uždėjęs jai ant juosmens ranką, prilaikydamas, spausdamas ją žemyn, lenkdamas prie kelių, kad kiek įmanoma daugiau jos kūno būtų panirę. Jis pats stengėsi ją pridengti. Jie spaudėsi vienas prie kito vandenyje. Galiausiai akveduko tamsoje, tiesiai po miesto sienomis, teliko svilinantis karštis ir sieros tvaikas.

Hora altera

[07.57 val.]

„Žmogaus kūnas negali atlaikyti 200 laipsnių pagal Celsijų kaitros ilgiau nei kelias akimirkas, ypač tada, kai karščio banga juda labai greitai. Pamėginęs kvėpuoti tankiame, karštų pelenų prisotintame debesyje, kur nėra deguonies, po kelių įkvėpimų žmogus prarastų sąmonę, taip pat sunkiai nudegtų kvėpavimo takus... Kita vertus, atsidūrus bangos periferijoje, suradus tinkamą priedangą, galinčią apsaugoti nuo besiritančios bangos, aukštos temperatūros, taip pat ir nuo kritulių (uolienų atplaišų, statybinių skeveldrų), įsuktų į bangą, išsigelbėti įmanoma".

„Vulkanų enciklopedija"

Baltai įkaitusi audra ritosi nuo kalno į Amplijatą. Skilo likusios sienos, griuvo stogai, į jį lėkė čerpės ir plytos, sijų atplaišos, akmenys ir žmonių kūnai, bet taip lėtai, jog jam visa tai atrodė kaip ilgos akimirkos, skiriančios nuo mirties; jis matė, kaip visa tai sūkuriuoja švytinčiame fone. Tada jį parbloškė smūgis, sprogo ausų būgneliai, užsiliepsnojo plaukai, nukrito batai ir nuplyšo drabužiai; jis pakilo į orą ir žemyn galva trenkėsi į pastato sieną.

Jis mirė akimirksniu, vos tik banga pasiekė pirtis ir įsiveržė pro atdarus langus dusindama jo žmoną, kuri, iki paskutiniųjų vykdydama jo nurodymus, klusniai sėdėjo savo vietoje kaitinimosi kambaryje. Banga sučiupo ir jo sūnų, kuris išsilaisvino ir mėgino pasiekti Izidės šventyklą. Banga pakėlė jį į viršų, o paskui griebė tarną ir durininką Masavą, kurie bėgo gatve Stabijų vartų link. Banga prašniokštė per viešnamį, kurio savininkas Afrikanas

buvo čia sugrįžęs pasiimti savo turtelio, kur po Eksomnijaus lova slėpėsi Zmirina. Banga pražudė Brebiksą, kuris ugnikalniui prasiveržus nubėgo į gladiatorių mokyklą, kad būtų kartu su buvusiais kovų draugais, taip pat Musą ir Korviną, kurie nutarė likti su juo, nes pasitikėjo jo sumanumu ir patikėjo galimybe išsigelbėti. Banga pražudė net ištikimąjį Politesą, kuris slėpėsi uoste, grįžęs į miestą norėdamas padėti Korelijai. Mažiau nei per pusę minutės banga pražudė daugiau nei du tūkstančius žmonių ir paliko juos gulėti groteskiškomis pozomis, kad palikuonys galėtų į juos pažiopsoti.

Nors žmonių plaukai ir drabužiai greitai užsiliepsnojo ir sudegė, liepsnos sparčiai geso, nes trūko deguonies. Miestą užtvindė šešių pėdų sluoksniu viską padengęs smulkių pelenų tvanas, užklojęs visą peizažą ir palaidojęs visas kritusias aukas. Pelenai darėsi vis sunkesni. Iškrito dar pemzos. Gulėdami savo vietose kūnai iro, o kartu su jais, slenkant amžiams, geso ir atminimas, jog šioje vietoje apskritai kažkada būta miesto. Daugybė Pompėjos gyventojų užmigo amžinu miegu susimetę į būrelius ar išsibarstę po vieną, nupūstais ar pakeltais virš galvų drabužiais, bejėgiškai besitveriantys savo mylimų daiktų ar gniaužiantys tuščią kumštį; stogų aukštyje, ore pakibusi tuštuma...

* * *

Stabijuose bangos sukeltas vėjas pagriebė laikiną, iš „Minervos“ burės suręstą pastogę ir pakėlė ją nuo paplūdimio smėlio. Pastogę praradę žmonės matė ant Pompėjos nusileidusį švytintį debesį, kuris plaukė tiesiai į juos.

Visi puolė bėgti, priekyje — Pomponijanas ir Popidijus.

Jie būtų pasiėmę ir Plinijų. Torkvatas ir Aleksionas paėmė jį už pažastų ir pastatė ant kojų. Bet admirolas nebegalėjo pajudėti, ir kai jis jų paprašė jį palikti ir gelbėtis patiems, jie suprato, jog antrą kartą jis šių žodžių nebekartos. Aleksionas susirinko užrašus ir dar kartą pažadėjo viską perduoti senuko sūnėnui. Torkvatas atidavė pagarbą. Tada Plinijus liko vienas.

Jis padarė viską, ką galėjo. Jis nustatė visas reiškinio fazes, įvertino pagal laiką. Jis tas fazes apibūdino: stulpas, debesis, audra, ugnis; jis išsėmė visas savojo žodyno atsargas. Jis nugyveno ilgą gyvenimą, pamatė daug dalykų, ir dabar gamta jam suteikė galimybę paskutinį kartą pajusti savo galybę. Šiomis paskutinėmis savo gyvenimo akimirkomis jis ir toliau visa tai stebėjo taip pat įžvalgiai, kaip ir būdamas jaunas. Kokios dar didesnės palaimos žmogus galėtų tikėtis?

Šviesos ruožas buvo labai ryškus, vis dėlto galėjai įžiūrėti šokinėjančius šešėlius. Ką jie reiškia? Plinijus vis dar smalsavo.

Dimensijas žmonės klaidingai palaikė supratimu. Jie visada stengiasi iškelti save aukščiau už visa kita. Tai ir yra tuščia puikybė. Žemė darosi šiltesnė; tikriausiai dėl to kalti mes patys! Kalnas mus naikina; mes nepermaldavome dievų! Per daug lietaus, lietaus per mažai... gal ir guodžia tikėjimas, kad visi šie dalykai kažkaip susiję su mūsų elgesiu — jeigu tik gyventume šiek tiek geriau, šiek tiek kukliau, už mūsų dorybes būtų atlyginta. Bet juk čia gamta, lekianti tiesiai į jį, nepažįstama, nenugalima, abejinga. Jos liepsnose Plinijus matė žmogiškųjų pretenzijų tuštybę.

Buvo sunku kvėpuoti, sunku stovėti vėjyje. Oras buvo sklidinas pelenų, suodžių, siaubingo švytėjimo. Plinijus kosėjo, geležiniu žiedu krūtinę sujuosė skausmas. Jis nukrito.

Pasitik visa tai, nepasiduok.

Pasitik kaip romėnas.

Jį užliejo potvynis.

Likusią dienos dalį lava veržėsi toliau, plūdo naujos bangos, trankėsi sprogimai, drebinantys žemę. Artėjant vakarui stichija ėmė rimti, pradėjo lyti. Vanduo užgesino liepsnas, nuplovė nuo dangaus pelenus, sumirkė pasruvusį pilką kraštovaizdį — žemas kopas, atsivėrusias angas, atsiradusias vietoj derlingų Pompėjos lygumų ir gražių pakrančių nuo Herkulano iki Stabijų. Vanduo pripildė šulinius, atgaivino šaltinius, išrausė

naujų versmių vagas, vingiuojančias į jūrą. Sarno upė dabar pasuko visai kita kryptimi.

Orui prasiblaivius ir nugiedrėjus vėl buvo matyti Vezuvijus, bet dabar jau visiškai kitokios formos. Jis baigėsi ne smaile, bet plokštuma, tarsi nuo jo viršūnės būtų nukąstas milžiniškas kąsnis. Virš pasikeitusio pasaulio patekėjo didžiulis, dulkių nurausvintas mėnulis.

Plinijaus kūnas buvo rastas paplūdimyje; pasak jo sūnėno, „atrodė, kad jis miega, tarsi nė nebūtų miręs". Jo kūną, taip pat ir užrašus, nuvežė į Mizeną. Užrašai pasirodė esantys tokie tikslūs, jog į mokslo kalbą buvo įtrauktas naujas žodis „plinijinis", turintis aiškią prasmę: „vulkaninis prasiveržimas, per kurį didele jėga iš centrinės ertmės į kelių mylių aukštį išmetamas siauras dujų srautas, kuris vėliau išplinta į šonus".

Aqua Augusta veikė ir toliau, tarsi akvedukas būtų pasiryžęs gyvuoti per amžius.

Rytinėse kalno atšlaitėse iš namų pabėgę žmonės po truputį, atsargiai, dar prieš sutemstant ėmė grįžti į namus; tomis dienomis dar ilgai netilo įvairiausios istorijos ir gandai. Žmonės pasakojo, kad moteris pagimdė akmeninį kūdikį, dar kiti matė, kaip įgavusios žmonių pavidalus atgyja uolos. Vienoje į Nolą vedusio kelio pusėje augusių medžių giraitė persikėlė augti į kitą pusę ir sunokino paslaptingų žalių vaisių derlių; šie vaisiai galėjo išgydyti bet kokį negalavimą, pradedant kirmėlėmis ir baigiant plikimu.

Taip pat stebuklingi atrodė pasakojimai apie išsigelbėjusius. Kalbama, kad aklas vergas rado kelią iš Pompėjos ir pasislėpė vieškelyje į Stabijus kritusio arklio pilve. Šitaip jis išvengė kaitros ir akmenų krušos. Du gražūs šviesiaplaukiai vaikai, dvyniai, nė truputėlio nesužeisti, apsivilkę aukso drabužiais, be jokios juodulio dėmelės, bet nebegalintys kalbėti, rasti klaidžiojantys po apylinkes. Jie buvo išsiųsti į Romą ir apgyvendinti imperatoriaus namuose.

Tačiau ilgiausiai gyvavo legenda apie vyrą ir moterį, išėjusius iš po žemių tą dieną, kai baigėsi vulkano siautėjimas. Žmonės kal-

bėjo, kad jie keliavo po žeme keletą mylių kaip kurmiai, toldami nuo Pompėjos, ir išlindo ten, kur buvo saugu. Jie buvo šlapi nuo gyvybingojo požeminės upės vandens, jiems suteikusio šventą prieglobstį. Sakoma, kad jie ėjo drauge kranto link net ir tada, kai už nusklembtos Vezuvijaus viršūnės pasislėpė saulė, ir mirgančias pelenų kopas ėmė kedenti pažįstamas nuo Kaprio atskriejęs vakarinis brizas.

Bet ši ypatinga istorija visiems atrodė labiausiai neįtikėtina; visi sveiko proto žmonės tai vadino pramanais.

Harris, Robert
Ha331 Pompėja: [romanas] / Robert Harris; [vertė Indrė Žakevičienė]. — Kaunas: UAB „Jotema", 2004. — 320 p.

ISBN 9955-527-97-8

79-aisiais mūsų eros metais vaizdingoje Italijos vietoje, Vezuvijaus papėdėje, rugpjūčio pabaiga — itin karšta ir alinanti. Šiuo nepalankiu laiku, per patį sausros sezoną, šešiasdešimt mylių besitęsiančioje akveduko linijoje įvyksta avarija, todėl iškyla grėsmė, kad devyni Neapolio įlankos miestai netrukus liks be gėlo vandens atsargų. Į šį rajoną Roma atsiunčia jauną sumanų vandentiekio specialistą, kad šis atsektų gedimo vietą, nustatytų priežastį ir, pasamdęs pagalbininkų, pataisytų tai, kas sugriuvę. Vandenį sugrąžinti akvarijui pavyksta, tačiau jokios pasaulio jėgos neužkirs kelio dar vienai bręstančiai nelaimei — ugnikalnio išsiveržimui.

UDK 820-3

Robert Harris

POMPĖJA

Redaktorė *Asta Kristinavičienė*
Neringa Žilinskaitė
Viršelio autorius *Audrius Arlauskas*
Maketavo *Elvyra Laipanova*

SL 250. 20 sp. l. Užsak. Nr. 4.660
UAB „Jotema", Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
Tel. 337695, el. paštas: jotema@omni.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 44318 Kaunas

Tvanki, alinanti vėlyvo rugpjūčio savaitė. Kur dar, jeigu ne nuostabioje Neapolio įlankoje, pasimėgausi paskutinėmis vasaros dienomis?

Turtingiausi Romos imperijos piliečiai ilsisi prabangiose vilose, išsibarsčiusiose po visą pakrantę. Didžiausias pasaulyje jūrų laivynas taikiai nuleidęs inkarus Mizene. Bajų, Herkulano ir Pompėjos pajūrio kurortuose turtuoliai pramogauja.

Tik vienam žmogui neramu. Markas Atilijus ką tik tapo *Aqua Augusta*, milžiniško akveduko, tiekiančio vandenį devyniems įlankos miestams, kuriuose gyvena ketvirtis milijono žmonių, akvarijumi. Pirmą kartą atsitinka negirdėtas dalykas — tiesiog akyse išdžiūsta šaltiniai; šešiasdešimt mylių besitęsiančioje akveduko linijoje avarija — gedimo reikia ieškoti Pompėjos šiaurėje, Vezuvijaus šlaituose.

Atilijus — kuklus, praktiškas, sąžiningas žmogus — pažada laivynui vadovaujančiam įžymiam mokslininkui Plinijui pataisyti akveduką dar nespėjus išdžiūti rezervuarui. Tačiau patraukęs Vezuvijaus link jis supranta, jog egzistuoja jėgos, kurių negali pažaboti net patys pasaulio galingiausieji.

ISBN 9955-527-97-8

